

**TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN BARIŞ İÇİN ORTAKLIK
KAPSAMINDA 1990 SONRASI SİVİL ASKER İŞ BİRLİĞİ
ÇERÇEVESİNDE KOSOVA VE BOSNA'DA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ
SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ**

Doktora Tezi

Danışman Adı: Dr. Öğr. Üyesi Murat Şakir CEYHAN

Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

Turgay AKKOYUN

2022

DOKTORA TEZİ

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN BARIŞ İÇİN ORTAKLIK KAPSAMINDA 1990 SONRASI SİVİL-ASKER İŞ BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE KOSOVA VE BOSNA'DA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ

Turgay AKKOYUN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Murat Şakir CEYHAN

ADIYAMAN-2022

BEYAN

Doktora tezi olarak sunduğum “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Barış İçin Ortaklık Kapsamında 1990 Sonrası Sivil-Asker İş Birliği erevesinde Kosova ve Bosna’da Gerçekleştirdiği Sosyal Hizmet Faaliyetleri” adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğuunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğuunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.....

Turgay AKKOYUN

ÖZET

Doktora Tezi

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Barış İçin Ortaklık Kapsamında 1990 Sonrası Sivil-Asker İş Birliği Çerçevesinde Kosova ve Bosna'da Gerçekleştirdiği Sosyal Hizmet Faaliyetleri

Turgay AKKOYUN

Adıyaman Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı

Doktora Programı

Ocak, 2022

Yirmi birinci yüzyılın arifesinde medeni dünyanın gözleri önünde Bosna ve Kosova'da etnik temizlik ve soykırıma varan ağır, sistematik ve yaygın işkence ve insan hakları ihlallerinin yer aldığı bir iç savaş yaşanmıştır. Bosna'da Dayton Antlaşması, Kosova'da ise North Atlantic Treaty Organisation-NATO'nun tek taraflı İnsani Müdahale Harekâtı ile durdurulan iç savaş sonrası kalıcı barışın sağlanması ve yeniden inşa amaçlı çok uluslu Implementation Force- IFOR ve Kosovo Force-KFOR barış güçleri görevlendirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) 1990'lardan bu yana bu barış güçlerinin bir parçası olarak Bosna ve Kosova'da kalıcı barışın sağlanması ve piyasa ekonomisine geçmiş, hukukun üstünlüğüne dayanan, demokratik yeni bir ulus inşa edilmesi maksadıyla Barış Destekleme Harekâtı (BDH) kapsamında Sivil Asker iş birliği (SAİ) yoluyla çeşitli faaliyetler ve projeler yürütmektedir.

TSK'nın Bosna ve Kosova'da yürütmekte olduğu SAİ faaliyetlerinin önemli bir sosyal hizmet karakteri bulunmaktadır. Bu faaliyetler ve projeler aslında birer toplumla sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu çalışmada Uluslararası Sistem (Devletler ve Örgütler), uluslararası barış ve güvenliğin korunması sorumluluğu ve bu sorumluluğun gereği olarak icra edilen insani müdahale konuları üzerinde durulmuş ardından Sosyal Hizmet disiplini incelenerek insani müdahalenin yeniden inşa sürecinde TSK tarafından 1990'lardan bu yana Sivil asker İş

Birliği(SAİ) çerçevesinde yürütölen faaliyetlerin toplumla sosyal hizmet uygulamasıyla amaç, kapsam ve içerik açısından benzerlikleri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunması, Barış Koruma/Kurma/İnşa, İnsani Müdahale Harekâtı, Barış Destekleme Harekâtı, Sivil-Asker İş Birliği, Sosyal Hizmet, Toplumla Sosyal Hizmet Uygulaması, Orduda Sosyal Hizmet.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Social Service Activities Carried Out by the Turkish Armed Forces In Kosovo and Bosnia Within the Framework of Civil-Military Cooperation After 1990 Within the Scope of Partnership for Peace

Turgay AKKOYUN

Adiyaman University

Postgraduate Education Institute

Department of Social Work

Doctora Program

January, 2022

On the eve of the 21st century, there was a civil war in Bosnia and Kosovo with grave and widespread human rights violations, including ethnic cleansing and genosite, before the eyes of the civilized world. Multinational IFOR peacekeepers were assigned to ensure lasting peace and rebuilding after the civil war, which was stopped by the Dayton Agreement in Bosnia and NATO's unilateral humanitarian intervention operation in Kosovo. The Turkish Armed Forces, as a part of these peacekeepers since the 1990s, have been involved in various activities through Civil Military Cooperation within the scope of the peace support operation in order to achieve permanent peace in Bosnia and Kosovo and carries out project to build a democratic new nation that has switched to a market economy and is based on the rule of law.

Civil Military Cooperation activities carried out by the Turkish Armed Forces in Bosnia and Kosovo have an important social service character. These activities and projects are actually Social Work with the Community. In this study the international system (States, Organisations), the responsibility for the protection of international peace and security and the humanitarian intervention carried out as a requirement of this responsibility were emphasized. Then the Social Work discipline was examined and Turkish Armed Forces in the reconstruction process of humanitarian intervention since the 1990s. The similarities between the activities carried out with the framework of Military

Cooperation and Social Work with the Community in terms of purpose, scope and content have been revealed.

Keywords: Protection of international peace and security, Peace keeping/Peace making/Peace building, Humanitarian Intervention Operation, Peace Support Operation, Civil-Military Cooperation, Social Service/Work, Social Service/Work with the Community, Social Service/Work in the Army

ÖN SÖZ

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması uluslararası sistemin her zaman en önemli konusu olmuştur. Ancak 2'nci Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkım ve ağır bilançodan sonra bu konu Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) nin hususiyle BM Güvenlik Konseyi'nin münhasır yetki alanına girmiştir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması sorumluluğu dolayısıyla BM ve Güvenlik Konseyi en büyük sınavını ise 1990' ların sonlarında Kosova ve Bosna'da vermiştir. Bosna'da Sırpların etnik temizlik ve soykırıma varan ağır insan hakları ihlalleri üç yıldan uzun bir süre seyredildikten sonra nihayet Dayton Barış Antlaşması ile çatışmalar sonlandırılmıştır. Kosova'da ise barış NATO'nun tek taraflı İnsani Müdahale Harekâtı ile sağlanmıştır.

Kosova ve Bosna'da Antlaşmaların uygulanması, barışın kalıcı hale getirilmesi, güven ve istikrarın sağlanması ve uluslararası sistemle uyumlu demokratik bir ulus inşa edilmesi amacıyla Implementation Force-IFOR ve Kosovo Force-KFOR adıyla NATO liderliğinde iki çok uluslu barış gücü görevlendirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri zamanla azalmakla beraber 20 Aralık 1995'ten itibaren tugay seviyesinde bir birliği IFOR' a 13 Temmuz 1999' dan itibaren tabur görev kuvveti seviyesinde bir birliğini de KFOR' a tahsis etmiştir.

Birliklerimiz NATO' nun öncülüğündeki barış güçleri IFOR ve KFOR bünyesinde Kosova ve Bosna'da yeniden inşa misyonu kapsamında Barışı Destekleme Harekâtı (BDH) icra etmektedir. “Barışı Destekleme Harekâtı; uluslararası barış ve güvenliğin korunması, çatışmaların ortaya çıkmadan önlenmesi veya durdurulması, barışın yeniden tesis edilmesi, bir ülkenin iç istikrarının sağlanması/korunması/idamesi ve insani yardım maksatlarıyla, BM ve diğer uluslararası güvenlik örgütleri tarafından doğrudan veya verecekleri yetkiyle bir veya birden fazla teşkilat üyesinin önceden belirlenmiş şartlar ve esaslar çerçevesinde açıkça belirlenmiş hedeflerin gerçekleştirilmesi için gözlemcilikten, uygun ve yeterli seviyede güç kullanılmasına ve İnsani Yardım Harekâtının desteklenmesine kadar değişen bir yelpaze içinde yürütülen faaliyetlerdir.”(MKS 145-3 TSK Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti). Barışı Destekleme Harekâtı'nın en önemli ayağı Sivil-Asker İş Birliği (SAİ)' dir. “SAİ;

TSK tarafından yurt dışında icra edilen harekâtlarda vazifenin yerine getirilmesini desteklemek maksadıyla Komutan ile harekât alanındaki ve harekâtı etkileyecek olup harekât alanı dışında bulunan tüm sivil aktörler arasında tesis edilen irtibat, iş birliği ve eşgüdümdür.” (MKS 371-1(A) TSK Sivil-Asker İş Birliği Konsepti)

KFOR ve IFOR bünyesindeki diğer ordularla birlikte TSK’ nın da SAI çerçevesinde yerel nüfusa yönelik bir dizi faaliyetleri söz konusudur. Bu faaliyetleri: 1)insani yardım 2)sosyal yardımlar ve 3)ulus inşası sürecini destekleyici nitelikte kalkınmaya yönelik küçük ve orta çaplı altyapı projeleri ile sosyal projeler şeklinde sayılabilmektedir. Bu çalışmada söz konusu SAI faaliyetlerinin amaç, kapsam ve içerik olarak toplumla sosyal hizmet uygulamasıyla benzerlikleri ortaya konarak TSK nın Kosova ve Bosna’da SAI marifetiyle farkında olmadan sosyal hizmet görevi gördüğü tezi ileri sürülmektedir.

Bu çalışmaya sundukları katkı nedeniyle başta danışmanım Dr. Öğr. Gör. M. Şakir Ceyhan olmak üzere değerli öğretim üyeleri Prof. Dr. Hakan Evin ve Doç. Dr. Bekir Kocadaş’a teşekkür ederim.

Adıyaman, Ocak 2022

Turgay AKKOYUN

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ ve LİTERATÜRE KATKISI

Bu tezin önemi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Barış İçin Ortaklık kapsamında ve Sivil-Asker İş Birliği çerçevesinde 1990'lardan bu yana Kosova ve Bosna'da yapageldiği faaliyetlerin aslında birer toplumla sosyal hizmet uygulaması olduğunu ortaya koymasında ve bu hususla ilgili TSK nezdinde bir farkındalık yaratmaya çalışmasıdır. SAİ, TSK'nın barış ortamında doğal afetler dışında sivillerle koordinasyon ve iş birliği yürüttüğü tek alandır. Dolayısıyla TSK'nın Sivil-Asker İş Birliği'ne toplumla sosyal hizmet penceresinden bakması sağlanırsa SAİ faaliyetlerinin niteliği, etkinliği ve verimliliği artacak ve bu suretle TSK'nın yurt dışında itibarı yükselecektir. TSK'nın uluslararası platformlarda itibarının yükselmesi de Türk Dış Politikası'na önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu tez, konusu itibarıyla Uluslararası Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Sosyal Hizmet disiplinlerinin sınırları içerisine giren multidisipliner bir çalışmadır. Ayrıca askerî literatürün de incelenmesini gerektirmektedir. Ancak tezin asıl önemi şimdiye kadar bu alanda çalışılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, araştırma aşamasında zorluklara neden olmakla beraber tezin ana karakterini belirleyici olmuştur. Bu çalışmada öncelikle SAİ ve Sosyal Hizmet teorileri ayrıntılı olarak incelenerek aralarındaki amaç, kapsam içerik benzerlikleri ortaya konmuş ardından bu benzerliklere dayanılarak TSK'nın Kosova ve Bosna'daki SAİ faaliyetlerinin fotoğrafı çekilmek ve çıkan resme "Ordu Sosyal Hizmeti" demek suretiyle literatüre Orduda Sosyal Hizmet kavramının altında yeni bir kavram kazandırılmaya çalışılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE LİTERATÜRE KATKISI.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xviii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxi
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU/PROBLEM.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
4. HİPOTEZLER.....	6
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER ve BMÖ

1.1. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER; TANIMI VE TÜRLERİ.....	8
1.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ.....	10
1.3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ KURULUŞ ANTLAŞMASI...11	
1.4. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN YAPISI.....13	
1.4.1. Genel Kurul.....	14
1.4.2. Ekonomik ve Sosyal Konsey.....	15
1.4.3. Vesayet Konseyi.....	15
1.4.4. Sekreteryaya.....	15
1.4.5. Uluslararası Adalet Divanı.....	17
1.4.6. Güvenlik Konseyi.....	18
1.5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN FAALİYET ALANI.....20	

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI BARIŞIN KORUNMASI

2.1. BARIŞÇI YOLLARLA KORUMA (ANTLAŞMANIN 6'ncı BÖLÜMÜ).....	23

2.2. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN BOZULMASI VE SALDIRI DURUMUNDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (ANTLAŞMANIN 7'nci BÖLÜMÜ)	27
2.3. İNSANİ MÜDAHALE.....	30
2.4. BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI / BARIŞ GÜÇLERİ.....	34
2.4.1. Yeni Tip Barış Gücü Operasyonlar.....	35
2.4.2. Barış Güçlerinin Ortak Hukuki Özellikleri.....	37
2.5. KOSOVA ÖRNEĞİ.....	40
2.6. BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTI KONSEPTİ.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO) ve BARIŞ İÇİN ORTAKLIK

3.1. NATO TARİHSEL SÜREÇ.....	50
3.2. NATO'NUN YAPISI.....	53
3.3. NATO FAALİYET ve GÖREV ALANI.....	55
3.4. BARIŞ İÇİN ORTAKLIK GİRİŞİMİ.....	58
3.4.1. Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi.....	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NATO SİVİL-ASKER İŞ BİRLİĞİ / CIVIL MILITARY COOPERATION(CIMIC)

4.1. NATO CIMIC'E YAKLAŞIM.....	66
4.2 NATO CIMIC TANIMI ve UYGULAMASI.....	67
4.3. NATO CIMIC'İN HEDEFİ ve AMACI.....	68
4.4. NATO CIMIC TEMEL İŞLEVLERİ.....	69
4.5. NATO VE KAPSAMLI BİR YAKLAŞIM (CA)-CIMIC / CMI (SİVİL ASKERİ ETKİLEŞİM)	70
4.5.1. NATO'nun Kapsamlı Yaklaşım Katkısı.....	72

4.5.2. Yönetişim, Kalkınma ve Diplomasi Çerçevesinde CIMIC.....	73
4.6. CIMIC'İN DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİLERİ.....	77
4.6.1. Sivil Acil Durum Planlaması (Civil Emergency Plan-CEP).....	77
4.6.2. İnsani Acil Durumlarda Askerî Yardım (Military Aid in Human Emergency- MAHE).....	78
4.6.3. Sivil İşler (Civil Affairs- CA).....	78
4.6.4. Karşı Ayaklanma (Counter İnsurgency- COIN)/Halkın Destegi(Gönlünü) Kazanma/Halkın Müzahir Hale Getirilmesi.....	79
4.6.4.1. COIN Örnek Olay İncelemesi.....	81
4.6.5. Ev Sahibi Ülke Desteği (Host Nation Support- HNS).....	82
4.6.6. NATO'nun Stratejik İletişim Üzerine Düşünceleri (StratCom).....	82
4.7. CIMIC KAYNAKLARI-KABİLİYETLER ve YETERLİLİKLER.....	83
4.7.1. CIMIC Personeli.....	83
4.7.2. CIMIC Grubu.....	84
4.7.3. CIMIC Destek Birimi.....	85
4.7.4. Alan Uzmanları.....	87
4.7.5. CIMIC Operatör Yetenekleri ve yeterlilikleri.....	87
4.8. SİVİL-ASKER İRTİBATI.....	88
4.8.1. İrtibat ve Koordinasyon Mimarisi.....	88
4.8.1.1. CIMIC İrtibatının Amacı.....	88
4.8.1.2. CIMIC İrtibat İlkeleri.....	89
4.8.1.3. İrtibatla İlgili Kilit CIMIC Faaliyetleri.....	90
4.8.1.4. İrtibat ve Koordinasyon Mimarisi Matrisinin Uygulanması.....	91
4.8.1.5. Askerî Birliklerle İrtibat Kurulması.....	91
4.8.2. NATO CIMIC İrtibat Görevlisi (LO).....	91
4.8.3. CIMIC Merkezi.....	94
4.8.3.1. CIMIC Merkezi Kurmanın İlkeleri.....	95
4.8.3.2. CIMIC Merkezi Kurmada Önemli Faktörler.....	95
4.9. CIMIC TOPLANTILARI.....	98
4.9.1. Tercümanlarla Çalışma.....	102
4.9.1.1. Tercüman Kullanımında Temel Kurallar.....	102

4.10. SAHADAKİ GÜCE(MİSYONA) DESTEK.....	103
4.10.1. Planlamada CIMIC.....	107
4.10.2. CIMIC Değerlendirme ve Raporlama.....	107
4.10.2.1. CIMIC Değerlendirmesi ve Raporlamasında Temel	
Özellikler.....	107
4.10.2.2. CIMIC Değerlendirmesi.....	108
4.10.2.3 CIMIC Raporlama.....	114
4.10.3. Sivil Kitle Hareketi, Mülteciler ve/veya Yerinden Edilen	
Kişiler (DP).....	114
4.10.3.1. Sivil Kitle Hareketi Çatışması.....	116
4.10.3.2. Harekât Koordinasyon Planı (MCP).....	116
4.10.3.3. Kısa Vadeli Mülteci Kampları.....	117
4.10.4. Kültürel Bilinçlendirme ve Gelişmiş Kültürel Yeterlilik	
Modeli.....	117
4.10.5. Cinsiyet Bilinci.....	119
4.10.5.1. Askerî Operasyonlarda Toplumsal Cinsiyet.....	120
4.10.5.2. CIMIC'in Toplumsal Cinsiyet Bakış Açlarına İlişkin	
Yönleri.....	121
4.10.5.3. CIMIC Operatörü Cinsiyet Farkındalığı	
Rehberi.....	122
4.11. SİVİL AKTÖRLERE ve ÇEVRELERİNE DESTEK.....	123
4.11.1. Temel BM Politikaları ve Seçilmiş Rehberler.....	125
4.11.1.1. İnsancıl Kavram ve İlkeler.....	125
4.11.1.2. Karmaşık Acil Durumlarda Sivil-Asker İlişkileri.....	126
4.11.1.3. Karmaşık Acil Durumlarda BM İnsani Yardım	
Faaliyetlerini Desteklemek İçin Askerî ve Sivil Savunma Varlıklarının	
(MCDA) Kullanımı Hakkında Rehber.....	126
4.11.1.4. Afet Yardımında Askerî ve Sivil Savunma	
Varlıklarının Kullanımı Hakkında Rehber.....	128
4.11.1.5. BM Sivil-Asker Koordinasyonu (UN-CMCoord).....	128
4.11.1.6. Barışı Koruma Misyonunda Sivil-Askerî	
Koordinasyon(UN-CIMIC)-BM Barışı Koruma Operasyonları Dairesi.....	129
4.11.1.7. İnsani Acil Durumlarla (HE) ve Afet Yardımıyla (DR)	
İlgili CIMIC Operatör Rehberliği.....	130

4.11.2. CIMIC Projeleri.....	131
4.11.2.1. CIMIC Projelerinin Amacı.....	131
4.11.2.2. Proje Özellikleri.....	131
4.11.2.3. Proje Yaklaşımı.....	132
4.11.2.4. CIMIC Proje Örneği.....	133
4.11.2.5. Etkinlik Ölçütleri(MOE) ve Performans Ölçüleri(MOP)	133
4.11.2.6. CIMIC Proje Teklif Şablonu.....	137
4.11.2.7. Proje Bütçelemesi.....	138
4.12. CMIC MÜKEMMELİYET MERKEZİ (CIMIC CENTER OF EXCELLENCE, CCOE).....	140
4.13. CIMIC/SAİ BOSNA ve KOSOVA DENEYİMLERİ.....	141
4.13.1. CIMIC/SAİ BOSNA DENEYİMİ.....	141
4.13.2. CIMIC/SAİ KOSOVA DENEYİMİ.....	142
4.14. TSK SAİ UYGULAMASININ DİĞER ÜLKE ÖRNEKLERİYLE KAŞILAŞTIRILMASI.....	144

BEŞİNCİ BÖLÜM SOSYAL HİZMET

5.1 SOSYAL SORUN.....	148
5.2. SOSYAL POLİTİKA	149
5.3 SOSYAL PROGRAM.....	150
5.4. SOSYAL REFAH.....	151
5.5. SOSYAL / REFAH DEVLETİ.....	153
5.5.1. Sosyal / Refah Devletin Tarihsel Gelişimi.....	155
5.6. SOSYAL SİGORTA.....	160
5.7. SOSYAL YARDIM.....	160
5.8. SOSYAL HİZMETLER (SOCIAL SERVICES)	162
5.8.1. Sosyal Haklar Kapsamında Sosyal Hizmetler ve Yardımlar.....	163
5.8.2. Uluslararası Düzenlemelerde Sosyal Hizmetler ve Yardımlar.....	166
5.9. BİR MESLEK OLARAK SOSYAL HİZMET (SOCIAL WORK)....	168
5.9.1. Sosyal Hizmet Mesleğinin (Social Work) Tanımı.....	169
5.9.2. Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller 179	
5.9.3. Sosyal Hizmetin Odağı.....	182
5.9.4. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli.....	183

5.9.5. Sosyal Hizmetin Beceri Temelleri.....	188
5.9.6. Sosyal Hizmetin Değer Temeli.....	190
5.9.7. Sosyal Hizmetin Amacı	197
5.9.8. Sosyal Hizmetin Kısa Tarihi.....	199
5.9.8.1 Sosyal Hizmetlerin Türkiye’de Gelişimi	203
5.9.9. Genelci Sosyal Hizmet.....	204
5.9.10. Sosyal Hizmetin Temel Yaklaşımları (Sosyal Hizmet / Çalışma Kuramları)	206
5.9.10.1. Sistem Kuramı.....	207
5.9.10.2. Ekolojik Yaklaşım.....	212
5.9.10.3. Güçler Perspektifi ve Güçlendirme Yaklaşımı.....	216
5.9.11. Sosyal Hizmet Uygulaması.....	223
5.9.11.1. Bireylerle Sosyal Hizmet.....	225
5.9.11.2. Ailelerle Sosyal Hizmet.....	226
5.9.11.3. Gruplarla Sosyal Hizmet.....	227
5.9.11.4. Örgütlerle Sosyal Hizmet.....	229
5.9.11.5. Toplumla Sosyal Hizmet.....	229
5.9.11.5.1. Tanışma/Bağlantı Kurma.....	235
5.9.11.5.2. Ön Değerlendirme.....	235
5.9.11.5.3. Planlama.....	239
5.9.11.5.4. Uygulama.....	240
5.9.11.5.5. Son Değerlendirme.....	245
5.9.11.5.6. Sonlandırma.....	245
5.9.11.5.7. İzleme.....	246

ALTINCI BÖLÜM

ORDUDA SOSYAL HİZMET / ASKERÎ SOSYAL HİZMET

6.1. ORDUDA SOSYAL HİZMETİN TARİHÇESİ.....	249
6.2. ORDUDA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI.....	253

6.3. ORDUDA SOSYAL HİZMETİN ROLÜ VE İŞLEVİ.....	255
6.4. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİNDE SOSYAL HİZMET.....	257

YEDİNCİ BÖLÜM

TSK’NIN KOSOVA ve BOSNA’DA İCRA ETTİĞİ SAİ/SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ

7.1. KOSOVA ve BOSNA’DA YÜRÜTÜLEN SAİ/SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ.....	264
7.1.1. Sağlık Alanında Yürütülen Faaliyetler.....	265
7.1.2. Eğitim Alanında Yürütülen Faaliyetler.....	265
7.1.3. Sosyal ve Kültürel Alanda Yürütülen Faaliyetler.....	266
7.1.4. Gençlik ve Spor Alanında Yürütülen Faaliyetler.....	267
7.1.5. Doğrudan İnsani/Sosyal Yardımlar.....	268
SONUÇ	269
KAYNAKÇA.....	293
ÖZ GEÇMİŞ.....	312
EKLER LİSTESİ.....	314
EK 1.....	315
EK 2.....	319
EK 3.....	321
EK 4.....	328
EK 5.....	335

KISALTMALAR

ACC	: Advanced Cultural Compuence/Gelişmiş Kültürel Yeterlilik
ACO	: Allied Command Operation/Müttefik Harekât Komutanlığı
AD	: Akdeniz Diyalogu
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı
AJP	: Allied Joint Press / Müttefik Ortak Yayını
Akt.	: Aktaran
BDH	: Barışı Destekleme Harekâtı
BİO	: Barış İçin Ortaklık
BİOEM	: Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi
BM	: Birleşmiş Milletler
CA	:Civil Affairs / Sivil İşler
CA	: Comprehensive Approach / Kapsamlı Yaklaşım
CCETSW	: Central Council for Education and Training in Social Work / Sosyal Hizmet Eğitim ve Öğretim Konseyi
CCOE	: Civil Military Coordination of Excellence / Sivil-Asker İş Birliği Mükemmeliyet Merkezi
CEP	: CIMIC EmergencyyPlan / CIMIC Acil Durum Planı
CFPG	: CIMIC Functional Planning Guide / CIMIC Fonksiyonel Planlama Klavuzu
CIMIC	: Civil Military Coordination / Sivil Asker İş Birliği
CMO	: Crisis Management Operation / Kriz Yönetimi Operasyonu
COIN	: Counter Insurgency / Karşı Ayaklanma
COPD	: Comrehensive Operation Planning Directive / Kapsamlı Operasyon Planlama Direktifi
CPOE	: Comprehensive Preparing Operational Environment / Operasyonel Ortamın Kapsamlı Hazırlanması
CSU	: CIMIC Support Unit / CIMIC Destek Birimi
CSWE	: Council of Social Work Education /Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi
DPKO	: Department of Peace Keepig Operations / Barışı Koruma Operasyonları Dairesi

DPRE : Displaced Persons and Refugees Evacuation / Yerinden Edilenler ve Mültecileri Tahliye

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

Ed. : Editör

EUFOR : Europe Union Force / Avrupa Birliği Gücü

EYP : El Yapımı Patlayıcı

GA : Gender Adviser / Toplumsal Cinsiyet Danışmanı

Gen. Kur.: Genel Kurmay

HN : Host Nation/Evsahibi Ülke

HNS : Host Nation Support / Evsahibi Ülke Desteği

HQ : Headquarters / Karargâh

IASSW : International Association of Schools of Social Work / Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği

ICISS : International Commission of Intervention and State Sovereignty / Uluslararası İç İşlerine Karışmama ve Devlet Egemenliği Komisyonu

IFOR : Implementation Force / Uygulama Gücü

IFSW : International Federation of Social Work/Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu

IO : International Organisation / Uluslararası Organizasyonlar

İİG : İstanbul İş Birliği Girişimi

JOA : Joint Operation Area / Ortak Operasyon Alanı

KFOR : Kosovo Force/Kosova Gücü

KTTHB : Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı

LEGAD : Legislation Adviser / Hukuk Müşaviri

LO : Liaison Operator / İrtibat Görevlisi

MAHE : Military Aid in Human Emergency / İnsani Acil Durumda Askerî Yardım

MCDA : Military Civil Defense Assets / Askerî ve Sivil Savunma Varlıkları

MET : Mobil Eğitim Timi

NASW : National Assembly of Social Workers / Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği

NATO : North Atlantic Treaty Organisation / Kuzey Atlantik Paktı

NCMP	: NATO Crisis Management Process/NATO Kriz Yönetimi Süreci
NCRSM	: NATO Crisis Response System Manual / NATO Krize Müdahale Sistemi El Kitabı
NGO	: Non Government Organisation/Hükümet Dışı Organizasyonlar
NSA	: NATO Standardisation Agency / NATO Standardizasyon Ajansı
OLRT	: Operational Liaison and Reconnaissance Team / Operasyonel İrtibat ve Keşif Ekibi
OPLAN	: Operation Plan / Operasyon Planı
OPP	: Operational Planning Process / Operasyonel Planlama Süreci
PA	: Public Affairs / Halkla İlişkiler
PfP	: Partnership for Peace/Barış İçin Ortaklık
POLAD	: Politic Adviser / Siyasi Danışman
PMT	: Project Management Team / Proje Yönetim Ekibi
RDM	: Rehberlik ve Danışma Merkezleri
SAİ	: Sivil Asker İş Birliği
SFOR	: Standardisation Force / Standardizasyon Gücü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UÇK	: Kosova Kurtuluş Ordusu
UN-CM-Coord:	UN Cıvıl Military Coordination / BM Sivil Asker Koordinasyonu
UNEF	: United Nations Emergency Force/Birleşmiş Milletler Acil Durum Gücü
UNHCR	: United Nations High Commisisoner for Refugees / Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu
UNMIK	: United Nations Interim Administration in Kosovo / Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu
UNOCHA	: United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affairs / Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi
UNPROFOR	: United Nations Protection Force/Birleşmiş Milletler Koruma Gücü

ŞEKİLLER LİSTESİ

ŞEKİL 1: BM Faaliyet Alanı.....	22
ŞEKİL 2: BDH Çatışma Ortamı.....	43
ŞEKİL 3: Çok Boyutlu BDH’lerin Yapısı.....	44
ŞEKİL 4: Eğitim Merkezi Komutanlığı Teşkilat Yapısı.....	62
ŞEKİL 5: Başarısız Devlet.....	73
ŞEKİL 6: Kırılgan Devlet.....	74
ŞEKİL 7: CIMIC Köprü İnşaatı/Halkın Desteğini Kazanma.....	80
ŞEKİL 8: Çokuluslu CIMIC Grubu/Multinational CIMIC Group)	86
ŞEKİL 9: CIMIC İrtibatı.....	90
ŞEKİL 10: CIMIC Operatörü.....	92
ŞEKİL 11: CIMIC Operatörü(Medya ile İlişkiler).....	92
ŞEKİL 12: CIMIC Toplantısı	99
ŞEKİL 13: Mülteci Akını.....	115
ŞEKİL 14:Toplumsal Cinsiyet Bilinci.....	120
ŞEKİL 15: Karmaşık Acil Durumlarda İnsani Yardım.....	127
ŞEKİL 16: Örnek Proje Anketi.....	136
ŞEKİL 17: KFOR Tugayları Sorumluluk Bölgeleri.....	144

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU/PROBLEM

Avrupa'nın göbeğinde doksanlı yıllarda iki insanî kriz yaşanmıştır. Ağır insan hakları ihlallerinin yer aldığı etnik temizlik ve hatta soykırıma varan bu krizlerin çözümünde uluslararası hukuk temelinde iki önemli olgu ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden risk algısının soğuk savaş sonrası yeni tip çatışmalar ile değişmiş olmasıdır. İç savaşlar, etnik ve dini çatışmalar ve uluslararası terörizm barış ve güvenlik ortamını tehdit eden daha büyük riskler haline gelmiştir. İkinci olgu ise devlet egemenliği ve devletlerin iç işlerine karışmama ilkesini tartışmaya açan ve daha da önemlisi kuvvet kullanma yasağını delen “insanî müdahale” kavramıdır. İnsanî müdahale ağır, sistematik ve yaygın insan hakları ihlallerine son vermek amacıyla bir devletin veya devletler koalisyonunun ya da bölgesel bir güvenlik örgütünün (NATO) ihlalleri gerçekleştiren devlete kuvvet kullanmasıdır.

Bosna'da doksanlı yılların başında yaşanan drama, uluslararası sistem, BM Güvenlik Konseyi vasıtasıyla müdahil olmuştur. Güvenlik Konseyi, süreç içinde aldığı bir dizi karar ile çatışmaların uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini tespit etmiş ve bu tespite dayanarak ekonomik ve silah ambargoları uygulayıp, uçuşa kapalı alanlar (No-fly zone), güvenli bölgeler vs. tesis ederek sivilleri korumaya ve insanî yardımların bölgeye ulaştırılmasını sağlamaya çalışmıştır. Ancak etnik temizliğe varan Sırp saldırılarını durdurmak için kuvvet kullanma yoluna gitmemiş, adeta bu saldırılara seyirci kalmıştır. Güvenlik Konseyi'nin çatışmaları durdurmada başarısız olması, insanî krizleri derinleştirmiştir ve 14 Aralık 1995 Dayton Antlaşması'na kadar Bosna'da barış sağlanamamıştır. Antlaşmanın uygulanması görevi NATO'ya verilmiş ve bu görev doğrultusunda NATO önderliğinde oluşturulan çok uluslu barış gücü Implementation Force – IFOR (Uygulama Gücü) bir yıllığına Bosna'ya girmiştir. IFOR'un başlangıçtaki barışı koruma (peace keeping) görevi, klasik barış güçlerinde gördüğümüz gibi ateşkesi kontrol etmek, çatışan taraflar arasında güvenli bölge oluşturmak ve ağır silahları toplamaktan ibaret olduğu için bir yıllık

görev süresi bittiğinde, Bosna kalıcı barışa hala çok uzak kalmıştır. Bu nedenle IFOR, yerini Stabilization Force – SFOR (İstikrar Gücü)’ne bırakmış ve Bosna’da barışı inşa (Peace Building) süreci başlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri Aralık 1995’te IFOR’a ve Aralık 1996’da SFOR’a tugay seviyesinde birliklerle katılmıştır ve SFOR’ daki görevini halen bir taburla sürdürmektedir.

Kosova ise doksanlı yılların sonunda benzer bir insanî dramla karşı karşıya kalmıştır. Sırbistan Polis Gücü ve Ordusu’nun Kosova’ya müdahalesi ve Arnavut çoğunluğu temsil eden UÇK (Kosova Kurtuluş Ordusu)’nın direnişi düzleminde gittikçe artan çatışmalar ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı bir krize evrilmiştir. BM Güvenlik Konseyi’i krizin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini saptamakla birlikte Rusya Federasyonu’nun veto silahını kullanması nedeniyle yine bir insanî müdahale, yani kuvvet kullanma kararı alamamıştır. Bunun üzerine ABD liderliğindeki NATO harekete geçmiş, 24 Mart 1999’da hava operasyonlarına başlamıştır. NATO’nun bu tek taraflı müdahalesi, “egemen devlet” ve “kuvvet kullanma yasağı” ilkelerinin uluslararası hukukta kabul edilen iki istisnai halinin (meşru müdafaa ve BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi) dışında gerçekleştiğinden yankıları hala devam etmekte olan tartışmalara konu olmuştur.

NATO hava operasyonları, Sırların 9 Haziran 1999’da geri çekilmeyi kabul ettikleri bir antlaşmayla sona ermiştir ve Güvenlik Konseyi bir fait accompli(emri vaki) olarak önüne gelmiş olan bu anlaşmayı 10 Haziran 1999’da 1244 sayılı kararla onaylamıştır. Bu kararla aynı zamanda Kosova’da barışın inşası sürecinde görev yapmak üzere NATO’nun önderliğinde çok uluslu bir barış gücü olan Kosova Force – KFOR (Kosova Gücü) oluşturulmuştur. Kosova’daki insanî müdahalenin yeniden inşa ayağında KFOR yalnız değildir, NATO’nun askerî Misyonunun yanında Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace – PfP) ülkelerinin de ağırlığı söz konusudur. Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı kararının hemen ardından Türk Silahlı Kuvvetleri de Kosova Barış Gücü KFOR’a bir tabur görev kuvveti tahsis etmiştir. Bugün bölgede görev yapmakta olan Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı’nın temeli bu tabur görev kuvveti ile atılmıştır.

Barış güçleri 90’lı yıllara kadar BM Antlaşması’nın VI. Bölümüne dayanan ve barışı koruma eylemi (Peace Keeping) kapsamında ateşkese

uyulmasını sağlamak, tarafları ayırmak (Kıbrıs Örneği), ayırım sınırlarının geçilmesini önlemek, kuvvetlerin çekilmesine yardımcı olmak (Süveyş Krizi nedeniyle Mısır ve Golan örneği) ve bölgede düzeni sağlamak gibi geleneksel görevler üstlenmişlerdir. Ancak 90'lerden sonra, içinde IFOR ve KFOR'un da yer aldığı yeni tip Barış Güçleri, güvenlik, adalet, idari yapının yeniden kurulması, altyapı, ekonomik gelişme, seçimlerin düzenlenmesi ve insanî yardım faaliyetlerini içeren daha kapsamlı bir misyon yerine getirmektedir(Sur, 2013). Bu kapsamlı misyon, aynı zamanda insanî müdahale harekâtının yeniden inşa/yeniden yapılanma aşamasının yüklediği bir sorumluluktur. İnsanî müdahalenin, ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı devlete kuvvet kullanılmasından ibaret olması beklenmemelidir. Kalıcı bir barışın sağlanması için askerî operasyonunun ardından müdahaleye konu olan devletin yeniden yapılandırılması gereklidir. Bu yeniden inşa/yapılandırmanın nihai hedefi, müdahale alanında piyasa ekonomisine geçmiş demokratik bir hukuk devleti yaratmaktır.

Bosna ve Kosova'da barışın inşası misyonunu yüklenen NATO bu misyona yönelik oluşturduğu çok uluslu barış güçleri IFOR ve KFOR vasıtasıyla yeni tip bir harekâtın içine girmiştir. Barışı destekleme hareketi denilen bu harekâtın en önemli parçası Civil – Military Cooperation – CIMIC (Sivil – Asker İş Birliği) konseptidir. Sivil – Asker İş Birliği (SAİ), Komutan ile misyonu destekleyen sivil çevre (Ulusal / yerel halk, ulusal / yerel kurumlar, sivil toplum kuruluşları_STK, hükümet dışı organizasyonlar_NGO'lar vs.) arasında iş birliği ve koordinasyonun sağlanmasıdır. (Mockaitis, 2004). Bu koordinasyon ve iş birliğinin konusu yeniden inşa sürecinde gerçekleştirilen idari, sosyal ve ekonomik altyapıyı güçlendirmeye yönelik sosyal yardımlar ve projelerdir.

Bu çalışmanın araştırma konusu, “TSK’ nın 90’lı yıllardan bu yana Kosova ve Bosna’da Barış İçin Ortaklık kapsamında Sivil Asker İşbirliği çerçevesinde gerçekleştirdiği sosyal yardımların ve sosyal projelerin sosyal hizmet uygulamaları ile benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir? Bu noktadan hareketle TSK’ nın Kosova ve Bosna’da aslında toplumla sosyal hizmet uygulamaları icra ettiği söylenebilir mi? “ sorularına verilecek yanıtlardır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın öncelikli amacı, ayrıntılı bir literatür araştırması yoluyla Sivil Asker İş Birliği (SAİ) konseptini ve Sosyal Hizmet disiplini derinlemesine incelemek ve her iki kavram arasındaki amaç, kapsam ve içerik yönündeki teorik benzerliklere dikkat çekmektir. Ardından teorideki bu benzerlik uygulamada da aranmış ve Türk Silahlı Kuvvetleri' ne ait açık kaynaklar taranarak TSK' nın Barış İçin Ortaklık kapsamında ve Sivil Asker İş Birliği çerçevesinde 1990'lerden bu yana Kosova ve Bosna'da yürüttüğü sosyal yardımlar ve projelerin aslında sosyal hizmet uygulamaları olduğunu ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Burada temel amaç bu benzerliğe dayanılarak TSK' nın aslında Kosova ve Bosna'da bir şekilde sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirdiğini göstermeye çalışmaktır.

Bu çalışmanın amaçlarından bir diğeri ise aslında toplumla sosyal hizmet uygulamaları olan ve SAİ çerçevesinde yürütülen sosyal yardımları ve projeleri Silahlı Kuvvetler eliyle yapıyor olmalarından hareketle “Ordu Sosyal Hizmeti” olarak nitelendirmek ve bu suretle literatüre yeni bir kavram kazandırmaya çalışmaktır. Ancak burada öncelikle belirtmek gerekir ki tezin konusunu oluşturan Bosna ve Kosova'da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Sivil Asker İş Birliği (SAİ) çerçevesinde yapılan **toplumla sosyal hizmet** faaliyetlerini yani “Ordu Sosyal Hizmeti” literatürdeki “Orduda Sosyal Hizmet” kavramının şemsiyesi altında düşünülmelidir. Her ne kadar “Orduda Sosyal Hizmet” veya “Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmet” ya da “Askerî Sosyal Hizmet” şeklinde literatüre giren kavram; kendine özgü şartlar ve kurallara tâbi olarak yaşayan her rütbedeki askerlerin ve ailelerinin bu şart ve kurallardan kaynaklanan sorunlarının giderilmesi, maruz kaldıkları baskının azaltılması, toplumsal ihtiyaçlarının meslek içerisinde karşılanması vb. hizmetlerin verilmesine yönlendirilmiş sosyal çalışma olarak tanımlanmakta (Tomanbay, 1999) ise de, neredeyse etnik temizliğe maruz kalmış bir topluma yönelik ağır ihlalleri ortadan kaldırmak için yapılan insanî müdahale sonrası o toplumu yeniden inşa misyonu yüklenmiş olan Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Bosna ve Kosova'da SAİ çerçevesinde yürütülen **toplumla sosyal hizmet** uygulamasına dair faaliyetlerden ibaret olan “ Ordu Sosyal Hizmeti” kavramını her iki sosyal hizmet uygulamalarının da ordu bünyesinde

gerçekleştiriliyor olmalarından hareketle “Orduda Sosyal Hizmet” kavramının bir **alt kavramı** şeklinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Büyük bir stres yükü ile çalışan ordu personeline ve personel ailelerine yönelik travma sonrası tedavi ve psiko-sosyal rehabilitasyon ağırlıklı sosyal hizmet türü olan Orduda Sosyal Hizmet kavramı genellikle **bireylerle ve ailelerle** çalışmaya odaklıdır. Silahlı Kuvvetler’in Kosova ve Bosna’da SAİ çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler ise **toplumla sosyal hizmet** uygulamalarıdır.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu çalışmanın önemi, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Barış İçin Ortaklık kapsamında ve Sivil Asker İş Birliği çerçevesinde 1990’lardan bu yana Kosova ve Bosna’da yapageldiği faaliyetlerin aslında birer toplumla sosyal hizmet uygulaması olduğunu ortaya çıkarmaya ve bu hususla ilgili TSK nezdinde bir farkındalık yaratmaya çalışmasındadır. SAİ, TSK’nın barış ortamında doğal afetler dışında sivillerle koordinasyon ve iş birliği yürüttüğü tek alandır. Dolayısıyla TSK’ nın Sivil Asker İş Birliği’ne toplumla sosyal hizmet penceresinden bakması sağlanırsa SAİ faaliyetlerinin niteliği, etkinliği ve verimliliği artacak ve bu suretle TSK’nın yurt dışında itibarı yükselecektir. TSK’ nın uluslararası platformlarda itibarının yükselmesi de Türk Dış Politikasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu tez, konusu itibariyle Uluslararası Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Sosyal Hizmet disiplinlerinin sınırları içerisine giren multidisipliner bir çalışmadır. Ayrıca askerî literatürün de incelenmesini gerektirmektedir. Ancak tezin asıl önemi şimdiye kadar bu alanda çalışılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum, araştırma aşamasında zorluklara neden olmakla beraber tezin ana karakterini belirleyici olmuştur. Bu çalışmada öncelikle SAİ ve Sosyal Hizmet teorileri ayrıntılı olarak incelenerek aralarındaki amaç, kapsam içerik benzerlikleri ortaya konmuştur. Ardından bu benzerliklere dayanılarak TSK’nın Kosova ve Bosna’daki SAİ faaliyetlerinin fotoğrafı çekilmek ve çıkan resme “Ordu Sosyal Hizmeti” demek suretiyle literatüre Orduda Sosyal Hizmet kavramının altında yeni bir kavram kazandırılmaya çalışılmıştır.

4. HİPOTEZLER

Bu çalışmanın hipotezleri:

- 1) TSK'nın 1990 sonrası Kosova ve Bosna' da yürüttüğü SAİ faaliyetleriyle toplumla sosyal hizmet arasında amaç, kapsam ve içerik açısından benzerlikler olup olmadığı,
- 2) Eğer bir benzerlik varsa bu benzerlikten hareketle Silahlı Kuvvetlerin bölgede yürüttüğü SAİ faaliyetlerinin toplumla sosyal hizmet uygulamaları olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği,
- 3) TSK'nın, toplumla sosyal hizmet uygulamaları şeklinde nitelendirilebilecek SAİ faaliyetlerine sosyal hizmet penceresinden bakması halinde; insani yardım ve sosyal yardımların niteliklerinin artıp artmayacağı ve daha etkin ve verimli projelerin üretilip üretilmeyeceğidir.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu tez başlangıçta yukarıdaki hipotezleri test edecek birincil verilerin toplanması amacıyla bir alan araştırması olarak planlanmıştır. Ancak Covid 19 pandemi koşulları nedeniyle alana gidilememiştir. Tez, konusu itibarıyla daha önce çalışılmamış yani alandaki ilk çalışma olduğu için SAİ faaliyetleri ile toplumla sosyal hizmet arasındaki ilişkiye dair hipotezleri test edebilecek ikincil verilere ulaşmak da mümkün olmamıştır. Bunun üzerine araştırma yöntemi değiştirilerek tez betimleyici (deskriptif) bir durum çalışmasına dönüştürülmüştür. Betimleme, neyin ne olduğunun, nasıl başladığının ve nasıl sürdüğünün veya bir durumun, kişinin, olgunun ya da olayın neye benzediğinin resminin yapılmasıdır. Bir başka deyişle betimleme sözcüklerle resim çizmektir (Punch, 2005; Akt: Tanrıöğen, 2014). Betimsel araştırmalar, herhangi bir durum, olay veya problemin ayrıntılı bir şekilde tanımlandığı, yorumlandığı ve irdelendiği ve ölçütler belirlemek suretiyle incelenen olaylar ve değişkenler arasındaki ilişkinin varlığının ve derecesinin belirlendiği çalışmalardır.

“Durum çalışması ise sınırlandırılmış sistemlerin işleyişi ve çalışma şekli ile ilgili sistematik bilgi edinebilmek amacıyla çoklu veri toplama yöntemiyle o

sistemlerin derinlikli bir şekilde incelenmesini hedefleyen metodolojik yaklaşımdır (Chmiliar, 2010). Merriam (2013) ise durum çalışmasını, sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlamaktadır. Öte yandan, Creswell (2007)'e göre durum çalışması; araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar ve raporlar) ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yaklaşımıdır. Durum çalışması; tek bir durum ya da olayın derinlemesine boylamsal olarak incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir. Elde edilen sonuçlarla olayın neden o şekilde oluştuğu ve gelecek çalışmalarda nelere odaklanılması gerektiğini ortaya koyar (Davey, 2007). Yin (1984) ise durum çalışmasını; 1) araştırmada “nasıl” ve “ niçin” sorularına odaklanıldığı, 2) araştırmacının olaylar üzerinde kontrolünün olmadığı, 3) olayın ya da olgunun kendi doğal yaşam çerçevesinde çalışıldığı, 4) olay ve gerçek yaşam arasındaki bağın yeterince açık olmadığı zamanlarda kullanılan bir araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır.”(Subaşı ve Okumuş, 2017:420)

Bu çalışma betimleyici (deskriptif) durum çalışması yöntemiyle ele alınmış ve bu kapsamda özellikle NATO dokümanları ayrıntılı bir şekilde taranarak SAİ (CIMIC-Cıvıl Military Cooperation)' nin ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yine ayrıntılı bir literatür taraması ile Sosyal Hizmet disiplininin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Bu literatür okumalarında SAİ ile Sosyal Hizmet özellikle de toplumla sosyal hizmet uygulaması arasındaki amaç, kapsam ve içerik yönündeki teorik benzerliklere odaklanılmıştır. Ardından Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendi açık kaynaklarında haberleştirerek duyurduğu SAİ faaliyetleri incelenip tasnif edilerek SAİ ile toplumla sosyal hizmet arasındaki teorik benzerliklerin sahadaki uygulamaya yansıyor yansımadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak TSK' nın 1990 sonrası Kosova ve Bosna'da yürüttüğü SAİ faaliyetlerinin fotoğrafı çekilmiş ve hem bu fotoğraftan hem de teoriden çıkarılan SAİ-toplumla sosyal hizmet benzerliğinden hareketle Silahlı Kuvvetlerin bölgede aslında toplumla sosyal hizmet uygulamaları yürüttüğü ileri sürülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER ve BMÖ

Türk Silahlı Kuvveleri 90'lerden günümüze Bosna ve Kosova'da Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonları'nın bir parçası olarak görev yapmaktadır. Tezimizin konusunu oluşturan bu görevin içeriğini daha iyi açıklayabilmek için genelde “uluslararası örgütü” özelde de “Birleşmiş Milletler Örgütü”nün yapısını ve barış fonksiyonunu yakından incelemek gereklidir.

1.1. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER; TANIMI ve TÜRLERİ

“Uluslararası Örgüt” tanımını Viyana Sözleşmesi'nde (14 Mart 1975) bulabiliriz. Buna göre uluslararası örgüt: “Devletlerin bir araya gelerek aralarında yaptıkları bir anlaşma sonucu meydana gelen, anlaşmaya taraf devletlerden ayrı bir hukuki kişiliği, kendi konum ve organları bulunan uluslararası varlıktır.”

“Genellikle “uluslararası örgüt” denildiği zaman hükümetler arası örgütler anlaşılmaktadır. Bu örgütlerin ortak özelliği devletler tarafından anlaşmaya dayanarak kurulmalarıdır. Buna karşılık hükümet dışı uluslararası örgütler (non-governmental organisations-NGO); bir uluslararası antlaşma ile oluşturulmamışlardır. Değişik milletlerden özel ve tüzel kişilerin bir araya gelerek uluslararası alanda insani amaçlarla faaliyet gösterdiği örgütler olarak tanımlanabilir. Bu tip kuruluşlar önemli ölçüde dernek tipinde olup iç hukuk kurallarına tabidir. Uluslararası İşçi Sendikaları Konfederasyonu-ITUC, Sosyalist Enternasyonal, Green Peace, Uluslararası Af Örgütü-Amnesty International, Sınır Tanımayan Doktorlar vb. binlerce hükümet dışı uluslararası örgüt mevcuttur. Bu örgütlerin ulusal hukuk bakımından kişiliği bulunmasına karşılık, uluslararası yetkisi yoktur. Bazıları, uluslararası örgütler nezdinde ‘danışman’ statüsüne sahiptir. Bu örgütler uluslararası hukuk süjesi değildir. Buna karşılık genel anlamda (iç) hukuk kişiliği yönünden Avrupa Konseyi çerçevesinde bağitlanmış Hükümet Dışı Uluslararası Örgütlerin Hukuki Kişiliklerinin Tanınması Hakkında

Avrupa Sözleşmesi (1986) mevcuttur. Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir.” (Sur, 2013:158)

Uluslararası örgütleri, coğrafi alanlarına göre: evrensel (Birleşmiş Milletler Örgütü, Uluslararası Para Fonu) ve bölgesel (NATO, Afrika Birliği, Avrupa Konseyi); faaliyet konusuna göre ise: genel konulu (Avrupa Konseyi, BM) ve uzman–teknik, ekonomik ve mali, savunma, sosyal ve insancıl- örgütler (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü, NATO, Uluslararası Çalışma Örgütü-ILO) şeklinde türlere ayrılmaktadır. Çalışmanın konusundan fazla uzaklaşmamak adına bu konuya girilmeyecektir. Ancak burada, yetki niteliğine göre sınıflandırılan iş birliği ve ulus üstü örgütlerden birkaç cümle ile bahsetmek gereklidir. İş birliği örgütleri, eşgüdüm amaçlı olup üye devletlerin egemenliğine dokunmazken, ulusüstü örgütler bütünleşme odaklı olup üye devletlerin egemenlik haklarını sınırlayıcıdır. Üye devletler belli konularda örgüte yetki devrinde bulunmuşlardır. Örgüt kararları üye devletlerde doğrudan sonuç doğurduğu için üye devlet vatandaşları açısından hak ve yükümlülükler doğurur. Bu örgütlerin en tipik olanı ise Avrupa Birliği’dir. (Sur, 2013)

Gelişen teknoloji ve artan iletişim ağları dünya siyasetini çok daha hızlı değiştirmektedir. Keohane ve Nye (2011)’in “küresel bir kasaba”ya benzettiği dünyada uluslararası aktörler (devletler, uluslararası örgütler, hükümet dışı örgütler-NGO- çokuluslu şirketler, küresel elitler ve ulus ötesi baskı grupları) arasındaki sosyoekonomik geçirgenlik, ulusal sınırları kaldırma noktasına gelmektedir. Keohane ve Nye (2011), küreselleşme ile uluslararası aktörlerin çeşitlendiğini ve aralarındaki etkileşimin artarak “karşılıklı bağımlılık” yarattığını ve dünyanın bu karşılıklı bağımlılık dolayısıyla bütünleşmeye gittiğini ileri sürmektedir. Söz konusu bütünleşme süreci içerisinde devletlerin egemenlik anlayışı mutlak olmaktan çıkmaktadır. Zira yeni küresel sistem, devletlerin iş birliğine dayanarak, başlangıçta teknik, zamanla daha siyasi alanlarda uluslararası kurum ve kuralların düzenleyiciliği esasına doğru evrilmektedir. Ulusal hukuk evrensel normlara uymak durumunda kalmakta ve bu çerçevede başrolü uluslararası örgütler oynamaktadır. Ancak “karşılıklı bağımlılık” devletlerin hareket alanını sınırlandırmış ise de uluslararası toplumun asli süjesi hala devletlerdir.

Yukarıda değinilen uluslararası örgütün tanımına dönülmesi halinde uluslararası örgütün üç temel unsur üzerinde kurulduğu ileri sürülebilir:

- 1) Kurucu Antlaşma
- 2) Hukuki Kişilik ve Kurumsallık
- 3) Sürekli Bir Yapı ve Organlara Sahiplik

“Kurucu antlaşma bir bakıma örgütün anayasası gibidir; birçok halde uluslararası örgütün devletlerle yapacağı antlaşmalara (özellikle ev sahibi devlet ile örgüt arasında yapılan merkez anlaşmaları, örgütün ayrıcalık ve bağımsızlıklarına ilişkin anlaşmalar) ve tek yanlı işlemlerine (örneğin kararlar, bütçe kuralları, personel statüsü) nazaran üstün kabul edilir. Böylece her uluslararası örgüt bakımından bir iç norm hiyerarşisinden söz etmek mümkündür.” (Sur, 2013:161)

İstisnaları olmakla birlikte kurucu antlaşmalar için süre söz konusu değildir. Yine istisnaları olmakla birlikte üyelerin farklı kurallara tabi olması örgüt amacıyla örtüşmeyeceği için, kurucu antlaşmaya taraf devletler, antlaşmayı tümüyle, çekincesiz kabul etmek durumundadır.

Uluslararası örgüt, üye devletlerden ayrı bağımsız bir hukuki kişiliğe sahiptir. Başka bir deyişle “uluslararası örgüt”, amaçlarını gerçekleştirebilmek için edindiği kendine ait bir iradeye, hak ve yetkilere sahiptir. Bir antlaşma ile doğduğu için uluslararası örgütün varlığının kaynağı devletlerin iradesidir. Örgüt devletten farklı olarak uluslararası hukukun birinci derece süjesi değil, ikinci derece türemiş, süjesidir. Yetkileri, devletlerinki gibi tam ve genel olmayıp, işlevseldir ve kuruluş amacıyla sınırlıdır. (Sur, 2013)

Üçüncü temel unsur olan organlara sahip olma konusu uluslararası örgütlerin kurumsal bir yapı arz edip yetkilerini bu organlar eliyle kullanabilmesi açısından önemlidir.

1.2. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ

İkinci Dünya Savaşı’nın yıkım şoku birincisinden çok daha fazla olunca, uluslararası barışın korunması amacıyla yaptırım gücüne sahip etkili bir örgütün kurulması mecburiyeti doğmuştur. İlk adım, Roosevelt ve Churchill tarafından 1941 Ağustos’unda Atlantik Paktı ile atılmıştır“... Ülkelerin kendi sınırları içinde

güvende olacağı ve vatandaşlarının can güvenlikleri ve refahlarından emin olacağı...” bir barış çağrısı yapılmıştır. Ardından 1 Ocak 1942 tarihinde, 24 devlet Atlantik paktı ilkelerini kabul eden “Birleşmiş Milletler Bildirgesi” denen belgeyi onayladıklarını açıklamışlardır. 30 Ekim 1943’te ise bu kez ABD, Çin, İngiltere ve SSCB, Moskova Bildirgesi ile barış taraftarı olan devletlerin hâkimiyeti esasına dayanan ve uluslararası barış ve güvenliği korumayı hedefleyen bir örgütlenme kararı almışlardır. Bu dört devlet, 7 Ekim 1944 tarihinde ABD’nin Dumbarton Oaks Konferansı’nda bir araya gelerek gelecekteki örgütün temellerini atmışlardır. Başlangıçta evrensel üyeliğin düşünülmediği Dumbarton Oaks Konferansı’nda örgütün taslak çalışmaları tamamlanmıştır. Örgütün kurucu konferansına hangi ülkelerin katılacağı konusu 1944 Yalta Konferansı’nda tartışılmıştır. Tartışmaların sonucunda konferansa Almanya ve Japonya’ya 1 Mart 1945 itibarıyla savaş açmış olan devletlerin davet edilmesi kararlaştırılmıştır. (Türkiye 23 Şubat 1945’te bu iki devlete savaş ilan etti ve 24 Şubat’ta BM bildirisine katılarak konferansa çağrıldı ve böylece kurucu 51 devletten biri oldu). Roosevelt, Churchill ve Stalin’in yer aldığı Yalta Konferansı’nda (Şubat 1945), örgütün taslak çalışmaları tasarı haline getirilmiştir. Sonuç olarak bu tasarı(Charter of The United Nations) 26 Haziran 1945 tarihinde müttefiklerin yanında savaşmış devletlerin katılımıyla San Francisco Konferansı’nda kabul edilmiştir. Kabul edilen ana sözleşmenin taraf devletlerin parlamentolarında benimsenmesinin ardından Birleşmiş Milletler resmi olarak 24 Ekim 1945’te kurulmuştur. (Hasgüler, 2010). Bu nedenle 24 Ekim tüm dünyada Birleşmiş Milletler günü olarak kutlanmaktadır. Polonya’nın sonradan katılımı ile 51 devletin kurucu üye olduğu BM’de en son 2011’de Güney Somali’nin katılımıyla halen 193 üye devlet bulunmaktadır. Örgüt New York, Manhattan’da Rockefeller tarafından bağışlanan genel merkezden yönetilmektedir.

1.3. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜ KURULUŞ ANTLAŞMASI

“Biz Birleşmiş Milletler Halkları: Bir insan ömrü içinde iki kez insanlığa tarifi imkânsız acılar yaşatan savaş felaketinden gelecek nesilleri korumaya, temel insan hak ve özgürlüklerine, insanlık onur ve haysiyetine, kadın-erkek ve büyük-küçük devlet eşitliğine olan inancımızı yeniden duyurmaya, adaletin sağlanması ve

korunması ve antlaşmadan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi için gereken şartları sağlamaya ve daha geniş bir özgürlük alanı içinde hayat standartlarını geliştirmeye, sosyal açıdan ilerlemeyi kolaylaştırmaya ve bu amaçlara ulaşmak için; hoşgörülü olmaya ve iyi komşuluk ilişkileri içinde barışık yaşamaya, uluslararası barış ve güvenliği korumak için güçlerimizi birleştirmeye, ortak fayda ve menfaat dışında silah kullanılmasını engelleyecek ilkeleri kabul etmeye ve yöntemleri benimsemeye, tüm halkların ekonomik ve sosyal gelişimlerini kolaylaştırmak için gerekirse uluslararası kurumlardan yararlanmak suretiyle bu amaçları gerçekleştirmek için çaba harcamaya karar verdik...”. Yukarıdaki hayli uzun cümle, BM Antlaşması’nın başlangıç kısmının ilk cümlesi olup örgütün kuruluşuna yol açan temel anlayışı net ve çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Antlaşma’nın ilk maddesinde düzenlenen örgütün amaçlarını:

- Uluslararası barış ve güvenliğin korunması,
- Devletlerarasında çok taraflı diplomasi yoluyla dostane ilişkilerin güçlendirilmesi,
- İktisadi, sosyal ve kültürel sorunların çözümünde iş birliği,
- İnsan haklarının korunması temelinde hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi,
- Eşgüdüm olarak sıralanabilir. (Sur, 2013)

Antlaşmanın ikinci maddesinde ise örgütün ilkeleri düzenlenmiştir. Bunlar:

- 1) Bütün üyeler egemen ve eşittir. Ancak eşitlik ilkesi mutlak değildir. İlleden uzaklaşılan birçok problem alanı mevcuttur. Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey’de tam eşitlikten söz etmek mümkün ise de Güvenlik Konseyi’nin yapısı ve barışın korunmasına yönelik kuvvet kullanma yetkisi nedeniyle örgüt nezdinde eşitlikten uzaklaşmaktadır.
- 2) BM, uluslararası barışı koruma dışında, hiçbir ülkenin iç işlerine müdahale etmeyecektir. (Devletlerin Ulusal Yetki Alanına Giren Konulara Karışmama Md. 2/7). “Bu antlaşma hiçbir şekilde, bir devletin ulusal egemenlik alanı içerisinde bulunan işlere BM’nin müdahil olmasına izin vermez ve bu işlerin antlaşmaya göre çözülmesi hususunda bağlayıcılık içermez. Bununla birlikte antlaşmanın VII. bölümünde belirtilen zorlama tedbirlerinin uygulanmasına bu ilke engel değildir.” (Sur, 2013:183)

- 3) Tüm üyeler uluslararası anlaşmazlıklara barış, güvenlik ve adaleti zedelemekten barışçıl yöntemlerle çözüm aramakla mükelleftir. (Devletlerarası İlişkilerde Kuvvete Başvurma Yasağı, Uyuşmazlıkların Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi, Md. 2/3). Bu ilke örgütün temel ilkesidir. Bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkı, hukukun genel ilkeleri ve antlaşmanın 51. maddesi doğrultusunda bu ilkenin kapsamı dışındadır.
- 4) Hiçbir üye ülke, bir başka üye ülkenin toprağına ve siyasal bağımsızlığına karşı güç kullanamaz, kullanma tehdidinde bulunamaz. (Devletlerin Toprak Bütünlüğü ve Siyasal Bağımsızlığına Karşı Güç Tehdidi ve Kullanma Yasağı, Md. 2/4)

Uluslararası hukukta devletlerin hukuki kişiliğı hiçbir zaman tartışma konusu olmamışken uluslararası örgütlerin hukuki kişiliğı zaman içinde uzun tartışmalardan sonra kabul edilmiştir. Hukuksal kişilik bir hukuk düzeninde hak ve yükümlülük sahibi olmaya karşılık gelmektedir. Bunun sonucu olarak tıpkı devletler gibi örgütler de hukuk yaratırlar. Örgüt çalışanlarının dokunulmazlığı ve bazı bağışıklıkları vardır. Bu hakları çiğnendiğinde kanun yoluna başvuru yetkileri vardır. Antlaşmanın 104. Maddesine göre BM, örgütün amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik görevlerin yürütülmesi kapsamında üye devlet nezdinde hukuki ehliyete sahiptir. Bu madde uzun süre tartışma konusu olmuşsa da bu tartışmalar Uluslararası Adalet Divanı'nın "Reperations" danışma görüşü doğrultusunda sonuçlandırılmıştır. Divan bu hukuki ehliyetin varlığının, örgütün işlevlerini yerine getirmek için zaruri olduğuna vurgu yapıp aksi düşünüldüğünde örgütün, kurucularının niyetlerini yerine getiremeyeceğini ileri sürmüştür. Yine antlaşmanın 103. maddesinde BM Antlaşması'nın getirdiğı yükümlülüklerin başka bir antlaşmadan kaynaklanan yükümlülüklerle ters düşmesi durumunda, BM Antlaşması'nın geçerli olacağı düzenlenmiştir. Ayrıca örgütün ulusal hukuktaki konumunu belirlemede ve ulusal mahkemelerde referans olarak kullanılmak üzere 1946 BM'nin Ayrıcalık ve Bağışıklıkları Sözleşmesi kabul edilmiştir. (Pazarcı, 2005)

1.4. BİRLEŞMİŞ MİLETLER ÖRGÜTÜ'NÜN YAPISI

Örgütün 6 ana organı ve birçok yardımcı organı vardır. Ana organlar; Genel Kurul, Ekonomik ve Sosyal Kurul, Sekreteryaya, Vesayet Konseyi,

Uluslararası Adalet Divanı ve Güvenlik Konseyi’dir. Genel Kurul tarafından genellikle kalkınma amaçlı kurulmuş birçok komisyona ek Mülteciler Yüksek Komiserliği, UNICEF, Uluslararası Terörizme Karşı Mücadele Özel Komitesi ve Güvenlik Konseyince kurulan Ruanda İçin Uluslararası Mahkeme vb. kuruluşlar yardımcı organlardır.

1.4.1. Genel Kurul

“Tüm üye devletler Genel Kurul’da temsil edilir. Genel Kurul toplantıları üye devletlerin diplomatları ve teknokratlarından oluşan en çok beş kişilik heyetlerle yapılır. Üye devletler eşit olduğundan herbiri birer oya sahiptir. Genel Kurul genellikle salt çoğunlukla ancak “kritik konularda” üçte iki çoğunlukla karar alır. Bazen konsensüs yoluna başvurulduğu da olur. “Kritik Konular” BM Antlaşması madde 18’de zikredilmiştir. Örneğin; uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik tavsiyeler, Güvenlik Konseyi daimi olmayan üyelerin seçimi, örgüte yeni üye kabulü, üyelik haklarının askıya alınması ve üyelikten ihraç, bütçe konuları bu türdendir. Yeni konular da basit çoğunlukla bunlara eklenebilir.” (Sur, 2013:184)

“Genel Kurul olağan toplantısını yılda bir Eylül-Aralık döneminde yapar. Lüzumunda üye çoğunluğunun veya Güvenlik Konseyi’nin çağrısı ile olağanüstü toplanabilir. Üye devletler ile ilgili kararları bağlayıcı olmayıp tavsiye niteliklidir. “Faaliyet alanına giren tüm konularda yetkili yani genel bir yetkiye sahip organdır. Böylece Genel Kurul öteki organların verdikleri raporların incelenmesi, silahsızlanma, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel iş birliği, insan hak ve özgürlükleri, vesayet rejimleri vb. konularda görüşmeler yapabilir ve Güvenlik Konseyine ve üyelere tavsiyelerde bulunabilir.” (Sur, 2013:185)

“Uluslararası güvenlik ve barışın sağlanmasında eylem gerektiren durumlar antlaşmanın 11/2 maddesiyle Güvenlik Konseyi’ne havale edilmiştir. Yine Md. 12/1’de Güvenlik Konseyi görevini ifa ettiği sürece, Genel Kurul kendisinden talep edilmesi hali hariç bu konuda tavsiyede bulunamaz denmektedir. Bu yüzden güvenlik ve barışın korunması konularında Genel Kurul kendi inisiyatifi ile bu konuları ele alamamış ve ikinci planda kalmıştır. Bununla birlikte Genel Kurul 3 Kasım 1950 tarih 377(v) sayılı Barış İçin Birlik kararıyla (Uniting for Peace veya “ACHESON Kararı”) kendi yetkisini genişletmiştir. Bu

karar uyarınca barışın tehdit altında olması veya bozulması halinde Güvenlik Konseyi veto nedeniyle etkisiz kalırsa Genel Kurul kuvvet kullanımını da içeren bazı tavsiye kararları almak üzere derhal toplanacaktır. Bu kararın nedeni 1950 Kore Savaşı'dır. Sovyet vetosunu delmek ve örgütün bu gibi durumlarda uluslararası barışı korumada etkisizleşmesini önlemek amacıyla ABD delegesi Dean Acheson'un girişimiyle böyle bir karar alınmıştır." (Sur, 2013:185-186)

1.4.2. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisi bulunan 5 büyük devletin daimî olduğu, diğer 49 devletin coğrafi dağılıma göre seçildiği toplam 54 devletin hükümet temsilcilerinden oluşur. Gerektiğinde toplanan konsey bir istişare organıdır. Basit çoğunlukla aldığı kararlar tavsiye niteliklidir. İktisadi ve sosyal iş birliği doğrultusunda çevre, sağlık, kültür ve insani konular yetki alanındadır.

"Ekonomik ve Sosyal Konsey uluslararası sözleşmeleri hazırlar (örneğin, İnsan Hakları Komisyonu çalışmalarıyla oluşan Evrensel Bildiri ve daha sonra Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi); gelişen ülkelere ekonomik ve teknik yardım konularında araştırma yapıp rapor ve tavsiyelerini Genel Kurul'a sunar. Bu uzman kurumlar arasında eşgüdüm sağlar ve hükümet dışı uluslararası örgütlerle (NGO) ilişkiye girer" (Sur, 2013:190)

1.4.3. Vesayet Konseyi

"Günümüzde vesayet altında ülke kalmadığı için önem ve işlevini yitiren bu konsey, Cemiyet-i Akvam'ın "Mandalar Komisyonu"na tekabül eder. Antlaşmanın 11, 12 ve 13 ncü bölümlerinde düzenlenen vesayet konseyi ve vesayet rejimi, manda rejiminden farklı olarak vesayet altındaki ülkeleri bağımsızlığa hazırlamayı amaçlar. "Vesayet Konseyi, başlangıçta Güvenlik Konseyi sürekli üyeleri, vesayetin tevdi edildiği devletler ve Genel Kurul'ca seçilen devletlerce temsil edilmekteydi. Şimdi vesayet altında ülke kalmadığı için, bu organ, sadece Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinden oluşuyor. 2005 Dünya Zirvesi'nde BM üyeleri bu organın ortadan kaldırılmasını kararlaştırmış bulunmaktadır." (Sur, 2013:191)

1.4.4. Sekreteryä

Uluslararası memurlardan oluşan sekreteryä, antlaşmanın 15'nci bölümünde düzenlenmiştir. Ancak daha geniş düzenlemeler, merkez antlaşmalar

ile personel statülerinde yer alır. Sekreteryayı Genel Sekreter yönetir. Genel Sekreter 5 yıllık bir süre için Genel Kurul tarafından seçilir. Teamülen adayların belirli bir devlet veya bloka angaje olmaması tercih edilir. Genel Sekreter sadece örgüte karşı sorumludur; tarafsız olmak zorundadır. Bu zorunluluk sekreteryaya personelini de kapsar. Sekreteryaya seçimi adil bir coğrafi dağılım gözetilerek yapılır. Bu personel kendi hükümetinin sunumunu müteakip Genel Sekreter’ce tayin edilir. Örgüt bünyesinde Genel Sekreter’in idari ve siyasi fonksiyonu söz konusudur. Personel tayini, organların kararlarını ve örgüt bütçesini yerine getirme, antlaşmaların tescili ve yayımı, Genel Kurul’a rapor verme vb. işler Sekreterin idari görevleri arasındadır (Pazarcı, 2005).

Genel Sekreter, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye attığını düşündüğü her konuyu Güvenlik Konseyi’nin gündemine getirebilir. (Md.99). Bu kapsamda Genel Sekreter bizzat Güvenlik Konseyi’nin toplanmasını sağlamakta, Konsey’de müzakerelere katılmakta ve örgüt kararlarına etki etmektedir. (Örnek; Kongo, Kore ve Süveyş krizlerinin çözümünde izlendiği gibi) Etkili olanlarının yanı sıra tartışmalı Genel Sekreterler de olmuştur. Md. 98: Genel Sekreter, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey’in bütün toplantılarına bu sıfatla katılır ve bu organların kendisine verdiği görevleri yerine getirir. Sembolik bir görev gibi görünmesine rağmen Genel sekreter uygulamada önemli görevler üstlenmektedir. Genel Sekreter özellikle krizlerin çözümünde dostça girişim yoluyla veya arabulucu sıfatıyla kişisel bir diplomasi izleyerek, uyuşmazlıklara müdahil olmuştur. Örneğin zamanın Genel Sekreterleri 1960’da Keşmir Olayı’nın çözümünde, 1962 ‘de Küba Krizi’nin büyümesinin önlenmesinde, 1991’de Körfez Savaşı esnasında Lübnan’daki rehinelerin kurtarılmasında önemli roller oynamışlardır. Kofi Annan’ın arabuluculuğu sayesinde 23 Şubat 1998 tarihinde Irak ile antlaşmaya varılmıştır. Birleşmiş Milletler Örgütü’ndeki reform çalışmaları kapsamında gösterdiği çeşitli çabalar neticesinde Kofi Annan Birleşmiş Milletler Örgütü ile birlikte 2001 Nobel Barış Ödülünü almaya hak kazanmıştır. (Sur, 2013)

Genel Sekreter kendisine yüklenen siyasi rolün gereği olarak Birleşmiş Milletler Örgütü’nün hem yöneticisi hem de uluslararası ilişkilerde temsilcisidir.

Bazen de Genel Sekreterler, kendisi de özel temsilciler seçerek bazı krizlerin çözüm süreçlerine dolaylı olarak katılmışlardır.

1.4.5. Uluslararası Adalet Divanı

Uluslararası Adalet Divanı devletlerin kendi aralarında vuku bulan hukuki anlaşmazlıkların dava edildiği, Antlaşmanın 14 ncü bölümü ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü ile düzenlenmiş, genel yetkili, evrensel bir mahkemedir. Evrensel olması yetkisinin tüm devletleri kapsamasına tekabül eder. Dokuz yıl için (tekrar seçilmek mümkündür) seçilen 15 yargıçtan oluşan divanın merkezi Lahey'dir. Divan Birleşmiş Milletler Örgütü'nün asli organı olmakla beraber bağımsızdır. Hâkimlerin dokuz yıl gibi uzun bir süre için seçilmeleri bağımsızlıklarını güçlendirmektedir. Divanın bağımsızlığını destekleyen diğer bir husus, hâkim adaylarının devletlerince değil Sürekli Hakemlik Divanı'ndaki ulusal gruplarca önerilmesidir. Md. 10/2 gereği hâkimler bu adaylar arasından Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulda ayrı ayrı ve salt çoğunlukla seçilirler ve Güvenlik Konseyi seçim sonuçlarını veto edememektedir. (Pazarcı, 2005)

“Belirli bir davanın görülmesi sırasında uyuşmazlığa taraf devletlerden birinin uyuşunda bir yargıç yoksa bu devlet bir ad hoc yargıç gönderebilir. (Statü Md. 31/3) Ad Hoc yargıçlık, ilgili devletin yaklaşımının ve sisteminin divanda tanıtılması ve dikkate alınmasını sağlamaktadır. Ancak belirtmeli ki Ad Hoc yargıç diğer yargıçlardan farksız konumdadır; bağımsız ve tarafsız olmalı ve tümüyle vicdani kanaati yönünde hareket etmelidir. (Statü Md.20; Md.31/6)” (Sur, 2013:195)

BM Genel Kurulu veya kurulun yetkilendirdiği diğer organlar ile Güvenlik Konseyi hukuki konularda divandan görüş talep edebilir. Bu durum divanın danışmanlık işlevine karşılık gelir. Ancak divanın ana işlevi yargısaldır. Divanın yargısal işlevine başvuru hakkı münhasıran devletlere verilmiştir. Divanın yargılama yetkisinin, uyuşmazlığın tarafı devletlerce kabul edilmiş olması gerekir. Ancak yargı yetkisinin yargılama esnasında açıkça veya savunma yapmak suretiyle zımnen kabul edilmesine de rastlanmaktadır. Taraf devlet yargı yetkisini geri alabilir ancak bu durum derdest olan davayı etkilemez. Uygulamada genellikle divanın yetkisini kabul eden devletler bazı çekinceler ileri sürerek yargı yetkisini sınırlamaktadırlar.

Türkiye Uluslararası Adalet Divanı'nın öncülü olan Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na 1927 yılında tahkimname yoluyla başvurmuştur. Bu ilk başvurunun konusu; Ağustos 1926'da Fransız Lotus Gemisi'nin eski bir Rus donanma gemisinden bozularak ticari bir gemi haline getirilmiş olan Bozkurt Gemisi'ne çarpması sonucunda Bozkurt'un batması ve sekiz mürettebatın şehit olmasıdır. Olaydan sonra Lotus'un kaptanının Türkiye'de tutuklanması, Türkiye ile Fransa arasında krize neden olmuştur. Divan bu krizi Türkiye lehine çözmüştür. Daha sonra 1947-1972 arasında Türkiye mütekabiliyet koşuluyla beşer yıllık sürelerle Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisini bildirim yoluyla kabul etme yoluna gitmiştir. Ancak, 1972'de Yunanistan ile kıta sahanlığı uyuşmazlığı baş gösterince Türkiye divanın yetkisini kabul etmeyi bırakmıştır.

Divan kararları esasında hukuki olmak zorunda ise de hukuki ve siyasi uyuşmazlıkları birbirinden kesin çizgilerle ayırmak güçtür. Zira Ege'deki kıta sahanlığı örneğinden de anlaşılacağı gibi devletlerarası sorunlar zaman zaman hem hukuki hem de siyasi nitelikli olabilmektedir. Dolayısı ile uygulamada devletler hayati çıkarlarının söz konusu olduğu uyuşmazlıkları Divan'a getirmemektedir.

Divan kararları kesin ve bağlayıcıdır. Ancak bu bağlayıcılık icrai kuvvette değildir. Yani karar zor kullanılarak yerine getirilemez. Divan'ın verdiği kararın icrası hususunda başvurabileceği yegâne yol, kararın icrasını antlaşmanın 94 ncü maddesi gereği Güvenlik Konseyi'nden istemesidir. Ancak uygulamada henüz bu yola başvurulmamıştır. Çünkü, bu antlaşmanın 41 ve 42'nci maddelerinde düzenlenen Güvenlik Konseyi'nce Zor Kullanma Hakkı uluslararası güvenlik ve barış tehdit altına girmeden kullanılamamaktadır. Dolayısıyla, aslında böyle durumlarda antlaşmanın uluslararası krizlerin barışçıl çözümüne ilişkin 6 ncı bölümüne başvurmak gerçekte izlenebilecek tek yol gibi görünmektedir. (Sur, 2013)

1.4.6. Güvenlik Konseyi

ABD, Rusya, Çin, İngiltere ve Fransa'nın daimî, Genel Kurul'ca iki yıllığına ve adil bir coğrafi dağılım gözetilerek seçilen 10 diğer ülkenin geçici üye olduğu Güvenlik Konseyi diğer organlardan farklı olarak sürekli görevinin başında olacak şekilde kurgulanmıştır. Güvenlik Konseyi üye devletlerin daimî

temsilcilerinden oluşur ve New York'ta bulunan bu temsilciler, başkanın çağrısıyla her an toplanabilmektedir. Önemli toplantılarda daimî temsilcilere, üyelerin dış işleri başkanları da eşlik etmektedir. Güvenlik Konseyi gerektiğinde devlet veya hükümet başkanları düzeyinde zirve toplantıları da düzenlenmektedir. Güvenlik Konseyi'nin üye devletlerden herhangi birinin etkisi altında kalmaması için Konsey Başkanlığı dönüşümlü olarak ayda bir el değiştirir. (Meray, 1995)

Her üyenin bir oy hakkı vardır ve kararlar dokuz oyla alınmaktadır. Daimî üyelerin veto yetkisi bulunduğu için aranan bu dokuz oyun içerisinde daimî üyelerin oyu mutlaka bulunmalıdır. Daimî üyeler bu veto yetkilerini çok kritik zamanlarda hoyratça kullanarak ağır insani sonuçları olan birçok devletlerarası uyuşmazlıklarda karar alınmasını ve dolayısıyla etkili müdahale olanaklarını engellemişlerdir. Soğuk Savaş döneminde yoğunlaşan veto yetkisini kullanma eğilimine Sovyetler'in 1956'da Macaristan'ın işgali vetosu ile aynı yılda Fransa ve İngiltere'nin Süveyş Krizi'ndeki vetoları örnek gösterilebilir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise Kudüs Krizi'nde ABD, Bosna Krizi'nde Rus vetosu örnekler arasındadır. Yine, 1998 Irak ve 1999 Kosova hava operasyonları veto yetkisi ile bloke edilen BM kararları sonrasında tek taraflı yapılmıştır. Uygulamada veto yetkisini yumuşatmaya yönelik eğilimler oluşmuştur. Daimî üyenin oylamaya katılmamasının veya çekimser kalmasının veto sayılmaması bu eğilimler arasındadır. Ayrıca Genel Kurul'da olduğu gibi bazı hallerde uzlaşma yoluna(konsensüs) gidilmektedir. Veto yüzünden işlevsiz kalan Güvenlik Konseyi'nin yerine Genel Kurul'un karar almasını sağlayan Genel Kurul'un 377 sayılı 'Barış için Birlik' kararı da bu kapsamda değerlendirilebilir. (Pazarcı, 2005)

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumlu organ Güvenlik Konseyi'dir (Md.24). Güvenlik Konseyi silahsızlanma ve uyuşmazlıkların barışçıl çözümü konularında (6. bölümdeki inceleme, arabuluculuk ve tavsiye yetkileri) Genel Kurul'la paralel yetkiye sahiptir. Güvenlik Konseyi terörle mücadele ve kitle imha silahlarının çoğalmasına karşı etkinlik göstermektedir. Genel Kurul'la paralel kullandığı yetkilerin yanı sıra Güvenlik Konseyi'nin münhasıran kullandığı yetkiler de vardır. Uluslararası barışın tehdit edilmesi, bozulması veya saldırı durumunda 7. bölüm çerçevesinde barışın korunması veya oluşturulması konusunda eylem kararı alma yetkisi

Güvenlik Konseyi tekelindedir. Konsey ilk olarak uluslararası barışın tehdit altında olduğunu, bozulduğunu veya saldırının gerçekleştiğini belirler. Sonra uygulanacak önlemler hakkında tavsiye niteliğinde veya bağlayıcı kararlar alır. (Bkz. 7. Bölüm Md. 40, 41, 42, 43...vd.) Bu kararlar açısından geçici tedbirler (ateşkes, askerlerin geri çekilmesi gibi), gözlemci gönderilmesi, tampon bölge kurulması, esir değişimi, üçüncü devletlerin karışmasını gerektiren önlemler, özellikle de silah yardımlarının engellenmesi ve nihayet zorlama tedbirleri gibi çeşitli önlemleri içeren geniş bir yelpaze söz konusudur. (Sur, 2013)

1.5. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNÜN FAALİYET ALANI

Örgütün geniş bir yelpazedeki faaliyetleri değişik amaçlar gütmektedir. Bu amaçlardan biri uluslararası ticareti ve küresel kalkınmayı geliştirmeye yönelik olarak az gelişmiş ülkelere ekonomik ve sosyal destek sağlamaktır. Örgüt bünyesinde az gelişmiş ülkelere yönelik ekonomik ve sosyal yardım amaçlı kurulan alt mekanizma ve organlara rastlanılmaktadır. (1958’de kurulan BM Kalkınma Programının Özel Fanları vb.) Az gelişmiş ülkelere örgüt tarafından uzman misyonları gönderilmekte; burs, eğitim ve altyapı desteği sağlanmaktadır. Bu bağlamda 1964’te toplanan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) BM’nin bu faaliyetleri açısından başarılı bir örnektir. UNCTAD, Konferansı müteakip, bakan seviyesinde temsil edilen uluslararası bir örgüte dönüşmüştür. UNCTAD bünyesindeki gelişmekte olan ülkeler ortak ekonomik menfaatlerini gözetmek ve küresel rekabet güçlerini artırmak maksadıyla birlikte hareket etmek üzere bir grup kurmuşlardır. (Meray, 1995)

BM’nin faaliyet alanını belirleyen amaçlarından bir diğeri İnsan Haklarının güçlendirilmesi, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve aynı zamanda bağımsızlık hareketlerinin desteklenmesidir. Bu kapsamda Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konseyce kurulan İnsan Hakları Komisyonu hem yasama, norm koyma, hem de denetleme yetkisine sahiptir. Bu komisyonun 1966’da deklare ettiği Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden sonra Genel Kurulca onaylanmış insan hakları alanındaki en önemli iki belgedir. Bu iki sözleşme uyarınca İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar

Komitesi kuruldu. İnsan Hakları Komitesi'ne sözleşmeye taraf ülkelerin vatandaşları ilgili devletin kabulüne bağlı olarak kişisel başvuru yapabilmektedir. Başvuru incelenmeyi müteakip bir raporla sonuçlandırılmakta ve yaptırım içermemektedir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi açısından da söz konusu olan bireysel ve grup başvurularında ise ağır ve sistematik hak ihlalleri bir soruşturmaya tabi tutulmaktadır. (Pazarcı 2005)

Birleşmiş Milletler Örgütü Irkçılık karşısında da mücadele etmektedir. Kasım 1963'te 'Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi'ne dair bildiriye müteakip Aralık 1965'te bu konuda bir sözleşme hazırlanarak komite oluşturulmuş ve bu komiteye kişisel başvurunun önü açılmıştır. Türkiye bu sözleşmenin tarafıdır. Örgüt, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin apartheid politikasına karşı da bazı yaptırımlar uygulayarak mücadele etmiştir.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün insani felaketlerde öne çıkan insani yardım faaliyetleri de bulunmaktadır. Aralık 1988'de Genel Kurulca alınan Doğal Afet ve benzeri Acil Durumlarda İnsani yardım, bir ilke kararı olarak önemli bir adımdır. Bu adımla birlikte 14 Aralık 1990 tarihli 45/1990 sayılı insani yardım koridorlarının tesisine dair kararı, Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması'nın 7. Bölümü çerçevesinde gösterdiği faaliyetin daha somut bir şekilde temelini oluşturmuşlardır. Böylece aslında uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren 7. Bölüm, insani sorunlarla da ilişkili olarak bazı müdahalelere zemin teşkil etmektedir. (Bkz. Güvenlik Konseyi'nin Irak, Yugoslavya, Somali ve Ruanda Krizleri'nde aldığı kararlar) (Sur, 2013)

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün diğer bir ilgi alanı da silahsızlanmadır. Örgüt bu alanda karşılıklı silah indirimleri, nükleer denemelerin sınırlandırılması ve nükleer silahların kısıtlanmasına yönelik aldığı kararlarla öne çıkmaktadır. BM 1965'te aldığı kararla nükleer denemelerin durdurulmasını talep etmiştir. Genel Kurulca 1978'de kurulan Silahsızlanma Komisyonu 1984'te yerini Viyana'da kurulan Silahsızlanma Konferansı'na bırakmıştır. Bu konferansın etkisiyle 1993'te Paris'te bizim de tarafı olduğumuz Kimyasal Silahların Geliştirilmesinin, Üretilmesinin, Depolanmasının ve Kullanımının Yasaklanması Sözleşmesi imzalanmıştır.

Yukarıda bahsedilen Birleşmiş Milletler Örgütü faaliyet ve ilgi alanlarının dışında örgütün esas varlık nedeni olan ve çalışmanın konusunu oluşturan faaliyet alanı, Uluslararası Barışın ve Güvenliğin korunmasıdır. Barışı Koruma, Birleşmiş milletler Antlaşması'nın 6. Bölümünde; Barışçıl Yollara Başvurma ve 7. Bölümü'nde; Uluslararası Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Halinde BM'nin Eylemi başlıkları altında düzenlenmiştir. BM Örgütü'nün asıl faaliyeti ve varlık nedeni olan "Uluslararası Barışın Korunması" kavramı, 20. ve 21. yüzyıl insanlık tecrübe ve birikiminin, terör, savaş ve soykırım gibi insani felaketlere yanıtıdır. Buraya kadar uluslararası sistem ve uluslararası örgüt kavramları üzerinde durularak özellikle BM Örgütü tanıtılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde BM Örgütü'nün barışı koruma misyonu üzerinde durulacaktır.

Şekil 1: BM Faaliyet Alanı

Kaynak: CCOE, 2012.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI BARIŞIN KORUNMASI

2.1. BARIŞÇI YOLLARLA KORUMA (ANTLAŞMANIN 6'ncı BÖLÜMÜ)

İkinci bölümde de vurguladığımız gibi uluslararası barış ve güvenliğin korunması BM Örgütü'nün en temel amaç ve görevidir. Temel organlar bu amaca hizmet ederler. Devletler-arası hukuki ve siyasi uyuşmazlıkların zamanla geleneksel silahlı tehditlere evrilmesi tehlikesinin yanında çağımızda açlık ve aşırı yoksulluk, ağır insan hakları ihlalleri, terörizm vb olgular da uluslararası barışı tehdit eder düzeydedir.

BM Örgütü'nün temel ilkelerinden biri olan “Kuvvete Başvurma Yasağı”, Antlaşmanın 2'nci maddesinde; “Devletler, aralarındaki uyuşmazlıkları barışçı yollarla çözmelidir...” şeklinde ifade edilmektedir. Bu madde; üye devletlerin uluslararası ilişkiler kapsamında diğer bir devletin siyasal egemenliğine ve toprak bütünlüğüne karşı BM ilkeleriyle bağdaştırılamayacak şekilde kuvvet kullanmasını veya bu yolla bir tehditte bulunmasını yasaklamaktadır. Maddede bahsi geçen “Barışçıl Çözüm Yolları” arasında görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, tahkim ve yargı yolları mevcuttur. Bu yollardan hangisinin seçileceği uyuşmazlığa taraf devletlerin inisiyatifindedir. Hukuki uyuşmazlıklarda genellikle siyasi yollar veya uluslararası tahkim ve yargı yoluna gidilirken, siyasi uyuşmazlıklarda yargı yoluna pek rağbet edilmemektedir. BM, ilkesel olarak uyuşmazlıkların öncelikle geleneksel yollarla çözümünden yanadır. Özellikle yerel nitelikli uyuşmazlıkların öncelikli olarak bölgesel antlaşma ve örgütler vasıtasıyla çözümünü hedeflemektedir. Ancak bu şekilde çözülemeyen uyuşmazlıkların adresi haliyle BM'dir ve BM Antlaşması'nın 24. Maddesi bu bağlamda birincil yetki ve sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne vermiştir. (Jett, 2001)

Bu durum ilk bakışta diğer bir BM ilkesi olan ve md.2/7 de ifade edilen “İç İşlerine Karışmama” ilkesiyle çelişir görünmektedir. Devletlerin siyasal eşitliğine dayanan bu ilke devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmalarını

yasaklamaktadır. Ancak bu “İç İşler” in kapsamı belirgin değildir. Kavramın içeriği uluslararası sistem tarafından gittikçe daraltılmaktadır. Bu daralmanda başat rolü insan hakları mücadelesinin dünyada ve özel olarak BM sistemi içinde giderek gelişmesi ve ön plana çıkması oynamaktadır. Temel sorun kendi vatandaşlarını türlü baskılarla terörize eden bir hükümete vatandaşlarının hak ve hürriyetlerini korumak ve muhtemel insani felaketleri önlemek adına müdahale etmenin o devletin iç işlerine karışmak olup olmayacağıdır. Bu sorunun günümüzdeki cevabı “Hayır”dır. Devletlerin insan hakları ihlali olan eylemlerine getirilen eleştirilerin bunların “iç işleri” olduğu gerekçesiyle aynı devletlerce reddedilmesi sık rastlanan bir durumken artık günümüzde bu tarz bir savunma geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Yine de buna dayanarak “İç işlerine karışmama” ilkesinin fonksiyonunu yitirdiği söylenemez. Bu ilke devletlerin toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlıklarını koruma anlamında hala etkilidir.

Kuvvet kullanma yasağının istisnası meşru savunma hakkıdır. Toprak bütünlüğüne veya siyasal bağımsızlığına kastedilen bir ülke, Güvenlik Konseyi harekete geçene kadar kendini müdafaa etme hakkına sahiptir. Ancak meşru müdafaa hakkının uluslararası sistemce haklı bulunması gereklidir. Güvenlik Konseyi harekete geçince bu hak ortadan kalkmaktadır. Yani geçicidir. Hukukun genel ilkelerine paralel olarak tıpkı özel hukukta olduğu gibi Uluslararası Hukuk’ta da meşru müdafaa hakkının belirli sınırları vardır. Bu hak ancak başka türlü savuşturulamayacak nitelikteki yakın ve ağır saldırılarda kullanılabilir. Yani meşru müdafaa **gerekli** olmalıdır. Ve yine meşru müdafaa için kullanılan kuvvet saldırı ile **orantılı** olmalıdır. Küçük çaplı bir sınır çatışmasına karşılık hasım ülkenin ilhak edilmesi haliyle meşru müdafaa kapsamına girmez. Jett (2001)’e göre BM örgütü her uyuşmazlığa anında müdahale edecek tez canlı, aşırı gönüllü bir kasaba şerifi gibi formatlanmamıştır. Zaten uluslararası ilişkiler tabiatı gereği uyuşmazlıklar ve çözümleri konusunda temkinli ve itidalli olmayı gerektirir. BM Örgütü de devletlerarasındaki uyuşmazlıkların öncelikle taraflar arasında veya bölgesel uluslararası örgütler aracılığı ile barışçıl yollarla çözülmesini bekler. (NATO, Arap Birliği vs.; görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uluslararası tahkim). Ancak bunda başarı sağlanamazsa uyuşmazlığın taraflarından biri veya uyuşmazlığa taraf olsun veya olmasın üçüncü bir devlet BM Antlaşması md. 35/1

uyarınca Güvenlik Konseyi'ne başvurabilir. Unutulmamalıdır ki yalnızca uluslararası uyuşmazlıklar Güvenlik Konseyi'ne getirilebilir. Yani devletlerin münhasır yetki alanına girilmez. Ayrıca uyuşmazlığın bizatihi kendisi veya sürmesi halinde oluşabilecek riskler uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici bir nitelikte olmalıdır. Tek yanlı bir başvuru yeterli olup tarafların bu konuda uyuşmaları da gerekmez. BM Örgütü'ne üye olmayan devletler de başvuruda bulunabilir. Devletlerin dışında BM Genel Kurulu veya BM Genel Sekreteri de Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilir.

Güvenlik Konseyi önce başvuruyu gündeme alır. Ardından uyuşmazlığı çözmek üzere bir dizi tavsiye kararı alabilir veya soruşturma açmak ya da arabuluculuk tesis etmek suretiyle çözümü doğrudan üstlenebilir. Güvenlik Konseyi tarafları belli bir çözüm yoluna davet de edebilir. Bu çözüm yolları arasında Genel Sekreterin barışçıl çözümünün yanında son zamanlarda sıkça rastlanan Genel Kurulca kurulan *ad hoc* organ ve temsilcilerin etkin olarak kullanılmasını sayabiliriz.

Vasıflı çoğunluk ve veto yetkisi yüzünden Güvenlik Konseyi uyuşmazlıkların çözümünde genellikle tatmin edici bir etkinlik göstermemektedir. Konsey içindeki bloklar çoğunlukla kendi siyasi perspektiflerini, uyuşmazlığın vakit kaybetmeksizin, adilane ve insani boyutun öncelendiği bir şekilde çözümüne tercih etmekte ve “nitelikli çoğunluk” ile “veto” mekanizmalarını bu şekilde kötüye kullanmaktan çekinmemektedirler. Bu noktada Genel Kurul'un da uyuşmazlıkların çözümünde etkinliği tartışmaya açılmaktadır. Aslında Genel Kurul bir çözüm merciinden ziyade konseyden çok daha kalabalık siyasi bir platformdur. Dolayısı ile Genel Kurulda uyuşmazlığın çözümüne yönelik sükûnet ve tarafsızlığı bulmak çok daha zordur. Ancak, Genel Kurulda devletlerin tümü eşit konumdadır (veto yetkisi yok) ve kararlar oy çokluğu ile alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Genel Kurul'un krizleşmiş vakalarda Güvenlik Konseyi'ne oranla daha başarılı olabileceği açıktır. Nitekim uyuşmazlıkların barışçıl çözümünde Genel Kurula da herhangi bir devlet veya Güvenlik Konseyi bizatihi kendisi başvurabilmektedir. (Boutros-Ghali, 1998)

Genel Kurul'un yetkileri Güvenlik Konseyi'ne nazaran daha sınırlı olmakla birlikte Genel Kurul uyuşmazlığa konu tüm sorunları tartışabilir, bunlara

Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilir ve konseye barışçıl çözüme dair teklifler ileri sürülebilir. Genel Kurul, Güvenlik Konseyi'nin gündemine gelmemiş uyuşmazlık konularda tavsiye kararları da alabilir. Yani Genel Kurul tavsiye kararını uyuşmazlık Güvenlik Konseyi'nin gündeminden düştükten sonra ya da gündemdeyken ancak Güvenlik Konseyi'nin isteği üzerine alabilir. Önemli bir husus olarak vurgulamakta yarar vardır ki Genel Kurul Antlaşmanın 7nci Bölümündeki zorlayıcı tedbirler konusunda yetkisizdir. Öneride dahi bulunamaz. Bu yetki Güvenlik Konseyi'ne aittir. Bu yetkinin önemli bir istisnası Acheson (Barış için Birlik) kararıdır. Genel Kurul bu kararı Kore Krizi'nde SSCB'nin vetosunu aşmak için almıştır.

“Genel Kurulun aldığı 377 sayılı Acheson Kararı'na göre, Güvenlik Konseyi veto yoluyla işlevsiz hale geldiğinde uluslararası barışın ihlal edildiği, tehdit altında olduğu veya bir saldırının vuku bulduğu tespit edilirse barış ve güvenliğin korunmasına yönelik Genel Kurul tavsiye kararı alabilecektir. Böylece Genel Kurul yetkilerini iki yönden genişletmiştir; Bir kere Güvenlik Konseyi'nde görüşülmekte olan bir olay hakkında, Güvenlik Konseyi'nce istekte bulunulmaksızın, Genel Kurul tavsiye kararı alabilecektir. Üstelik bu organ barışın korunmasına yönelik **eyleme** ilişkin bir karar alabilecektir; oysa bu kararlar Güvenlik Konseyinin yetkisine girer. Ancak hatırlanacağı üzere Genel Kurul kararları **tavsiye** niteliğindedir.” (Sur, 2013:206).

Özetle, uygulamada ya Genel Kurul barışçıl çözüm için Güvenlik Konseyi'ne başvurmakta ya da tarafları belirli çözüm yollarına davet etmektedir. Yahut da Acheson kararından hareketle bizzat veya Güvenlik Konseyi ile ortak girişimler yürütmektedir. (1948 Filistin, 1960 Kongo, 1981 Namıbya örnekleri)

BM Antlaşması'nın 99. Maddesi Genel Sekretere uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği krizlere Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekme görevi vermektedir. BM Antlaşması Md. 98 ise Genel Sekretere BM adına diplomatik misyon yüklemektedir. Genel Sekreter doğrudan ya da Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi kararına dayanarak uyuşmazlıkların ve uluslararası krizlerin çözümünde etkin rol üstlenmekte; dostça girişim veya arabuluculuk vazifeleri görmektedir.(Boutros-Ghali, 1998)

BM Antlaşmasının 6'ncı Bölümünde düzenlenen uluslararası barış ve güvenliğin barışçıl yollarla sağlanması konusunun, 7nci Bölümde düzenlenen barış ve güvenliğin tehdit ediliyor olması, bozulması ve saldırı durumunda başvurulacak eylemler konusundan teknik olarak önemli farkları bulunmaktadır. Barışın henüz bozulmadığı ancak uyuşmazlığın sürmesinin böyle bir potansiyele sahip olduğu durumlarda yani müstakbel ve kuvvetle muhtemel bir tehdidin söz konusu olduğu hallerde 6'ncı Bölüm (Barışçıl Yollara Başvurma) devreye girer. Sorumluluk devletlerde olup Güvenlik Konseyi genelde ikinci plandadır. Alınan kararlar tavsiye niteliğindedir.

2.2. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN BOZULMASI VE SALDIRI DURUMUNDA BİRLEŞMİŞ MİLLETLER (ANTLAŞMANIN 7nci BÖLÜMÜ)

Antlaşmanın 7nci bölümünde hangi hallerde Güvenlik Konseyi'ne başvurulabileceği özellikle vurgulanmıştır. Uluslararası barış ve güvenlik yakın bir tehdit altındadır, bozulmuştur veya fiilî bir taarruz söz konusudur. Güvenlik Konseyi'nin burada 6'ncı Bölümle oranla otoritesi artmaktadır. Konseyin bu çerçevedeki kararlarına uymak üye devletler için bir **yükümlülüktür**. (Tavsiyeden ibaret değildir)

Öncelikle 39. Maddeye göre barışın tehdit altında olduğu, bozulduğu veya bir saldırının gerçekleştiği Genel Kurul tarafından tespit edilir. Burada önemli bir tartışma konusu 'saldırının' tanımı üzerinedir. BM Genel Kurulu 1974'te aldığı bir karar ile sınırlayıcı olmayan bir şekilde nelerin saldırı kapsamında değerlendirileceğine dair bazı eylemleri sıralamıştır. İlk kuvvet kullananın saldırgan sayılması karine olmakla beraber olayın özelliklerine göre konseyin farklı değerlendirmeleri de olabilmektedir. Uygulamada konsey bir devleti saldırgan ilan etmekte ihtiyatlıdır. Genellikle barışın tehlikede olduğu tespiti harekete geçmesi için yeterli sayılmaktadır. Nitekim Kore Savaşı'nda, Kuzey Kore ve Çin Genel Kurul kararı ile saldırgan sayılabilmektedir. Konseyden bu yönde bir karar çıkarılamamıştır. Yine 1951 Macaristan İşgali'nde SSCB Konseyce saldırgan olarak nitelenemezken bu karar 1956'da Genel Kurulca alınabilmektedir.

Diğer bir çarpıcı örnek ise 1982’de Filistin’e yönelik İsrail’in saldırgan olarak nitelenmesinin, bu konuda mutabakat sağlanamaması (ABD Vetosu) nedeniyle Konsey yerine Genel Kurulca kararlaştırılmasıdır. (Boutros-Ghali, 1998)

“...39. maddeye binaen yapılan tespiti müteakip Konsey uyuşmazlığın 6. Bölüm çerçevesinde barışçıl yollardan çözümünü tavsiye edebilir ya da 40. maddeye binaen durumun vahametini önlemeye yönelik tarafların ateşkese davet edilmesi nevinden geçici tedbirler içeren kararlar alabilir. Yine Genel Kurul Md. 41’e binaen silahlı güç gerektirmeyen yaptırım kararları da alabilir. Bu yaptırım kararları karşımıza genellikle “ekonomik yaptırımlar” şeklinde çıkmaktadır. Bunlar diğer devletlerin yaptırım uygulanan devletle ekonomik ve diplomatik ilişkilerini kestiği “ambargo” kararlarıdır. Ambargo sadece silahla ilgili olabileceği gibi insani ihtiyaçlar hariç her türlü ekonomik mal ve hizmetler üzerinde de olabilir. Ambargo kararları tavsiye niteliğinde olabileceği gibi bağlayıcı da olabilir. Zimbabve (1966-1980), Güney Afrika Cumhuriyeti (1977-1994) petrol ambargosuna maruz kalmıştır. Lockerbie saldırısı nedeniyle Libya ve 1990’dan itibaren Irak genel bir ambargo yaşamıştır. İç karışıklıklar nedeniyle 1993 yılında 854 sayılı kararla Somali’ye silah ambargosu, aynı yıl J.B. Aristide’nin darbe ile devrilmesi üzerine Haiti’ye ekonomik ambargo uygulanmıştır. Yugoslavya Krizi’nde 1991’de 713, 1992’de 727 sayılı kararlarla çatışmanın bütün taraflarına silah ambargosu uygulanırken 1992’de 727 sayılı kararla Sırbistan ve Karadağ hakkında hava ulaşımının durdurulmasını da içeren bir dizi ekonomik ve diplomatik yaptırımlara başvurulmuştur. Kuveyt’i işgal ettiğinden dolayı 1990’dan itibaren ağır bir abluka altındaki Irak hakkında Güvenlik Konseyi 1995’te 986 sayılı “Petrol Karşılığı Gıda” kararını alarak halkın asgari gıda ve ilaç ihtiyacına karşılık petrol alımını başlatmış ve ağır bir insani dramın önüne geçmiştir. Son olarak İran’ın uranyum zenginleştirme programına misilleme niteliğinde 2006’dan itibaren 1747, 1903 ve 1928 sayılı kararlarla İran’a karşı ciddi ekonomik yaptırımlara başvurulmuştur.” (Sur, 2013:209-210)

Ekonomik yaptırımlar uygulamada çoğunlukla işe yaramamaktadır. Çünkü ambargo kararı, bütün devletlerin tam anlamıyla uymamaları neticesinde delinebilmektedir. Ayrıca ambargo halkı özellikle de yoksulları cezalandırmakta, krizin kaynağı olan iktidar sahipleri bu durumdan etkilenmemektedir. Ekonomik

yönde köşeye sıkışan halk yığınlarının tepkisi de her zaman bu iktidar sahiplerine değil, ambargoyu uygulayanlara yönelmektedir. Bu nedenle ambargolar içerde genellikle antidemokratik yapıyı besleyen ulusalcı akımların gelişmesine hizmet etmektedirler.

Eğer Konsey yukarıdaki önlemleri yeterli görmezse antlaşmanın 42'nci maddesi kapsamında silahlı kuvvet kullanılmasını içeren tedbirlere başvurabilir. Konsey üye devletleri silahlı kuvvetleri aracılığıyla kuvvet gösterisi, abluka vb. harekâtlara davet edebilir. Bu karar da bağlayıcı veya tavsiye niteliğinde olabilir.

Kuvvet kullanımı 43. Maddede düzenlenen bir mekanizmaya bağlanmıştır. Bu mekanizmaya göre özel anlaşmalar yapılmak suretiyle BM emrine anlaşmaya taraf devletlerce silahlı kuvvet verilecek ve kuvvet kullanımında ihtiyaç duyulması halinde gerekli yardım ve kolaylıklar sağlanacaktır. Devletlerin sağlayabileceği silahlı kuvvet md. 45-47 kapsamında Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin Genel Kurmay Başkanlarından oluşan kurmay heyetinin emrine verilecektir. Olası bir askerî harekât bu heyet tarafından yürütülecektir. Ne var ki bu mekanizma 1947'den bu yana çalıştırılmamaktadır. Kırk yedinci maddeye göre antlaşmaları yapması gereken askerî kurmay heyeti (beş daimi üyenin genelkurmay başkanları) operasyonları planlama ve yürütme işlevini hiçbir zaman yerine getir(e)memiştir. Dolayısıyla Konseyin 42'nci madde kapsamında karar alabilmesi için operasyonu yürütmek üzere bir gönüllü üye devletin öne çıkması ve dileyen diğer devletlerin katılmalarıyla bir koalisyonun oluşması gerekmektedir. Konsey bu gönüllü devleti veya oluşturulan koalisyonu gerekli tüm tedbirleri almaya yetkili kılarak operasyonun önünü açmaktadır. Bu gönüllü devlet genellikle ABD'dir. Üye devletler illa ki askerî katkı vermek mecburiyetinde değildir. Katkının şeklini de yine her devlet kendisi belirlemektedir. Bu şekildeki silahlı kuvvet kullanımlarına örnek olarak 1950 Kore müdahalesi sayılabilir. SSCB'nin vetosu üzerine işlevsiz kalan Güvenlik Konseyi yerine Genel Kurulca alınan Acheson (Uniting for Peace, Barış için Birlik) Kararı ile barışın bozulduğu ve saldırının gerçekleştiği var sayılarak Kore'ye operasyon yetkisi verilmiştir. (Kore'deki operasyondan sonra Acheson kararına dayanan bu yetki bir daha kullanılmamıştır.) İkinci bir örnek olarak Konseyin Kuveyt'i işgal eden Irak'a karşı aldığı operasyon kararından

bahsedilebilir. Bu operasyon hem Konseyin bütün üyelerinin hem de Genel Kurul'un desteğini kazanmıştır. Üçüncü örnek Somali'de ise kamu düzeninin bozulması, sivil halkın civar ülkelere göç etmeye başlaması, terör ve insani yardımların silahlı grupların tehdidi altında olması nedeniyle insancıl müdahale kapsamında bir operasyon kararı alınmıştır. Konsey Somali'deki bu durumu 39 ncu maddedeki barışa yönelik bir tehdit olarak yorumlamıştır. (Sur, 2013)

Güvenlik Konseyi Antlaşmanın 8'nci bölümü uyarınca gerektiğinde kuvvet kullanımı içeren önlemlerin alınması hususunda bölgesel kuruluşlardan (NATO-Barış için ortaklık) ve bölge antlaşmalarından yararlanabilir. Bununla birlikte bölgesel kuruluşlar bu tür önlemleri Güvenlik Konseyi'nin onayı alınmadan resen uygulayamazlar.

2.3. İNSANİ MÜDAHALE

“Geleneksel güvenlik yaklaşımında, uluslararası güvenlik ve istikrarın sağlanması “devlet güvenliği” temelinde şekillenmiştir. İnsanî müdahale, BM Güvenlik Konseyi'nin devam etmekte olan iç savaş ve ağır insan hakları ihlallerinin, BM Antlaşması'nın 39'uncu maddesi bağlamında uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği değerlendirilmesi yapması halinde gerçekleştirilebilir. Doksanlı yıllardan itibaren sıklıkla karşılaşılan bu durum karşısında BM faaliyetlerinde uluslararası barış ve güvenliğin yeniden algılanması ve ifade edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Günümüz koşullarında geleneksel güvenlik anlayışını yetersiz bulan insanî müdahale taraftarları, “insan güvenliği” kavramını öne sürmüşlerdir.” (Uysal, 2018:33)

“İnsan güvenliği, devletin güvenliği ve bağımsızlığından ziyade doğrudan insanların yaşama hakkına, insan onuruna ve siyasi ve ekonomik haklara odaklanmaktadır. Güvenlik anlayışının insan güvenliği üzerinden tanımlanması ile sadece devletlerarasındaki çatışmaların değil, aynı zamanda devlet içerisinde yaşanan zorunlu nüfus hareketleri yoksulluk ve insan hakları ihlallerinin de uluslararası güvenliği tehdit ettiği vurgulanmaktadır. Son yıllarda insanî müdahaleler, iki temel gelişmenin sonucunda gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler, evrensel insan hakları kavramına verilen önemin artması ve soğuk savaş sonrası

insanî krizlere neden olan etnik ve dini temelli çok sayıda iç çatışmanın yaşanmasıdır.” (Uysal, 2018:33)

İnsanî müdahaleler, insan haklarını koruma sorumluluğu ile devlet egemenliği ilkesi arasındaki çatışmanın merkezinde bulunur. Soğuk savaş sonrası yeni tip silahlı çatışmalar genellikle iç çatışmalar şeklinde cereyan etmektedir. Bu çatışmaların neden olduğu, yerelde insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları ile etnik temizlik ve soykırımın engellenmesi ve genelde mültecilik, uluslararası organize suçlar (Narkotik ve Silah Kaçakçılığı vb.) ve radikal dinci terör gibi uluslararası barış ve güvenliği hedef alan tehditlerin önlenmesi ihtiyacı, insanî müdahalenin önemini artırmıştır. Bu nedenle iç işlerine karışmama ilkesi ve kuvvet kullanma yasağına rağmen insanî müdahale, gün geçtikçe daha çok başvurulan bir yöntem olmaya adaydır. İnsanî müdahale, ağır ve geniş çaplı insan hakları ihlallerine son vermek amacıyla bir devletin veya uluslararası toplumun parçası bir koalisyonun ya da Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirdiği bir güvenlik örgütünün (NATO) çatışma bölgesine veya ihlali gerçekleştiren devlete kuvvet kullanma yoluyla müdahale etmesidir. “İnsanî Müdahale Harekâtı” denen bu kuvvet kullanımı, BM Antlaşması’nın uluslararası barış ve güvenliğin barışçıl olmayan yollarla sağlanmasını konu edinen 7. Bölümü çerçevesinde barışa zorlama (peace enforcement) harekâtı şeklinde gerçekleştirilmektedir.

İnsanî müdahalenin ilk örnekleri, bir devletin, başka bir devletin halkı veya azınlığı durumundaki kendi soydaşlarının haklarını korumak için başvurduğu kuvvet kullanımı şeklinde ortaya çıkmıştır. BM’nin kurulması ile bu tip insan hakları ihlalleri, uluslararası toplumun konusu olmaya başlamıştır. BM, soğuk savaş dönemindeki insan hakları ihlallerinin yaşandığı krizlere genellikle iki kutuplu dünya dengelerini gözeterek ve siyasi ve ekonomik yaptırımlarla müdahil olmuştur. Bu dönemde BM, sadece devletlerarası çatışmalar ve iç savaş yaşanan yerlerde ve ilgili devletlerin onayının alınması suretiyle barışı koruma (peace keeping) çerçevesinde kuvvet kullanımına izin vermiştir. (Heinze (2009:9)’a göre barışı koruma; hafif silahlarla teçhiz edilmiş sınırlı bir askerî kuvvetin, ev sahibi devletin onayıyla çatışma bölgesinde veya ateşkesin sağlanmış olduğu devletler arasında yalnızca savunma amaçlı ve tarafsız bir şekilde icra edeceği görevdir. Bu görev, Barış Gücü askerleri marifetiyle yerine getirilmektedir.) Ancak, 1990’lara

gelindiğinde bir taraftan bölgesel ve iç çatışmalar uluslararası barış ve güvenliği daha fazla tehdit eder hale gelmiş, diğer taraftan ağır insan hakları ihlalleri neticesinde güvenlik algısında “insan güvenliği”, “devlet güvenliğinin önüne geçmiştir. Bu süreçte BM’nin, antlaşmanın 39’uncu maddesi uyarınca barış ve güvenliğin tehdit edildiği değerlendirmesi yaparak daha aktif bir tutum sergilediği görülmekle beraber Güvenlik Konseyi’nin müdahale kararı almada dünya kamuoyunu tatmin edici bir yetkinlik gösterdiği söylenemez. Konseye üye devletler, veto yetkilerini kötüye kullanmakta, alınan veya alınmayan ya da zamanında alınamayan müdahale kararları meşruiyet sorunuyla karşılaşmaktadır. Zamanında ve etkili bir müdahalenin gerçekleştirilememesi, Bosna örneğinde olduğu gibi, etnik temizlik veya soykırıma varan sivil kayıpların artmasına ve ağır ihlaller sonucu insanî krizin derinleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca mülteci sorunu ve güvenlik risklerinin artması nedeniyle bölgesel ve uluslararası istikrarın bozulması da söz konusu olmaktadır. Bu nedenle insanî müdahale kararlarının meşruiyeti açısından bazı esasların benimsenmesi zorunlu hale gelmiştir. Bunlar:

- Müdahale, insanî krizin önlenmesi amacını taşımalı; müdahalede bulunan ülkelerin çıkarlarına hizmet etmemeli,
- Müdahalenin bizzat kendisi veya sonuçları ihlallere neden olmamalı ve barış ve güvenliğe tehdit oluşturmamalı,
- Müdahale esnasında hukuka uygun hareket edilmeli,
- Müdahalenin boyutu, süresi ve şiddeti, müdahaleye neden olan çatışma ile orantılı olmalı,
- İhlallerin varlığı uluslararası toplum tarafından kabul edilmeli,
- İhlaller, ağır ve yaygın olmalı,
- İhlallere konu olan çatışma, uluslararası barış ve güvenliğe veya en azından bölgesel istikrara tehdit oluşturmamalı,
- Müdahaleye diplomasinin çaresiz kaldığı durumlarda, son çare olarak başvurulmalı şeklinde sıralanabilir.

İnsanî müdahaleye verilen önem yirmi birinci yüzyıla birlikte giderek artmış ve egemen devlet ve iç işlerine karışmama ilkesinin yeniden tanımlanması gündeme gelmiştir. Bu amaçla 2001 yılında Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (International Commission of Intervention and State

Sovereignty – ICISS), devletin, halkını, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, etnik temizlik ve soykırıma karşı korumakta birinci derece sorumlu olduğunu ortaya koyan “koruma sorumluluğu” ilkesini kabul etmiştir. İnsan haklarının korunması esasına dayanan “koruma sorumluluğu (Responsibility to Protect)”, en özet bir şekilde devletlerin nüfuslarının tamamının haklarını ve güvenliğini sağlama yükümlülüğü olarak tanımlanabilir. Koruma sorumluluğu ilkesi ile devletler insan hakları çerçevesinde kendi halkına yönelik sorumluluklarını yerine getiremediklerinde Güvenlik Konseyi kararı ile uluslararası toplumun bu sorumluluğu yerine getirmesinin, yani kuvvet kullanmak suretiyle müdahale bulunulmasının önü açılmıştır. Ancak bu ilkenin devlet egemenliğine müdahale anlamına geldiği yönündeki itirazlar devam etmektedir. (Uysal, 2018)

Koruma sorumluluğu operasyonel olarak ilk kez Güvenlik Konseyi’nin 1973 sayılı kararıyla Libya’da 2011 yılında kullanılmıştır. Ancak Suriye söz konusu olduğunda ağır insan haklarına rağmen bu ilke çalışmamıştır. Bu ve benzeri çifte standartların yaşanmasında Güvenlik Konseyi’nin yapısı ve veto yetkisi baş sorumludur. Ancak bu sorumlulukta, uluslararası toplumun insanî krizler karşısında yerine getirmesi gereken sorumluluklar ve göstermesi gereken tepkilere yönelik BM’nin yeterli bir kriter çerçevesi ortaya koyamamış olmasının da payı büyüktür. Bugüne kadar icra edilmiş insanî müdahale harekâtlarının her biri, müdahale kararının verilmesi, kuvvet oluşturulması, uygulama esasları, yetki ve sorumlulukların belirlenmesi, müdahale sonrası devlet inşası ve yeniden imar faaliyetlerinin sivillerle koordinesi ve yürütülmesi süreçlerinde kendine özgü şartlar ve özellikler barındırmaktadır. Bu durum, insanî müdahalede uluslararası toplumun, üzerinde uzlaşacağı normların oluşmasını engellemektedir.

Koruma sorumluluğu kavramında, insanî krizler karşısında sorunların çözümünde silahlı müdahale tek unsur olarak yer almamaktadır. Koruma sorumluluğu; “önleme”, “tepki verme” ve “yeniden inşa” şeklinde sayabileceğimiz üç aşamalı bir yükümlülük belirlemektedir. Çatışmaların ve insanî krizlerin nedenlerinin belirlenmesi ve çatışmaların başlamadan engellenmesi için tedbirlerin alındığı “önleme” yükümlülüğü en önemli aşamadır. “Tepki verme” aşaması zorlayıcı/zorlayıcı olmayan yaptırımları, güç kullanma tehdidini ve mecburiyet halinde askerî güç kullanılmasını öngörmektedir. Üçüncü

aşama ise, müdahale sonrası barış ve güvenlik ortamının kalıcı hale getirilmesini amaçlayan “yeniden inşa” yükümlülüğüdür. (Uysal, 2018)

Yeniden inşa yükümlülüğünün kapsamının iyi belirlenmesi gerekir. Zira yeniden inşa edilen ulus ve devlettir. Yani bu aslında bir ulus veya devlet inşasıdır. Askerî müdahale ile kurtarılan halkların veya azınlıkların ya da yine bu müdahale ile sonlanan çatışmanın taraflarının, kalıcı barışın sağlanması bakımından müdahale sonrası kendi hallerine bırakılmaları beklenemez. Çatışma bölgesinin barış, güvenlik ve istikrarı, uluslararası barış ve güvenliğin de teminatı olacağından, müdahalenin asıl hedefidir ve bu yüzden yeniden inşa yükümlülüğü sadece askerî müdahalenin etkisiyle yıkılan, zarar gören yapının onarımı değil, çatışma bölgesinin bir daha kriz ve çatışma yaratmayacak şekilde dönüştürülmesidir. Yeniden inşa yükümlülüğü kapsamında;

- Siyasal sistem ve devlet mekanizmasının oluşturulması
- Ekonomik yapının oluşturulması
- Ordunun teşkili – savaşanların terhisi
- Hukuk ve adalet sisteminin oluşturulması
- Tazminat ve mali yardım programlarının uygulanması sayılabilir

Yeniden inşa kapsamında NATO vb. uluslararası güvenlik örgütleri de görev üstlenmektedir. Barışı Destekleme Harekâtı olarak nitelenen bu görev, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Bosna ve Kosova’da yürüttüğü faaliyetlerin hukuki ve etik meşruiyetinin kaynağını oluşturmaktadır.

2.4. BARIŞI KORUMA OPERASYONLARI / BARIŞ GÜÇLERİ

BM Antlaşması’nın 7. bölümündeki tedbirlerden farklı nitelik taşıyan **barışı koruma eylemi** (Peacekeeping Operations), daha çok 6. Bölüme dahil olan *ad hoc* uygulamalardır. Barış Gücü uygulaması BM Antlaşmasında düzenlenmiş bir yöntem değildir. İkinci Dünya Savaşı’nı müteakip küçük sivil gözlemci gruplarla başlamıştır. İlk kez 1948 ‘de İsrail ile komşu Arap devletleri arasında ateşkese uyulmasını gözetmek üzere BM askerî gözlemci misyonu kurulmuştur (UNTSO-United Nations Truce Supervision Organisation). 1956 Süveyş

Krizi'nde ateşkesi gözetmek üzere Genel Kurulca meydana getirilen BM Acil Durum Gücü (UNEF) içinde asker bulunan ilk Barış Gücü olmuştur (Jett, 2001)

Barış Gücü bir zor kullanma yolu değildir. Barış Gücü kurma kararları antlaşmanın belirli maddelerine atıf yapmadan yalnızca Antlaşma'nın genel hüküm ve ilkelerinden hareketle alınmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını amaçlayan genel geçer yetkilerle temellendirilmektedirler. Barış Güçleri konuşlandırılacağı devletten izin almak suretiyle yerleştirilir. Bu izin kaldırıldığında Barış Gücü'nün görevi sona erer. Konsey'in beş daimi üyesi Misyona asker vermez. Barış Gücü, öz savunma hariç güç kullanamaz. Taraflara belirli bir çözüm yolunu dikte edemez. Barış Gücünün görev tanımını yapmak, süresi bittiğinde değiştirmek veya Misyonu sonlandırmak, kurucu organın yetkisindedir. Barış güçleri tarafsız kabul edilen yegâne silahlı kuvvettir. Ancak uygulamada istisnalar her zaman olmuştur.

2.4.1. Yeni Tip Barış Gücü Operasyonları

Doksanlı yıllarla birlikte barış güçlerine talebin artmasına paralel olarak üstlenilen görevler de çeşitlenmiş ve bu durumun bir sonucu olarak barış güçlerinde sivil unsurlar görülmeye başlanmıştır. İç çatışmaların artması ve bu çatışma ortamına, meşru müdafaa dışında kuvvet kullanamayan hafif silahlı barış güçleriyle müdahalede başarısız olunması, "Barış Güçleri" üzerinde yeniden bir değerlendirme ihtiyacı doğurmuştur. Gittikçe daha kompleks bir hal alan çatışmalar daha çok ve daha ağır silahlı askere gereksinim olduğunu ortaya koymuştur. Barış Gücü personeli eskisine oranla daha kötü şartlarda ve daha fazla hayati tehlike riski altında görev yapmaya başlamıştır. Bu yeni koşullar altında yapılan değerlendirmeler neticesinde Barış Güçlerini sadece sıcak çatışma alanlarında değil sivil alanlarda da kullanma eğilimi artmıştır. Böylece krizlerin sıcak çatışmaya evrilmesinin önlenmesi amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için sivil uzmanlara olan gereksinim de giderek artmıştır. **Özellikle Bosna-Hersek ve Kosova'da Barış Güçleri tüm devlet yapısını yeniden oluşturmak göreviyle karşılaşmışlardır.** Bu tip yeni gereksinimlere paralel olarak zamanla her barış gücü misyonunun görevi farklı biçimde gelişmiş; ateşkesi uyulmasını sağlamak, Kıbrıs'ta olduğu gibi tarafları ayırmak, ayırım sınırını geçmelerini önlemek, Süveyş krizi dolayısıyla Mısır'da ve sonra Golan'da

olduğu gibi kuvvetlerin çekilmesine yardımcı olmak ve bölgede düzeni sağlamak gibi geleneksel görevlere yeni tip görevler eklenmiştir. **Artık sadece barışın korunması (Peace-Keeping) veya desteklenmesi(peace-support) değil, barışın kurulması (Peace- Making) ve inşasına (Peace-Building) yönelik çeşitli misyonlar uygulamayla ortaya çıkmıştır. Şimdi askerî misyonların yanında, sivil misyonlar da önemli bir yer tutmaktadır.**

“Barış Güçleri bir taraftan dünyanın çeşitli yerlerinde; Angola, Kamboçya, Batı Sahara, bazı Orta Amerika ülkeleri (Nikaragua, Honduras, El Salvador), Lübnan, Hindistan-Pakistan sınırı gibi yerlerde gözlemci askerî misyon görevi yaparken, diğer taraftan seçimlerin yapılması, insanî yardımın dağıtılması gibi sivil görevleri içeren karmaşık misyonları yürütmektedir. **Kosova’da UNMIK, (United Nations Interim Administration Mission in Kosova-1999);** Afganistan’da UNAMA (United Nations Assistance Mission in Afghanistan)siyasi bir misyonu üstlenmiştir. Görev süresi 2010’da güvenlik konseyinin 1907 (2010) kararıyla yenilenen bu misyonun güvenlik, yönetim, ekonomik, gelişme, seçimlerin düzenlenmesi, insancıl yardımın yönlendirilmesi gibi önemli sorumlulukları söz konusudur.” (Sur, 2013:213)

“BM Barış Güçleri artık tarafları ayırmanın ötesinde işler yapmaktadır. Birçok yerde, barışı korumanın yanında, **barışın inşası ve kurumlaşma (Nation Building)** işlevleri görmektedir. Örnek olarak Nikaragua ve Haiti’de (1994) seçimlerin düzenlenmesi ve Etiyopya’dan ayrılma konusunda Eritre’de (1993) referandumun düzenlenmesi faaliyetleri zikredilebilir. BM Barış Gücü Operasyonları Bölümü içinde bir seçimlere yardım şubesi kurulmuş ve çok sayıda devlete seçimler konusunda teknik yardım yapılmıştır. Özellikle Kamboçya’da (1993) çatışan tarafların silahsızlandırılması, seçimlerin yönetim, 370.000 sığınmacının yurtlarına geri dönmesi ve devlet kurumlarının oluşturulması çok zor koşullarda, kalabalık misyon ve büyük masraflarla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen başarı tam ve daimî olmamakla birlikte, ülkenin kanlı geçmişi ve fevkalade zor koşulları dikkate alınırsa operasyonu genelde başarılı saymak gerekir. Aynı şey, Somali, Yugoslavya ve Ruanda operasyonları için söylenemez. Yeni tip (üçüncü kuşak) barış operasyonları olarak adlandırılan bu misyonlar savaş sırasında insani yardımın dağıtılmasına yöneliktir (Peace

Endforcement Without Force). Ne var ki bu olaylarda barış gücünün görev ve yetkileri yeterince açık olmadığı için iyi sonuç alınamamıştır.” (Sur, 2013:213)

Doksanlardan sonra yine beş daimi üyeden katkı alınmamakla beraber Barış Gücü birliklerine katkıda bulunan devlet kompozisyonu değişmeye başlamıştır. Geçmişte en fazla askeri katkıyı sağlayan Kanada, Hollanda, Belçika ve Japonya gibi gelişmiş ülkelerin yerini günümüzde Pakistan, Hindistan, Ürdün gibi devletler almıştır. Ama finansal olarak gelişmiş devletler en fazla katkıyı sağlayamaya devam etmektedirler. Barış güçlerinin en kısa sürede konuşlandırılabilmesi ve sürekli artmakta olan talebe karşılık verilebilmesi için 1998’den bu yana yapılan anlaşmalarla yeni bir sistem kurulmuştur. Katkıda bulunmak isteyen devletler bu sisteme girerek barış güçleri emrine vermeyi taahhüt ettikleri birliğin, asker sayısı, silahları, hazırlık dereceleri vb. bilgilerini sisteme sunmaktadırlar. Misyon kararı verildikten sonra Genel Sekreter bu sistemdeki devletlere başvurmaktadır. Üye devlet katkıda bulunmak zorunda değildir. Ama sistem sayesinde Genel Sekreter hangi devlette hangi hazırlık düzeyinde ve kaç günde yerleştirilebilecek asker bulunduğunu bilmekte ve devletlerden ona göre talepte bulunabilmektedir. Böylece misyonun kurulması sıfırdan başlamamakta ve misyon eskisine göre çok daha hızlı bir şekilde yerleştirilebilmektedir. Ayrıca, misyon ve katılanların sayısındaki artış nedeniyle Güvenlik Konseyi ile katkı veren devletler arasında bir iş birliği mekanizması da kurulmuştur. Katkı veren devletler, Konsey’in misyonu yürütme biçimi, görev tanımının değiştirilmesi vb. konularda kendilerine danışılmamasından ve askerlerinin bu yüzden tehlike yaşamalarından yakınmaktadırlar. (Jett, 2001)

2.4.2. Barış Güçlerinin Ortak Hukuki Özellikleri

BM içerisinde kurulmuş bir “Barışı Koruma Operasyonları Bölümü” (Department of Peacekeeping Operations, DPKO) bulunmaktadır. Barış gücünün gönderilmesi, gönderen ve kabul eden devletin rızasına dayanır. Bu operasyonlar Güvenlik Konseyince önerilebildiği gibi Genel Kurulca da önerilebilir. Bu yolla veto engeli aşılmış olur. Nitekim çatışma riskinin az olduğu, daha sık uygulamaya konulan barış gücü operasyonları genellikle 6’ncı Bölüm çerçevesinde kararlaştırılmıştır. Krizin çatışmalara evrildiği durumlarda, Barış Gücü daha çok 7’nci Bölüm çerçevesinde Güvelik Konseyi kararına dayandırılmıştır. (Örneğin;

kuvvet kullanıldığı için 1964'deki Kongo müdahalesi.) Barış Gücü operasyonları çatışan devletlere karşı yaptırım ya da baskı niteliğinde değildir. Kıbrıs'ta görüldüğü gibi, genellikle çatışan güçler arasına girmekle yetinilir. Her barış gücü, kendisine verilen görev çerçevesinde hareket eder. Prensip olarak ancak kendini savunma amacıyla silah kullanabilir. Barış Gücü komutanı BM Genel sekreteri tarafından atanır. Komutan, Güvenlik Konseyinin nezaretinde yine Genel Sekreter tarafından denetlenir. Barış Güçleri, kurulmalarına karar veren BM organının yardımcı organı statüsünde olup, 105'nci madde kapsamında BM'nin yararlandığı dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanır. (Sur, 2013)

BM Barış Gücü, genelde dünya barışına sağlamış olduğu önemli katkıları dolayısıyla 1988'de Nobel Barış Ödülüne layık görülmüş ise de yakın tarihimizin en vahim soykırım, katliam ve etnik temizlik örnekleri olan Kamboçya, Somali, Ruanda, Yugoslavya çatışmalarında BM'in yeterince etkin olamaması ve insancıl felaketleri önleyememesi itibar kaybına neden olmuştur. BM sistemi, 2nci Dünya Savaşı modeline uygun nizami harp (klasik savaş) ve saldırı doktrini üzerine inşa edilmiştir. Gayri nizami harp doktrini ile mücadele gerektiren iç karışıklıklar, terörizm ve hibrid çatışmalar şeklindeki çağdaş krizlere cevap verebilecek bir normatif yapı oluşturulmamıştır. BM' nin temel ilkelerinden biri Devletlerin İç İşlerine Karışmama olduğundan bu yönde bir düzenlemenin yapılması zor görünmektedir. Zira devletler iç çatışmalar konusunda kolay kolay egemenliklerinden ödün vermemektedirler. Aynı zamanda BM'nin müzakere ve uzlaşmaya dayalı temel felsefesi, şiddeti reddetmektedir. Bu nedenle, BM kuvvet kullanmak konusunda hevesli olmadığı gibi bu konuda yeterli askerî olanaklardan da mahrumdur. **Nitekim Bosna krizinde BM, Antlaşmanın 8'nci bölümüne dayanarak, operasyon yeteneğine sahip gerçek bir savunma paktı olan NATO'ya başvurmak durumunda kalmıştır. Maalesef NATO bu olayda yeterli düzeyde yetkilendirilmediğinden, BM'nin talimatına bağlı olarak havadan destek sağlamakla yetinmiştir. Krizin bir etnik temizliğe evrilmesi ile birlikte, NATO'ya daha geniş yetkiler verilmesi görüşü gelişerek, Yugoslavya için 1 Aralık 1995'de imzalanan Dayton Anlaşmaları'nda Rus birliklerinin de katılacağı bir NATO biriminin görev yapması ön görülmüştür (IFOR ve SFOR). Kosova'da ise Kosova Forco (KFOR)'u**

kuran NATO düzenlediği hava saldırılarıyla bir bakıma kollektif meşru müdefaa işlevini yerine getirmiştir. Güçlü bir NATO üyesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri 90'lardan bu yana Bosna ve Kosova'da IFOR ve KFOR' un önemli bir bileşenidir.

Son yıllarda, kendi ordusu olmayan BM'nin yine Anlaşmanın 8 inci bölümüne dayanarak önemli durumlarda güç kullanma işini kimi bölgesel güçlerin ulusal ordularına veya örgütlere bıraktığı da gözlenmektedir. Örneğin, Haiti'ye müdahale için ABD; Ruanda'da Fransa ve Bosna'da NATO, BM onayıyla devreye sokulmuştur. Askerî operasyonun, bu şekilde bir devlete bırakılması, operasyonun uluslararası niteliğine gölge düşürmesi açısından tartışmaya açıktır. Örneğin ABD'nin kitle imha silahları (kimyasal harp başlıkları) bulundurduğu ve ülkesinde bu yöndeki denetimi engellediği gerekçesiyle, Irak'ı, BM' nin onayı olmaksızın, oluşturduğu koalisyon güçlerinin de yardımıyla işgal etmesi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. İşgalden yıllar sonra; Irak parçalanıp kaosa sürüklenirken, kimyasal silah iddialarının asılsız olduğu ortaya çıkınca bu operasyon meşruiyetini tamamen kaybetmiştir. Diğer yandan BM çerçevesinde “Saldırgan”ın saptanması konusunda devletler, çatışan çıkarları nedeni ile çoğu zaman hem fikir olamamaktadır. Üstelik Barışın Tesisi için gerekli fedakârlığı yapmaya hevesli devlet bulmak ve bu devletten tüm riskleri üstlenmesini beklemek gerçekçi değildir.

Örgütün askerî yönden etkili olabilmesi için saldırgandan üstün bir askerî güç ile çatışmaya müdahale etmesi gerekir. Bu gücün aynı zamanda tek elden komuta edilmesi, yeterli istihbarat ağına sahip olması, yabancı araziye ve halkı iyi tanınması da gereklidir. 2000 yılında açıklanan Brahimi raporu doğrultusunda artık daha etkin bir barış gücü misyonu anlayışına gidilmektedir. İhtiyaca göre yapılandırılmış, gerektiğinde güç kullanabilme imkân ve kabiliyetine sahip Barış Gücü misyonları oluşturulmaktadır. Bu misyonlar ateş kesin uygulanmasını gözetmek, savaşı tarafları silahsızlandırmak, sivil halkı korumak, hukuk devletini inşa etmek, insan haklarına saygıyı sağlamak, seçimler düzenlemek, ekonomik ve insancıl yardımı temin etmek gibi muhtelif görevleri yerine getirmektedir. Ancak yine de esas olan; BM'nin öncelikli olarak, önleyici diplomasi yoluyla, henüz uyuşmazlık büyümeden barışçıl yollarla krizin

özölmesine başvurmasıdır. Zaten BM barış gücü, bizzat uyuşmazlığı çözmez; uyuşmazlık her şeyden önce diplomasi ile özölmelidir. (Jett, 2001)

2.5. KOSOVA ÖRNEĞİ

“Yugoslavya Federal Cumhuriyeti tarafından Kosova’da girişilen etnik temizlik hareketi, Mart 1999’da başlayan NATO müdahalesini beraberinde getirmiştir. Yaşanan çatışmalar ve NATO müdahalesi sonucunda binlerce kişi yerlerinden edilmiş, merkezi hükümetin memurları ve teknik personeli Kosova’dan ayrılmış; eğitim, ulaştırma vb. hayati önemdeki tüm kamu hizmetleri ile bölgedeki diğer ekonomik faaliyetler durma noktasına gelerek, bölge ekonomik ve sosyal bir kaos ortamına sürüklenmiştir.

NATO müdahalesi sürerken Mayıs 1999’da G8 dış işleri bakanları tarafından, aralarında Kosova’da uluslararası sivil ve askeri birimlerin konuşlandırılmasının da yer aldığı Kosova krizinin siyasi çözümüne ilişkin genel ilkeler belirlenmiş ve bu ilkeler Yugoslavya tarafından kabul edilmiştir. Sonuçta 10 Haziran 1999 tarihinde Güvenlik Konseyi’nce, BM antlaşmasının 7. bölümü çerçevesinde alınan 1244(1999) sayılı kararla BM Kosova Geçici Yönetim Misyonunun (United Nations Interim Administration Mission in Kosova/UNMIK) ve Kosova Gücünün (KFOR) kurulması kararlaştırılmıştır.

BM Güvenlik Konseyi’nin aldığı 1244 (1999) sayılı kararla, üye devletler ve ilgili uluslararası örgütler KFOR’un kurulması için görevlendirilmiştir. NATO’nun esaslı katılımıyla oluşturulan KFOR’a verilen görev, bölgede güvenli bir ortamın oluşturulmasının ve çatışmalarda yerlerinden edilen nüfusun güvenlik içerisinde geri dönmesinin sağlanmasını içermektedir.

Konsey aynı kararla BM Genel Sekreterine, ilgili uluslararası örgütlerin yardımıyla, Kosova halkı için Yugoslavya Federal Cumhuriyeti’ne bağlı kapsamlı özerklik(Substantial Autonomy) hedefleyen bir geçici yönetim oluşturmak maksadıyla UNMIK’ın kurulması yetkisini vermiştir. UNMIK’ın görevleri arasında, temel sivil yönetim işlevlerinin yerine getirilmesi, ekonomik yeniden yapılandırma, insanî yardım, bölgede hukuk ve kamu düzeninin temini, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi gibi hususlar sayılmaktadır. BM Genel

Sekreterinin özel temsilcisi başkanlığındaki UNMIK'in faaliyetleri kapsamında farklı uluslararası örgütlere de görev verilmiştir. Bu bağlamda geçici sivil yönetim alanındaki faaliyetler bizzat BM tarafından sürdürülürken, insanî meselelerde UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği), kurumların inşasında AGİT (Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı) ve yeniden yapılandırma alanında AB (Avrupa Birliği) görev üstlenmiştir.

Kosova'da, yargı da dâhil olmak üzere tüm kamu hayatını düzenleme yetkileri UNMIK'e verilmiş ve bu yetkilerin kullanılması özel temsilciye bırakılmıştır. Bu bağlamda özel temsilci, bazı koşullarla mevcut hukuk kurallarını yürürlükten kaldırma ya da değiştirme, tüzük (regulation) adı verilen yasama tasarruflarında bulunma ve yargı dâhil Kosova'nın tüm sivil yöneticilerini atama ya da görevden alma yetkilerine sahiptir. Bu olağan üstü yetkilerin olduğu ilk döneminin ardından, 1244(1999) sayılı güvenlik konseyi kararı uyarınca, geçici öz yönetim kurumları kurulmuş ve yönetim yetkisi kısmen de olsa bu kurumlara devredilmiştir. Ancak bu yetki devrinden sonra dahi özel temsilcinin söz konusu kurumlar tarafından alınan kararların 1244(1999) sayılı karara uygunluğunu denetleme ve gereken durumlarda müdahale etme ve düzeltme yetkileri saklı kalmıştır.

Kosova'da UNMIK tarafından üstlenilen yetkiler, kapsam ve karmaşıklığı bakımından önceki BM barışı koruma misyonlarında eşine rastlanmamış türdendir. Ancak Kosova'nın bağımsızlık ilanına dair Uluslararası Adalet Divanı'nın danışma görüşünde de belirtildiği üzere, 1244 (1999) sayılı kararla benimsenen önlemler, Kosova'da kamu düzeninin kurulmasını ve istikrarın sağlanmasını ve bölgedeki krizin sonlandırılmasını hedefleyen çok yönlü, istisnai ve geçici tedbirlerdir.

Kosova'nın statüsü meselesi taraflar arasında uzun süren müzakerelerde çözülmeye çalışılmışsa da başarılı olunamamış ve nihayetinde Kosova 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlık ilan etmiştir. Ancak bu bağımsızlık ilanı UNMIK 'in görevinin sona ermesine yol açmamıştır. Zira 1244 (1999) sayılı kararda hem UNMIK 'in hem de KFOR'un görevinin BM Güvenlik Konseyi aksini kararlaştırmadıkça devam edeceği öngörülmektedir. Kosova'nın bağımsızlık

ılanının ardından Güvenlik Konseyi'nin sürekli üyeleri arasındaki görüş ayrılıkları nedeniyle bu yönde bir karar alınamamıştır. Ancak Kosova'nın bağımsızlığının, fiilen UNMIK 'in yetkilerini kısıtladığı kabul edilmektedir.”(Sur, 2013:217-218)

2.6. BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTI KONSEPTİ

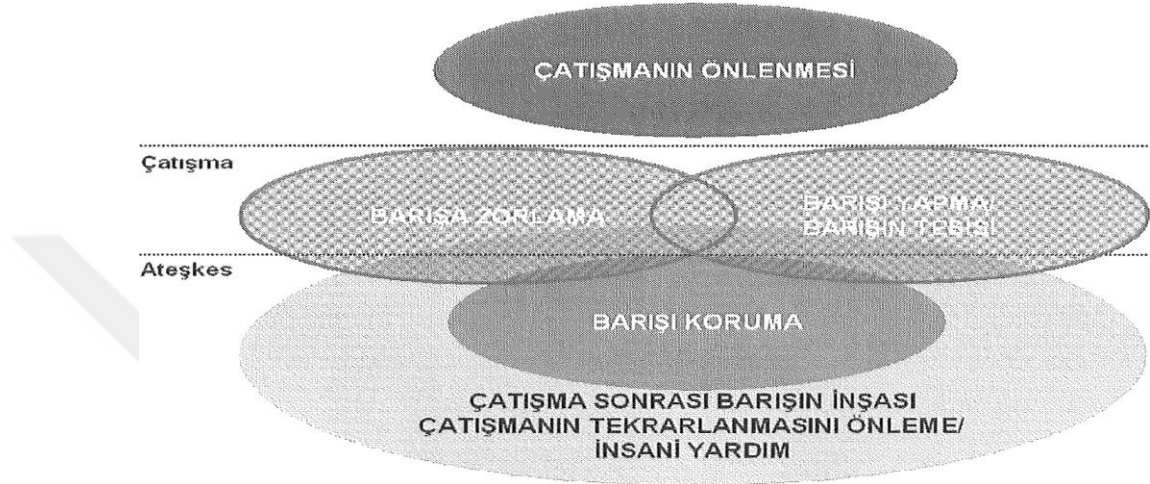
Türkiye BM'nin Antlaşmanın 8'nci maddesine dayanarak NATO'ya havale ettiği barışı koruma/destekleme operasyonlarına önemli katkılar sunan üyelerden biridir. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) söz konusu operasyonların ilk örnekleri arasında yer alan NATO Uygulama Gücü (NATO Implementation Force, IFOR-Bosna) ve Kosova Gücü (Kosova Force, KFOR-Kosova) operasyonlarına aktif bir katılım sağlamıştır. Bu operasyonlar TSK' nın geleneksel görev alanı dışında yer aldığı için, farklı bir doktrin ve konsepte ihtiyaç duyulmuştur. (MKS 145-3 Türk Silahlı Kuvvetleri Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti)

Çalışmanın bu bölümünde Barışı Koruma Konsepti ele alınarak TSK' nın barışı koruma/destekleme operasyonları üzerinde durulacaktır. Böylece TSK'nın Bosna ve Kosova'da yapageldiği sosyal hizmet faaliyetlerinin dayandırıldığı kuramsal çerçeve ve stratejinin ortaya çıkarılmasına çalışılacaktır. TSK barışı destekleme operasyonlarında “MKS 145-3 TSK Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti” isimli yönergeyi esas almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde TSK'nın barışı koruma/destekleme konseptini açıklamak amacıyla söz konusu yönergeden yararlanılacaktır. Aşağıda konu ile ilgili yazılanlar doğrudan MKS 145-3 Yönergesinden alınmıştır.

Barışı Destekleme Hârekâtı; uluslararası barış ve güvenliğin korunması, çatışmaların meydana gelmeden önlenmesi veya durdurulması, barışın tekrar kurulması, krizdeki bir ülkede istikrarın sağlanması, korunması ve sürdürülmesi ile o ülkeye insani yardım yapılması maksatları ile BM veya diğer uluslararası güvenlik örgütlerince doğrudan veya verecekleri yetkiyle, bir veya birden fazla örgüt üyesinin önceden belirlenmiş şartlar ve esaslar çerçevesinde açıkça ortaya konmuş amaçlara ulaşılabilmesi için gözlemcilikten, uygun ve yeterli seviyede

kuvvet kullanılmasına kadar değişen bir yelpaze içinde yürütülen faaliyetleri kapsar. BDH' ler tek bir harekât türünün uygulanması ile çözülemeyecek kadar karmaşık ve belirsiz bir ortamda yürütülmektedir.

Şekil 2: BDH Çatışma Ortamı

Kaynak: MKS-145-3 TSK Barışı Destekleme Harekât Konsepti

BDH birlikleri genellikle bir barış antlaşmasının veya ateşkes antlaşmasının uygulanmasına destek vermek amacıyla çatışmanın gerçekleştiği ülke/bölgeye ve/veya güvenli istikrarlı bir ortamın bulunmadığı durumlarda komşu bir ülke/bölgeye konuşlandırılır. BDH birlikleri barış yapma ve barışın kurulması sürecinin erken aşamalarında aktif olarak görev alır.

BDH birlikleri harekâtın gerçekleştirildiği bölge/ülke hükümetinin güvenliği sağlayamadığı, kamu düzenini oluşturamadığı durumlarda taktik seviyede güç kullanabilir. Taktik seviyede güç kullanımı barışı koruma harekâtlarında daha sık görülürken barışa zorlama harekâtlarında kullanılacak güç stratejik ve uluslararası seviyede gerçekleşecektir.

Çatışmaların önlenmesi, barışa zorlama, barış yapma, barışı koruma harekâtları nadiren birbirini takip eden bir sıra içerisinde gerçekleşir. Geçmiş tecrübeler harekât türlerinin birbirleri ile bütünlük ve etkileşim içerisinde yürütülmesinin sinerji yaratarak BDH' lerin başarısını artırdığını göstermektedir.

İnsani yardım harekâtlarında; öncelikle sivil devlet kuruluşlarına görev verilmeli, askerî birlikler insani yardım faaliyetlerini yürüten unsurlara emniyet, ulaştırma vb. konularında destek sağlamalıdır.

Gelecekte icra edilecek BDH' lerin birçoğu ülkelerin iç çatışmalarından kaynaklanan kriz bölgelerinde gerçekleşecektir. Uluslararası çevrenin soğuk savaş yıllarından itibaren dönüşümü, çok boyutlu BDH 'lerin icrasını gerektirmektedir. Harekâtlar, şiddetli bir iç çatışmanın ardından birliklerin bölgeye konuşlandırılması ile başlayacak, asker, polis ve sivil kuruluşların desteği ile kapsamlı bir barış antlaşmasının uygulanmasına destek verecektir. Çok boyutlu BDH' leri, çatışmadan sürdürülebilir bir barışın kurulması maksadıyla, daha kapsamlı bir yaklaşımla oluşturulan uluslararası çabanın bir parçası olarak görmek gerekir. Bu çabalar birçok adımda ve aktörlerin değişik seviyelerde verdiği desteklerin birbiri ile etkileşimi içerisinde gerçekleşecektir.

ŞEKİL 3: Çok Boyutlu BDH'lerin Yapısı

KAYNAK: MKS-145-3 TSK Barışı Destekleme Harekât Konsepti

Çok boyutlu BDH' lerin geleneksel harekâtlardan farklı olarak temel fonksiyonları:

- Devletin yasalara ve insan haklarına bağlı olarak güvenliği sağlayacak imkân ve

kabiliyetlerini artırmak, istikrarlı ve güvenli bir ortam yaratmak,

- Politik süreci, diyalog ve uzlaşmayı destekleyerek kolaylaştırmak, hükümet organlarını ve yasal düzenlemeleri desteklemek,
- BDH birliklerinin ve uluslararası aktörlerin faaliyetlerini birbirleriyle uyumlu ve koordinasyon içinde yürütmelerini sağlayacak ortamı ve genel yapıyı sağlamak,
- Harekâtın icra edildiği bölge/ülkedeki kanun koyuculara ve güvenlik güçlerine görevlerini etkin olarak yürütebilmeleri için gerekli harekât desteğini vermek,
- Önemli hükümet tesislerinin, limanların ve diğer altyapı tesislerinin güvenliğini sağlamak,
- İnsani yardımların, ticaret mallarının ve insanların serbest dolaşımını sağlamak,
- Yasa dışı silah ve mühimmatın toplanması ve imhası, insani amaçlı mayın, EYP ve patlamamış mühimmatın temizlenmesi ve etkisiz hale getirilmesi faaliyetlerini yürütmek,
- Çatışma sonrasında ortaya çıkacak güvenlik boşluğunu doldurmak ve kamu düzenini sağlamak,
- Harekât ortamında görev yapan bütün aktörlerin güvenli bir ortamda faaliyet göstermelerini sağlamak,
- Çatışma sonrası yerinden edilerek göçmen konumuna düşen nüfusu fiziksel saldırılara karşı koruma konusunda diğer tüm kurum/kuruluşlarla koordinasyon ve uyum içerisinde faaliyet göstermek ve bu hususu planlama sürecinde harekâtın temel faaliyet konularından biri olarak görmektir.

Çok boyutlu BDH' lerin şu beş kritik faaliyet alanında başarılı olması beklenir:

1. Kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması amacıyla; devlet kuruluşlarının yeniden işler hale getirilmesi,
2. İnsan haklarına saygı ve hukuk düzeninin güçlendirilmesi,
3. Meşru politik kurumların ortaya çıkması ve katılımcı sürecin desteklenmesi,
4. Sosyal ve ekonomik sürecin düzelmesi ve yerinden edilen halkın güvenli olarak geri dönmelerinin desteklenmesi,
5. Sosyal yaşam düzeninin normale döndürülmesi ve kalıcı hale getirilmesi.

Çok boyutlu BDH' ler; harekât suresince gerçekleştirilecek aşağıdaki faaliyetlerle süreci hızlandırarak, harekâtın etkin olarak yürütülmesini sağlar. Bu faaliyetler;

(I) **Çatışan tarafların silahsızlandırılması, tasfiyesi ve yeniden bütünleşmelerinin sağlanması:** Güvenli ve istikrarlı bir ortamın oluşturulması ve iyileşme sürecinin başlaması açısından önemli bir faaliyet alanıdır. Çok boyutlu BDH' ler ulusal programların uygulanmasında teknik düzeyde destek, kışlaların ve silahsızlandırma faaliyetinin güvenliğinin sağlanması, çatışan taraflardan silah, mühimmat ve diğer malzemelerin toplanması ve imhası görevlerini üstlenir.

(II) **Mayın, EYP(El Yapımı Patlayıcı) ve patlamamış mühimmatlara karşı faaliyetler:** Çatışma sonrası süreçte; kara/deniz mayınları, EYP ve patlamamış mühimmatlar sivillerin güvenliğini tehdit ederek çatışma sonrası iyileşme süreci için önemli bir engel oluşturacaktır. Mayın, EYP ve patlamamış mühimmatla mücadele kapsamında icra edilecek faaliyetler güvenli bir ortamın yaratılması ve normal yaşam düzeninin kurulması için gereklidir.

(III) **Hukuk düzeni ile ilgili faaliyetler:** Ulusal güvenlik güçlerinin ve kuruluşlarının etkin olarak görevlerini yerine getirebilmeleri hukuk düzeninin işlemesi için gerekli temel konular arasındadır. BDH birlikleri, ulusal silahlı kuvvetlerin veya polisin yeniden yapılandırılması, eğitilmesi konularında görev alabilir.

(IV) **İnsan haklarının korunması ve desteklenmesi:** İnsan hakları ihlalleri ve su istimalleri gelecekte birçok çatışmanın merkezinde yer almaya adaydır. Genellikle insan hakları konusunda en kötü ihlaller silahlı çatışma esnasında yaşanır. BDH' ler süresince birlikler; harekât ortamında, insan haklarının korunması ve desteklenmesi konularından sorumludur. İnsan hakları ihlallerinin soruşturulmasına nezaret ve yardım etmek, BDH' lerde birliklerin alabileceği görevler arasında yer alır.

(V) **Devlet otoritesinin yaygınlaşmasının ve yeniden oluşturulmasının desteklenmesi:** BDH birlikleri devlet otoritesine; güvenli ve istikrarlı bir ortam sağlayarak destek olurlar.

Barışı destekleme hareket ortamının klasik hareket alanlarından farklı olarak kendine özgü özellikleri vardır:

a. BDH; genelde belirsiz ve karmaşık ortamlarda yürütülür. BDH' lerde düşman yoktur, sorun vardır.

b. BDH; kriz veya çatışmanın tahrip ettiği siyasi, sosyal, ekonomik, fiziksel yapıyı ve düzeni yeniden kurmak üzere oluşturulacak sivil faaliyetler için uygun bir ortam sağlamayı hedef alır.

c. BDH' ye katılan birlikler; profesyonel veya hiyerarşi içerisinde teşkilatlanmış birliklerle karşı karşıya gelebilir. Ayrıca düzensiz gruplar, teröristler veya bölge nüfusu içerisindeki birbirine düşman dini ve etnik unsurlarla mücadele etmek zorunda kalabilir. Bunlar, halkın hassasiyetlerini ve memnuniyetsizliğini kışkırtarak, onları kendi çıkarları için kullanmaya çalışabilirler. BDH 'ye katılan birliklerin mücadele etmek zorunda kalacağı diğer bir grup ise organize suç örgütleridir.

ç. Çatışma ortamındaki yoğun sivil varlığı muharebe gücünün önemli bir unsuru olan yüksek ateş gücünün kullanılamamasına neden olabilir. Askerî faaliyetler hakkında BDH' nin yürütüldüğü bölge/ülke halkının bilgilendirilmesi, **Sivil Asker İş Birliği, Bilgi Harekâtı** vb. güç kullanmadan uygulanabilecek yöntemler daha fazla önem kazanabilir.

d. Barışı Destekleme Harekât birlikleri çatışma sonrasında konuşlandırıldıkları bölge/ülke şartlarında;

- (1) Devletin, halkın güvenliğini sağlayamadığı,
- (2) Devlet kurum/kuruluşlarının görevlerini yapamadığı,
- (3) Kamu düzeninin bozuk ve/veya zayıf olduğu,
- (4) Kanunların uygulanamadığı,
- (5) Çatışan iki veya daha fazla tarafın olduğu,
- (6) Bir ateşkes antlaşmasının yapılmadığı veya ateşkese uyulmadığı
- (7) Şiddetin ülkenin kara ve deniz harekât alanları ile hava sahasında devam ettiği/edebileceği,
- (8) Altyapının tamamen tahrip edildiği,
- (9) Ekonominin ve ekonomik aktörlerin başarısız olduğu,
- (10) Sağlık kurum ve kuruluşlarının görevlerini yapamadığı,
- (11) Mayın ve El yapımı patlayıcı (EYP) ve Patlamamış mühimmat bulunan bölgelerin varlığının sivilleri doğrudan etkilediği
- (12) Suç örgütlerinin ve suç oranının arttığı,

- (13) Halkın birçoğunun yerinden edilerek mülteci konumunda olduğu,
- (14) Toplumun etnik ve dini olarak bölündüğü,
- (15) Sivil halka yönelik şiddet kullanıldığı, etnik temizlik yapıldığı,
- (16) Bölgesel, etnik, dini ve mezhebe dayalı çatışmaların sürdüğü veya gerilimin devam ettiği,
- (17) Çatışmalar süresince insan hakları ihlallerinin olduğu,
- (18) Bölge/Ülke üzerinde çıkarları olan ülkeler ile uluslararası örgütlerin etkin olarak bilgi harekâtı ve istihbarat faaliyetlerinin yoğunlaştığı,
- (19) Çatışan taraflarla sivil halkın ayrılmasının güç olduğu,
- (20) Yerel silahlı unsurların BDH birliklerine mukavemet gösterme riskinin olduğu ortamlarda görev yapmak zorunda kalabilir.

BDH' nin temel esası, tarafların harekâtın yürütülmesine razı olmalarıdır. Taraflar arasındaki iş birliği ve uzlaşmanın özendirilmesi BDH' nin ön şartıdır. İş birliği ve uzlaşma BDH' ye destek sağlayan ülkelerin milli gündemleri ile kapsamlı bir karşılıklı danışma ve koordinasyon yolu ile sağlanabilir. BDH; çatışan taraflardan herhangi birinin lehinde veya aleyhinde yer almadan, ön yargılı davranmadan tarafsız olarak yürütülür. Tarafsızlık tarafların rızası ve iş birliği açısından önemlidir. BDH birlikleri, çatışan taraflarla yürütülen ilişkilerde tarafsızdır fakat görevlerin yerine getirilmesinde tarafsız değildir. BDH birlikleri barışın korunması sürecini tehlikeye atan, uluslararası norm ve prensiplere karşı gelen durumlarda gerekli tedbirleri almaktan sorumludur. Etkili iletişim ve icra edilen harekâtın şeffaflığı, tarafsızlık açısından büyük önem taşımaktadır. Tarafsızlık konusunda yaşanacak olumsuz gelişmeler BDH icra eden birliklerin saygınlığının ve birliklere olan güveninin kaybolmasına neden olur. Bu durum görevin başarılmasını olumsuz yönde etkiler.

Barışı Destekleme Harekâtı'nın en önemli ayağı **Sivil Asker İşbirliği (SAİ)**' dir. SAİ, bütün askerî ve sivil faaliyetlerde yakın bir koordinasyon gerektiren, BDH' lerin tamamlayıcı bir parçasıdır. BDH kapsamındaki SAİ faaliyetleri, Askerî harekâtın siviller tarafından desteklenmesini sağlamak amacıyla sivil kaynakların, ahenkli ve dengeli bir şekilde planlanması ve

kullanılması ile gerektiğinde sivillerin askerî güçten faydalandırılması amacıyla askerî ve sivil mercilerin merkezi veya yerel seviyede gerçekleştirecekleri iş birliğidir. BDH'nin başarısı birliklerin faaliyet yürüttükleri sivil çevre ile etkileşimlerine bağlıdır. BDH'lerin çok fonksiyonlu yapısı; harekât alanındaki halk, yerel makamlar ile faaliyet gösteren ulusal/uluslararası bütün kurum/kuruluşlar arasında etkin bir sivil-asker iş birliğini gerekli kılar. SAI konusu dördüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ (NATO) ve BARIŞ İÇİN ORTAKLIK

3.1. NATO TARİHSEL SÜREÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi küresel istikrar açısından iyimser beklentilere neden olmuşsa da bu iyimserlik uzun soluklu olmamıştır. Uzun yıllar süren savaş ortamı, çatışma ve kaos savaşın galibi İngiltere ve Fransa'yı bile çökmüş bir ekonomiyle baş başa bırakmıştır. Böylece, Avrupa 20. yüzyılın başlarından bu yana yavaş yavaş yitirmekte olduğu uluslararası sistemin merkezi olma özelliğini tamamen kaybetmiştir. Moskova önlerine dayanan Nazi Ordusu'nu durdurup akabinde Berlin'e Sovyet bayrağını diken Sovyet Rusya ile savaşa sonradan katılan, zindeliğini koruyan ABD savaş sonrasında uluslararası sistemin yeni merkezi olma mücadelesine girmişlerdir. Faşizm tehlikesine karşı aynı çizgide buluşan ABD ve SSCB için savaş sonrasında adına Soğuk Savaş denenen yeni bir güç mücadelesi başlamış ve böylece iki kutuplu yeni bir uluslararası sistem oluşmuştur.

Aslında, ABD ve Avrupa ile Sovyet Rusya arasındaki ideolojik karşıtlık Ekim Devrimi'nden beri vardır. Nazi tehlikesi bu karşıtlığa ara verilmesine neden olmuştur. Naziler kaybedince, Nazilerden kurtarılan ülkelerde yeni kurulacak rejimler üzerinden kapitalist dünya ile komünist dünya arasındaki rekabet yeniden su yüzüne çıkmıştır. Sovyetler “tek ülkede sosyalizm” politikasından vazgeçerek sosyalist merkezin savunulabilmesi için “yayılma” politikasına dönmüştür. Kapitalist dünyanın savaş sonrası ayakta duran tek temsilcisi ABD de izolasyonist dış politikayı bir kenara bırakıp emperyal arayışlara girmiştir. Böylece Nazi işgalinden kurtarılan devletlerin sosyalist rejimlerle mi yoksa demokratik rejimlerle mi yönetileceği üzerinden iki devlet arasında ekonomik, siyasal, askerî ve ideolojik mücadele yani “Soğuk Savaş” dönemi başlamıştır. NATO bir “Soğuk Savaş” ürünüdür.

Ukrayna'nın Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan tatil beldesi Yalta'da düzenlenen Yalta Konferansı, Stalin, Roosevelt ve Churchill'i 4-11 Şubat 1945'te bir araya getirmiştir. Bu konferansta Birleşmiş Milletler Örgütü müzakere edilmiş ve Güvenlik Konseyi ve daimî veto yetkisi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Almanya'nın geleceği hakkında çalışmak üzere ortak bir komisyon kurulması kararı alınmıştır. Ancak Polonya'da kurulacak hükümet konusu Konferansta ateşli tartışmalara neden olmuştur. Nihayetinde Sovyetler'in kontrolündeki Lublin Hükümeti ile ABD-İngiltere kontrollündeki Londra'da bulunan Polonya Hükümeti'nin temsilcilerinden oluşan bir kurucu hükümet oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak bu konferansla ilgili asıl can alıcı nokta konferans bitiminde yayımlanan “Kurtarılmış Avrupa Demeci”dir. Bu demeçle Avrupa'da “demokratik rejimlerin” kurulacağı ilan edilmiştir. Ne var ki hem Sovyet tarafı hem de Batı Bloğu “demokratik rejimi” kendine göre yorumlamış ve bu bildirgeyi savaş sonrasında kontrol alanlarını genişletme tasarruflarına dayanak kılmıştır. Temmuz 1945'te Truman, Stalin ve Attlee'nin katılımıyla gerçekleştirilen Potsdam Konferansı'nda ise taraflar “Birleşik Almanya” üzerinde uzlaştılar. Ancak Birleşik Almanya'nın rejimi üzerindeki ihtilaflar Almanya'nın ikiye ayrılmasına neden oldu. Bu durum Soğuk Savaş'ın önemli alanlarından birisi olmuştur. (Çağrı, 2001)

Almanya'da Sovyet İşgali altındaki bölgede yerel seçimleri SSCB'nin desteklediği sosyalistler kazanırken müttefik işgali altındaki bölgede Batı Bloğu'nun desteklediği partiler kazanmıştı. Ancak, 1946-1948 arasında Sovyetler ile Batı Bloğu arasındaki görüşmelerde Almanya'nın ödeyeceği savaş tazminatı ve işgal bölgelerinin birleştirilmesi konularında ilerleme sağlanamadı. Müttefiklerin işgal bölgelerinde 1948'de Federal Almanya Hükümeti kuruldu. SSCB'nin buna tepkisi Berlin'i abluka altına almak oldu (Berlin Krizi). Ancak ABD Berlin'deki müttefik bölgesine hava ikmal köprüsü kurarak ablukayı aştı. Federal (Batı) Almanya Kurucu Meclisi 1948'de anayasa çalışmalarını bitirerek yeni anayasayı yürürlüğe koydu. Federal Almanya'nın savaş sonrası ilk hükümeti 1949 Seçimleri ile göreve başladı. Sovyetler 1949'da karşı hamle olarak Demokratik (Doğu) Almanya Cumhuriyeti'ni ilan ettiler. Berlin'i doğu ile batı

arasında ikiye bölen Berlin Duvarı inşa edildi. Tarihin bir cilvesi olarak Soğuk Savaş dönemi 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ile nihayete erdi. (Çağrı, 2001)

Almanya'nın fiilen ikiye ayrılması, Sovyet işgali altındaki ülkelerde komünist rejimlerin kurulması, ekonomik krizin etkisiyle Fransa ve İtalya da komünist partilerin yükselişe geçmesi ABD-SSCB arasındaki gerilimi artırmıştı. ABD, 12 Mart 1947'de "Truman Doktrini"ni ilan etti. Harry Truman'ın açıkladığı doktrin ABD dış politikasını Sovyet karşıtlığı üzerine kurmaktaydı. Bu doktrin ile ABD, Sovyet nüfuzu altındaki ülkelere komünizmle mücadele adı altında mali ve askerî yardım taahhüdünde bulunmaktadır. Nitekim bu dönemde komünist gerillalar ile çarpışmakta olan Yunan Hükümeti ile boğazların hukuki statüsü ve Türkiye'nin doğu sınırı üzerindeki ihtilaflar nedeniyle Stalin tarafından tehdit edilmekte olan Türk Hükümeti'ne dört yüz milyon dolarlık askerî yardım yapılmıştır. Truman Doktrini'nin bir parçası olarak Sovyet etkinliğinin Avrupa'da önlenmesine yönelik 5 Haziran 1947'de "Avrupa'nın Yeniden İmar Planı" yayımlandı. Adı zamanla Marshall Planı'na dönen bu plan gereği ABD 16 ülkeye 20 milyar dolar tutarında para vererek Batı Avrupa'da kendince siyasi istikrarı sağlamayı başarmıştır. Marshall Planı kapsamında kurulan Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü (OECC) bir süre sonra Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ismini almıştır.(Caridi, 1974.)

Şubat 1948'de "Prag Darbesi" ile Çekoslovakya'da komünistler iktidarı ele geçirdiler. Bu durum Batı Avrupa'da infiale neden oldu. Prag Darbesi akabinde Mart 1948'de İngiltere, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg bir araya gelerek "Brüksel Paktı'nı" oluşturdular. Paktı kuran antlaşmanın içeriğinde ortak savunma sistemi ve ekonomik ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi bulunmaktadır. Antlaşmanın dördüncü maddesine göre taraflardan birine saldırı yapılması durumunda diğerleri tüm olanaklarıyla yardım edeceklerdir. Brüksel Paktı çerçevesinde Eylül 1948'de Batı Avrupa Birliği (BAB) ismiyle askerî bir örgüt kurulmuştur. Brüksel Paktı, sadece Sovyet tehdit algılamasının değil aynı zamanda ABD baskısının da bir sonucudur. Ne var ki BAB üyesi ülkeler de ABD desteği ve katılımı olmadan ittifak sisteminin çalışacağına inanıyor değillerdi. Nitekim o dönemde Avrupa'da ABD'yi böyle bir pakta çekme girişimlerine de rastlanmaktadır. (Caridi, 1974)

ABD'yi Avrupa'da bir kolektif güvenlik örgütünün kurulmasına götüren ABD senatörü Arthur Vandenberg'in hazırladığı rapordur. Bu rapor BM Antlaşması madde 51 de düzenlenen öz savunma hakkına dayandırılmıştı. Raporda ABD'nin ulusal güvenliğini tehdit edecek bir saldırı anında kollektif savunma hakkı olduğu, bunun için karşılıklı yardım ilkesine dayanan bölgesel tedbirlerin alınmasının gerekli olduğu üzerinde duruluyordu. Rapor bir tasarı haline getirilerek 11 Haziran 1948'de senatoda görüşülmüş ve kabul edilerek ABD'nin bir güvenlik örgütüne katılması sağlanmıştır. Bu kararın ardından ABD ve Avrupa arasında yeni bir güvenlik örgütü kurma müzakereleri başlamıştır. Bu müzakereler sonucunda 4 Nisan 1949'da 12 devletin taraf olduğu NATO'nun kuruluş antlaşması olan Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanmıştır. NATO, Soğuk Savaş'ın ilk askerî örgütüdür. Bunu ekonomik alanda AET izleyecektir. NATO'nun kuruluşu ABD'nin uluslararası sistemde hegemon devlet olma sürecinin ilk kilometre taşıdır. Bu elbette SSCB'nin kayıtsız kalacağı bir gelişme değildir. Özellikle Batı Almanya'nın 1955'te NATO'ya katılımı Sovyetlerin "ikili anlaşmalar yoluyla güvenliğin sağlanması" politikasını bırakarak karşıt bir kolektif güvenlik örgütü kurma girişimine yol açtı. Aynı yıl Doğu Bloku Varşova Paktı'nı kurdu. (Caridi, 1974)

3.2. NATO'NUN YAPISI

NATO karar organı Kuzey Atlantik Konseyi'dir. Üyeler büyükelçi düzeyinde atadıkları bir daimî temsilci ile temsil olunurlar. Konsey en az yılda iki kez üyelerin Dış İşleri Bakanları ile toplanır. Strateji ve politika değişiklikleri gibi radikal gündemlerde üye devlet ve hükümet başkanları nezdinde zirve toplantılar da gerçekleşmektedir. Konseyde kararlar oybirliği ile alınır. Yani her üyenin veto hakkı söz konusudur. Konseyde ele alınacak konuların alt yapısı Konsey bünyesindeki alt komitelerde hazırlanmaktadır. Konsey toplantılarına Genel Sekreter başkanlık eder. (NATO Information Service, 1989)

Örgüt'ün sözcüsü, aynı zamanda NATO'daki en üst düzey memur olan Genel Sekreterdir. Genel Sekreter Örgüt'ün genel idaresinden sorumludur. Karar verme süreçlerini yürütür. Bu süreçlerin sekreteryasını yürüten uluslararası

personel ise Genel Sekreter Yardımcılarının başkanlık ettiği beş ana birim ve diğer idari bürolarda görev yapmaktadır. (NATO Information Service; 1989)

NATO kurumsal yapısı içinde olmamakla birlikte Örgüt'ün iş birliği içinde olduğu danışman ve yardımcı kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlardan 1995'te kurulan NATO Parlamenterler Asamblesi üye devletlerin temsilci parlamenterlerinden oluşur. Diğer kuruluş olan Atlantik Antlaşması Konseyi 1954'te dernek kimliği ile kurulmuş bir hükümet dışı organizasyon (NGO) olup, NATO eylem ve kararlarını destekler mahiyette yayın toplantı vs. yapmak suretiyle lobi faaliyetleri icra etmektedir. (NATO Information Service, 1989)

NATO'nun kurumsal yapısının askerî ve sivil olmak üzere iki unsuru vardır. Daimî temsilcilerden oluşan ve sivil yapı içerisinde yer alan Savunma Planlama Komitesi (Defence Planning Committee)' nin başkanı Genel Sekreter'dir. Komite yılda iki kez de Savunma Bakanları düzeyinde toplanır. Yetkisi NATO Askerî Kanadına görüş ve öneri sunmaktan ibarettir. Sivil yapı içinde bulunan Nükleer Planlama Grubu (Nuclear Planning Group), Savunma Planlama Komitesinde bulunan NATO üyelerinin savunma bakanlarından oluşmaktadır ve ilgi sahası nükleer, kimyasal ve biyolojik harp maddeleri ve silahlarıdır. (NATO Information Service, 1989)

Askerî yapının en üst organı Askerî Komite (Military Committee)' dir. Üye devletlerin askerî temsilcilerinden oluşur. Konsey ve Savunma Planlama Komitesi'ne bağlı çalışmakla birlikte özel bir statüye de sahiptir. Askerî konularda görüş ve öneri sunmak üzere kurulmuştur. Komiteye kendi içinden seçilen bir temsilci başkanlık etmektedir. Askerî Komite birçok alt komiteden kurmay hizmeti almaktadır. Askerî Komite'nin, personel, istihbarat, harekât, lojistik, iş birliği ve bölgesel güvenlik alt birimlerini oluşturmak üzere uluslararası askerî personel istihdam edilmektedir. (NATO Information Service, 1989)

NATO Askerî Gücü 2002 Prag Zirvesi'nde alınan kararlar neticesinde operasyonel ve fonksiyonel olmak üzere iki stratejik komutanlık şeklinde örgütlenmiştir. Operasyonel olan Müttefik Harekât Komutanlığı (Allied Command Operation-ACO) örgütün tüm harekâtlarından sorumludur. İtalya merkezli Güney Müşterek Kuvvetler Komutanlığı ile Hollanda merkezli Kuzey Müşterek Kuvvetler Komutanlığı, Müttefik Harekât Komutanlığı'na bağlı olarak

görev yapmaktadır. NATO askerî kapasitesinin korunması ve geliştirilmesi amacıyla kurulmuş olan fonksiyonel komutanlık ise ABD merkezli Müttefik Dönüşüm Komutanlığı'dır. (Allied Transformation Command ATC) ATC, NATO birlikleri arasındaki eşgüdümü ve stratejik dönüşümleri sağlamaya dönük doktrinel çalışmalar yapmakta, eğitim ve tatbikatlar planlamaktadır. (NATO Information Service, 2009)

NATO oy birliği (konsensüs) ile karar vermektedir. Örgütün kararlarda uzlaşma niteliği etkin bir danışma mekanizması gerektirmektedir. Bu danışma mekanizması salt askerî ve siyasi meselelere tâbi değildir. Ekonomik, sosyal, kültürel sorunlar ile çevre sorunları da NATO'nun danışmanlık mekanizması kapsamı içinde bulunmaktadır. NATO organlarında, danışmanlık hizmeti alınan, her konunun uzmanı komiteler görev yapmaktadır. Konsensüs ile karar alma aynı zamanda karar alma sürecinde üye devletlerin hassasiyetlerini göz önünde bulundurmayı da beraberinde getirmektedir. Böylece bütün üyelerin destekleyebilecekleri kararlar gündeme getirilmektedir. Kararların oy birliği ile alınma zorunluluğu gereği her üyenin "veto hakkı" vardır. Ancak karar aşamasında "sessizlik süreci" denilen bir sürede, üye devletlerden bir itiraz hâsıl olmazsa, o karar geçerli sayılmaktadır.

3.3. NATO FAALİYET ve GÖREV ALANI

NATO, siyasi ve askerî araçları kullanarak üyelerinin güvenliğini ve özgürlüğünü korumayı amaçlar. NATO siyaseten demokratik değerleri desteklemekte ve üyelerine, sorunlarını çözmek, kendi içlerinde güven ve istikrar ortamı sağlamak (demokratik stabilizasyon) ve varsa iç çatışmalarını gidermek amacıyla savunma ve güvenlik alanlarında danışmanlık ve iş birliği vadeder. Uyuşmazlıkların barışçıl bir şekilde çözülmesi NATO'nun esas görevidir. Diplomasinin başarısızlığı durumunda askeri kuvvet kullanarak kriz yönetimi operasyonları düzenler. Bu operasyonlar meşruiyetini Kuzey Atlantik (Washington) Antlaşması'nın (NATO'nun kuruluş antlaşması) meşhur 5'nci maddesinden almaktadır. Bu madde ise BM kurucu antlaşmanın 51'nci Maddesinde düzenlenen meşru müdafaa ilkesine dayanır. Bu madde uyarınca üye

devletlerden birine yönelecek bir tehdit veya saldırı tüm üyelere yapılmış sayılacak ve üyeler, bireysel veya örgüt nezdinde kolektif meşru müdafaa hakkını kullanabileceklerdir. NATO söz konusu bu operasyonları yalnız veya diğer devlet ve uluslararası aktörlerle iş birliği yaparak gerçekleştirebilir. Ne var ki 5'nci maddeye, bugüne kadar, 2001'de ABD'de yapılan 9/11 terör saldırılarına karşı olmak üzere sadece bir defa başvurulmuştur.

NATO sivil acil durum operasyonlarını da içeren geniş bir yelpazede kriz yönetimi operasyonları gerçekleştirmektedir. NATO'nun söz konusu bu kriz yönetimi operasyonları Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 5'nci maddesi gerekçe gösterilerek veya Birleşmiş Milletler'den alınan yetki kapsamında yapılmaktadır. (Kembayev, 2009)

NATO kurucu antlaşmasının 6'ncı maddesi, Örgüt'ün görev alanını düzenlemektedir. Buna göre üye devletler ülkeleri (sınırları içerisindeki toprakları, karasuları, hava sahaları), adaları, uçak ve gemileri ile birlikte bu görev alanı içerisinde yer almaktadır. Ancak NATO'nun hukuken belirlenmiş görev alanı dışında gerçekleştirdiği pek çok operasyon bulunmaktadır. İlk örnek 1958 Lübnan müdahalesidir. Seksenlerde başlayan ABD'nin Orta Doğu'ya müdahale eğilimi, NATO'yu da Avrupa'nın güvenliği ve savunması için, kendisini desteklemeye yönlendirmiştir. Ancak o dönemde Avrupalı Müttefikler genel ve toptan bir destek yerine olaya göre tavır almayı tercih etmişlerdir. (Solana, 1999)

Özellikle Sovyetlerin dağılmasıyla, NATO'ya yeni bir kimlik kazandırma çalışmaları doğrultusunda, Örgüt'ün görev alanının genişlemesi ihtiyacı gündeme gelmiştir. İlk olarak 1991'de belirlenen Yeni Stratejik Konsept ile petrol arz ve güvenliğine yönelik tehditlerin vukuu halinde görev alanının genişleyebileceği kabul edilmiştir. BM'nin yetkilendirmesi ile 1995'te Bosna'ya müdahalede bulunan NATO, 1999'da Kosova'ya BM yetkilendirmesi olmadan müdahalede bulunduğu için hem coğrafi açıdan hem de amaç açısından "alan dışılık" suçlamalarına hedef olmuştur. **Bununla birlikte Nisan 1999'da belirlenen Yeni Stratejik Konsept ile etnik-dinsel çatışmalar ve terörizmin neden olduğu krizler de örgütün görev alanına dâhil edilmiştir.** (Kembayev, 2009)

Bugün NATO antlaşmanın 5 ve 6'ncı maddelerinde belirlenen alanın dışında Afganistan ve Somali'de görev yapmaktadır. Yani soğuk savaş

dinamikleriyle oluşturulan, NATO görev alanı, bugün anlamını yitirmiş, Örgüt, bölgesel bir güvenlik örgütünden küresel bir güvenlik örgütüne evrilmiştir.

“Soğuk savaşın bitmesi ve Sovyetler birliğinin tarih sahnesinden silinmesinden sonra NATO’nun önünde stratejik hâkimiyetini yaygınlaştırabileceği geniş bir coğrafya belirmişti. Nitekim 1990’lı yılların başından bugüne İttifak’ın etki alanı önce merkezi ve doğu Avrupa ülkelerine sonra da Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgelerine doğru genişledi. İttifak’a yeni üyelerin katılması ve İttifak’ın üçüncü ülkelerle ortaklıklar kurması bu stratejik genişlemenin en temel unsurlarını oluşturdu. Gelenen noktada NATO geleneksel alanının dışında hareket edebilen ve çeşitli ülkelerle stratejik iş birlikleri kurmuş bir siyasi güvenlik örgütüne dönüşmüştür.” (Özoğuzlu, 2013:1)

Küreselleşme ile coğrafya sınırları belirsizleşmiş ve farklı coğrafyalardaki güvenlik krizleri ülkelerin kendi güvenliklerini etkiler olmuştur. Bu etki düzeyinin artması, NATO’yu üçüncü taraflarla kurumsal güvenlik iş birlikleri kurmaya yöneltmiştir. İttifak’ın üçüncü ülkelerle kurduğu ortaklıklar; 1994’te Balkanlar ve Orta Avrupa Coğrafyasına yönelik kurulan Barış İçin Ortaklık (Peace for Partnership. PfP) ile 1995’te Akdeniz ve Kuzey Afrika coğrafyasına yönelik kurulan Akdeniz Diyalogu ve 2004’te Orta Doğuya yönelik kurulan İstanbul İş Birliği bölgesel inisiyatifleridir.

“Bu inisiyatifler sayesinde NATO, geleneksel misyonu olan üyelerinin topraksal savunmaları dışına çıkıp yeni misyonlar edinmeye ve küreselleşmeye başlamıştır. Herhangi bir ittifak üyesinin ittifak dışı bir ülke tarafından geleneksel anlamda saldırıya uğramasını beklemeden, NATO, sorumluluk alanı dışında kalan bölgelerin istikrar üretir bir şekilde evrilmesini üyelerinin güvenliği açısından her geçen gün daha fazla önemli görmeye başlamıştır. Bu çerçevede NATO, bu bağlamdaki dönüşüme önce kendisine en yakın alanlardan başlamıştır. Bu süreç halen devam etmektedir. 2010 da Lizbon Zirvesi’nde kabul edilen İttifak’ın yeni güvenlik belgesine göre NATO üyelerinin amacı İttifak’ı küresel ölçekte güvenlik iş birlikleri kuran bir aktöre dönüştürmek ve NATO’yu ağ merkezli bir güvenlik yapılanmasının odak noktası haline getirmektir.” (Özoğuzlu, 2013:3)

“1994’te başlatılan Barış İçin Ortaklık girişiminin bazı üyeleri ilerleyen yıllarda NATO üyesi olmuşlar, Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İş Birliği Girişimi

çerçevesinde ilişki kurulan ülkeler ise NATO'nun düzenlediği **çeşitli askerî ve sivil barışı koruma operasyonlarına** katılmışlardır. Bütün bu girişimlerle NATO, kendisine yöneltilen tehditler ve zorluklarla mücadele etmek adına çevresindeki ülkelerle yakın stratejik ilişkiler kurarak istikrarlı bölgeler yaratmaya çalışmaktadır.” (Weinrod, 2012:2)

NATO, kurduğu bu ortaklıklar ile stratejik etki alanını genişletmekte, İttifak'ı oluşturan ortak değer ve ilkeleri ihraç ederek kıta Avrupası'ndaki güvenlik yönetişimini rahatlatmaktadır. Ortaklığa katılan üyeler ise hem NATO'nun sağladığı askerî ve güvenlik olanaklarından faydalanarak ordularını modernize etmekte hem de özellikle Barış İçin Ortaklık bağlamında milli kimliklerini çağdaş batı değerleri doğrultusunda geliştirme imkânları bulmaktadırlar.

3.4. BARIŞ İÇİN ORTAKLIK GİRİŞİMİ

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile birlikte, Avrupa güvenlik mimarisinin ne şekilde evrileceği hususunda başlayan tartışmalara paralel olarak, Sovyet tehdidinin kalktığı bir ortamda ABD'nin, Avrupa'daki askerî varlığını sınırlandıracağı, Avrupa'nın, ABD'ye olan ihtiyacının azalacağı ve Rusya'nın, Avrupa güvenlik semsiyesine gireceği beklentilerinin olduğu bir dönem başlamıştır.(Croft ve diğerleri, 2000) Ayrıca bu dönemde konvansiyonel tehditler yerini asimetrik tehditlere bırakmış, yerel çatışmalar ve terörizm küresel nitelik kazanmaya başlamıştır. AB içinde, Birliği aynı zamanda bir kolektif savunma ve güvenlik örgütüne dönüştürerek entegrasyonu derinleştirme fikri dile getirilmiştir (Schimmelfennig, 2000). Böylece Batı değer ve ilkelerinin ihracının NATO'ya nispetle daha elverişli olacağı düşünülmüştür. Yine aynı dönemde ABD ile Avrupa'nın tehdit algıları da farklılaşmaya başlamıştır (Ojanen, 2006). ABD'nin güvenlik çıkarları, artık, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve Kafkaslar'a kayarken AB ülkelerinin önceliği Kıta'nın birleşmesi ve kendi yakın çevrelerindeki istikrasızlıkların ortadan kaldırılması olmuştur. AB ile ABD'nin güvenlik tanımlamaları farklılaşmakla kalmamış, ülkelerin tehdit ve krizlerle mücadelede kullandıkları araçlar da giderek farklılaşmıştır. Daha çok yumuşak güç unsurlarını

öne çıkartan ve güvenliği ortak kimlik ve aidiyetler oluşturmak şeklinde tanımlayan AB, ABD'nin güvenliğe Askerî-stratejik bir mantıkla ve sert güç unsurlarının penceresinden bakmasını eleştirmeye başlamıştır. (Sjursen, 2002)

Bu tartışmaların diğer ayağında Rusya bulunmaktadır. Rusya, Soğuk Savaş'ın bitmesi ile NATO'nun meşruiyetinin ortadan kalktığını iddia edip NATO'nun genişlemesini ve eski Sovyet bloğu ülkelerle stratejik ilişkiler içerisine girmesini kendisine yönelik bir tehdit olarak algılamıştır (Karabeshkin ve Spechler, 2007). Ondokuzuncu yüzyılda dillendirilmeye başlanan “Avrupa Uyumı” fikrini savunanlar ise Rusya'nın, Avrupa'nın güvenliğinde daha fazla rol almasını desteklemiştir (Makarychev, 2009). Onlara göre Avrupa'nın güvenliği ancak kıtaya hâkim büyük devletlerin stratejik iş birlikleri ile mümkündür.

Yukarıda değindiğimiz tartışma ortamı Barış İçin Ortaklık-BİO (Peace for Partnership-PfP) girişiminin ortaya çıkışının ve zamanla genişlemesinin arka planını oluşturmaktadır. Zira NATO, bu tartışmalar ışığında yeni inisiyatifler oluşturma yoluna gitmiştir: 1- Rusya'yı ürkütmeden genişlemek ve özellikle eski Varşova Paktı ülkelerini içine almak 2- Batı değer ve ilkelerini (Parlementer çoğunlukçu demokrasi, hukukun üstünlüğü vs.) yaymak.

“Bu inisiyatifler, sadece merkezi ve Doğu Avrupa'daki ülkeleri içine almamış, aynı zamanda Karadeniz, Kafkaslar ve Balkanlar'daki birçok ülke ile de kurumsal iş birlikleri tesis edilmesini mümkün kılmıştır. Her ne kadar ilerleyen yıllarda BİO girişiminin bazı üyeleri NATO'ya tam üye olarak katılmışlarsa da bu politikanın arka planındaki amaçlarının bir tanesi Rusya'nın yakın çevresindeki eski Komünist bloku ülkeleri ile mutlak şekilde tam üyelikle sonuçlanmayabilecek yakın bir stratejik iş birliği kurmak olmuştur. Tam üyelik hedeflenmese bile bir yandan Rusya'nın potansiyel etki alanı sınırlandırılmış, diğer yandan sürece dâhil olan ülkelerin kendilerini daha fazla güvende hissetmeleri sağlanmıştır. Aynı zamanda NATO da siyasi ve stratejik etki alanını daha geniş bir coğrafyaya yaymıştır.” (Webber, 2011; Akt. Özoğuzlu, 2013:15)

Soğuk Savaş'ın bitişiyle değişmek durumunda kalan düşman ve tehdit tanımına paralel olarak geliştirilen yeni strateji doğrultusunda NATO, güvenlik şemsiyesini genişletecek inisiyatifler geliştirmiştir. BİO da bu inisiyatiflerden biridir. Ortak Atlantik değer ve ilkeleri temelinde örgütlenildiğinden dolayı kriz

potansiyeli taşıyan her ülkeyi NATO'ya almak söz konusu olamayacağı için bir ara çözüm olarak BİO ve benzeri girişimler ortaya konmuştur. Böylece üçüncü ülkelerin kendilerini NATO ile iş birliği içinde görmeleri sağlanmıştır. Ancak bu ülkeler aslında İttifak'ın ne tam anlamıyla içinde ne de dışındadırlar.

“Aslında BİO girişimine neden olan en somut gerekçe 90'lı yıllarda Balkanlar'daki kanlı çatışmalar ve istikrarsızlıklardır. NATO'nun Bosna ve Kosova savaşlarının bitirilmesinde gösterdiği başarı, O'nun kıta Avrupası'nın güvenliğinin başat aktörü olduğunu ortaya koymuştur. Bu başarı üçüncü ülkelerin NATO ile iş birliğine gitme iştahlarını artırmıştır. NATO'nun bu krizden çıkardığı ders ise; İttifak üyelerinin uzun soluklu güvenlik ve istikrarlarının, yakın çevrelerindeki krizlerin derhal bastırılmasından ziyade kriz ve istikrarsızlık yaratma potansiyelinin önceden bertaraf edilmesinde yattığıdır. NATO'nun kriz potansiyeli taşıyan üçüncü ülkelerle kuracağı stratejik iş birlikleri, bu ülkeleri NATO kurucu değerleri etrafında dönüştürerek kalıcı bir güven ve istikrar ortamı yaratmış olacaktır. Bu şekildeki istikrarsız bölgeleri dönüştürme hedefi, her ülkeyi doğrudan İttifak'a dâhil etmek mümkün olmadığından-bu o ülkelerin yeterli demokratik olgunluğa erişmesini içeren uzun bir süreç meselesidir- üçüncü ülkelerle siyasi ve stratejik ilişkileri geliştirme ihtiyacını işaret etmektedir. BİO ve NATO'nun diğer bölgesel iş birlikleri bu ihtiyaçtan doğmuştur.” (Özoğuzlu, 2013:16)

“Doğu Avrupa, Karadeniz, Kafkasya ve Balkan ülkeleri ile NATO arasındaki kurumsal iş birliğini artırarak, bu ülkelerin İttifak'ın genel güvenlik çıkarlarına tehdit oluşturmayacak hale gelmelerinin sağlanması ve bölgelerin güvenliğine olumlu yönde katkı yapmaları, Barış İçin Ortaklık girişiminin hedeflerinden biridir. Burada söz konusu olan bu girişimin üyesi olan ülkelerin uzun vadede kendilerini NATO'nun kurucu değerleri etrafında dönüştürmeleri ve kalıcı barış ve istikrarın tesisine yapısal anlamda katkı sağlamalarıdır. Bu şekilde konumlandırılan BİO girişimi, üyelerinin dolaylı olarak orta ve uzun vadede dönüşümlerini öngören bir projedir.”(Moore, 2012; Akt. Özoğuzlu, 2013:17)

BİO, NATO'nun güvenlik şemsiyesine en yakın risk alanlarını ihtiva eden coğrafya dikkate alınarak kurgulanmıştır. BİO ülkeleri Avrupa coğrafyasına en yakın risk bölgelerinde konuşlu ülkelerdir. Bu yönü ile BİO girişimi diğer

girişimlere nazaran NATO'ya tam üyelikte ayrıcalıklıdır. BİO askerî konular dışında, **Sivil Asker İş Birliği**, bilim, çevre, doğal afetlerde ilkyardım vb. konularda da iş birliği mekanizmaları ihtiva etmektedir. Avrupa güvenlik mimarisinin önemli bir parçası haline gelmiş olan BİO, üye ülke ordularını NATO ile uyumlu hale getirerek bu orduların demokratik kontrolünü sağlamaya çalışmaktadır. Bu, BİO'nun batı demokrasi kültürünü üye ülkelerde yaygınlaştırma misyonu ile de uyumludur. Zira üye ülkeler, içinde BM şartına ve demokratik toplum prensiplerine uyma şartının da bulunduğu Ortaklık Çerçeve Belgesi'ni imzalamak zorundadır. Belgedeki diğer şart BM veya Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) tarafından yapılacak operasyonlara katılmaktır. Aynı zamanda ortaklığa faal katılımın NATO'ya tam üyeliğe kapı aralayacağı vurgulanmaktadır.

“BİO girişiminin temeli Temmuz 1990'da NATO'nun merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan ülkelere dostluk eli uzatmasına kadar götürülebilir. Kasım 1991'de İttifak yeni bir güvenlik stratejisi benimsemiş ve bu bağlamda iş birliği, diyalog ve ortaklık kavramlarına özel bir vurgu yapmıştır. Aralık 1991'de ise NATO'nun altında Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi (North Atlantic Cooperation Council – NACC) kurularak NATO üyesi ülkelerle merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında ortaklık ilişkisi tesis edilmiştir. BİO girişimi ise resmi olarak 1994'te oluşturulmuştur.” (Özoğuzlu, 2013:17)

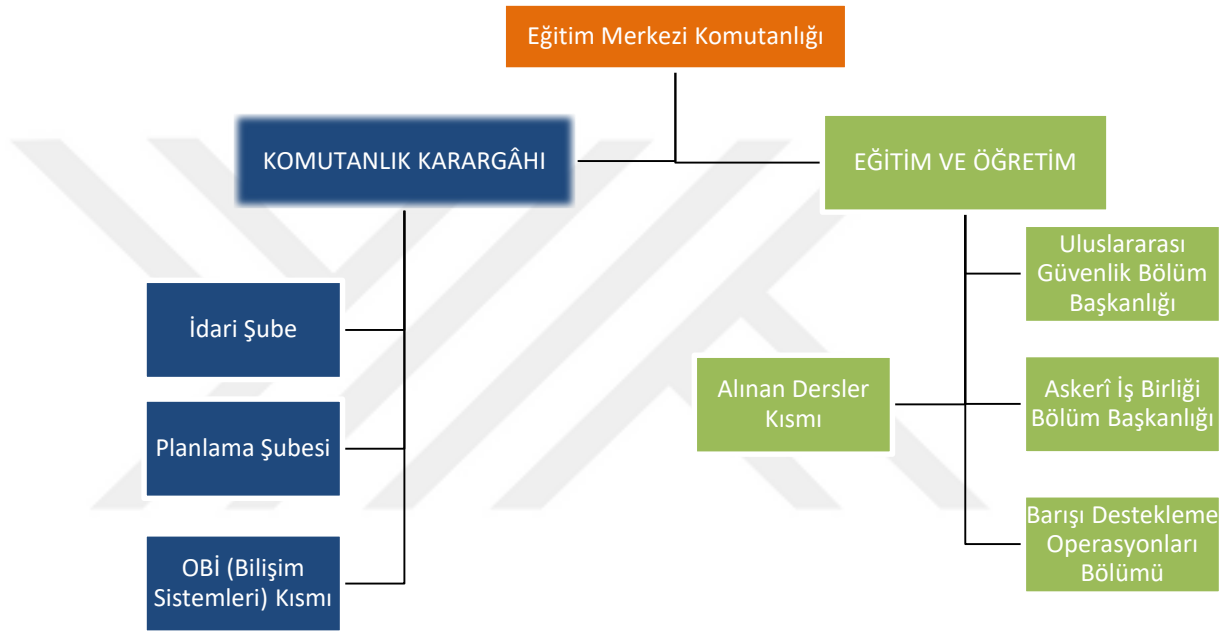
Bugün itibari ile BİO üyesi ülke sayısı 22'dir. BİO ülkelerinin bazılarının 90'lardan itibaren NATO'nun düzenlemiş olduğu barışı koruma operasyonlarına katıldığı görülmektedir. Bunlara Libya operasyonunu, Akdeniz'deki Etkin Çaba Operasyonu'nu (Operation Active Endeavour), Afganistan Operasyonu'nu (Operation Enduring Freedom) örnek gösterilebilir. **Bu operasyonların ilk örnekleri ise 1996'da Bosna Savaşı sonrası kurulan NATO Uygulama Gücü (NATO Implementation Force-IFOR) ile Kosova Operasyonu sonrası kurulan (Kosova Force-KFOR)'dur.**

3.4.1. Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi

Halen Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığı'na bağlı bir Barış için Ortaklık (Partnership for Peace-PfP) Eğitim Merkezi bulunmaktadır. Türk Silahlı

Kuvvetleri, Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi (TSK BİOEM – Partnership for Peace Training Center Turkey; PTC TUR) adı verilen bu merkez NATO ortaklık girişimlerine değerli katkılar sağlamakla kalmayıp, Türk Genel Kurmayı ile NATO arasındaki ortaklık ruhu ve askerî iş birliğinin NATO ilkeleri ve öncelikleri doğrultusunda geliştirilmesine önemli bir destek sunmaktadır. (Şekil 4)

Şekil 4: Eğitim Merkezi Komutanlığı Teşkilat Yapısı

Kaynak: Gen. Kur. BİOEM K.lığı, 2016

NATO Brüksel Zirvesi(1994)’nin ardından, Türkiye bir Barış için Ortaklık (Pfp) Eğitim Merkezi kurma kararı almış ve bu kararını 30 Mayıs 1997’de Sintra / Portekiz’de yapılan Avrupa Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPL) toplantısında duyurmuştur. Türkiye Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi (TSK BİOEM, Partnership for Peace Training Center Turkey – PTC TUR) uluslararası bir açılış töreni ile 29 Haziran 1998’de hizmete girmiş ve 12 Şubat 1999’da NATO’nun ilk akredite ortaklık eğitim merkezi olmuştur. TSK BİOEM, 2002 yılında mobil eğitim programları başlatarak bir ilke daha imza atmıştır. Türkiye’nin **Barışı Destekleme Operasyonları** ile ilgili deneyimlerini ortaklarla paylaşmak, onlarla müşterek çalışabilirliği artırmak ve ikili askerî ilişkileri desteklemek amacıyla

girişilen Mobil Eğitim Programları, TSK BİOEM Komutanlığı ve ilgili milli komutanlıkların ortaklığı ile icra edilmektedir. (Gen. Kur. BİOEM K. lığı, 2016)

BİOEM 1998'den bu yana NATO, PfP, ICI (İstanbul İş Birliği Girişimi), MD (Akdeniz Diyalogu), PatG (Dünya Genelindeki Ortaklar) ve diğer BM ülkeleri için kurs, mobil eğitim ve seminerler düzenleyerek ortaklık girişimlerine aktif eğitim desteği sağlamaktadır. Merkezde bu kapsamda 95 ülkeden yaklaşık 17.000 personele kurs verilmiştir. Kurslara ilaveten BİOEM aynı zamanda ortaklık girişimleri ve küresel barış hakkında görüş alışverişinde bulunmak için küresel bir platform oluşturan 1094 seçkin misafirin katılımı ile 17 seminere ev sahipliği yapmıştır. (Gen. Kur. BİOEM K. lığı, 2016)

Türk Silahlı Kuvvetleri Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi Komutanlığı'nın (TSK BİOEM Komutanlığı), eğitim-öğretim faaliyetleri MY 172-1 TSK Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Yönergesi esaslarına göre yürütülmektedir. Bu yönergenin amacı TSK BİOEM'de yürütülen eğitim-öğretim faaliyetlerinde uygulanacak esasları belirlemektir.

Bu yönerge, NATO'nun BİO (PfP) programı kapsamında, BİO ülkelerinin personeline eğitim desteği sağlamak üzere kurulan TSK BİOEM Komutanlığı'nda gerçekleştirilecek kurs, tatbikat, seminer, toplantı ve konferans gibi faaliyetler ile Türkiye'nin tam destek verdiği ülkelerde icra edilecek Mobil Eğitim Timi (MET) faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu yönergeye göre BİO kurslarının ve diğer eğitim faaliyetlerinin planlanması, yürütülmesi, koordinasyonu ve kontrolünden, Genel Kurmay Harekât Başkanlığı (TSK BİOEM Komutanlığı) sorumludur.

BİO eğitim faaliyetlerinin planlanmasında esas alınan NATO'nun BİO faaliyetlerindeki öncelikleri ise yönergede şu şekilde maddelendirilmiştir:

- a) NATO lisanı (Öncelikli lisan İngilizcedir)
- b) Muhabere ve bilgi sistemlerinin kullanılması
- c) Doktrin, Harekât ve Lojistik Uygulamalar
- d) **Sivil-Asker İş Birliği**

Sivil-Asker İş Birliği, Barış için Ortaklık Girişimi'nin gündemine Kosova krizi sonrası KFOR' da üstlenilen sorumlulukla birlikte girmiştir. Çünkü barışı destekleme operasyonlarının olmazsa olmazı Sivil Asker İş Birliği'dir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NATO SİVİL-ASKER İŞ BİRLİĞİ/CIVIL MILITARY COOPERATION (CIMIC)

NATO, yeni tip barış güçleri (IFOR, KFOR) eliyle yürüttüğü barışı koruma ve barışı inşa misyonunu “Barışı Destekleme Harekâtı” kapsamında yürütmektedir. Barışı destekleme harekâtı; uluslararası barış ve güvenliğin korunması, çatışmaların meydana gelmeden önlenmesi veya durdurulması, barışın tekrar kurulması, krizdeki bir ülkenin istikrarının sağlanması / korunması / sürdürülmesi ve o ülkeye insanî yardım yapılması maksatlarıyla BM ya da diğer uluslararası güvenlik örgütlerince doğrudan ya da verecekleri yetkiyle, bir veya birden fazla üye tarafından önceden belirlenmiş şartlar ve esaslar çerçevesinde açıkça belirlenmiş hedeflerin gerçekleştirilmesi için gözlemcilikten, uygun ve yeterli seviyede güç kullanılmasına ve İnsanî Yardım Harekâtının desteklemesine kadar değişen bir yelpaze içinde yürütülen faaliyetlerdir. (MKS, 145-3 TSK Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti). Barışı destekleme harekâtının en önemli ayağı Sivil – Asker İş Birliği (SAİ) dir. SAİ; askerî harekâtın siviller tarafından desteklenmesini sağlamak maksadıyla tüm sivil kaynakların ahenkli ve dengeli bir biçimde planlanması ve kullanılması ile gerektiğinde sivillerin askerî güçten faydalandırılması için, askerî ve sivil mercilerin merkezî ve yerel seviyede gerçekleştirecekleri iş birliğidir. (MKS, 145-3 TSK Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti) SAİ, doktrinel olarak 1990’ların NATO operasyonlarına dayanmaktadır. Bu yıllarda Bosna ve Kosova’daki bir dizi insanî acil durumla karşı karşıya kalan İttifak, askerî birimler ile bu birimlerin birlikte çalışmak zorunda oldukları yardım kuruluşları arasında iş birliğini kolaylaştırmak için düzenli prosedürler oluşturma ihtiyacını kabul ederek SAİ konseptini geliştirmiştir. NATO, SAİ’yi bir kuvvet çarpanı olarak görmekte ve ulusal nüfus ve yerel makamlar ve de Uluslararası / Ulusal sivil toplum örgütleri ve ajanslar dahil olmak üzere NATO Komutanı ile sivil aktörler arasındaki misyonu destekleyen koordinasyon ve iş birliği şeklinde tanımlamaktadır. (Mockaitis, 2004)

SAİ'nin birçok askerî harekâtta önemli bir yeri olmakla birlikte İnsanî Müdahale Harekâtı'ndaki yeri eşsizdir. Bosna ve Kosova'da görülen türden insanî müdahaleler, savaşı sona erdirmek, düzeni kurmak ve korumak, yardım operasyonlarını kolaylaştırmak ve altyapı ve sivil kurumların yeniden inşasına yardımcı olmak için askerî bir kuvvetin müdahalesini gerektirir. Bu müdahalede birincil aktörler müdahale kuvveti ve yardım kuruluşları, ikincil aktörler ise uluslararası sivil toplum kuruluşları ve özel gönüllü kuruluşlardır. SAİ bir yandan müdahale gücü ile yardım kuruluşları arasındaki diğer yandan müdahale gücü ile mevcut ya da inşa edilmekte olan sivil kurumlar arasındaki boşluğu doldurmak için mekanizma sağlar. Bu görevde başarılı olduğunda, SAİ bir kuvvet çarpanı olarak çalışır. (Mockaitis, 2004) SAİ'nin kuvvet çarpanı olma niteliği, eldeki kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlaması ve normalleşmeyle birlikte mümkün olan en kısa sürede harekâtın sonlandırılmasına yardımcı olması nedeniyledir. (Braun, 2005:7; Akt.: Öztürk, 2015, 128)

“SAİ'nin fikri altyapısında; harp silah araç ve gereçleri ile taktik ve teknik gelişmeler neticesinde çatışmaların daha kaotik ve hibrid bir hale gelmesinin yanında sivil zayıfların neden olduğu hassasiyet düzeyinin de yükselmesiyle birlikte, eskiden sadece askerlere münhasır olan çatışma bölgelerinin, sivillerin denetimine ve gerektiğinde doğrudan müdahalesine açılmış olması yatmaktadır. Kamuoyu, bir taraftan savunma harcamaları başta olmak üzere askerî faaliyetlerin etkinliğini denetlerken diğer yandan çatışmaların yıkıcı etkilerini azaltmak amacıyla insanî yardımı merkezine alan görevlerde aktif roller üstlenilmesini teşvik etmiştir. Bu sayede devletler, konvansiyonel tehditlerin geri plana düşmesinin neden olduğu boşluğu savaş dışında kalan ve sivil inisiyatif içeren harekât uygulamalarına yönelerek doldurma fikrini benimsemişlerdir. Öte yandan çatışma alanlarındaki sivillerin temel gereksinimlerinin sağlanması daha profesyonel bir bakış açısını zorunlu kılmış ve bu durumun doğrudan yansımaları, hem askerî eğitim sistemlerine yapılan girdilerde (TSK Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi ve İnsanî Yardım Tugayı eğitim ve öğretim faaliyetleri), hem de sivillerle iş birliği düşüncesinin ağırlık kazanmasında görülmüştür. Çatışma bölgeleri sadece askerî yöntemlerle kontrol edilemeyecek derecede genişleyip çok boyutlu bir hale geldikçe sivillerin temel insanî gereksinimlerini karşılamak ve çatışma

bölgesindeki kontrolsüz hareketlerini engelleyerek harekâtı olumsuz etkilemelerinin önüne geçmek amacıyla Sivil Asker İş Birliğine daha fazla yer verilmeye başlanmıştır. Bu yolla muharip askerlerin yüklerinin azaltılması, bölgedeki sivillerin müzahir hale getirilmesi (gaining hearts and minds) ve sivillerin uzmanlığından yararlanılması amaçlanmıştır.” (Öztürk, 2015: 110-111)

Sivil Asker İş birliği (SAİ) bir NATO konseptidir ve CIMIC (Civil Military Cooperation) şeklinde ifade edilmektedir. Bu bölümde CIMIC konsepti NATO kaynaklarından yararlanılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

4.1. NATO CIMIC'E YAKLAŞIM

Yirmibirinci yüzyıl stratejik ortamı, çatışmalar veya insani felaketlerin yol açtığı sürdürülebilir çözümler gerektiren sayısız etnik, dini, ideolojik krizleri içermektedir. Bu ciddi olaylara sadece askerî yollarla çözüm bulmak mümkün değildir.

NATO'nun sahadaki kolaylaştırıcılarından biri olan Sivil Asker İş Birliği (CIMIC), NATO Birliklerinin sivil çevrelerle bağlantısıdır. CIMIC, askerî faaliyetleri sivil aktörlerle koordine ve senkronize eder, birbiriyle çelişen siyasi amaçları bağdaştırır ve böylece askerî operasyonların istenilen şekilde evrilmesine yardımcı olur. İşlevsel olmayan bir toplumu istikrara kavuşturmak için geniş çeşitlilikteki sivil katkıların etkisi dikkate alınmalıdır. Bu durum, saldırgan / savunma operasyonlarından güvenlik / istikrar operasyonlarına sorunsuz geçişi mümkün kılacak ve böylece İttifak Kuvvetleri krizin yaşandığı ülkeye daha erken bir zamanda güvenli bir alan bırakabilecektir. (NATO CMIC Doctrine, AJP 3-4-9)

Modern çok boyutlu operasyonların ayrılmaz bir parçası olan CIMIC, askerî bir işlev olarak çatışma ortamındaki tüm iş birliği yapan taraflara hitap eder ve sivil yeteneklerin askerî kuvvetlerle karşılıklı desteğini kolaylaştırır ancak bunun tersi de mümkündür. Tüm bu etkileşimlerdeki temel fikir, sivil aktörler ve İttifak için en iyi şartları içerecek ve zor da olsa tüm tarafların rızasını alacak şekilde tanımlanmış bir istikrar ve koordinasyon ortamına ulaşmaktır. Modern askerî operasyonların çoklu boyutları, odak noktalarının sivil çevre üzerinde

olması nedeniyle CIMIC'ten etkilenmiştir. Ordudaki her şey CIMIC değildir, ancak CIMIC NATO'nun kapsamlı bir yaklaşıma katkısında kilit rol oynayabilir. CIMIC'in katkısı ve etkisi, İttifak'ın tüm sorumluluk seviyelerinde görünür olmalıdır. (Civil-Military Cooperation Centre of Excellence-CCOE, 2012)

4.2 NATO CIMIC TANIMI ve UYGULAMASI

NATO CIMIC; NATO Komutanı ile ulusal ve yerel makamların da dâhil olduğu sivil aktörler ve ayrıca ulusal/uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki misyonu desteklemeye dönük koordinasyon ve iş birliğidir. Koordinasyonun anlamı iki yönlüdür; birincisi, CIMIC ile ilgili tüm konuların askerî yapılar içerisindeki eşgüdümü; ikincisi ise kriz çözümünde kapsamlı bir yaklaşım sağlamak amacıyla çabaların tekrarlanması ve kıt kaynakların israfını önlemek için askerî çabaların sivil aktörlerle uyumlaştırılmasıdır. (CCOE, 2012)

Sivil aktörlerle “iş birliği” NATO CIMIC'in amacıdır. “İş Birliği”, etkileşim olarak anlaşılmalıdır. Bu etkileşim, bir uç nokta olarak “iş birliğinden”, diğer uç nokta olan bir arada yaşamaya kadar değişebilir. NATO CIMIC ve sivil aktörler arasındaki etkileşim seviyesi bazı durumlarda sınırlı olabilir. Sivil aktörlerin görevi, amaçları, metotları, ilkeleri, yapısı, rolü ve perspektifleri etkileşimi sınırlayabilir. Sahadaki birliklerin “Misyonu Destekleme” gayesi de “iş birliğini” sınırlar. Bu gerçek NATO CIMIC personeli tarafından kabul edilmeli ve saygı gösterilmelidir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:17.10.2019)

Kapsamlı bir yaklaşımda “görev” kelimesi daha geniş bir bağlamda belirlenir ve geleneksel askerî görevlerden daha fazlasını içerebilir. (Örneğin okul inşa etmek) NATO CIMIC'te yürütülen tüm faaliyetlerin operasyonel bir hedefle (örneğin, hareket serbestisi sağlamak için bir köprü inşa etmek) bağlantılı olması gerekir. CIMIC personeli, komutanın karargâhına (HQ) tam olarak entegredir ve bu vizyon sahibi personel CIMIC faaliyetlerini ve projelerini koordine etmede tam yetkilidir. CIMIC faaliyetleri, İttifak Birlik Komutanı'nın planının ayrılmaz bir parçasını oluşturmakla, misyona katkıda bulunmakla ve istikrarlı ve sürdürülebilir bir son durum elde etmek için genel stratejiyi uygulamakla ilgilidir. Sivil aktörlerin askerlerle birlikte kararlaştırdığı ve dolayısıyla kendilerinin de onayladığı nihai hedeflere(ülkede arzu edilen son duruma ulaşmaya hizmet edecek) ulaşmaya yönelik faaliyetleri NATO güçlerince desteklenmeye

çalışılacaktır. CIMIC faaliyet ve projeleri ile CIMIC sorumlulukları zamanı geldiğinde uygun sivil kuruluşlara veya yerel makamlara devretmek amacıyla gerçekleştirilir. (CCOE, 2012)

4.3. NATO CIMIC'İN HEDEFİ ve AMACI

CIMIC, tüm NATO operasyonlarına uygulanabilir. Akla gelebilecek tüm senaryolarda, komutanların operasyonları planlarken ve yürütürken siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel, dini, çevresel ve insani faktörleri hesaba katması giderek daha fazla istenmektedir. Ayrıca, komutanlar operasyonel alanların, kendi yetkileri, amaçları, metotları, ilkeleri, yapı/rol ve bakış açıları ile operasyonları etkileyebilecek çok sayıda sivil aktörü içerdiğini kabul etmelidir. CIMIC'in içeriği ve profili krizin veya operasyonun niteliğine göre değişecektir.

CIMIC'in hedefi ve amacı, Komutanın planını desteklemek için kapsamlı bir ortamdaki askerî ve sivil aktörler arasındaki etkileşimdir. İdeal olarak, tüm aktörlerin ortak bir amaç için çalışacakları varsayılır, ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda, bu etkileşim, planı destekleyen faaliyetlerin mümkün olduğunca uyumlu hale getirilmesini sağlayacaktır. Bu, tüm aktörler arasındaki girişimi veya istenmeyen çatışmayı en aza indirecektir. Bu etkileşim siyasi görevi de kapsayan, koordinasyon, iş birliği, karşılıklı destek, tutarlı ortak planlama ve bilgi alışverişinden oluşabilir, ancak bunlarla sınırlı değildir. Sahadaki birlikler genellikle, sivil aktörlerle birlikte; etkileşim seviyesinin iş birliği yapmamaktan, birlikte yaşamaya ve tam iş birliğine kadar değişeceği operasyonlar yürütmeye çalışacaktır. Sonuç olarak, CIMIC'in ayrıntılı görevleri:

- a. Misyonu yerine getirmek için NATO komutanı adına uygun sivil oyuncularla etkileşimde bulunmak,
- b. Genel misyonla uyumlu hedeflere ulaşılmasına ve başarılı bir son durumun(nihai hedef) uygulanmasına katkıda bulunacak koşulları yaratmak ve sürdürmek,
- c. Ortak kuvvet ve dost sivil aktörler arasında eşzamanlı, paralel ve bütünsel planlamayı kolaylaştırmak. Mümkün olduğunda sivil planlama ve değerlendirme gruplarına, ekiplere veya hücrelere katılmak,
- d. Operasyonların tüm yönlerinde diğer personel şubeleriyle entegrasyon,

e. Yerel ihtiyaçları ve sorunları çözmek için kapasite boşlukları dahil olmak üzere operasyonel ortamı sürekli olarak değerlendirmek,

f. Sorumlulukların uygun sivil makamlara zamanında ve sorunsuz bir şekilde aktarılması için çalışmak,

g. Komutana yukarıdaki konularda tavsiyede bulunmak,

h. Bilgileri “bilmesi gereken prensibine” uygun olarak personelle paylaşmaktır.

Bu görevleri yerine getirirken, CIMIC personeli: Sivil aktörlerle uygun seviyelerde irtibat kuracak ve sürdürecek, iş birliği, uyum, bilgi paylaşımı, bütünleşik planlama ve işlemlerin yürütülmesini kolaylaştıracaktır. (www.cimicfieldhandbook@cimic-coe.org E.T:17.10.2019)

4.4. NATO CIMIC TEMEL İşLEVLERİ

NATO CIMIC referans kaynağına göre; NATO CIMIC'te yrtlen tüm faaliyetler üç temel fonksiyona dayanmaktadır: 1) Sivil-Asker İrtibatı 2) Operasyon Gücüne Destek 3) Sivil Aktörlere ve çevrelere Destek.

Sivil-Asker İrtibatı: İş Birliği, uyum, bilgi paylaşımı, ortaklaşa veya bütünleşik planlama ve işlemlerin yürütülmesi için, sivil aktörlerle uygun seviyelerde irtibat kurmak ve sürdürmektir ve şunları içerir:

-İlgili aktörlerin zamanında tanımlanması.

-Bir irtibat yapısının geliştirilmesi (Biçimlendirilmiş ve sık güncellenen)

-CIMIC bilgilerinin toplanması ve düzenlenmesi

Operasyon Gücüne Destek: Komutanlar koşullara bağlı olarak, Ortak Operasyon Alanı (JOA) içinde gerçekleşecek doğrudan bir desteğin yanı sıra, operasyondaki aksaklığı en aza indirmeye yönelik koordinasyon sağlanması ister. Bu nedenle CIMIC, operasyonel planlamaya katkıda bulunarak operasyonlarda proaktif bir rol oynamaktadır. Bu katkı:

-Sivil durum hakkında bilgi sağlanması: Sivil durumu değerlendirmeyi, operasyonların yürütülmesinde kritik bir etkiye sahip olan hassas faktörleri ve sivil çevrenin operasyona etkisini içerir.

-Kritik etkiyi azaltmak için askerİ faaliyetler önerilmesi.

-CIMIC projeleri de dâhil olmak üzere CIMIC faaliyetleri yürütülmesi: CIMIC projeleri CIMIC faaliyetlerinin önemli bir parçasıdır. Projelerin asker tarafından

yürütülmesi, ister kısa isterse uzun vadeli bir etki niteliği olsun, ancak sivil ortaklar, sivil çevrenin ihtiyaçlarını karşılayamayacaksa dikkate alınmalıdır.

- Güç kabulünü teşvik.
- Görev alanındaki sivil toplumu etkileme.
- Gerekğinde sivil kaynaklara erişim.

Sivil Aktörlere ve Çevrelere Destek: Kapsamlı bir yaklaşımda, sivil aktörlere ve çevrelere askerî destek, ancak görev kapsamında askerî misyonun gerçekleştirilmesini destekliyorsa ve bilgi, personel, malzeme, ekipman, iletişim olanakları, uzmanlık deneyimi veya eğitim gibi geniş bir kaynak yelpazesini içeriyorsa anlamlıdır. Bunu sağlamak CIMIC'in rolüdür ancak sahadaki tüm unsurlar tarafından yerine getirilebilir. Destekte aşamalı bir yaklaşım izlenmelidir:

- Kapasite geliştirme yoluyla desteğin sağlanması.
- Kapasite paylaşımı yoluyla destek.
- Sadece askerî araçlarla destek (son çare olarak).

(www.cimicfieldhandbook@cimic-coe.org E.T:17.10.2019)

4.5. NATO VE KAPSAMLI BİR YAKLAŞIM (CA)- CIMIC / CMI (SİVİL ASKERİ ETKİLEŞİM)

Yirmibirinci yüzyılda özellikle Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'daki modern zamanlar krizleri diye adlandırılacak krizlerin ana nedeninin din, mezhep, etnisite vb. kaynaklı çatışmalardan doğduğu görülmektedir. Yani bu krizleri çoğu geleneksel askerî çatışmalardan daha çok dini, mezhepsel, etnik ve ideolojik paramiliter grupların ve terör örgütlerinin eylemleri şekillendirmektedir. Bu krizlerin sosyolojik ve antropolojik arka planı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla bu krizlerin salt geleneksel askerî yöntemlerle çözülmesi beklenmemelidir. Buna paralel olarak artık modern kriz yönetimi operasyonlarının misyonları(görev alanı) da genişlemektedir. Günümüz barış operasyonları, ateşkes sağlanması, savaşan tarafların ayrılması vb. görevlerle yetinmeyerek, çatışma sonrası dönemde kapsamlı barış anlaşmalarının yapılmasını ve uygulanmasını yani barışın yeniden inşasını da garanti etmelidir. Bu alandaki deneyimler, genellikle çatışmaların yarattığı insani boşlukta yalnızca askerî bir varlığın yeterli olmadığı ve bu nedenle “casus belli” nin (çatışmanın nedenleri) doğru bir şekilde ele alındığı bir sivil odaklı yaklaşımın gerekli olduğu

yönündedir. Askerî Birlikler tek başına, bu zorlukları çözme kapasitesine sahip değildir, çünkü sivil görevleri yerine getirmek için yeterli donanıma sahip değildirler. Bu nedenle sivil kuruluşların, Sivil-Asker Etkileşimi (CMI) aracılığıyla askerlerin yapmaya çalıştığı insani boşluğu doldurma konusunda daha fazla cesaretlendirilmesi gerekmektedir. Sivil Asker Etkileşimi (CMI), karmaşık acil durumları ve operasyonlardaki tüm etkileşim yelpazesini kapsayan, stratejik, operasyonel veya taktik düzeydeki askerî ve sivil aktörler arasındaki genel etkileşim süreci için kullanılan genel bir terimdir. (NATO, 2010)

Kapsamlı yaklaşım (Comprehensive Approach CA), belgelendirilmiş bir süreç veya yetenek olarak değil, bir kavram olarak anlaşılmalıdır. Bu nedenle “kapsamlı” yaklaşım yerine “kapsamlı bir” yaklaşımdan bahsetmek daha iyidir. Dahası, CA'nın tam olarak ne olduğu konusunda bir tanım yoktur. CA günümüzde, şiddetli çatışma benzeri zorluklarla yüzleşmek için, uluslararası aktörlerin tüm unsurlarının ve eylemlerinin eşgüdümü yoluyla uluslararası sistemin siyasi, ekonomik ve güvenlik yeteneklerinde bir sinerji oluşturmak şeklinde anlaşılmaktadır. İnsani çabaların, kalkınma çabaları ile uyumlulaştırılmasını kolaylaştırmak kavramsal çerçevesidir. İdeal olarak kısa vadeli kriz yönetimini ve istikrarı uzun vadeli yardım ve yeniden yapılanma ile birleştirir. Ancak bir CA aynı zamanda çabaların ve genel çabayı engelleyebilecek diğer müdahalelerin tekrarlanmasını önlemek için çeşitli katılımcılar arasında rol ve görevlerin farkındalığını arttırmakla da ilgilidir. (CCOE, 2012)

Kapsamlı yaklaşım, uluslararası toplumun tüm aktörlerinin, günümüzün karmaşık acil durumları da dâhil olmak üzere karşılaştığı zorluklarla daha kolay yüzleşebilmesi için politik ve güvenlik yeteneklerinin koordine edilmesini ve bu yolla yaratılmış sinerjiyi ifade etmektedir.(NATO, 2010)

Kapsamlı bir yaklaşım kaçınılmazdır. Çünkü kriz yönetimi süre, yürütülen görevler, aktörler, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler açısından genişlemiştir. Bu nedenle CA çerçevesinde ortak anlayışın önemi; işbirlikçi çalışma, irtibat ve ortak eğitim dili aracılığıyla vurgulanmıştır. Karşılıklı güvene dayanan bir iş birliği içinde çalışma veya böyle bir iş birliğine istekli olma, kurumsal aşinalık ve bilgi paylaşımı kapsamlı yaklaşım açısından çok önemlidir. Operasyonlarda sonuçlara odaklanmak gerekir. Sonuçlara odaklanmak; tüm aktörlerin ortak bir

hedefe (ya da sonuçlara) yönelik çalışmasını sağlamak ve amaç veya komuta birliği olmasa bile en azından üzerinde karşılıklı olarak anlaşılan hedefleri sağlamaktır. (NATO CIMIC Doctrine, AJP 3-4-9)

4.5.1. NATO'nun Kapsamlı Yaklaşım Katkısı

NATO içindeki CA tartışması 2003 yılında başlamış ve 2006 yılında NATO, Riga zirve bildirgesindeki taahhüdünü doğrulamıştır. NATO'nun, AJP-01 (D)'de (AJP = Müttefik Ortak Yayını) açıklandığı gibi CA ilkelerinden anladığı, kriz öncesinde ve sırasında tüm aktörler arasında proaktif bir katılımın gerekliliğidir. İttifak ayrıca karşılıklı güven ve iş birliğine istekli olma temelinde işbirlikçi çalışmanın değerini vurgulamaktadır. Bu anlamda kurumsal aşinalık ve bilgi paylaşımı çok önemlidir. Kurumsal aşinalık ve bilgi paylaşımı tüm aktörlerin ortak bir amaç veya sonuca yönelik çalışmasını ve amaç birliği içerisinde karşılıklı olarak kabul edilmiş hedefleri benimsemesini kolaylaştırır. CA'nın yol gösterici ilkeleri proaktif katılım, ortak sorumluluk ve anlayış, sonuç odaklı düşünme, işbirlikçi çalışma, bağımsızlığa saygı duyma ve etkileşimin sınırlılıkları olarak sayılabilir. (CCOE, 2012)

İttifak içerisinde, Riga zirvesi beyannamesi ve 2010 Lizbon zirvesi sonundaki beyannameler ile altı çizilen CA'nın ana hedefi üzerinde fikir birliği vardır. Genel olarak krizler açısından kabul edilebilir veya öngörölmüş bir nihai çözüme katkıda bulunabilecek tüm kuruluşların daha fazla etkileşime girmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu duruş, NATO'nun prosedürleri buna göre değiştirmesini gerektirmektedir. İkibin on yılından beri NATO kendi kriz yönetimi araçlarını geliştirmekte ve buna paralel olarak üye ülkeler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve yerel makamlarla bu yönde ortak çalışma yeteneğini güçlendirme yolunda ilerlemektedir. NATO özellikle, kurumlaşma, gelişme, yönetişim, yargı ve polis gibi alanlarda deneyim ve beceri sahibi sivil aktörlerle daha yakın ortaklıklar kurmaktadır. Bununla birlikte, NATO içinde ek görevler veya sivil yetenekler açısından askerî katkı konusunda bir fikir birliği yoktur. Bazı üyeler temel olarak, etkileşime girme ve etkileşimi teşvik etme yeteneğinin geliştirilmesine odaklanan dar bir CA kavramını savunurken bazıları, sahadaki birlikleri özellikle insani yardım ve yeniden inşa ve geliştirme

operasyonlarını fiilen yürütmelerine izin verecek şekilde donatmaya ve eğitmeye çabalayan daha geniş bir CA kavramını savunmaktadır. (CCOE, 2012)

4.5.2. Yönetişim, Kalkınma ve Diplomasi Çerçevesinde CIMIC

Yönetişim, kamu kurumlarının halkla ilişkilerini nasıl yürüttüğünü ve insan haklarının gerçekleşmesini güvence altına almak için kamu kaynaklarını nasıl yönettiğini ortaya koyan bir terimdir. Yönetişim “karar alma ve uygulama (ya da uygulamama)” süreçlerini açıklar. Yönetişim terimi, yerel/ulusal/uluslararası düzeyde kurumsal formel etkileşimi ve diğer toplum kesimleri ile informal etkileşimi işaret eder. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:28.10.2019)

Barışı koruma operasyonları ya da insani yardım girişimleri yönetim krizleri yaşayan ve başarısız ya da kırılğan devlet olarak tanımlanan ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Kırılğan bir devlet ile başarısız bir devlet arasındaki ayrım keyfi olsa da ikisini karakterize eden bazı önemli farklılıklar vardır. İktidarda bulunan hükümetin bazı temel koşul ve sorumluluklarında yetersiz kaldığı devlete başarısız devlet denir. Ülkenin kontrolünün veya ülkede şiddet kullanma yetkisi tekelinin kaybedilmesi, mülki kararlar alınmasını engelleyen meşru otorite erozyonu ve diğer ülkelerle uluslararası toplumun üyesi olarak tam bir etkileşimde bulunamama başarısız devletlerin temel göstergeleridir. Somali, Çad, Sudan, Zimbabve, Afganistan bu ülkelere örnek gösterilebilir. Genel olarak başarısız devletler sosyal, ekonomik ve politik başarısızlık örnekleridir. (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic-coe.org> E.T:28.11.2019)

Şekil 5: Başarısız Devlet

Kaynak: CCOE, 2012

Kırılğan devletler ise, zayıf devlet kapasitesi ve vatandaşları bir dizi şok karşısında savunmasız bırakan zayıf devlet meşruiyetiyle nitelendirilen düşük gelirli ülkelerdir. Genellikle kırılğan devletler, şiddetli çatışma ve yoksulluk kısır döngüsünde mahsur kalır; doğal kaynak bolluğu laneti veya kötü yönetim mirasından muzdariptir. Bu devletler, vatandaşına temel hizmetleri sağlayamaz. Çatışma sonrası siyasi geçiş (örneğin, otokrasi → demokrasi), bozulan yönetim ortamları, gelişmede durgunluk (örneğin, uzun süreli kriz durumu) kırılğan devletlerin karakteristik özellikleridir. Kırılğan devlet hem uluslararası hem ulusal hem de yerel düzeyde krize karşı çok hassastır. Bu, iç çatışma gibi iç şokların ya da savaş veya küreselleşmenin etkisi gibi dışsal şokların bir sonucu olabilir. Bu kırılğan devletlerin güvenlik açığı genellikle mevcut kurumsal düzenlemelerin bir sonucudur. Bu düzenlemeler kalkınmayı engelleyebilir ve halk arasında eşitsizliği teşvik edebilir. (Mülkiyet hakları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, kaynak gelirlerinin dağılımı, güç dağılımı vb). Kırılğan devletler de kurumsal düzenlemeler, geleneksel güç yapıları, savaş ağaları veya diğer devlet dışı varlıklar gibi rakip kurumsal sistemler tarafından yapılan müdahalelere karşı hassastır. (CCOE, 2012)

Şekil 6: Kırılğan Devlet

Kaynak: CCOE, 2012

Devletler ile ilgili olarak, üç tür meşru otorite sayabiliriz: 1) Rasyonel-yasal otorite; resmi kurallara ve genellikle yazılı ve çok karmaşık olan devletin yerleşik yasalarına dayanan güç dağıtımıdır. Bu yasal otorite ile ilgili güç, ulus devletin anayasasında tanımlanmaktadır. Hükümet yetkilileri (örneğin başbakan) bu yetki türünün en iyi örneğidir. 2) Geleneksel otorite; köklü geleneklerden, alışkanlıklardan ve sosyal yapılardan gelir. Bir kral veya aşiret reisi gibi kalıtsal yöneticiler geleneksel otorite örnekleridir. 3) Karizmatik otorite; dini inançlara veya dogmalara dayanan bir güç dağıtımıdır. Gerek geleneksel gerekse rasyonel-yasal otoritenin geçerliliğinden üstün olduğu iddia edilen daha yüksek bir güçten türetilmiş otoritedir. Genellikle Kuzey Kore lideri Kim Jong örneğinde olduğu gibi kişilik kültü ile paralellik taşır. Başarısız veya kırılğan ülkelerde iktidar bu meşru otoritelerle bazı yerel güç yapıları arasında paylaşılır veya çatışma konusu olur. Nitekim Kırılğan ve başarısız devletlerle ilgili en önemli sorunlardan ikisi, gücün dağıtılma şekli ve iyi yönetim eksikliğidir. Bu ikisi genellikle ilişkilidir. Kırılğan devletlerin çoğunun ya kendi çıkarlarını korumaya çalışan otokratik bir hükümet tarafından yönetildiği ya da demokratik kurumların geleneksel elitlerin istismarı altında zayıf ve savunmasız olduğu geçiş halindeki ülkeler olduğu görülmektedir. (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic-coe.org> E.T:28.11.2019)

İyi yönetim, hükümet kuruluşlarının, güvenlik ve istikrarın sağlanması gibi temel işlevlerini yerine getirmede sınırlı bir kapasiteye sahip olmaları halinde devreye girer. Bu bakımdan, yönetim yapılarını ve kapasitelerini desteklemek, uluslararası barış operasyonlarında önemli bir dayanaktır. Ekonomik gelişme-güvenlik ilişkisine gelince; zayıf, ekonomik olarak az gelişmiş ülkeler ile çatışma eğilimi arasında bir bağlantı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir bir barış ve istikrar ortamı için bu sorunları çözmek çok önemlidir. Genelde, bir barış anlaşmasının imzalanmasından sonra ortalama beş yıl içinde çatışmaların kaldığı yerden devam ettiği görülmektedir. Bu durum, kriz yönetiminin iyi yönetim çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. (CCOE, 2012)

İyi yönetimin unsurları göz önüne alındığında şu gibi noktalara bakılabilir:

1) Demokrasi; gerektiğinde sorumlu tutabileceği liderlerini seçme hakkını içeren devlet biçimi.

2) İnsan Hakları; cinsiyet veya statü ne olursa olsun, bütün insanların temel hak ve özgürlükleri.

3) Ekonomik gelişme; yaşam standardını yükseltmek için sürdürülen çaba.

4) Güvenlik Sektörü Reformu; devletin şiddet üzerindeki tekeli ve insan güvenliğini güvence altına almak için güvenlik sektörünü yeniden kurma çabası.

5) Yolsuzlukla mücadele; kamu gücünün özel yollarla kötüye kullanılması ile mücadele (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.coe.org> E.T. 12.11.2019)

İyi yönetişimin ayrıca bahsedilmeyi hak eden bir diğer önemli yönü, “hukukun üstünlüğü” dür. Devlet gücünün keyfi ve adaletsiz kullanımını engellemek demektir. Hukukun Üstünlüğü, vatandaşları bir devletin gücüne karşı koruyan bir dizi yasal ve kurumsal araç için bir şemsiye kavramdır. Diğer yandan vatandaşların mülklerini ve hayatlarını diğer vatandaşların ihlallerinden veya saldırılarından korumayı da içerir. BM, hukukun üstünlüğünü; devletin kendisi de dâhil olmak üzere, özel ve tüzel tüm kişilerin, kurumların ve varlıkların, kamuya tanıtılan, eşit olarak uygulanan ve bağımsız olarak yargılanan ve uluslararası insan hakları normları ve standartları ile tutarlı olan yasalara karşı sorumlu olduğu bir yönetim ilkesi şeklinde ifade etmektedir. Hukukun üstünlüğü, aynı zamanda hukuka bağlılık, yargı önünde eşitlik, hukuka hesap verebilirlik, hukukun uygulanmasında adalet, yetkilerin ayrılması, karar alma sürecine katılım, yasal kesinlik, keyfilikten kaçınma(hukuki öngörülebilirlik) ve usule ilişkin ve yasal şeffaflık gibi ilkelerin hayata geçirilmesini de gerektirir. (CCOE, 2012)

Hukukun üstünlüğü, meşruiyet, saygınlık ve sürdürülebilirliğin geliştirilmesine katkıda bulunduğu için iyi yönetim ile ilgilidir. Ayrıca, işleyen bir ekonomi, özgür ve adil bir siyasi sistem, sivil toplumun gelişmesi ve kamuya, polis ve mahkemelere duyulan güvenin hukukun üstünlüğüne bağlı olduğu açıktır. Hukukun üstünlüğü bir ülkenin tüm yasal çerçevesini içerir. (ceza hukuku, mülkiyet hakları ve aile hukuku temelinde özel hukuk ve yolsuzlukla mücadele temelinde idare hukuku vb.) Askerlerin görev sırasında göz önünde bulundurulması gereken hukuk alanı ceza hukukudur. Çünkü bunun iyileştirilmesi bir ülkedeki güvenlik durumunu doğrudan etkiler. Hukukun üstünlüğünü kriz ülkesinde tesis edebilmek için sahadaki birliklerin hukuk alanında yürüttüğü çok çeşitli faaliyetler vardır. Örneğin:

- Hukuk personelinin işe alımı ve eğitimi (hakimler, avukatlar, savcılar vb.)
- Polis gücünün işe alımı ve eğitimi
- Cezaevlerinin, adliyelerin inşa edilmesi vb.
- Hukuk personelinin güvenliğinin sağlanması (örneğin, güvenli konutlar inşa ederek ya da adliye saraylarının etrafına duvarlar inşa ederek)
- Yargılamalar için yönetim ve idari sistemlerin kurulması.
- Barolar ve hukuk okullarının kurulması veya güçlendirilmesi
- Yeni yasalar, yönetmelikler ve ceza veya medeni usul kanunlarının hazırlanması vb.

Ancak kendi norm ve yasalarımıza dayanarak başkalarına bir hukuk kuralı koymaya çalışmamak önemlidir. Kriz ülkesinin mevcut yasal sistemlerine, kültürlerine ve değerlerine saygı duyulmalıdır. Formel olmasa da var olan adalet sistemi çok iyi çalışabilir, hemen göz ardı edilmemelidir. (CCOE, 2012)

4.6. CIMIC'İN DİĞER KAVRAMLARLA İLİŞKİLERİ

4.6.1. Sivil Acil Durum Planlaması (Civil Emergency Plan-CEP)

NATO'daki Sivil Acil Durum Planlaması' nın amacı, İttifak'ın amaçlarına uygun olarak, acil durumlarda kullanılmak üzere sivil kaynakların en etkin şekilde kullanılmasını sağlamak için ulusal planlama faaliyeti hakkında bilgi toplamak, analiz etmek ve paylaşmaktır. Müttefiklerin ve Ortak ülkelerin, kriz, felaket veya ihtilafın sonuçlarına hazırlanma ve bunlarla başa çıkmada birbirlerine yardım etmelerini sağlar. NATO'daki sivil acil durum planlaması aşağıdaki dört alana odaklanmaktadır:

- 5'nci madde operasyonlarına sivil destek,
- 5. madde dışı işlemlere destek,
- Sivil acil durumlarda ulusal makamlara destek,
- Afetlere hazırlık ve bunlarla başa çıkmak için Ortak ülkelerle iş birliği yapmak.

CEP ulusal (ev sahibi ulus) bir sorumluluktur. Planlama parametreleri ülkeden ülkeye değişebilir. Kriz yönetimi sürecinde, CIMIC, güvenlik kısıtlamaları dahil askeri planların mevcut CEP planları (Ulusal, BM ve NATO) ile koordinasyonunu kolaylaştırır. CEP, hareket özgürlüğünü ve eylemleri

etkileyebilir ve askerî plan sivil nüfusu koruma ihtiyacını ve toplumun hayati işlevlerini sürdürme ihtiyacını dikkate almalıdır. Bu nedenle CIMIC öğelerinin ilgili CEP kurumları ile bağlantılar kurması ve planlanan ve uygulanan CEP önlemlerinin CMO'yu (Kriz Yönetimi Operasyonları) nasıl etkileyeceğini belirlemek esastır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.6.2. İnsani Acil Durumlarda Askerî Yardım (Military Aid in Human Emergency- MAHE)

CIMIC temel olarak sivil organlara destek veya yardımdan çok iş birliği yapmakla ilgilenir. Ancak pratik düzeyde destek elbette gerçekleşecektir. MAHE, örneğin afet yardımı bağlamında, ulusal veya uluslararası olarak gerçekleşebilir. Her iki durumda da bir sivil otoritenin doğrudan himayesinde sınırlı süreler için belirli görevleri yerine getirmek üzere ulusal veya çok uluslu bir askerî güç aranır. Bu otorite sahada ulusal veya uluslararası olabilir. Her iki durumda da CIMIC personeli irtibat işi yürütebilse de hiçbir faaliyet aslında bir CIMIC faaliyeti değildir. Herhangi bir NATO askerî operasyonuna bağlı olmayan bir felaket yardım operasyonu veya başka bir sivil acil durum söz konusu olduğunda, acil durum görevini üstlenen sivil otoriteyi desteklemek için ulusal askerî yetenekler kullanılabilir. Böyle bir durumda, NATO'nun Uluslararası Afet Yardım Operasyonlarına askerî destek politikası, "Askerî ve Sivil Savunma Varlıklarının" (MCDA) kullanımı tanımlanmıştır. 5'nci madde veya 5'nci madde dışı operasyonlarda, krizin askerî operasyonlar yoluyla yönetilmesine katkıda bulunmak için İttifak kuvvetlerinin insani acil durumlarla başa çıkması gerekebilir. İnsani yardım öncelikli olarak ev sahibi ülke ve BM' nin sorumluluğunda olsa da askerî operasyonlarda bulunan Müttefik kuvvetlerin varlığı İttifak'ın insani felakete hızlı bir şekilde müdahale etmesini gerektirebilir. Bu durumda, sahadaki birliklere emir komuta zinciri içerisinde ve imkân ve kabiliyetler ölçüsünde sınırlı görevler verilecektir. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.6.3. Sivil İşler (Civil Affairs- CA)

Sivil İşler (CA), sahadaki Komutana operasyonel çevrenin sivil bileşeniyle ilgili uzmanlık sağlar. Komutan, belirli süreçlerde özel kaynaklar ve personel aracılığıyla operasyon bölgesindeki insan faktörünü analiz etmek ve etkilemek

için CA'nın yeteneklerini kullanır. CA, askerî operasyonlardan etkilenen insanlara yönelik ahlaki ve yasal yükümlülüklerin en iyi şekilde nasıl karşılanacağına dair tavsiyelerde bulunarak misyonun meşruiyetine ve güvenilirliğine katkı sağlar. CA'nın rolünü anlamanın anahtarı, istenen bir etkiyi elde etmek için operasyondaki her birey, grup ve organizasyon arasındaki her ilişkiden yararlanmanın önemini kabul etmektir. CA'nın misyonu, komutanların operasyonel ortamların sivil bileşenleri ile ilişkilerini desteklemek amacıyla Sivil İlişkiler Operasyonlarını planlamak, yürütmek ve dönüştürmek; askerî veya sivil-askerî operasyonların öncesinde, sırasında ve sonrasında belirtilen hedefleri gerçekleştirmek için sivil halkla etkileşime geçmek ve onları etkilemektir. (<http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics49158.htm> E.T:12.11.2019)

4.6.4. Karşı Ayaklanma (Counter Insurgency- COIN) / Halkın Desteğini (Gönlünü)Kazanma / Halkın Müzahir Hale Getirilmesi

CIMIC, COIN operasyonlarının önemli bir parçasıdır. Özünde, (COIN) halkın desteği için bir mücadeledir. İnsanların korunması, refahı ve desteği başarı için hayati öneme sahiptir. COIN operasyonları halk içinde gerçekleşir. Askerî harekât, COIN operasyonlarında gerekli ve önemlidir. Ancak bunlar yalnızca ulusal iktidarın tüm araçlarının kullanıldığı kapsamlı bir stratejiye entegre edildiğinde etkilidir. Başarılı bir COIN operasyonu, halkı isyancılardan korurken halkın desteğini kazanmayı hedefler. Bu, ev sahibi ulus (HN) dahil tüm katılımcı ve ortakların rollerini ve yeteneklerini bilmeyi ve bunları planlamaya dahil etmeyi içerir. Sivil toplum örgütleri (STK' lar) ve hükümetler arası kuruluşlar (İGO' lar) dâhil sivil çabaların desteklenmesi gerekir. Halk, herhangi bir COIN işleminin ağırlık merkezidir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:15.11.2019)

Sivillerin müzahir hale getirilmesi, bir başka deyişle sivillerin kalplerinin ve gönüllerinin kazanılması, tarih boyunca konvansiyonel savaşlarda bile askerî harekâtın başarısını doğrudan etkilediğinden askerî planlama süreçlerinin bir parçası olmuştur. Saldırgan devletlerin işgal bölgelerinde tutunabilmek için sivil ahalinin müzahir hale getirilmesine yönelik insanî yardım faaliyetleri her zaman olagelmıştır. Soğuk Savaş sonrası devletlerarası çatışmaların yerini iç savaşların, radikal dinci ve etnik ayrılıkçı terörün almasıyla birlikte sivillerin müzahir hale getirilmesi daha da önemli bir hale gelmiştir. Mockaitis (2004), sivillerin müzahir

hale getirilmesinin önemini vurgularken; “İnsanî yardım ve kalkınma yoluyla kalpleri ve zihinleri kazanmak, teröristleri bulmak için gerekli istihbaratın üretilmesinde her zaman işe yarar” demektedir. Mockaitis (2004) Kosova’daki Fransız çok uluslu tugay bölgesinde (Kuzey MNB) icra edilen SAİ faaliyetlerini incelerken, sivil halkın müzahir hale getirilmesinin (kalplerin ve zihinlerin kazanılmasının) önemi hususunda bir Fransız Tugay Komutanı’nın: “Askerler ne kadar kibar olursa olsun, hiç kimse evinin aranmasından hoşlanmaz, ancak ev sahibi aynı askerlerin köyü için su sağladığını görürse daha yardımcı olabilir” dediğini aktarmaktadır. Özetle, İstiklal Harbi’nde Yunan askerî doktorlarının Anadolu köylerinde uyguladıkları tıbbi muayene ve taramalardan TSK’nın iç güvenlik harekât bölgesindeki köylerde uyguladığı tıbbi tedavi ve taramalara varıncaya kadar örneklerini tarih boyunca hemen hemen bütün silahlı çatışmalarda görebileceğimiz ve çatışmanın tarafları açısından propaganda ve psikolojik harp aparatı olan sivil halkın müzahir hale getirilmesi(kalplerin ve zihinlerin kazanılması), insanî müdahale harekâtlarında barışın inşasına yönelik SAİ faaliyetlerinin önemli bir hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 7: CIMIC Köprü İnşaatı/Halkın Desteğini Kazanma

Kaynak: CCOE, 2012

4.6.4.1. COIN Örnek Olay İncelemesi

Örnek Olay 1

“Durum: Bir ABD devriyesi Afganistan’daki rutin görevini sürdürmektedir. Bunu yaparken, her zaman aynı yolu kullanmaktadır ve Afgan halkı bu duruma alışmıştır. Sorumluluğun devredilmesinden sonra, yeni devriye de aynı görevle görevlendirilir. Ancak yeni devriye kaybolur ve başka bir rota kullanır. Bu rota engellerle dolu olduğu için ilerlenemez ve devriye geri dönmek zorunda kalır. Devriye lideri, dönme manevrasını engelleyen meyve ağaçlarını kesmeye ya da aşağıya itmeye karar verir. Tabii ki, bu halk tarafından takdir edilmez. Birkaç gün sonra, yol boyunca artan sayıda IED (El Yapımı Patlayıcı) saldırısı olmuştur.

Alternatif Eylem Yolları: Ağaçlar önemli bir gelir kaynağı olduğu için, devriye ağaçlara zarar vermeden önce oradaki halkla konuşmalıydı. Olay anında devriye, hayati risk içeren bir tehlikede olmadığından konuşmak makul ve kabul edilebilir bir yoldu. Halkı krize dâhil etmek her zaman işe yarar.

Sonuç: Devriyenin uygunsuz davranışları yüzünden dost kuvvetler riske girmiştir.

Örnek Olay 2

Durum: Bir Müslüman bölgede bir çiftliğe yakın bir CP (Kontrol Noktası) kurmak için bir devriye görevlendirilir. Söz konusu çiftlik gözetleme sahası içinde kalmaktadır. Çiftlik yüksek duvarla çevrili olduğundan yeterli görüş alanına sahip olmak için, güvenlik güçlerinin duvarın arkasını görmeleri gerekmektedir. Devriye lideri, güvenlik güçlerinin atlı istihdamını tercih etmiştir. Böylece, duvarın arkası da gözetlenebilecektir. Atlı devriyelerin duvarın arkasındaki avluyu görmeleri sorun yaratmıştır. Zira devriye lideri, Müslüman ülkelerde kadınların korunan alanlarda örtüsüz dolaşmasına izin verildiği gerçeğini göz ardı etmiştir. Avlunun Müslüman kadınların mahrem alanı olduğu ve bu mahremiyetin yabancı gözlerce ihlal edilmemesi gerektiği unutulmuştur.

Alternatif Eylem Yolları: Yerel kadınların korunan alanlarına saygılı olmak adına bu durumda, sadece kadın askerler devriye olarak kullanılmalıdır. Eğer kadın askerler mevcut değilse, kültürel duyarlılığın önemini göz önünde bulundurarak, köyün ileri gelenleriyle konuşmak gerekir.

Sonuç: Bu örnek, COIN operasyonlarında kültürel farkındalığın zorunlu olduğunu göstermektedir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:15.11.2019)

4.6.5. Ev Sahibi Ülke Desteği (Host Nation Support, HNS)

Evsahibi Ülke Desteği (HNS) NATO Komutanına ve kuvvet gönderen ülkelere materyal, tesis ve hizmetler şeklinde destek sağlamayı amaçlamaktadır ve gönderen ülkeler ve / veya NATO ile ev sahibi arasındaki müzakere düzenlemelerine uygun olarak alan güvenliği ve idari desteği içermektedir. Bu nedenle, HNS, temel alım, kademelendirme ve ileriye doğru hareket desteği sağlayarak NATO güçlerinin bir faaliyet alanına girmesini kolaylaştırır. HNS ayrıca, başka ülkelere göndermek için temin edilmesi gereken kuvvetleri sürdürmek ve yeniden dağıtmak için gereken lojistik kuvvet ve malzeme miktarını da azaltabilir. Bağlantıları ve şebekeleri nedeniyle, CIMIC operatörleri her zaman HNS ile ilgili personeli destekleyebilir. CIMIC, askerî müdahalenin yerel ekonomi üzerindeki etkilerini değerlendirerek ve askerî ve sivil ihtiyaçlar arasında çelişki ve uyumun gerekli olduğu durumlarda sivil aktörlerle etkileşim kurarak HNS'ye katkıda bulunur. (CCOE, 2012)

4.6.6. NATO'nun Stratejik İletişim Üzerine Düşünceleri (StratCom)

Yirmibirinci yüzyılda bilgi ortamına 7/24 medyada yer alan haberler, gerçek zamanlıya yakın raporlar ve etkileşimli internet kullanımı hâkimdir. Günümüz teknolojisi ile savaş alanındaki her asker gerçek zamanlı olarak küresel bir izleyiciye ulaşabilir. Sosyal medya, bu çıkışın çoğunu sağlayan araçtır. İttifak, uygun, zamanında, doğru ve duyarlı bir şekilde iletişim kurmak için 21. Yüzyıl bilgi ortamına uygun teknoloji kullanmalıdır. NATO, kararları ve operasyonları için farkındalık, anlayış ve destek sağlamak için geleneksel medya, internet tabanlı medya ve halkın katılımı dâhil olmak üzere ilgili tüm kanalları kullanmak zorundadır. (CCOE, 2012)

NATO Stratejik İletişim (StratCom), NATO hedeflerini geliştirmek ve İttifak politikalarını, faaliyetlerini desteklemek amacıyla NATO iletişim faaliyetlerinin ve kabiliyetlerinin koordineli ve uygun kullanımı olarak tanımlanmaktadır. NATO iletişim faaliyetleri ve yetenekleri Kamu Diplomasisi, Halkla İlişkiler, Bilgi Harekâtı ve Psikolojik Harekât olarak kabul edilir. NATO StratCom NATO operasyonlarında doğru bilginin zamanında iletilmesini amaçlamaktadır. Stratejik İletişim sadece stratejik paydaşlar tarafından yapılmamaktadır. Stratejik bilgi tüm seviyelerde (örneğin; taktik seviye) hızla

kitlelere ulaşabilir ve potansiyel stratejik sonuçlara neden olabilir. Bu yüzden bilgi stratejisi, tüm politika, planlama ve uygulama seviyelerinin merkezinde olmalı ve daha sonra genel uygulamanın bütünleşmiş bir parçası olarak, başarıya gerçek bir katkı sağlayan pratik, etkili stratejilerin geliştirilmesini sağlamalıdır. StratCom liderlik odaklı bir süreçtir, yani askerî liderler bu yaklaşımı benimsemeli ve yönlendirmelidir. StratCom bir komutan sorumluluğu ve bir komuta grubu işlevi olmalıdır. StratCom liderlik odaklı bir süreçtir ve aşağıdakileri içerir:

- Optimizasyon ve imkân ve kabiliyetleri geliştirmek,
- Sivil ve askerî iletişim mekanizmalarının tutarlılığını arttırmak,
- Hedef kitlelerin yanı sıra diğer uluslararası aktörler ve kuruluşlarla daha iyi iletişim kurmak,
- Kaynakları en iyi şekilde kullanmak. (CCOE, 2012)

Temel olarak StratCom geliştirme programının tüm yönleri mevcut yeteneklerle koordine edilmelidir. CIMIC, NATO'nun vizyon ve misyonunu sivillere iletmek için de önemli bir araç olduğundan StratCom, mevcut CIMIC yeteneklerinden de yararlanmayı hedefler. StratCom için CIMIC'in rolü, özellikle doktrin ve organizasyonda açıklığa kavuşturulmalıdır. (CCOE, 2012)

4.7. CIMIC KAYNAKLARI- KABİLİYETLER ve YETERLİLİKLER

Bu bölümde sahadaki çeşitli CIMIC Kaynakları tanıtılacak, görevleri ve onlardan beklenenler açıklanacaktır. Ülkeye ve misyona bağlı olarak, CIMIC varlıklarının kompozisyonu değişebilir. NATO CIMIC kabiliyetleri ve yeterlilikleri kapsamında doğrudan NATO Güç Hedefleri ile bağlantılı standart yapılar şunlardır:

- CIMIC Personeli
- CIMIC Grubu
- CIMIC Destek Birimleri
- Alan Uzmanları

4.7.1. CIMIC Personeli

Personel, unsuru olduğu kuvvetin düzeyine ve yapısına (ulusal / çok uluslu) bağlı olarak, CIMIC Division / Branch, S / G / N / J / CJ-9 olarak

adlandırılabilir. Bu tür CIMIC Bölümlerinin güçlü yönleri önemli ölçüde değişecektir, ancak genel olarak, bir Bölüm Başkanı (J-9, ACOS J-9 vb.), Operasyonel Şube, Planlama Şube ve İrtibat Şubelerinden oluşacaktır. CIMIC Bölümünün asıl görevi Komutan'a doğru ve zamanında tavsiye ve değerlendirmeleri sağlamak ve misyon hedeflerini desteklemek ve elde etmek için CIMIC işlemlerini planlamaktır. Karmaşık işlemlerde, J-9 ve Bölümünün Operasyonel Planlama Sürecinde yer alması ve mükerrer çabalardan kaçınmak için diğer şubelerle sürekli diyalog içinde olması son derece önemlidir. Kuvvetin yapısına ve misyona bağlı olarak Başkan(J9) destek için sahada CIMIC elemanı bulundurulabilir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:15.11.2019)

4.7.2. CIMIC Grubu

CIMIC Grubu, çeşitli uluslar tarafından sağlanabilecek CIMIC Grup Merkezi, Merkez bölüğü ve CIMIC Kuvvetlerinden oluşmaktadır. CIMIC Grup Merkezi ise çeşitli danışmanlardan oluşan bir komuta grubundan oluşur. Kadrosunda ayrıca idari personel, hukuk danışmanı ve ihtiyaca yönelik değişebilen diğer aktörler yer alır. Ayrıca, CIMIC Açılabilir Modülleri, CIMIC şirketleri ve fonksiyonel uzmanlardan oluşan bir havuz da kullanılabilir. Tam bir CIMIC Grubunun konuşlandırılması, uzun bir süre sürdürülebilir olmayacak ve hızlı bir şekilde dağılabilen ve tüm faaliyet yelpazesinde hareket etme yeteneğini koruyabilen unsurlar arasında optimum bir denge sağlamayacaktır. Şu anda tek CIMIC grubu Çokuluslu CIMIC Grubu'dur. (CCOE, 2012)

CIMIC Açılabilir Modülü (DM); personel, ekipman ve araçlardan oluşan, Açılabilir Modül (DM) CIMIC faaliyetlerinin üç ana alanına cevap verebilir: Operasyonlar, Planlama ve İrtibat. Misyon ve duruma göre uyarlanmış olmak koşuluyla personel yapısı operasyon sahasına göre değişebilir. Hafiflik ve hızlı açılma özelliği sayesinde sahada etkin kullanılabilir. CIMIC DM, CIMIC grup merkezinin yerine de kullanılabilir. Boyut olarak daha küçüktür ancak CIMIC çekirdek fonksiyonlarını rahatlıkla yerine getirebilir. CIMIC Üniteleri ve İşlevsel Uzmanlar'dan DM' yi büyütmede faydalanılabilir. DM, sahada küçük bir unsur

gerektiğinde, örneğin operasyonun erken bir aşamasında veya operasyonel bir karargâhı sürdürmek gerektiğinde kullanılacaktır. (CCOE, 2012)

4.7.3. CIMIC Destek Birimi

Bir CIMIC Destek Birimi (CSU), sahada bulunan ve tüm CIMIC ile ilgili görevlerin yürütülmesinden sorumlu olan CIMIC ögesidir. CSU, çok uluslu bir Kara Birliği Komutanlığı veya herhangi bir Ulusal Birliğe bağlı bir destek güç olabilir. CIMIC operatörleri karmaşık ortamlarda çalışmak için CIMIC yetenekleri ile donatılmış özel personeldir. Ancak operatörler aynı zamanda savaş koşullarında dahi, küçük kazalar veya sadece patlak lastik gibi basit CIMIC dış sorunları da çözebilmelidir. Uygun teçhizat, özellikle ekipler yüksek riskli alanlara yerleştirildiğinde veya diğer birimlerle birlikte devreye girdiğinde çok önemlidir. Gücün bileşimine bağlı olarak, CSU ve J9 arasındaki doğrudan bir bağlantı ve yakın iş birliği karar alma sürecini hızlandıracak ve etkinliği artıracaktır. CSU' nun kendisi belli bir süre boyunca kendi ayakları üzerinde durabilmeli yani kendi hiyerarşisini oluşturup çalıştırabilmeli ve en azından belli bir dereceye kadar beka kabiliyeti olmalıdır. (Yiyecek ve su bulma gibi basit lojistik ihtiyaçları temin etmeyi ve yakın emniyetini sağlayabilmeyi içeren hayatta kalma kabiliyeti) Standart bir CSU, bir Komuta Posta Ekibi, Keşif Değerlendirme Ekibi ve CIMIC İrtibat Ekibi içerir. Komuta Posta Ekibi' nin görevleri:

- Sivil / taktiksel durumun harita ve çizelgelerde güncellenmesi,
- Altyapı yerleşiminin hazırlanması,
- Kritik bir altyapı yerleşiminin hazırlanması,
- Tehlikeli tesis yerleşimlerinin hazırlanması / katkı sunulması,
- Korunan bir hedef yerleşimi hazırlanması/ katkı sunulması,
- Devriyelerin / ekiplerin bilgi vermesi/ bilgi alması,
- Açık kaynakların araştırılması,
- Projelerin ve diğer görevlerin belgelendirilmesi,
- Bilgi / proje düzenlemek için veri tabanının kurulması ve bakımıdır. (CCOE, 2012)

Şekil 8: Çokuluslu CIMIC Grubu/Multinatioal CIMIC Group

Kaynak: CCOE, 2012.

CIMIC Keşif / Değerlendirme Ekibi'nin temel görevleri ise, Operasyon Alanını (AOO) tek başına veya diğer birimlerle iş birliği içinde devriye gezmek, sivil durum veya olası CIMIC ile ilgili görevler / projeler hakkında (ek) bilgileri doğrulamak ve toplamak amacıyla diğer birimlerin / yerellerin / üst düzey komutanların talebi üzerine belirli yerlere konuşlanmak ve tüm değerlendirmelere katkıda bulunmaktır.(Örneğin: Köy ve Bölge değerlendirmeleri) Keşif / değerlendirme faaliyeti temel olarak aşağıdaki adımları izler:

-Hazırlık: 1) Alan, zaman, kuvvetler ve güvenlik durumuna ilişkin gerekli bilgilerin değerlendirilmesi 2) Mevcut bilginin değerlendirilmesi,

-Uygulama: 1) Konuşmayı planlandığı gibi yapmak. 2) Beklenmeyen tartışma konularına yalnızca yetkinlik düzeyinde, beklentiler oluşturmadan karşılık vermek.

-Bilgi alma: 1) Değerlendirmeleri ve önerileri içerecek şekilde bir devriye raporu yazma. 2) Raporun sorumlu CIMIC personeline iletilmesi.

Bu ekiplerin yüksek riskli alanlarda muharip birlikler ile ortaklaşa devriye gezmesi gerekebileceği için, ekip üyeleri sadece yetenekli CIMIC operatörleri olmamalı, aynı zamanda temel askerî becerilere de sahip olmalıdır. (CCOE, 2012)

İlke olarak, İrtibat Ekibi Keşif ve Değerlendirme Ekibi ile aynı görevleri gerçekleştirebilmeli ve CIMIC dışı becerilerde de aynı yeterliliği gösterebilmelidir. Bununla birlikte, bir İrtibat Ekibinin asıl görevi, **yerel halkın resmi ve gayri resmi tüm kilit liderleriyle temas kurmak ve sürdürmektir.** İrtibat Ekibinin bünyesinde potansiyel projelerin hazırlanıp onaylanmasını müteakip proje sürecini yürütmek, izlemek ve belgelendirmekle görevli Proje Yönetim Ekibi (PMT) bulunur. Ekip bünyesinde ayrıca CIMIC Merkez Takımı bulunur. Takımın asıl görevi CIMIC Merkezi'ni (CC) yönetmektir. Bununla birlikte, takımın en çok zaman alan işlerinden biri, sivil destek taleplerinin onaylanması ve yardım çabalarının önceliklendirilmesi ve çabaların tekrarlanmasının engellenmesi olacaktır. Toplanan bilgiler genel sivil durum tablosunun önemli bir parçasıdır. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:18.11.2019)

4.7.4. Alan Uzmanları

Alan Uzmanları, görevi desteklemek için uzmanlıklarının gerektiği her yerde istihdam edilmelidir. Değerlendirme sürecinde belirlenen özel görevleri yerine getirmek için kullanılırlar. Onların sayısı ve uzmanlık alanı hem ihtiyaca hem de uygunluğa göre değişecektir. Alan Uzmanları asker veya sivil olabilir ve yalnızca belirtilen görev süresi boyunca istihdam edilebilir. Uzmanlık Alanları şunlar olabilir:

- Sivil İdare: Kamu Yönetimi, Hukuk, Eğitim, Tıbbi İşler, Güvenlik ve Çevre.
- Sivil Altyapı: Haberleşme, Ulaştırma, Acil Durum Hizmetleri ve Bayındırlık İşleri.
- İnsani İşler: Mülteciler, Tıbbi ve İnsani İşler.
- Ekonomi ve İstihdam: Ekonomik Kalkınma, Gıda ve Tarım, Sanayi ve Ticaret.
- Kültürel İşler ve Eğitim: Arşivler, Anıtlar, Sanat, Dinler ve Dil, Sosyoloji/Antropoloji.

Alan Uzmanları temel eğitimi tamamlamalıdır. CIMIC'in ne anlama geldiğine dair yeterli bir anlayış olmadan, uzmanlar CIMIC saha çalışması için gerekli profile sahip olamayacaktır. (<http://www.cimic-coe.org> 18.11.2019)

4.7.5. CIMIC Operatör Yetenekleri ve Yeterlilikleri

Çalışma ortamına tam entegrasyonun kolaylaştırılması için CIMIC Operatörü proaktif olmalıdır. Bu, desteklenen Komutanın politikalarını ve

prosedürlerini anlamayı içerir. Bunun için CIMIC Operatörü karargâhtaki diğer şubelerle iş birliği içinde olmalıdır. (Bilgi İşlem, Halkla İlişkiler, İstihbarat, Planlama, Operasyonlar, Bilgi Yönetimi, İletişim, Lojistik, Askerî Polis, Mühendisler ve Tabipler.) CIMIC entegre bir yetenektir. CIMIC Operatörleri CIMIC faaliyetlerini planlayabilmeli, yürütebilmeli ve sürekli olarak değerlendirebilmelidir.(CCOE, 2012)

Diğer bir CIMIC Operatör yeteneği proje yönetme yeteneğidir. Operatörler proje ve programları yönetebilmelidir. Bu, finansal yönetimi de içerebilir. Bir diğer yetenek raporlama yeteneğidir. Operatör Komutana uygun olarak kapsamlı raporlar hazırlayabilmelidir. Ayrıca, ulusal kanal(lar) aracılığıyla rapor vermek de gerekebilir. Çok miktarda veri toplanacağından asıl mesajı kaçırmamak için raporlama becerilerinde ayrıntıya boğulmamak operatörün sorumluluğundadır. Medya ve Sivil Aktörlerle İş Birliği bir diğer Operatör yeteneğidir. Operatör yerel veya uluslararası medyayla başa çıkabilmelidir. Aynı zamanda aynı görev alanında konuşlu veya sahada doğrudan birlikte çalışılan ulusal ve uluslararası kuruluşlara aşina olmak da operatörlerin becerileri arasında olmalıdır. Bir CIMIC operatörü, görev alanında birlikte çalıştığı birçok farklı kültürden sivillerle meşgul olmaktadır. Onlarla iş birliği yapmak için, yalnızca sağduyulu değil, aynı zamanda düşünce ve çalışma tarzlarına uyumlu olması gerekir. Bu yetenek olmadan, asla etkili bir şekilde çalışamaz. (CCOE, 2012)

4.8. SİVİL-ASKER İRTİBATI

İş Birliği, uyum, bilgi paylaşımı, ortaklaşa veya bütünleşik planlama ve işlemlerin yürütülmesi için, sivil aktörlerle uygun seviyelerde irtibat kurmayı ve sürdürmeyi ifade eder.

4.8.1. İrtibat ve Koordinasyon Mimarisi

4.8.1.1. CIMIC İrtibatının Amacı

Sivil aktörlerle irtibat kurmak birincil temel işlevdir. Etkileşim, uyum, bilgi paylaşımı, bütünleşik planlama ve operasyon / faaliyetlerin yürütülmesini kolaylaştırmak için askerî güç ile sivil aktörler arasında iki yönlü iletişimi sağlamak ve uygun seviyelerde tutmak için irtibat kurmak gerekir. Buna göre, CIMIC personeli ve kuvvetleri:

- İlgili oyuncuları en kısa sürede tanımlar.
- Bir irtibat yapısı geliştirir.
- CIMIC bilgilerini düzenler.
- Komutan ile sivil toplum arasında yerel düzeyde bağlantıyı sürdürür.
- Birliğin sorumluluk alanındaki (AOI) Sivil Toplum Örgütleri (STK) ve uluslararası kuruluşlarla (IO) yakın ilişki içinde olur. (CCOE, 2012)

4.8.1.2. CIMIC İrtibat İlkeleri

İrtibat için tek giriş noktası: Sivil organlar sorumluluk alanlarında basit bir şekilde yapılandırılmış bir yaklaşıma sahip olma eğilimindedir ve aynı bilgi için ordunun farklı seviyelerinin tekrarlayan yaklaşımları nedeniyle hızla yırlarlar. Bir irtibat ve koordinasyon mimarisinin oluşturulması hem askerî hem de sivil toplum tarafından tanınan, net bir şekilde tanımlanmış ve erişilebilir bir yapı sağlar ve çabanın tekrarlanmasını en aza indirir. Bu mimari normal olarak Operasyonel Planın (OPLAN) eki olarak Genişletilmiş İrtibat Matrisi'nde (ELM) belirtilmiştir.

Süreklilik: Ordu ve sivil organlar arasındaki ilişkileri geliştirmek ve en üst düzeye çıkarmak zaman alır ve bu nedenle süreklilik tarafların karşılıklı güven ve anlayışını kolaylaştırır ve artırır. Askerî, sivil aktörün örgütsel yapısını, planlama ve karar sürecini ve motivasyonunu öğrenmesi ve anlaması; öte yandan sivil aktörün, orduyla etkili bir şekilde ilişki kurmanın sivil amaçlarına / hedeflerine ne kadar yararlı olabileceği hususunda bir anlayış geliştirmesi gerekmektedir. İrtibat yapısının değişen koşullara göre planlanması ve uyarlanması, bağlılığı gösterir ve ordunun bu ilkeye önem verdiğini ima eder.

İki Yönlü Bilgi Akışı: İrtibatın etkili olması için, sivil kurumlara İrtibat Elemanı (LO) görevlendirilmeli ve bilgi alışverişi başlatılmalı/ sürdürülmelidir. Sivil organlara, ortak ilgi alanlarına yönelik askerî perspektife uygun bir değerlendirme seviyesi sağlanmalıdır. Bu, güvenlik durumu ve İletişim Hatlarının (LOC) bulunabilirliği/ kullanılabilirliği, hava durumu bilgileri veya diğer ilgi alanlarına genel bir bakış şeklini içerebilir. Her durumda, yayınlanan bilgilerin güvenilir olması ve irtibat mimarisi ürünlerinin amaçlarını desteklemesi için güncel ve ilgili olması gerekir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:23.12.2019)

Şekil 9: CIMIC İrtibatı

Kaynak: CCOE, 2012.

4.8.1.3. İrtibatla İlgili Kilit CIMIC Faaliyetleri

CIMIC İrtibat ve Koordinasyon Mimarisi esnek olmalı ve misyon ve duruma göre uyarlanmalıdır. Her seviyedeki oluşumlara ve birimlere uygun rehberlik sağlamalı ve sorumluluk alanları açık olmalıdır. Özellikle irtibat ve koordinasyonla ilgili CIMIC faaliyetlerinin kilit alanları aşağıda vurgulanmıştır.

Temel Sivil Organlarla Doğrudan İrtibat: Her durumda, bazı sivil kuruluşlar nihai hedefe ulaşmada temel olacaktır. Bunlar, rolleri nedeniyle veya yetenekleri nedeniyle, koordinasyon kurulması gereken kilit organlar olacaktır.

Ev sahibi Ülkeyle (HN) Doğrudan İrtibat: HN' nin askerî harekâtlara her düzeyde desteği esastır. Faaliyetlerin çakışmaması/çatışmaması, uygulanabilir olduğu durumlarda yardım edilmesi veya kaynakların ve materyallerin sağlanması eylem ve manevra özgürlüğünün korunmasına yardımcı olacaktır.

Karşılıklı Faaliyet Alanları Üzerindeki Görünürlük: Gereksiz tekrarları önlemek ve gayret birliğini en üst seviyeye çıkarmak için sivil faaliyetlerin görünürlüğü esastır.

Güvenilir ve Yetkili Bağlantı: İrtibat mimarisi orduya ilişkin güvenilir bir bilgi kaynağı olarak görülmelidir. Aksi halde etkili olması beklenemez.

Askerî Destek Talepleri için İletişim Noktası (POC): Sivillerin destek ve yardım talepleri için kolay ulaşılabilen tek bir yol veya kanal olmalıdır.

Temel Sivil Organlara Askerî Tavsiyeler: Güvenilir bir bilgi kaynağı olmasının yanı sıra, CIMIC irtibat yapısı, sivil topluma gerekli askerî tavsiyelerde bulunabilmelidir. (CCOE, 2012)

4.8.1.4. İrtibat ve Koordinasyon Mimarisi Matrisinin Uygulanması

Oluşturulması gereken uygun irtibat ve koordinasyon mimarisini görselleştirmek için, Komutana irtibat faaliyetini gösteren bir matris önerilir. Bir harekâttan önce / harekât sırasında tüm komuta seviyelerinin irtibat sorumluluklarının ne olduğunu ve kiminle olduğunu görmelerini sağlamak için bir matris oluşturulmalıdır. Harekât esnasında, zorunlu hallerde matrisin güncellenmesi gerekebilir. İrtibat ve koordinasyon matrisi, ihtiyacı karşılayacak kadar basit veya karmaşık olabilir. Matris, sivil-asker topluluğu arasındaki temel irtibat sorumluluklarının belirlenmesine ihtiyaç duyar. (CCOE, 2012)

4.8.1.5. Askerî Birliklerle İrtibat Kurulması

Birçok insani yardım operasyonunda, askerî güçlerle yapılandırılmış ve resmi bir etkileşimde bulunmak önemli olacaktır. Bu, irtibat alışverişlerini veya irtibat ziyaretlerini içerebilir. Ordunun uzmanlık, bilgi, yetki ve kıdem bakımından irtibat personelinin çok özel beklentileri olduğunu bilmek önemlidir. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.8.2. NATO CIMIC İrtibat Görevlisi (LO)

CIMIC LO'ları S / G / N / J / CJ-9 CIMIC şubesinde (S = Personel, G = Kara, N = Donanma, J = Müşterek, CJ = Birleşik Ortak) ve diğer CIMIC Birimlerinde bulunur. Asıl işlevi, Sivil Asker İş Birliği kapsamında sivil çevre için tek askerî temas noktası görevi görmektir. CIMIC LO, biriminin büyükelçisidir. CIMIC LO, önceden planlanmış veya geçici olmak üzere irtibat kurmak, meslektaşları tanımlamak, faaliyetleri koordine etmek ve operasyonun kapsamlı bir şekilde planlanmasını ve yürütülmesini desteklemekle görevlidir. Bilgi sağlamak ve bilgi alışverişinde bulunmak için sınıflandırılmamış (iletişim) araçlarını güvenlik kısıtlamaları ve önlemleri içinde kullanmak zorundadır. (CCOE, 2012)

Şekil 10: SAİ Operatörü

Kaynak: CCOE, 2012.

Şekil 11: SAİ Operatörü (Medya ile İlişkiler)

Kaynak: CCOE, 2012.

CIMIC LO, meslektaşlarının görevini veya yükümlülüklerini iyi bilmelidir. Başta devlet otoriteleri olmak üzere belirli sivil aktörlerle ilgili amaç birliğini belirlemek için İttifak ortaklarıyla birlikte çalışmaya hazır olmalıdır. CIMIC LO, ilgili sivil aktörlerle yakın ilişkiyi sürdürmeli ve iyi bir çalışma ilişkisi

kurmalıdır. CIMIC LO ile sivil aktörler arasındaki ilişki karşılıklı güven, anlayış ve saygıya dayanmalıdır. CIMIC LO, POC listesini korumalı, genişletmeli ve güncellemelidir. CIMIC LO, Komutan için “gözler, kulaklar ve ses” tir. CIMIC LO, tek POC ilkesini izleyerek tüm sivil aktörlerle ilk teması kurmalıdır. Bu duruma Mesleki Uzmanlar ve karargâh şubeleri tarafından saygı gösterilmelidir. CIMIC LO, diğer karargâh (HQ) şubeleri ve mesleki uzmanlar (örneğin Hukuk Müşaviri (LEGAD), Siyasi Danışman (POLAD) vb.) adına da sivillerle doğrudan erişim sağlayabilir. (CCOE, 2012)

CIMIC LO, sivil ortamda misyonu etkileyebilecek temel yetenek boşluklarını tanımlamalıdır. Sivil tekliflere ve kendi değerlendirmesine dayanarak, bu boşluklarla başa çıkmak için çözümler önerecek ve bunu CIMIC şubesi aracılığıyla karargahdaki uygun şubenin dikkatine sunacaktır. CIMIC LO, OPLAN veya Operasyonel Emir (OPORD) Ek W’inde belirtilen diğer LO ve CIMIC birimlerinin faaliyetlerinin farkında olmalıdır. Faaliyetlerin çakışması veya çatışması ihtimalinin olduğu durumlarda meseleyi hiyerarşi içinde çözmelidir. CIMIC LO, Komutan’ın ziyaretlerini teklif etmek ve hazırlamakla da görevlidir. Bu nedenle CIMIC LO, Komutan’ın niyet ve maksadını bilmeli Komutan ile yakın çalışmalıdır. Zira CIMIC için ilişki kurmak ve sürdürmek hayati önemdedir. (CCOE, 2012)

CIMIC faaliyetlerini kontrol etmek ve görevlerin uygun şekilde koordine edilmesini ve önceliklendirilmesini sağlamak için, CIMIC LO devlet kurumları/ yerel makamlar ve diğer uygun sivil aktörlerle birlikte, IO, GO ve STK'larla olan irtibat faaliyetlerini iyileştirme görevini üstlenmiştir. IO, GO ve STK' lar kendi alanlarında uzmanlardır. IO- / GO- / STK’ ların odak noktası, ordununkinden farklı olsa da CIMIC LO’ nun, onları incelemesi ve askerî değerlendirme sürecine hayati bir katkı olarak alması büyük önem taşıyabilir. Bilgi ve deneyim alışverişi bu süreci desteklemektedir. Sivil otoritelere, ne kadar organize veya etkili olduğuna bakılmaksızın, saygıyla yaklaşılması gerekir. Onlara saldırmak ya da onları küçümseledikleri hissini vermek, onları, etkisiz bir iş birliğine ve bilgi boşluklarına yol açabilecek şekilde yabancılaştırabilir. Sivil otoriteler ve

kuruluşlarla etkin bir şekilde irtibat kurabilmek için CIMIC LO' ların bu otorite ve kuruluşların kültürleri, kimlikleri, yapıları ve prosedürleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Askerî aktörlerin sivil aktörlerle çok ortak yanları vardır. (Örneğin; misyona bağlılık, barış ve istikrara bağlılık, sıkı çalışma tutumu, uluslararası tecrübe, sıkıntı ve tehlike içeren yaşam, kişisel yaralanma riski, baskı altında karar verme, siyasi kararlarda bir dereceye kadar hayal kırıklığı, işi daha az etkili kılma vb.) Askerler ve siviller kendilerini ifade ederken farklı dil kullanmaktadır. Birbirini anlamak için, her iki taraf da en azından ilişkinin başlangıcında, kendi terminolojilerini kullanmaktan kaçınmalıdır. Askerî ve sivil örgütlerin yapıları ve örgütsel hedefleri de farklıdır. IO ve STK' ların çoğu üç temel ilkeye dayanan “Davranış Kuralları” ile çalışır: tarafsızlık, insanlık ve operasyonel bağımsızlık. IO, GO ve STK' lar insanın çektiği acıyı en yüksek öncelik olarak gördüklerinden örgütsel hedeflerini bu yönde belirlemektedirler. Halbuki Silahlı Kuvvetlerin önceliği insani sorunlar için gerçek bir çözüm değil, savaşa hazırlıktır. IO, GO ve STK' ların örgütsel bileşimi, üyelerin cinsiyet, yaş ve etnik kökenleri bakımından farklılık göstermektedir. IO, GO ve STK' ların örgütsel yapısı ve prosedürleri temel olarak merkezi olmayan (askerî alanda hiyerarşik) karar verme, gönüllülük esaslı görevlendirme ve uygulama ile belirlenir. IO, GO ve STK' lar konusuna hakimiyet CIMIC LO' nun işini kolaylaştıracaktır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.8.3. CIMIC Merkezi

CIMIC Merkezleri, CIMIC İrtibat ve Koordinasyon mimarisini taktik düzeyde yürütmek için bir araçtır. CIMIC Merkezleri, ordunun sivil oyuncularla etkileşime girebileceği sabit bir mekân sağlar. Bir CIMIC Merkezinin Temel İşlevleri; Kolaylaştırma ve Koordinasyon / İş Birliği, İzleme ve Bilgi Yönetimi'dir. Kolaylaştırma ve Koordinasyon / İş Birliği işlevi olarak CIMIC Merkezi, askerî ve sivil faaliyetlerin uyumunu ve görünürliğini sağlamak amacıyla sivil organlarla bağlantı kurmak için odak noktası sağlar. Böylece CIMIC personelini karargâhdan (HQ) uzaklaştırarak saha görevlerine odaklanmalarına yardımcı olur. Sivil oluşumlara ve projelere askerî destek konusunda rehberlik eder. Ayrıca toplantı olanakları, haritalar ve iletişime erişim,

güvenlik bilgileri vb. konularda sivil kuruluşlara kolaylıklar sağlayabilir.
(<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.org> E.T:26.12.2019)

CIMIC Merkezi, sahadaki durumun izlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu hususta kapsamlı bir rapor mekanizması kullanılmaktadır. CIMIC Merkezi, askerî ve sivil topluluklar arasında bir bilgi alışveriş merkezidir. Bilgilerin toplanması ve harmanlanması sahadaki durumu izlemeye yardımcı olur. Sivil çevre ile ilgili durumsal bilgi toplamak, değerlendirmeler yapmak ve bunları sivil aktörlerle paylaşmak suretiyle sivil toplumun güvenliğini sağlar.
(<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.org> E.T:26.12.2019)

4.8.3.1. CIMIC Merkezi Kurmanın İlkeleri

Bir CIMIC Merkezi kurma zorunluluğu planlama aşamasında göz önünde bulundurulmalı ve bir analize dayandırılmalıdır. Bu analiz, bir CIMIC Merkezinin kurulmasından kaynaklanacak faydalara veya sonuçlara odaklanmalıdır. Askerî gücün bir parçası olarak bir CIMIC Merkezi kurma ihtiyacı, aşağıdaki ilkelere dayanır:

- Sivil ve askerî topluluklar arasında koordinasyon ve bilgi alışverişini etkin bir şekilde yönetmek ve CIMIC personelinin Komutana daha geniş bir CIMIC desteği vermesini sağlamak.
 - Sivil çevre ve CIMIC ilgi alanları üzerinde geniş görünürlük sağlamak ve sürdürmek.
 - Sivil organların destek ve taleplerini en verimli şekilde yönetmek ve onaylamak.
- (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.org> E.T.26.12.2019)

4.8.3.2. CIMIC Merkezi Kurmada Önemli Faktörler

CIMIC Merkezinin etkili olması için, hedef kitlesi açısından erişilebilir olması gereklidir (ilgili sivil organlar). Bu yüzden merkezin kurulacağı bölge ve yer önemlidir. Bölge ayrıca askerî operasyonel gereklilikler tarafından da belirlenir ve sık sık kısıtlanır. Güvenlik ihtiyacı genellikle bir CIMIC Merkezinin nerede kurulacağı kararını etkiler ve bu nedenle etkinliği kısıtlar. Tercihen, askerî alanın dışında CIMIC Merkezleri kurulmalıdır. CIMIC Merkezi'nin hem askerî

hem de sivil personeli çeşitli işlevlerden sorumlu tutulacağı için, bu personelin dikkatli bir şekilde seçilmeleri gerekir. CIMIC Merkezleri yeterli iletişim araçları ile donatılmalıdır. Bu, CIMIC Merkezi ile ilgili karargâh arasında teması sürdürme ve ilgili tüm sivil kurum / kuruluşlarla iletişim kurabilme yeteneğini de içerir. En kötü senaryoda bile CIMIC Merkezi bu kuruluşlara erişim sağlayabilmelidir. (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.org> E.T:26.12.2019)

Güvenlik ihtiyacı ve düzeyi, her bir CIMIC Merkezi için yürütülen tehdit değerlendirmesine göre dikkatle ayarlanmalıdır. Güvenlik seviyesi, CIMIC Merkezinin erişilebilirliğini doğrudan etkiler. CIMIC Merkezinin güvenlik planındaki isabet, tahliye senaryoları, halk sağlığı riskleri ve terörist saldırılara verdiği cevaba göre değerlendirilecektir. Sivil bir bölgede toplum içinde konumlanmış bir CIMIC Merkezine yönelik tehdidin Bilgi Güvenliği boyutu unutulmamalı ve sürekli değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır. Sivil personelin istihdamı, güvenli iletişimin kullanılması, güvenli olmayan iletişimin kullanılmaması ve genel bilgi ve iletişim güvenliği, Bilgi Güvenliği (InfoSec) planında belirlenir. (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.org> E.T:26.12.2019)

CIMIC Merkezi kurmada önemli olan diğer faktörler; altyapı, finansman ve yaşam desteği'dir. CIMIC Merkezlerine ilişkin maliyetler önemli olabilir ve planlama aşamasında değerlendirilmelidir. Masraflar yalnızca Merkez sayısı ile ilgili olmayacak, aynı zamanda inşaat maliyetleri, kira, aktivite, iletişim maliyetleri, araçlar, idari ve personel masraflarını da içerecektir (özellikle tercüman vb. Sivil personel için). Sahadaki Birliğin CIMIC Merkezini ve personeli koruma kabiliyeti mutlaka planlama sürecinde göz önünde bulundurulmalıdır. CIMIC Merkezi'ne yeterli ve güvenli ulaşım aracı sağlanmalı ve bu araçların güvenlik tedbirleri alınarak yolculuk yapmaları sağlanmalıdır. CIMIC Merkezi kurulurken, sahadaki dil, cinsiyet, din, yerel gelenekler, kültürel farklılıklar gibi faktörler dikkate alınarak bunların CIMIC faaliyetini kısıtlamaları engellenmelidir. (<http://www.cimicfieldhandbook@cimic.org> E.T:26.12.2019)

Kontrol Listesi: CIMIC Merkezi Kurma (CCOE, 2012)

Genel	Hazırlıklar
Konum İletişim Erişilebilirlik Kuvvetleri Koruma Operasyonel Güvenlik Kurulumu / Yönetimi Bina Altyapısı: Temizlik Sıhhi Tesisat Drenaj Akan su Şebeke elektriği Çöp toplama ve imha etme Çalışma Alanları: Resepsiyon / ön büro Görüşme odası Konferans odası Tercümanlar odası Ziyaretçiler Otopark tesisleri Konaklama Alanları Uyuma alanı Eğlence alanları Yemek alanları Yemek hazırlama alanları / mutfaklar Duşlar Tuvaletler Çamaşırhane tesisleri Fon Yaşam desteği Ulaşım	Gayrimenkul Sözleşmeleri Bilgi Personel Eğitim İletişim Ofis Donanımı / Eşyaları: Masalar Sandalyeler Dolaplar Silahlıklar (Tüfekler, Yelekler, vb.) Sunum panoları (Fotoğraflar için uygundur) İçecekler / İkram tesisleri Mobil ısıtıcılar Fanlar Nakit kutusu /kasa Taşıma Depolama Finans Dekor Reklam Tercümanlar Dağıtım ağı Konaklama Tıbbi Ekipman ve Destek Yedek güç kaynağı Yiyecek ve acil durum yedekleri

Acil durum planlaması (acil durum / tahliye) Çıkarma Erişim Çalışma saatleri / açılış saati Ana sivil toplum kuruluşlarının AOO'leri Dil hususları	Yangın emirleri ve Yangınla mücadele donanımları Risk değerlendirmesi Ünite işaretleri Temizlik IO ve STK onayları Konferans imkanları Haritalama

4.9. CIMIC TOPLANTILARI

CIMIC toplantıları değerli bir bilgi kaynağı sağlamalı ve sivil çevredeki faaliyetler veya kritik ilgi alanları üzerinde görünürlük oluşturma ve sürdürmede önemli bir rol oynamalıdır. Birkaç komuta seviyesinde uygulanabilir ve ayrıca CIMIC Center rolüne entegre edilebilirler. Bu toplantıların tutarlı olması ve CIMIC misyonuna değer katması önemlidir. Sivil kuruluşların temsilcileri sıfatıyla katılanların toplantıdan yararlanmaları ve aynı zamanda toplantıya katkıda bulunmaları gerekir. Toplantının kapsamının CIMIC irtibat faaliyeti ile uyumlu olması ve bilgilerin paylaşılması da önemlidir. Toplantı, daha düşük seviyedeki faaliyetlerin koordinasyonu için ideal bir forum sunmalı ve belirli bir alandaki faaliyetlere geniş bir görünürlük katmalıdır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Toplantıdan önce; toplantının amacını, istenen sonuçları ve devam eden faaliyetler için toplantının etkilerini belirlemek önemlidir. Toplantıya katılması arzu edilen kişilerin önceden bir listesini yapıp bireysel aşamaları, durumları ve protokol gereksinimlerini tanımlamak ve muhtemel gündem maddelerini belirlemek gerekir. Toplantı mekânı için uygun bir yer seçilmelidir. Konumun tarafsızlığını ve katılımcılara ve katılımcı olmayanlara gönderebileceği olası mesajı dikkate almak gerekir. Konumun hiçbir imada bulunmadığından emin olunmalıdır. Katılımcıları davet etmek kadar katılımlarını sağlamak da önemlidir. Varsa, davetiyeyle birlikte taslak bir “Gündem” göndermek faydalı olacaktır. Katılımcıların sayısını, rütbelerini ve statülerini, odanın şeklini ve büyüklüğünü ve yerel kültür ve adetleri dikkate alarak uygun bir oturma düzeni hazırlanmalıdır. Toplantıda ikram verilecekse, uygun yemek servisine özen gösterilmelidir. Yiyecek ve içeceklerin, alışkanlıklar, gelenekler, kültür ve dini inançlara (Alkol, domuz vb.) uygun olmasına gayret gösterilmelidir. Bazı toplantılar törenlerin bir parçası şeklinde düzenlenir. Bu törenler ciddiye alınmalıdır. Çünkü yerel aktörler CIMIC’in kendi amaçlarına bağlılığını bu yolla ölçebilirler. Bu yüzden yerel tören geleneklerini dikkate almak ve ayak uydurmak CIMIC personelinden öncelikle beklenecek konular arasındadır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Şekil 12: CIMIC Toplantısı

Kaynak: CCOE, 2012.

Toplantı esnasında; Başkanın toplantının yapısını açıklaması önemlidir, böylece katılımcılar toplantının yapısını ve amacını net bir şekilde anlarlar ve nasıl ve nerede katkıda bulunacaklarını bilirler. CIMIC toplantıları yaparken, IO / NGO topluluğunun genellikle informal toplantılar yaptığını ve toplantının yürütülmesini buna göre uyarlamak isteyebileceğini dikkate almak gereklidir. Tüm katılımcılara hoş geldiniz demek ve kendilerini tanıtmalarına izin vermek gerekir. Toplantının amaç ve hedeflerine, ilgili temel bilgilere ve varsayımlara, tahsis edilen süreye ve beklenen sonuçlara genel bir bakış sağlamaya çalışılmalıdır. Toplantı öncesi yapılmadıysa, tüm taraflara hitap eden bir gündem belirlemek gerekir. Etkin bir toplantı yapmak ve aynı anda ayrıntılı notlar almak neredeyse imkânsızdır. Bu yüzden tutanağı tutacak kişi en geç toplantının başında belirlenmelidir. Katılımcıların kompozisyonlarını ve becerilerini izlemek önemlidir. Moderatör, katılımcıları fikirlerini veya kaygılarını seslendirmeleri için teşvik etmeye çalışabilir. Doğrudan soru sormak da gerekebilir. Toplantı sırasında nelerin tartışıldığını veya kabul edildiğini özetlemek uygun olacaktır. Toplantıya rahat bir son vermek için bir "soğuma" aşaması düşünülmelidir. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Toplantıdan sonra; katılımcıların bir listesi oluşturulmalı ve katılımcılarca imzalanmalıdır. Toplantı sırasında ele alınan tüm konular ve

tartışmalar, alınan kararlar, hazırlanan anlaşmalar, gelecekteki toplantılar için hazırlanan konular ve alınacak diğer işlemler hakkında rapor hazırlanmalıdır. (Bir sonraki toplantının tarihi ve konuları dâhil). Bu raporlar sonraki toplantılara ışık tutacaktır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

CIMIC Toplantı kontrol Listesi (CCOE, 2012)

CIMIC TOPLANTI KONTROL LİSTESİ	
AŞAMA: TOPLANTI ÖNCESİ	
Tutanak	Önceki toplantının tutanağını gönderin.
Plan	Toplantıyı planlayın, şunları göz önünde bulundurun: Kaynaklar Yer Tarih / Saat
Gündemi oluşturun /Davet	Dahil edilecekler: Tarih / Saat Yer Katılımcılar Ulaştırma düzenlemeleri (Gümrükleme / park / Varsa güvenlik) Konu / hedefler Sınırlamalar Kısıtlamalar Bilgi alışverişi Giyim kısıtları İdari noktalar Güvenlik
Emniyet	Fiziksel güvenlik önlemleri Güvenlik kısıtlamaları (Silah yok) Taşıtlar için güvenlik önlemleri Bilgi güvenliği – Tasnif Dışı’nda tutun
Lojistik	Yiyecek İçecekler Ulaştırma (Varsa gümrükleme / otopark / güvenlik)
Hedefleri tanımla	Belirli konulara zaman ayırın
İlerlemeyi gözden geçirin	Son toplantıdan bu yana ilerlemeyi belirleyin

AŞAMA: TOPLANTININ BAŞI	
Toplantı açılışı	Katılımcıları karşılayın (katılımcıları not edin) Kendinizi ve katılımcılarınızı tanıttırın Son toplantı tutanağını teyit edin ve bekleyen sorunları inceleyin.
Toplantının yapısını tanımla	Kilit rolleri teyit edin Toplantının yürütülmesi için uygulanacak kural /prosedürleri belirtin Her seferinde bir kişi konuşsun Genel olarak zamanlamayı ve araları kontrol edin Soru/tartışma metodu
AŞAMA: TOPLANTI SIRASINDA	
Toplantı Tekniği	Gündemi takip et Yuvarlak masa tartışması Açık forum tartışması Karar süreci Bilgi alışverişi Sonuç

Toplantıdan önce yeteneklerinizi kontrol edin.

AŞAMA: TOPLANTI SONU	
Kapanış Tekniği	Diğer İşleri Tartış (AOB) Toplantı ilerlemesinin geniş özeti (HOTWASH) Toplantıdan gelen eylem / görevleri özetleyin / onaylayın Bir sonraki toplantı için karar / tarih belirleme İmza kararları (gerekirse) Herkes mutlu (söylenmesi gerekenler söylendi?) Başkanın kapanış konuşması Olumlu bitir (Teşekkürler) Gerekli herhangi bir idari detay
AŞAMA: TOPLANTI SONRASINDA	
Tutanak	Basit bir dil kullanın ve yalnızca kilit tartışma / karar noktalarını yansıtın.
Üstlere bildirim	Emir-Komuta zinciri içinde üstlerinize ve amirlerinize geri bildirimde bulunun
Takip listesi	Karar ve aksiyonları uygulayın Konuları takip et/izle Aksiyon planı oluşturun (gerekirse)

4.9.1. Tercümanlarla Çalışma

Tercüman genellikle eğitilmiş bir profesyonel değil, makul derecede İngilizce bilen yerel halkın bir üyesidir. Etkinliği CIMIC LO' nun rehberliğine ve desteğine bağlıdır. Çoğu NATO operasyonu, CIMIC operatörlerinin yerel halkla etkin bir şekilde iletişim kurma becerisine sahip olmadığı ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Tercümanlarla çalışmak genellikle en iyi veya tek seçenektir, ancak doğrudan iletişim için daha az tatmin edici bir alternatif olarak düşünülmelidir.

4.9.1.1. Tercüman Kullanımında Temel Kurallar

Tercümanların uygun kullanımı ve denetlenmesi, görevin yerine getirilmesinde belirleyici bir rol oynayabilir. Tercüman aracılığıyla yapılan bir konuşmanın normal bir konuşmadan çok daha yavaş gittiğini unutmamak, zamanı buna göre planlamak gerekir. Tercümana konuşmanın konusu ve amacı önceden söylenmelidir. CIMIC operatörleri kendilerini net olarak ifade etmeli ve konunun daha az önemli yönleri üzerinde mümkün olduğunca az durmalıdır. Bu tercümanın işini kolaylaştıracaktır. Tercüme eşzamanlı (bir tercümanın, konuşmacının sözlerini aynı anda çevirdiği) olmalı bunun için tercümana yeterli süre tanınmalıdır. Eş zamanlı tercüme bir ses / kulaklık sistemi ve bir tercüman kabini de gerektirir. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Tercüman ve konuşulan kişi arasında herhangi bir hassasiyetin (etnik köken, sonuç, pozisyon vb. bir nedenle) olup olmadığını önceden kontrol edilmelidir. Tercümanın daima konuşulan kişiye karşı nötr olduğundan emin olunmalıdır. Tercümanın ihtiyaç duyduğu notları almaya zamanı olması için yavaş konuşmak çok önemlidir. Bir konuşma veya sunum yapılacaksa, tercümana tam metnin veya en azından ana noktalarının verilmesi gerekir. Eğer konu uzmanlık gerektiren bir alana aitse, tercümana konuyla ilgili tavsiyelerde bulunmak, tercihen birkaç gün önceden hazırlık yapmasını sağlamak önemlidir. Tercümana, sıklıkla kullanılan uzman terimler ve terminolojilerin bir listesinin ve sunum sırasında kullanılacak çizelge, resim ve şemaların kopyalarının önceden verilmesi gerekebilir. Yaygın olarak kullanılan, anlaşılır terimler seçerek ve (askerî) jargondan mümkün olduğunca uzak durarak konuşmak esastır. İyi bir tercüman, konuşmacının bir uzantısıdır. Bu yüzden tercümanın her zaman

dinleyicilere açık bir şekilde duyulabilir ve görünür olduğundan emin olunmalıdır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Konuşurken tercümanın konuşmacıya yakın olması gerekir. Böylece dinleyiciler dikkatlerini ve ilgilerini konuşmacı ile tercüman arasında bölüştürmek zorunda kalmazlar. Tercümanın, konuşmacının beden dilini gözlemleyebilmesi için, tercümanın tercihen konuşmacıyı görebilmesi istenir. Deneyimsiz ve profesyonel eğitim almamış tercümanlar, eğer bir şeyi doğru duymamış veya anlamamışlarsa genellikle utandıkları için söylenenlerin tekrar edilmesini istemekten korkabilirler. Tercümana, gerektiğinde konuşmacıdan söylediklerini tekrar etmesini isteyebileceği söylenmelidir. Tercüman konuşmada anlamadığı yerleri mutlaka konuşmacıya sormalıdır. Çünkü bu her zaman hızlı ancak yanlış bir çeviri sağlamaktan daha iyidir. Deneyimli tercümanlar iyi iletişime önemli ölçüde katkıda bulunabilirler. Bilgi ve deneyimlerinden yararlanmaya gayret edilmelidir. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Konuşmanın başında, tercümanı katılımcılara tanıtmak önemlidir. Böylece herkes tercümanın kim olduğunu ve neden orada olduğunu bilir. Bazı insanlar için çok net olan bir şey, tercümanlarla veya yabancı dillerle hiçbir zaman bir ilgisi olmayan başkalarının kafasını karıştırabilir. Bu nedenle, aralıklarla, dinleyicilerin konuşmacıyı anlayıp anlamadığı kontrol edilmelidir. Bir tercümanın, konuşmaya katılanlar tarafından söylenen her şeyin gerçek ve doğru bir çevirisini sağladığı varsayılır. Uygulamada bu görüldüğünden daha zordur. Bir tercümanın ancak yapması açıkça istendiğinde kısa bir özet vermesine izin verilmelidir. Bir espri yapma veya fıkra anlatma durumunda tercümanın önceden bilgilendirilmesi faydalı olacaktır. Espriler püf noktalarına dayanmaktadır. Bu bilgilendirme, püf noktalarının çeviri sırasında kaybolmasına engel olur. Uzun konuşmalarda, daha sık ara verilmelidir. Tercüme, doğası gereği yorucu bir iştir. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.10. SAHADAKİ GÜCE (MİSYONA) DESTEK

CIMIC' in asıl görevi sahadaki birliklere(misyona) destektir. CIMIC bunu; Komutan'a doğru ve zamanında tavsiye ve değerlendirmeleri sağlamak ve misyon hedeflerini desteklemek için CIMIC faaliyetlerini planlamak suretiyle

yerine getirir. CIMIC’ in bu görevi yerine getirebilmesi için Komutan ve karargâh (diğer şubeler) ile dirsek temasında olması beklenir. Komutanın CIMIC Planlama sürecinin bir parçası olması ve karargâhının, CIMIC ile yakından çalıştığından emin olması beklenir. Komutan operasyon planına, CIMIC planının dâhil edildiğinden, planın misyonu desteklediğinden ve ulusal veya çokuluslu CIMIC varlıklarının bütünleştirildiğinden emin olmalıdır. CIMIC personeli tüm karargâh unsurları(şubeler) ile aktif bir koordinasyon içinde olmalıdır. Bu koordinasyon aşağıdaki çizelgede gösterilen iki yönlü bağlantılara işaret eder. (CCOE, 2012)

CIMIC Bağlantıları (CCOE, 2012)

ŞUBE	CIMIC BAĞLANTILAR
Hukuk Danışmanı (LEGAD)	Siviller için yasal sorumluluklarla ilgili tavsiyeler. Uluslararası İnsancıl Hukuk, Mülteci Hukuku ve İnsan Hakları Hukuku Önerileri. Kuvvet Anlaşmaları Durumunun Hukuki yorumlanması ve Mutabakat Muhtırası. CIMIC projeleriyle ilgili sözleşmelerde yardımcı olmak.
Siyasi Danışman (POLAD)	Aynı zamanda sivil çevre ile ilgilenir. CIMIC personeli, POLAD ile olan ilişkisini ve sorumluluk sınırlarının çakıştığı yerleri iyi belirlemelidir; Örtüşmenin gerçekleştiği konularda kimin lider olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır.
Cinsiyet Danışmanı	Cinsiyetle ilgili konularda tavsiyeler.
Personel	Sivillerin acil cenazeleri (gerektiğinde). Savaş Tutsağı kampları ve cenaze tesisleri için taşınmaz mülkiyeti. Yerel istihdam edilen siviller için hizmet şartları. Uzman insan gücünün tanımlanması ve sağlanması (örneğin, dilbilimciler).
İstihbarat	Ortak toplama planlarının geliştirilmesine girdi: J2, CIMIC işleminden elde edilen bilgileri kullanabilir. CIMIC personeli, sahadaki geniş bir personel yelpazesine erişime sahiptir, ancak operasyonel amaçlar için bu şekilde toplanan bilgilerin kullanımı hassas bir konudur. Sorumluluk Alanı (AOR) yönetimi ve hazırlığına girdi.

Devam eden operasyonlar	Mevcut operasyonların sivil çevre, özellikle de nüfus üzerindeki etkisinin muhasebeleştirilmesi. Sivil çevrenin operasyonlar üzerindeki etkisinin farkındalığı. AOR ve rota yönetiminde sivil faktörlerin dahil edilmesi. CIMIC bilgisinin alt HQ'lara geçişi.
Planlama	Planlamayı etkileyecek hem kısa hem de uzun vadeli sivil faktörlerin dikkate alınması. Sivil ortamdaki asıl çaba haline gelen görev ve faaliyetlerin planlanması. CIMIC'in uzun vadeli planlara entegrasyonu, örn. Çatışma sonrası rehabilitasyon, kapasite geliştirme ve yeniden yapılandırma.
Operasyon, Destek, Hedefleme ve Savaş Hasar Değerlendirmesi	LEGAD ile birlikte uyumsuzluk çözümünün hedeflenmesi. Kısa ve uzun vadeli kazanç / kayıp değerlendirmesine girdi. Keşif olanakları.
Bilgi Operasyonları, Psikolojik Operasyonlar ve Halkla İlişkiler	Bilgi operasyonları (Info Ops), Psikolojik operasyonlar (PSYOPS) ve Halkla İlişkiler (PA) faaliyetleri ile yakın eşgüdümün sağlanması. Sivil ortamda Bilgi İşlem / PSYOPS'nin yürütülmesi girdisi.

Mühendis	Mühendislik (Engr) konularında Ev sahibi ülke (HN) ile irtibat. Sivil aktörlerin denetimi dahil, sivil ortam içindeki görev ve faaliyetlere destek vermek. CIMIC personeline uzman tavsiyesi: - Patlayıcı Mühimmat İmhası (EOD) bilinci. - Çevresel Konular. - Altyapı hususları. - Teknik Tavsiye.
Askerî coğrafya	Alan hazırlığı ve tematik haritalar, ürünler ve yerleşim konusunda yardım.
Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (CBRN)	Potansiyel Çevresel Endüstriyel Tehlike (EIH) riski taşıyan sahaların (araştırma tesisleri dahil) tanımlanması. EIH tehdidinin sivil oyuncular üzerindeki etkisiyle CBRN Hücresi ile irtibat. Arındırma amaçlı kullanılacak su kaynaklarının yeri.

Lojistik	Askerî (ana arz) veya sivil kullanım (örneğin mülteci akışı) için rotaların işaretlenmesi ve denetlenmesi. Evsahibi ülke desteği (HNS) / Sivil-Askerî Kaynak yönetimi. CIMIC görevlerini desteklemek için taşımacılığın olası kullanımı ve gerektiğinde diğer kaynaklar.
Tıbbi destek Çevresel Sağlık	Tıbbi destekle ilgili tüm faaliyetlerin koordinasyonu. Potansiyel salgınların insanlar ve hayvanlar için salgınlarının sonuçlarını değerlendirmek için Tıbbi Risk Değerlendirmeleri

Haberleşme ve Bilgi Sistemleri (CIS)	İletişim Bilgi Sistemi (CIS) konularında teknik danışmanlık.
Eğitim	Yeni gelen personelin eğitimi ve saha oryantasyonu. AOR'nuzdaki tüm personel ve birimler için CIMIC giriş eğitimi.
Bütçe ve Finans	Mali konuların koordinasyonu ve CIMIC faaliyetlerinin yürütülmesi.
Askerî İnzibat (MP)	NEO (Muharip Olmayanların Tahliyesi) veya IDP / DPRE hareket kontrolünde destek.
Deniz	CIMIC'e özgü denizcilikle ilgili hususlarda tavsiye sağlanması: - Liman operasyonlarına ilişkin tavsiyeler. - Liman ve kanal yapımı ve bakım önerileri. - Deniz ve balıkçılık kaynakları konusunda tavsiye sağlanması. Deniz Çevresi sorunları (kıyı ve kıyılararası).
Hava	Özellikle başarısız devlet operasyonlarında, hava alanlarını ve hava sahasını yönetmek için asker gerekebilir.

4.10.1. Planlamada CIMIC

CIMIC, operasyonel planlamaya katkıda bulunup operasyonlara katılarak proaktif bir rol oynamaktadır. CIMIC personeli, Kapsamlı Operasyon Planlama Direktifi (COPD) ve CIMIC Fonksiyonel Planlama Kılavuzuna (CFPG) uygun olarak, tüm aşamalarda Planlama Sürecine önemli ölçüde katkıda bulunur. Bunlarla sınırlı olmamak üzere, Koordinasyon, iş birliği, karşılıklı destek, tutarlı planlama ve bilgi alışverişinden oluşan katkı operasyon planına ciddi girdi sağlar. Destek; politik görev, yönetim, sivil paydaşlar ve sivil nüfusu kapsar ve kapsamlı bir yaklaşımla sonuçlanır. CIMIC personeli unsurlarının ana ürünleri, Saha Sivil Değerlendirmesi (TCA), İlk CIMIC Analizi (ICA) ve Tam CIMIC Analizi'dir (FCA). (CCOE, 2012)

4.10.2. CIMIC Değerlendirme ve Raporlama

CIMIC, İstihbarat Şubesi değildir, fakat kapsamlı farkındalığa katkıda bulunur. Durumsal farkındalık, görev başarısı için hayati bir unsurdur. Alandaki sivil çevrenin sık, ayrıntılı ve doğru değerlendirilmesi şeklindeki CIMIC katkısı büyük ölçüde güvenilirdir. Bu değerlendirmeler NATO'daki tüm komuta seviyelerinin durumu anlamalarını sağlayacak, sivil durumun bir fotoğrafını sunacaktır. Bu durumla ilgili gelişmelerin izlenmesi, ancak üzerinde uzlaşılan prosedür ve tekniklerle mümkündür. Bu nedenle, CIMIC değerlendirmelerinin yanı sıra organizasyon ve planlama da genel değerlendirme sürecinin bir parçası olarak gerçekleştirilecektir. Bu süreci şekillendirmek ve yürütmek için CIMIC ve gerekli tüm personel fonksiyonlarından diğer uzmanlar, bütünsel bir değerlendirme için karargâhın öncülüğünde iş birliği yapmalıdır. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:28.12.2019)

4.10.2.1. CIMIC Değerlendirmesi ve Raporlamasında Temel

Özellikler

Bir değerlendirme ve / veya rapor tüm okuyuculara açık olmalıdır. Bu SMART ile yapılabilir; Spesifik, Ölçülebilir, Ulaşılabilir, Alakalı ve Zamanında olma. Spesifik olma, daha genel bir hedefin karşısında ve aleyhinde belirli bir hedefe olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Neden değerlendirme yapıyoruz ya da neden rapor ediyoruz sorusunun cevabına odaklanmalıdır. Değerlendirme / rapor yaptığımız görev / durum nedir? Hedefleri spesifik kılmak için, bir kişiye / takıma

tam olarak ne beklendiği, neden önemli olduğu, kimin dahil olduğu, nerede olacağı ve hangi özelliklerin önemli olduğu söylenmelidir. Belirli bir amaç genellikle İngilizce beş "W" sorusuna cevap verecektir:

What/Ne: Değerlendirme / raporla ne yapmak istiyorum?

Why/Neden: Hedefe ulaşmak için belirli nedenler, amaç veya faydalar.

Who/Kim: Kim katılıyor?

Where/Nerede: Konum tanımlama

Which: Hangisi: Gereksinimleri ve kısıtlamaları belirleme. (CCOE, 2013)

Değerlendirme/raporda verilen bilgiler ölçülebilir, geçerli ve faydalı mı? Bir değerlendirme veya raporun güvenilirliği bu soruların cevabına bağlıdır. Bilginin kaynağı sorgulanabilir ise, değerlendirme/raporda belirtilmelidir. Yanlış bilgi, bilgisizlikten çok daha tehlikelidir. Ölçülebilir bir hedef; doğru mu? /geçerli mi? /yararlı mı? /bilgi nereden geliyor? (kaynak/referans) sorularını cevaplar. (CCOE, 2013)

Ulaşılabilir olma, ihtiyaç duyulan tüm bilgilerin elde edilip edilememesi ile ilgilidir. Ulaşılabilir bir hedef genellikle; hedef nasıl başarılabilir? / bunu başarmak için neye ihtiyacım var? sorularını cevaplar. Alakalı olma, sadece önemli olan bilgilerin değerlendirilmesini / raporlanmasını vurgulamaktadır. Hangi faktörlerin ve hangi bilgilerin alakalı olduğunu belirlemek için her türlü çaba gösterilmelidir. Görev üzerinde etkisi olmayan bilgiler değerlendirmeye dâhil edilmemelidir. Alakalı bir hedef; bizim için değerli mi? / bu doğru zaman mı? / bu bizim diğer çabalarımız / ihtiyaçlarımıza uygun mu? sorularını cevaplar. Zamanındalık, zaman dilimi içinde yer alan hedeflerin önemini vurgulayarak, hedef tarihini verir. Değerlendirme, zamanında yapılmalı ve genel planlama süreci ile senkronize edilmelidir. Eğer zaman sınırlıysa, kritik aktörlerdeki bilgi gereksinimlerini önceliklendirmek gerekebilir. Zamana bağlı bir hedef genellikle değerlendirmeye / rapora ne zaman ihtiyacım var? / bundan sonra verilen sürede ne yapabilirim? / bilgileri ne zaman gözden geçirip güncellemem gerekir? sorularını cevaplar. (CCOE, 2013)

4.10.2.2. CIMIC Değerlendirmesi

CIMIC değerlendirmesiyle sivil çevrenin tüm (f)aktörlerinin bir görüntüsü oluşturulabilir. CIMIC'in baktığı (f)aktörler şunlardır: Giriş, görev, tarihçe, fiziki

arazi (coğrafya ve iklim), insani durum ve insani yardım kuruluşları (IO'lar ve STK'lar). Girişte, değerlendirme içeriğinin kısa bir açıklaması yapılır. BM kararları, ulusal talimatlar vb. belgelerin CIMIC için ne anlama geldikleri açıklanır. Görev, harekât emrinin analizidir. Görev CIMIC için ne anlama geliyor? / CIMIC hedefleri nelerdir? gibi sorulara cevap aranır. Tarihçede ev sahibi ülkedeki krizin nedenleri üzerinde durulur. Fiziki arazi, coğrafya ve iklim olmak üzere iki yönlü incelenir. Fiziki arazi sürmekte olan veya gelecekteki muhtemel operasyonların Operasyon Sahaları (AOO/AOI)'lerin coğrafi yönleri hakkında bilgi içermelidir. Haritalar mümkün olduğu kadar geniş kullanılmalıdır. AOO'nun dışında olsalar bile, komşu ülkeleri / bölgeleri kapsamı gerekebilir. Operasyon sahasının iklim şartları değerlendirmede ciddiye alınması gereken bir faktördür. Mevsimsel değişiklikler ve operasyonu etkileyebilecek potansiyel hava olayları değerlendirmeye tabidir. (CCOE, 2013)

İnsani durumun bir parçasını, Temel Sivil Yaşam Desteği, yani, su, gıda, sanitasyon, sağlık ve enerji veya SWEAT-MSD (Kanalizasyon, Su, Elektrik, Eğitim, Çöp, Medikal, Güvenlik ve DPRE) oluşturur. Diğer parçasını ise Yerinden Edilen Kişiler (IDPs) ve Mülteciler (Yerinden Edilen Kişiler Mülteci ve Tahliye, DPRE) oluşturur (DPRE kampları, DPRE kamplarında Temel Sivil Yaşam Desteği, DPRE hareketleri, DPRE Koruma ve Güvenlik, Mayın temizleme, Azınlıklar ve Hassas Gruplar). (CCOE, 2013)

Değerlendirme için bir ortamdaki (f)aktörler, Politik, Askerî, Ekonomik, Sosyal, Altyapı ve Bilgi alt sistemleri (PMESII) aracılığıyla çevreyi analiz eden PMESII modelinde tanımlanabilir. PMESII kullanıldığında, çok katmanlı genel bakışlar mümkündür. Buradaki espri, PMESII modelindeki her bir alt sistemin kritik alanlarını, yapılarını, yeteneklerini, organizasyonlarını, insanlarını ve olaylarını tanımlamak ve taktik harita üzerine işlemektir. Bu çok boyutlu analiz, bağlantılı olduklarında, bu (f)aktörlerin birbirine bağımlılığını gösterecek ve bu nedenle sadece CIMIC operatörlerine değil, diğer askerî ve sivil planlamacılara da yardım edecek anahtar/belirleyici (f)aktörlerin bir listesi ile sonuçlanacaktır. PMESII, bir alanın / toplumun sosyal, kültürel ve zamansal yönlerini betimleyen “insan arazisinin” haritasını oluşturmaya yardımcı olabilir. Öncelikle üç adımda, Çevresel Bilgi Hazırlığı (Information Preparation of Environment, IPE) yapılır.

IPE, formüle edilmiş olan görevin analiziyle başlar. Analizden sonra, IPE'nin üç adımına göre çalışma yapılır:

- (1) Çevresel Değerlendirme (EE)
- (2) Tehdit / Fırsat Değerlendirmesi (TE)
- (3) Faktör Entegrasyonu (FI)

İlk boyut, Çevre Değerlendirmesi (EE)'dir. Operasyon alanındaki mevcut durumun dikkate alınması ve değerlendirilmesidir. EE, İnsani Boyuta (Human Dimension-HD) veya İnsan Alanına (Human Terrain, HT), coğrafi ortama ve iklim koşullarına bakar. Coğrafi bölge, fiziksel coğrafi çevre ve sosyo-coğrafi çevre olmak üzere iki kategoriye ayrılır. Sosyo-demografik çevre, HT' nin ve çevrenin fiziki-coğrafi faktörlerinin karşılıklı etkisi ile yaratılır. Enerji verimliliğinin tüm faktörlerini (ancak çoğunlukla HT'de kullanılan) göz önünde bulundururken ve değerlendirirken, tarihsel bağlamın bir rol oynayıp oynamadığı dikkate alınmalıdır. EE' de tüm (f)aktörler tanımlanmıştır. Öyleyse özünde, EE, çalışma ortamındaki (f)aktörlerin, misyonun uygulanmasını hem olumlu hem de olumsuz olarak ne kadar etkilediğini (etkileyebileceğini) değerlendirmektir. Ayrıca, coğrafi ortamın ve iklim koşullarının HT'yi nasıl ve ne ölçüde etkilediği de değerlendirilmektedir. (CCOE, 2012)

Çevresel Değerlendirme- EE:

1. ADIM: Çevre haritalaması, (f)aktörler,
2. ADIM: Çevrenin ödev/ görev üzerindeki etkisi,
3. ADIM: İklimin ve fiziki arazinin (coğrafya) insan bedeni üzerine etkisi.

İkinci boyut Tehdit Değerlendirmesidir. Tehdit Değerlendirmesinde (Threat Evaluation, TE), hangi yeteneklerin hedefi başarma konusunda gerekli olduğu ve hangi kısımların savunmasız olduğu konusu araştırılır. Bir (f)aktörün yetenekli olup olmadığı mevcut kaynakları ölçüsünde değerlendirilmelidir. TE, bir (f)aktörün hedeflerini ve kaynaklarını göz önünde bulundurarak hangi etkinlikleri geliştirebileceğini gösteren bir özettir. Üçüncü boyut olan Faktör Değerlendirmesi (FI)' nın 3 amacı vardır. Öncelikle, Komutan ve personele operasyonel ortamda beklenen gelişmelere ilişkin öngörülerini sunar, böylece planlama sürecinde kendi eylem planlarını geliştirebilirler. İkincil olarak, kendi eylem planlarını (operasyonel analiz, savaş oyunları) test edebilmek için bir

referans sunar. Üçüncü amaç ise; gözlemlenen ya da gözlemlenemese dahi muhtemel olan gelişmeleri doğrulayabilecek ya da reddedebilecek veriler sunarak toplam plana rehberlik etmektir. Kritik sorular genellikle şöyledir: Hangi aktörlerin, misyonumuzun uygulanmasının başarılı veya başarısız olmasıyla ilgisi var? Bu ilgiyi etkileme yetenekleri var mı? Bu yeteneği nasıl kullanacaklar? Diğer oyuncular cevap verecek mi? Güçlerini nasıl kullanacaklar? (CCOE, 2012)

Çevreyi değerlendirmek için kullanılabilecek iki önemli analiz daha vardır: Sosyal Ağ Analizi (SNA) ve Paydaş Analizi (SHA). Sosyal Ağ Analizi, altta yatan gruba ve güç dinamiğine erişebilmek için, birbirlerini sosyal olarak tanıyan bireyleri birbirine bağlar. Temel hedeflerden biri, bir ağın, o ağdaki bireylerin/bölümlerin etkileşimlerinin ve o ağdaki işleyişte bireylere/bölümlere fırsat yaratan ya da kısıtlamalar dayatan faktörlerin nasıl çalıştığını göstermektir. SNA analizlerinde karşılıklı değiş tokuşa ve genel bağlantıya ek olarak, bireylerin/bölümlerin ağdaki yerinin önemini vurgulamak gerekir. Böylece hem ağdaki güç faktörü ortaya konulur hem de ağın zayıf yanları gösterilmiş olur. Bu durum konum açısından en iyi şekilde aşağıdaki iki temel ilkeye referansla açıklanabilir:

-Merkezlilik: Bir ağdaki bireysel bir aktör ne kadar merkezi? İlkenin birkaç türü olmasına rağmen, hepsi bir ağdaki konum ve işlev açısından anahtar bir güç brokerini gösterir.

-Denklik: Bir ağdaki bireysel bir aktör ne kadar benzersiz? Her ne kadar bu ilkenin çeşitli değişkenleri olsa da hepsi bir ağdaki konum ve işlev açısından belirleyici bir benzersizliğe işaret etmektedir. Her iki ilke de bir ağdaki zayıflıkları göstermektedir. Aslında, bir aktör ağda ne kadar merkezi ve benzersiz olursa, bu aktör o kadar öne çıkacaktır. (CCOE, 2012)

Paydaş Analizi (SHA) tekniği ile bir problem, proje veya varlık etrafındaki etki alanı araştırılmaktadır. Bir başlangıç noktası olarak iyi bir bağlantı analizi ile çevredeki paydaşların haritası çıkarılmalıdır. Bu haritadaki bireyler veya kuruluşların bir soruna, projeye ya da varlığa meşru bir ilgisi vardır ve sorun, proje ya da varlığı etkilemeye çalışırlar. Bazı paydaşların etkisinin belirlenmesinde, üç faktörden oluşan bir tahminde bulunulur:

1) Aktörlerin gücü: İstenilen sona(misyon hedefine) ulaşmak için aktör kendi pozisyonunu dayatabilir. (Fiziksel zorlayıcı araçlar, finansal kaynaklar veya diğer normatif sembolik kaynaklar aracılığıyla.)

2) Aktörlerin meşruiyeti: İstenilen sona ulaşmak için, bir aktörün iradesinin diğer aktörlere dayatılması sosyal olarak kabul edilir veya kanunen izin verilir.

3)Aktörler için gereklilik: Aktör, çıkarlarının gerekliliğini göstererek kendi isteğini dayatabilir.

Bir araştırma sorusu veya senaryo incelemesine dayanarak, gelecekte hangi paydaşların sorun, proje veya varlık üzerinde bir etkiye neden olabileceği ve bu halde beklenmeyen sonuçların ne olabileceği araştırılabilir. Önemli paydaşlara olası bir senaryoda merkezi bir rol verilmiştir. Daha geniş bir bağlamda iyi bir bağlantı analizi yapıldıktan sonra bu teknik, bir ortamdaki farklı aktörlerin çıkarlarının daha iyi anlaşılmasını sağlar, böylece aktörler çevreyi daha olumlu bir şekilde etkiler. Bu nedenle, bu değerli bir tekniktir. Bu analizden sonra SWOT analizini kullanmak en iyisidir. PMESII hemen hemen her durum için her seviyede yapılabilir. (CCOE, 2012)

PMESII Örneği. (CCOE, 2012)

POLİTİK

Bölge	İlçe, Belediye, İl, Yüksek destek tabanı olan bölge
Yapı	Bakanlık Ofisi, Bölge Meclis Salonu, Adliye Sarayı
Yetenek	Kamu idaresi, parlamento, mahkeme, itfaiye, ambulans servisi ve diğer devlet dairelerinin varlığı
Organizasyon	Siyasi parti
İnsanlar	Vali, Parlamenter, Karar verici, Sözcü, Muhalefet üyesi
Olaylar	Seçim, Montaj, Protesto, İsyan

ASKERİ

Bölge	Operasyon Alanı, Kışla, Güvenli Liman, Eğitim Kampı

Yapı	Merkez, Hapishane, Kontrol Noktası
Yetenek	Birlikler, Silahlar, Malzemeler
Organizasyon	Polis, Ordu, Paramiliter Yapılar
İnsanlar	Askerler, Polis teşkilatı
Olaylar	Çatışma, Patlama, Terörist saldırı

EKONOMİK

Bölge	Sanayi bölgesi, Ticaret merkezi, Karaborsa, Yerleşim bölgesi, Maden, Kırsal alan, Ticaret rotası, Kaçakçılık rotası, Doğal kaynak bölgesi
Yapı	Mali kurum, Mağaza
Yetenek	Tarım, Yiyecek, Su, Malzemeler, Destek / Yardım, Doğal kaynaklar, İşgücü
Organizasyon	Ticaret, İşçi sendikası, Ceza grupları
İnsanlar	İş lideri, Suçlu
Olaylar	Hasat, Pazar günü, Hırsızlık, Soygun, Rüşvet

SOSYAL

Bölge	Kentsel / Kırsal, Tarihi veya Kutsal yerler, Yerleşim, Mahalle, Mülteci veya IDP
Yapı	Ev, barınak, kulübe, çiftlik, kilise, camii
Yetenek	Bina, Arazi, Tarım alanı, Sığır
Organizasyon	Topluluk, Dini grup, Kabile, Klan, Aile, Gayri resmi ağ, Topluluk kuruluşu, Sivil Toplum Örgütü, Diaspora grubu
İnsanlar	Lider, Takipçi, Muhafif, Etkili, Müslüman, Mülteci, IDP
Olaylar	Ulusal, tatil, düğün, buluşma, ritüel, rekabet, uyuşturucu kullanımı, mülteci akışı

ALTYAPI

Bölge	Bağlı veya bağlantısı kesilmiş alan
Yapı	Yol, Demiryolu, Su Yolu, Liman, Havaalanı, Köprü, Barajı, Enerji hattı ve merkezi, Okul, Hastane
Yetenek	Kamyon, Araba, Bisiklet, Toplu taşıma
Organizasyon	İşletme, STK

İnsanlar	Denetim noktası lideri, Hükümet, Özel şirketler, Sivil Toplum Örgütleri
Olaylar	Saldırı, Sel

BİLGİ

Bölge	Bağlı veya bağlantısı kesilmiş alan
Yapı	Radyo kulesi, TV kanalı, Hücre kulesi, Gazete ofisi, Matbaa, İnternet, Düzenleme
Yetenek	Radyo, Cep telefonu, TV, İnternet bağlantılı bilgisayar
Organizasyon	Ticaret, Medya ajansı, Üniversite, Hükümet
İnsanlar	Gazeteci
Olaylar	Basın toplantısı, Sansür

4.10.2.3 CIMIC Raporlama

CIMIC Bilgilerinin Raporlanması, CIMIC personelinin en temel görevlerinden biridir. Amaç, operasyonel ilgi ve etki konularını değerlendirmek ve raporlamak için sivil ortamı izlemektir. CIMIC Raporlama ve İzleme Sistemi (CRTS) varsayılan bir yetenektir ve Operasyon Sahası'nın işlevsel alanlarındaki değişikliklerle çıkışacak şekilde gözden geçirilir. Doğru ve zamanında raporlama esastır ve ancak böyle etkili olabilir. Genel olarak, bir CIMIC operatörünün kapsamlı raporlar hazırlayabilmesi gerekir. Devam eden görevler esnasında toplanan verilerin düzgün bir şekilde işlenmesi zor olabilir. Kısa ama ayrıntılı raporlama, temel mesajı iletmek için her seviyede bir zorunluluktur. Ancak, çokuluslu kuvvetler içerisinde farklı ulusal ve uluslararası formatlar oluşacaktır. Raporlamada akıcı ve basit bir dil kullanılmalıdır çünkü herkesin anadili İngilizce değildir. (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, ACO Manual 86-1-1)

4.10.3. Sivil Kitle Hareketi, Mülteciler ve/veya Yerinden

Edilen Kişiler (DP)

Askerî açıdan sivil kitle hareketi en büyük endişelerden biridir. Bu bölüm, planlama sürecine olası CIMIC girdisinin anlaşılmasını ve potansiyel sivil kitle hareketlerinin bulunduğu bir alanda herhangi bir askerî operasyonun yürütülmesi sırasında olası bir CIMIC rolünü ifade etmektedir. Sivil kitle hareketleri kontrolsüz ve askerî birliklerle iyi şekilde koordine edilmemiş bir durumda ise,

operasyonları engelleyebilir. Sivillerle askerî otoriteler arasında koordinasyon, kurulması sivillere istenmeyen ve tazminat doğurabilecek olan zararları önlemek için esastır. Bu nedenle, Komutan'ın sivil kitle hareketlerine askerî yöntemlerle müdahalesi misyonun varlık sebebine aykırıdır. İdeal olarak, yerel makamlar ve sivil kuruluşlar, sivil kitle hareketlerini koordine edecek ve sivil ve askerî hareketlerin çatışmasını gidermek için sahadaki askerî oluşumlarla iş birliği yapacaktır. Yerel otoritelerin ve / veya sivil kurumların sivil kitle hareketlerini koordine edemediği durumlarda ordunun sivil hareketlerin koordinasyonu ve kontrolünde daha aktif bir rol oynaması gerekebilir. Yerinden edilmiş kişiler ve mülteciler, seyahat özgürlüğüne sahiptir. Tüm komutanlar, sivil kitle hareketleri esnasında, asgari insani standartları, asayiş ve düzeni sağlamak ve hareketin etki alanlarında bulunan özel mülkiyeti korumak hususunda uluslararası hukuktan kaynaklanan yasal zorunluluk altındadır. Kısıtlamalar ve kontrol önlemleri dengeli, haklı, orantılı, koordineli ve yasal olmalıdır. (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, ACO Manual 86-1-1)

Şekil 13: Mülteci Akını

Kaynak: CCOE, 2012.

CIMIC Tactics, Techniques and Procedures (ACO Manuel 86-1-1) tarifnamesinde Sivil Kitle kısaca, sorumluluk alanında hareket eden sivil topluluk şeklinde tanımlanmaktadır. CIMIC, sivil ve askerî çıkar çatışmalarını çözmek için koordinasyon açısından bir bağlantıdır.

4.10.3.1. Sivil Kitle Hareketi Çatışması

Sivil kitle hareketlerinin ve askerî operasyonların çatışması muhtemeldir. Bu çatışmanın giderilmesinde, CIMIC önemli bir olanak olarak kullanılabilir. Bu halde, aşağıdaki iki aşırı durumla karşılaşılabılır:

-Aktif HN katılımı- Düşük askerî profil; En iyi senaryoda, Ev sahibi Ülke Yetkilileri ve IO'lar / STK'lar mevcuttur. Etkili bir kontrol uygulamaları ve sivil kitle hareketlerine hoşgörülüdürler. Bu durumda CIMIC katkısı, IO'lar / STK'lar ve HN Otoriteleri ile aktif irtibat içinde olmak ve sahadaki tüm güçler aracılığıyla durumu izlemek, raporlamak ve değerlendirmek suretiyle gerçekleştirilir.

-HN bağlantısı yok- Yüksek askerî profil; En kötü senaryoda, ev sahibi ülke otoriteleri ve IO/STK' lar mevcut değildir ya da sivil kitle hareketine ilgisizdirler. Eğer kitlesel bir hareketin kendi operasyonlarını engellemesi bekleniyorsa, asker, CIMIC işbirliği yoluyla gayri resmi liderlerle müzakereler yaparak ev sahibi ülke yetkilileri ve IO/STK' ların konuyla ilgilenmelerini teşvik etmek durumunda kalacaktır. Komutan, sorumluluk bölgesinde cereyan eden bir kitle hareketi karşısında hareket özgürlüğünü (FoM) korumak için özel ve nitelikli birimler / fonksiyonlar (askerî polis (MP), İsyan Kontrolü, Hareket Kontrol Merkezi, Psikolojik İşlemler (PSYOPS) dâhil Askerî Özel Birim (MSU)) kullanması gerekebileceğinin farkında olmalıdır. İstihbarat, gözetleme, hedef tespiti ve keşif gibi yollarla durumu sahadaki tüm güçler aracılığıyla izlemek, raporlamak ve değerlendirmek, bu zorlu durumu anlamak ve bununla başa çıkmak için çok önemlidir. (Supreme Headquarters Allied Powers Europe, ACO Manual 86-1-1)

4.10.3.2. Harekât Koordinasyon Planı (MCP)

MCP kapsamında bireylerin, grupların, faaliyetlerin veya yerleşim yerlerinin sürekli gözetimi, sokağa çıkma yasakları gibi kısıtlayıcı önlemler, seyahat izinleri, ateşli silahların kaydı, kişilerin kimliği vb. konular ele alınır. Herhangi bir kısıtlayıcı önlem uygulanmadan önce hukuk danışmanını(LEGAD) katkısı zorunludur. Askerî hareket özgürlüğü(FoM)' u korumak için trafik kontrol

önlemleri uygulanır. Kontrol noktalarının yeri ve büyüklüğü (CP), Sivil Toplanma Noktaları (CCP) ve Sivil Toplanma Alanları (CCA) gibi unsurların tanımlanması gerekir. CCP, askerî birlikler tarafından emniyete alınan ve kitlenin herhangi bir yönde harekete geçmeden önce toplandığı ve hazırlandığı yerdir. CCA ise kitleye su, yiyecek, yakıt, bakım ve tıbbi hizmetlerin verileceği alandır. (CCOE, 2012)

4.10.3.3. Kısa Vadeli Mülteci Kampları

Kısa süreli mülteci kampları kurmaktan Ev Sahibi Ülke (HN) sorumludur. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) doğal afetlerde küresel küme lideridir. Çatışma durumunda ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) global küme lideridir. Mülteci kamplarının ve çevre alanlarının sakinleri, düşman unsurların saldırıları, kampların militarizasyonu ve asayiş ve düzenin yok edilmesi gibi çok çeşitli güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Mültecilerin güvenliğini sağlamak için, savaşçılar silahsızlandırılmalı ve dağıtılmalı ve kamplar militarize edilmemiş, silahsız bölgeler olarak tutulmalıdır. Ayrıca kamplar sınırdan güvenli bir mesafede ve çatışmasız alanda bulunmalı ve kampların içinde ve dışında bir kanun düzeni oluşturulmalı ve korunmalıdır. (CCOE, 2012)

4.10.4. Kültürel Bilinçlendirme ve Gelişmiş Kültürel Yeterlilik Modeli

Bir CIMIC operatörü, içinde faaliyet gösterdiği genel kültürel bağlam hakkında sağlam bir anlayışa sahip olmalıdır. Toplumu kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde kavramak, yerel halkla etkileşime girmede ve kültürel farklılıkları görevin yerine getirilmesinde engelden ziyade kolaylaştırıcı görmede kolaylık sağlayacaktır. CIMIC'in ilişkiler kurmakla ilgili olduğu düşünüldüğünde yerel halk hakkında temel bir anlayışa sahip olması beklenir. Sivil nüfus ve yerel yönetimlerle olan resmi etkileşimlerin çoğu tercümanların yardımını içerecektir. Bu yardımda doğru çevirinin yanı sıra, tercümanının yerel gelenekleri anlaması da dil becerileri kadar önemlidir. Yerel kültüre hâkimiyet CIMIC Operatörlerinin tercümanlarla birlikte çalışabilme yeteneğini ve etkinliğini artırır. (CCOE, 2012)

Sivil-Asker İş Birliği Mükemmeliyet Merkezi (CCOE) tarafından geliştirilen Kültürel Yeterlilik Modeli, toplumların çatışmamayı ve barışa destek vermeyi taahhüt ettikleri zor ve karmaşık bir modeldir. Siviller, misyonun yerine getirildiği toplumun kültürünü anlamada askerlerden daima bir adım önde

olduklarından, askerî güçlerin modeli uygulamada daha fazla istekli olmaları gerekir. Modelin odağındaki toplumların, askerî personelden normal kalıplaşmış durum analizinden daha fazla dikkat ve odaklanma talep ettiği varsayılır. Klişeleşmiş askerî durum analizi, gereken tüm faktörleri gözönüne almadığı için sahadaki Kuvvet açısından bütünsel görüşü kolaylaştırmak için CCOE, Gelişmiş Kültürel Yeterlilik Modelini (Advanced Cultural Competence Model, ACC) tasarlamıştır. Bu model herhangi bir toplumun tüm ilgili sektörlerini ve askerî birliklere ihtiyaç duydukları desteğin verilebilmesi için gereken tüm faktörleri içerir. (CCOE, 2012)

ACC modeli toplumu beş bölüm halinde yapılandırır:

Fiziksel boyut: Bundan kasıt, dağlar, içme suyu, nehirler gibi coğrafi çevredir. Yanısıra yeraltı kaynakları da dikkate alınmalıdır.

Ekonomik boyut: Üretim, ticaret, kıtlıkla başa çıkma yolları, girişimci güveni ve karaborsa gibi unsurları kapsar.

Sosyal boyut: Toplumun ilişkilerini tanımlama ve düzenleme şekli (genç- yaşlı, zengin-fakir, erkek-kadın vb.) ile ilgilidir.

Siyasi boyut: Toplumun gücünü nasıl böldüğü ve liderliğini nasıl organize ettiği ile ilgilidir.

Kimlik boyutu: Toplumun kimliğini/kültürünü şekillendirmeye yardımcı olan ortak inanç ve tarihi içerir.

Bu boyutların her biri, herhangi bir toplumun etkileşiminde hayati bir rol oynar, temel aksiyomlarını belirler, aynı zamanda sınırları veya gelişme fırsatlarını gösterir. Bu alanlardaki herhangi bir sürtünme, tahrişten saldırganlığa kadar huzursuzluk yaratacaktır. Fiziksel boyutta ekosistemler etkisi, ekonomik boyutta girişimci etkisi, sosyal boyutta toplumsal cinsiyet etkisi, siyasi boyutta iyi yönetim ve hukuk kuralı etkisi ve kimlik boyutunda kültürel mirası koruma etkisi gibi önemli konuları yakından incelemek, askerî personele sorunların çözümünde yardımcı olacaktır. Bölgedeki durumun bütünsel analizinin ön şartı budur. İttifak güçleri, buradan hareketle problemlerin en faydalı çözümü için doğru önlemlere karar verebilecektir. ACC aynı zamanda, kalıcı bir karaktere sahip uyumlu çözümler elde ederek sivillerle ortak ilgi alanlarını belirlemek için anahtar görevi görür. ACC, askeri güçlerin istenilen son duruma ulaşmalarını

sağlayarak, sorumluluk alanındaki sivil kuruluşlarla yakın bir iş birliği kurulmasına yardımcı olur. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:03.01.2020)

4.10.5. Cinsiyet Bilinci

Son yıllarda kadınların ve erkeklerin, çatışmayı önleme ve çözme konusunda oynadıkları farklı rollere ilgi artmaktadır. Erkek ve kadın rolleri hakkında geleneksel görüşler değişmektedir. Kadınlar artık yalnızca çatışma ve az gelişmişlik mağduru olarak değil, aynı zamanda değişim ve ilerlemenin güçlü ajanları olarak görülmektedir. Ancak, erkek-kadın ilişkilerindeki bu yeni anlayış, çatışma ve yeniden yapılanma yaklaşımlarına henüz yeterince yansımamıştır. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların görmezden gelinmesi halinde kalıcı barış ve yeniden yapılanmanın imkânsız olacağı ortadadır. Kadınlar hâlâ yoğun bir şekilde silahlı çatışma kurbanları olarak karşımıza çıkmaktalar. Özel rolleri, ihtiyaçları ve hakları ile barış süreçlerine ve yeniden yapılanmaya katkıda bulunma potansiyelleri ve kapasiteleri mutlaka dikkate alınmalıdır. Kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal farklılıklar ve sosyal ilişkiler “toplumsal cinsiyetin” konusudur. Bu, ilişkilerin sosyal olarak inşa edilmesi, bireyin cinsiyetinin ötesindedir. Kadınlar ve erkekler için farklı roller, sorumluluklar, fırsatlar, ihtiyaçlar ve kısıtlamalar söz konusu olacaktır. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:03.01.2020)

CIMIC personeli “cinsiyet perspektifi”ne yani her konuyu kadın ve erkeklerin ihtiyaç ve önceliklerini dikkate alarak incelemeye açık olmalıdır. Ayrıca kadın ve erkeklerin barışı ve yeniden yapılanmayı teşvik etme yetenekleri veya potansiyelleri arasındaki farklılıklar da her aşamada akılda tutulmalıdır. CIMIC personeli “cinsiyet eşitliğini” önemser. Cinsiyet eşitliği, erkek ve kadınların hak ve sorumlulukta eşitliğidir. Bu fırsat eşitliğini de içerir. Eşitlik, kadın ve erkeklerin aynı olacağı anlamına gelmez, ancak insanların haklarının, fırsatlarının ve sorumluluklarının cinsiyetlerinden bağımsız olduğu ve doğuştan kazanıldığı anlamına gelir. Erkeklerin ve kadınların kaygılarını ve tecrübelerini, p
ekonomik, siyasi ve toplumsal alanlardaki tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirmelerin ayrılmaz bir boyutu haline getirme stratejisine “cinsiyet kaynaştırma” denmektedir. CIMIC personeli proje üretirken bunu da aklının bir köşesinde tutmalıdır. CIMIC personelinin cinsiyet eşitliği ve cinsiyete dayalı

ayrımcılık yapmama ilkelerine gönülden bağlı olması ve operasyonların yürütülmesinde bu ilkelerin oynadığı rolün farkında olması beklenir. Buna kısaca “cinsiyet bilinci” denilebilir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:03.01.2020)

Şekil 14: Toplumsal Cinsiyet Bilinci

Kaynak: CCOE, 2012.

4.10.5.1. Askerî Operasyonlarda Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet farklı şekillerde algılanabilir, ancak toplumsal cinsiyet erkeklerin ve kadınların, sosyal ve kültürel olarak inşa edilmiş rollerine ve konumlarına odaklanır. Cinsiyet tek başına kadın ve erkek arasında ayrım yapan bir dizi özellik olarak tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklar yerine, özellikle kadın ve erkek arasındaki sosyal farklılıkları ele alır, kadın ve erkek olmayla ilgili sosyal nitelikleri ve fırsatları ve kadın-erkek arasındaki ilişkileri inceler.

Fırsatlar ve ilişkiler sosyal olarak inşa edilir ve sosyalleşme süreçleriyle öğrenilir. Bağlam ve zamana özgü ve değişkendir. Cinsiyet, belli bir bağlamda bir kadın veya erkekte neyin beklendiğini, neye izin ve değer verildiğini belirler ve daha geniş bir sosyo-kültürel bağlamın bir parçasıdır. Uygulamada cinsiyetle uğraşırken genellikle eşitlik söz konusudur, eşit haklar, sorumluluklar ve erkekler ve kadınlar için fırsatlar anlamına gelir. Cinsiyet sorunları çok çeşitli olabilir:

örneğin; erkeklerde, yapısal işsizlik. Bütün gün aylak aylak gezen ayrıcalıklı erkekler, ailenin geçimini sağlama rolünden yoksundurlar. Yaşadıkları hayal kırıklıkları bir yana dışlandıkları ekonomik ve sosyal refahtan paylarını aramanın bir yolu olabilen aşırılıklara açık hale gelmişlerdir. Kadınlarda cinsiyetle ilgili konular, tecavüzün bir çatışma silahı olarak kullanılması örneğinde olduğu gibi cinsel şiddete ilişkindir ancak kadınların istihdama veya eğitime dahil edilmemesi de önemli bir konudur. Toplumsal cinsiyet, toplumdaki savunmasız gruplara odaklanır. Bu bağlamda çocuk askerler ve onların topluma yeniden entegrasyonu ile ilgilenmektedir. Travmalarından kurtarılamamış gençlerin yeniden toplumla bütünleşememeleri nedeniyle terörist veya isyancı gruplara kolayca yeniden katılabilmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Toplumsal cinsiyet eşitliği, nüfusun tamamına hitap ettiği ve aynı zamanda istenen bir son durum olduğu için CIMIC faaliyetlerinin önemli bir yönünü oluşturur. Bu bakımdan dünyadaki savunmasız grupların konumunu iyileştirmeye çalışan BM Binyıl Hedefleri ile de uyumludur. Dahası, toplumsal cinsiyet eşitliği özellikle 1325 ve daha yakın zamanda 1820, 1888, 1889 ve 1960 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları (UNSCR) ile de desteklenmektedir. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:05.01.2020)

BM Güvenlik Konseyi oybirliğiyle 31 Ekim 2000 tarihinde, 1325 sayılı kadın, barış ve güvenlik hakkındaki kararı kabul etmiştir. Bu karar savaşın ve silahlı çatışmanın kadınlar üzerindeki orantısız etkilerini ele almaktadır. Karar aynı zamanda kadınların çatışmaların önlenmesindeki rolünü ve barış görüşmelerine ve politik/sosyoekonomik yeniden yapılanmaya tam katılımlarının önemini vurgulamaktadır. Eylül 2009'da NATO, UNSCR 1325 sayılı karar ve toplumsal cinsiyet perspektiflerini, silahlı çatışmalar sırasında korunma önlemleri dâhil olmak üzere NATO komuta yapısına dâhil etme konusundaki 40-1 sayılı BI-SC Direktifini yayınlamıştır. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:05.01.2020)

4.10.5.2. CIMIC'in Toplumsal Cinsiyet Bakış Açılarına İlişkin

Yönleri

Balkanlar, Irak ve Afganistan gibi birçok operasyon misyona toplumsal cinsiyeti dahil etmenin başarıya katkıda bulunabileceğini göstermiştir. Cinsiyet perspektifi, kadın ve erkeklerin farklı güvenlik açıklarının, ihtiyaçlarının ve çıkarlarının belirlenmesine yardımcı olabilir. Bir görev sırasında, CIMIC

faaliyetlerinin ve cinsiyetle ilgili konuların buluşacağı birkaç odak alanı vardır. Bunlar; sağlık, eğitim, istihdam, ekonomik gelişme, insani yardım ve güvenlik şeklinde sayılabilir. Cinsiyeti barış ve istikrar operasyonlarında tartışmak için kullanılan baskın çerçeve, toplumsal cinsiyetin yaygınlaşmasıdır. Bu, tüm alanlarda ve politikalar, mevzuat veya programlar da dâhil tüm düzeylerde planlanan eylemlerin kadın erkek, kız ve erkek çocukları için etkilerini değerlendirme sürecidir. Sonuçlarından eşit bir şekilde faydalanabilmeleri için kadın ve erkeklerin ortak kaygı ve tecrübelerini tüm politik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki politika ve programların tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme adımlarının ayrılmaz bir parçası haline getirme stratejisini, yani cinsiyet kaynaştırmasını gerektirir. Cinsiyet eşitliği ise UNSCR' nin 1325 sayılı kararı doğrultusunda kadınların toplumsal süreçlere katılımcı olarak dâhil edilmelerini amaçlayan bir yaklaşımdır. Toplumsal cinsiyetin yaygınlaştırılmasıyla sadece kadınlara odaklanılmaz, ancak kadınlar toplumdaki dezavantajlı konumlarından dolayı daha sık kaynaştırma uygulamalarının hedefleri ve yararlanıcılarıdır. (<http://www.cimic-coe.org> E.T:03.01.2020)

4.10.5.3. CIMIC Operatörü Cinsiyet Farkındalığı Rehberi

Bir CIMIC operatörü cinsiyet bilincinin çalışma ortamının ayrılmaz bir parçası olduğunu bilmelidir. Cinsiyet perspektifine sahip olmak, ilgili sorumluluk alanında dikkate alınması gereken tüm savunmasız gruplar hakkındaki anlayışı geliştirmek için gereklidir. Bu perspektife sahip olmak, yerel nüfusa, kuruluşlara ve yetkililere daha iyi erişim, daha iyi bilgi paylaşımı demektir. Karşılıklı anlayışın ve saygının iyileştirilmesine yol açabileceği için birçok avantaja sahiptir. Aynı zamanda durumsal farkındalığı da geliştirecektir. Bununla birlikte, daha fazla cinsiyet odaklı bir yaklaşım uygularken dikkatli olmak gerekir, çünkü birçok kültür hala kadınları toplumun eşit üyeleri olarak görmez ve çoğu zaman CIMIC personelinin iyi niyetli çabaları bu eşitsizliğin kurbanı olmaya mâhkumdur. Çünkü kişisel görüşünüz ne olursa olsun, bir toplumun değerlerini değiştirmeye çalışmak akıllıca değildir. CIMIC personeli cinsiyet sorunlarının farkında olmalı ve misyonu geliştirecek cinsiyet odaklı bir yaklaşıma hazırlanmalıdır. Ayrıca, bazı durumlarda erkek askerlerin yerel kadınlarla ilişki kurması kültürel olarak kabul edilmez. Bu nedenle, bir CIMIC ekibi toplam nüfusa katılabilmek için kadın ekip

üyelerini içermelidir. CIMIC operatörleri, operasyonun farklı seviyelerinde konuşlandırılmış Cinsiyet Danışmanları, Cinsiyet Alan Danışmanları ve Cinsiyet Odak Noktaları gibi cinsiyet uzmanlarıyla yakın çalışmalıdır. (CCOE, 2008)

4.11. SİVİL AKTÖRLERE ve ÇEVRELERİNE DESTEK

Kapsamlı bir yaklaşımda, sivil aktörlere ve çevrelerine verilen askerî destek, ancak görev kapsamındaki askerî misyonun yerine getirilmesi için destekleyici koşullar yaratılması gerektiği takdirde gerçekleştirilecektir. Bilgi, personel, malzeme, ekipman, iletişim olanakları, uzmanlık veya eğitim gibi geniş bir kaynak yelpazesini içerebilir. Bunu sağlamak CIMIC'in rolüdür ancak ordunun tüm unsurları tarafından yerine getirilebilir. (CCOE, 2012)

Operasyonun türünden bağımsız olarak, karmaşık bir sivil sektör, sorunun bir parçası olduğu kadar çözümün de bir parçası olacaktır. Komutan; polis, yerel yönetim, acil durum hizmetleri, kamu hizmetleri vb. gibi hususlar da dâhil olmak üzere sivil yönetimin net bir resmini net olarak görmek isteyecektir. Askerî ve çeşitli sivil kuruluşlar arasındaki iş birliği ve eşgüdümün türü ve derecesi, sivil kuruluşun türüne bağlı olarak değişecektir. Sivil organizasyonlar aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

-Kamu Kuruluşları (GO): GO' lar, uzmanlık alanlarına bağlı olarak, JOA' daki çabaları desteklemek için kendi hükümetlerine bağlı olarak çalışırlar. İyi yönetim, sağlık desteği, ekonomik kalkınma, altyapı yeniden yapılanma ve geliştirme, eğitim ve politik kapasite geliştirme konularında uzmanlık sahibidirler. Bunların ana odağı İnsani Yardımın (HA) dağıtılmasından uzun vadeli kalkınma projelerine kadar değişmektedir. (CCOE, 2012)

-Uluslararası Örgütler (IO): IO' lar hükümetler arası anlaşmalar ile kurulur ve çeşitli Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşları ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası düzeyde çalışırlar. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) bunlardan biridir ve BM sistemi aracılığıyla sağlanan kalkınmaya yönelik teknik yardımı yönetir ve koordine eder. CIMIC bu örgütlerden, Birleşmiş Milletler İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi (UNOCHA), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Dünya Gıda Programı (WFP) ve benzerlerinin operasyon sahasındaki yardım faaliyetlerini

koordine etmek durumunda kalabilir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) karşılaşılacak diğer bir etkili örgüttür. (CCOE, 2012)

-Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar): STK' lar çeşitli görevler, roller ve öncelikler içeren geniş bir organizasyon yelpazesi içerisinde yer almaktadır. Kriz bölgesinde çok sayıda kişi ve kurum faaliyet gösteriyor olabilir ve birçoğu askerî birliklerin konuşlandırılmasından belirli bir süre önce oradadırlar. Bazıları iş birliğine katılmak konusunda isteksiz olabilir ve faaliyetlerini koordine etme girişimlerine direnebilir. Bununla birlikte, ortak bir amaç doğrultusunda çalışmak için bilgi alışverişi ve kaynakların koordinasyonu yoluyla iş birliği yapma imkânı her zaman vardır. Kriz sırasında iş birliği için mekanizmalar ve süreçler kurmak esastır. Ancak barış zamanında kurulacak düzenli bir irtibat, Komutanın çeşitli STK türlerini ve hassasiyetlerini anlamasına yardımcı olacaktır. STK'lar BM Şartının 71. Maddesinde kabul edilmiştir ve iki kategoride değerlendirilir:

- Yetkilendirilmiş: Yetkilendirilmiş bir STK, önde gelen IO' lar tarafından bir çatışma veya krizde resmen tanınmış ve etkilenen alanda çalışmaya yetkili kılınmıştır.

-Yetkilendirilmemiş: Yetkilendirilmemiş bir STK' nın resmi bir tanımı veya yetkisi yoktur ve bu nedenle özel bir endişe kaynağıdır. Bazı durumlarda bu kuruluşlar bir IO veya yetkili bir STK ile sözleşmeli olarak çalışabilir. Diğer durumlarda özel kuruluşlardan ve bağışçılardan fon alırlar. Çatışmadaki bir kesimi desteklemek için oluşturulan ve genellikle dış destek sağlama aracı olarak oluşturulan STK örneklerine de rastlanmaktadır. (CCOE, 2012)

CIMIC personelinin sahada karşılaşacağı diğer yapılar “kurumsal sektör” ile “yerel yönetim ve nüfus” tur. Askerî birliklerin konuşlandırıldığı esnada, kriz bölgesinde kurulmuş olan veya çatışma sonrası ulus inşası ve yeniden yapılanma sürecinde erken devreye girebilecek olan çokuluslu işletmeleri, sivil şirketleri ve diğer ticari çıkarları içeren bir kurumsal sektör her zaman vardır. Yerli işletmeler, yerel toplum hakkında faydalı bir bilgi kaynağıdırlar. Bu işletmeler aynı zamanda demobilize silahlı güçlerin topluma yeniden entegrasyonu gibi faaliyetlerde kritik bir rol oynarlar. Krize cevaben konuşlandırılan sivil şirketler, acil yardım girişimlerinin yanı sıra uzun vadeli kalkınmaya da katkıda bulunabilir. CIMIC açısından faaliyetlerin koordinasyonu için bu kuruluşlarla irtibat kurmak

önemlidir. Yerel yönetimler ve nüfus; yerel aktörler ve operasyon sahasında bulunan ve aslen o ülke / bölgeden olan tüm insan ve kuruluşlardır (Ev Sahibi Ulus). Bunlar sivil, para-militer yapılar ve askerlerden oluşabilir. (Örneğin; ev sahibi ülke güvenlik güçleri, ev sahibi ülke ulusal ve yerel yönetimi, yerel nüfus vb.) Yerel yönetimler ve nüfusa desteğe örnek olarak IOM' un, Sudan'da ülke içinde yerinden edilmiş, 120.000'den fazla kişinin iadesi ve yer değiştirmesine yardım etmesi gösterilebilir. (CCOE, 2012)

4.11.1. Temel BM Politikaları ve Seçilmiş Rehberler

4.11.1.1. İnsancıl Kavram ve İlkeler

İnsani Yardım: İnsani yardım, birincil hedef olarak hayat kurtarmayı ve krizden etkilenen bir nüfusun çektiği acıyı hafifletmeyi amaçlayan yardımdır. İnsani yardım, temel insani ilkelere uygun olarak verilmelidir.

Temel İnsani Yardım İlkeleri: Birleşmiş Milletler insani yardım çalışmalarında bu ilkelerin merkezi rolü, Genel Kurul tarafından iki karar ile resmen tasdik edilmiştir. İlk üç ilke 1991' de yürürlüğe giren 46/182 sayılı Genel Kurul kararında onaylanmıştır. Dördüncü ilke 2004 yılında 58/114 sayılı karar ile eklenmiştir. Bu ilkeler; insanlık, tarafsızlık, kayırmama ve operasyonel bağımsızlıktır.

İnsanlık: Bulundukları her yerde, çocuklar, kadınlar ve yaşlılar gibi toplumda en savunmasız kişilere özellikle dikkat edilerek insanın acı çekmesinin engellenmesini ifade eder. Tüm mağdurların onuruna ve haklarına saygı gösterilmeli ve korunmalıdır.

Tarafsızlık: İnsani yardım, düşmanlıklara katılmadan veya siyasi, dini veya ideolojik nitelikteki tartışmalarda taraf tutmadan sağlanmalıdır.

Kayırmama: İnsani yardım, etnik köken, cinsiyet, milliyet, siyasi görüşler, ırk veya din temelinde ayırım gözetilmeksizin sağlanmalıdır. Acıların giderilmesi yalnızca ihtiyaçlar tarafından yönlendirilmeli ve en acil sıkıntı durumlarına öncelik verilmelidir.

Operasyonel Bağımsızlık: İnsani eylem, insani eylemin uygulandığı alanlarla ilgili olarak sahadaki aktörlerin kendi siyasi, ekonomik, askerî ve benzeri diğer hedeflerinden özerk olmalıdır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.11.1.2. Karmaşık Acil Durumlarda Sivil-Asker İlişkileri

Birleşmiş Milletler perspektifinden karmaşık acil durumlardaki sivil-asker ilişkisi IASC referans belgesinde 28 Haziran 2004'te açıklanmıştır. Bu belgenin üç amacı vardır. Birincisi, karmaşık acil durumlarda sivil-asker ilişkilerinin doğasını ve karakterini jenerik bir şekilde vurgulamak. İkincisi, askeri birliklerle koordinasyonda uyulması gereken bazı temel insani ilkeleri ve kavramları gözden geçirmek. Üçüncüsü ise sivil-asker koordinasyonunda çalışanlara yönelik kritik hususlara dikkat çekmektir. Bu belge insani yardım sağlayıcıları için karmaşık acil durumlarda sivil-asker ilişkileri için özel olarak hazırlanmış operasyonel rehberler oluştururken başvurabilecekleri önemli bir kaynaktır.(UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.11.1.3. Karmaşık Acil Durumlarda BM İnsani Yardım Faaliyetlerini Desteklemek İçin Askerî ve Sivil Savunma Varlıklarının (MCDA) Kullanımı Hakkında Rehber

Karmaşık Acil Durumlarda Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Faaliyetlerini Desteklemek İçin Askerî ve Sivil Savunma Varlıklarının Kullanımına İlişkin Kılavuz İlkeler (MCDA Rehberi), 2003, Revizyon 1- Ocak 2006 tarihli belgede yayınlanmıştır. Bu belge, karmaşık acil durumlarda insani hedeflerin izlenmesi hususunda BM' nin desteklenmesine yönelik yabancı askerî ve sivil savunma personelinin, malzemelerinin ve hizmetlerinin kullanımına dair kılavuz ilkeler sunmaktadır. Bu ilkelerin temel işlevi kaynakların kullanılma şekli ve zamanını ortaya koymaktır. BM kurumlarının nasıl örgütleneceği, askerî ve sivil savunma varlıklarının kullanımıyla ilgili olarak yabancı askerî güçlerle nasıl bağlantı kuracağı ve bağlantı kurulduktan sonra faaliyetlerini nasıl koordine edeceği konusunda rehberlik etmektedirler. Belge ayrıca diğer acil durumlarda da değerli olabilir. Bu ilkeler, Birleşmiş Milletler Askerî ve Sivil Savunma Varlıkları (BM MCDA)' nın (İnsani yardım faaliyetlerini desteklemek için BM kontrolü altında konuşlandırılmış olan ve BM insani yardım kuruluşları tarafından özellikle talep edilen askerî ve sivil savunma kaynaklarının) ve mevcut askerî ve sivil savunma kaynaklarının kullanımını kapsar. Gerekli ve uygun görüldüğünde askerî ve sivil savunma kaynaklarını istemek ve koordine etmek ve BM insani girişimlerini doğrudan etkileyen faaliyetleri yürüten yabancı askerî güçlerle

etkileşime girmek için bazı ilkeler, kavramlar ve prosedürler belirlenmiştir. Bu ilkeler öncelikle BM insani yardım kuruluşları ve bu kuruluşların operasyonel ortakları, insani yardım koordinatörleri, BM MCDA komutanları, BM insani yardım kuruluşlarını desteklemek üzere görev yapan birlik komutanları ve BM insani yardım faaliyetlerini yabancı askerî güçlerle koordine eden irtibat görevlileri tarafından kullanılmak üzere tasarlanmıştır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Tüm insancıl aktörler burada belirtilen ilkelere, kavramlara ve prosedürlere aşina olmalı ve uygun şekilde bunlara uymaya teşvik edilmelidir. Askerî ve sivil savunma kaynakları insani yardım kapsamında üye devletlerdeki ve bölgesel örgütlerdeki karar vericiler tarafından da kullanılabilirler. Bu ilkeler ayrıca, barışı koruma güçleri de dâhil olmak üzere, yabancı askerî birlik komutanlarına veya sivil savunma teşkilat başkanlarına, görevlerini yerine getirmede klavuzluk eder. Bu belge karmaşık acil durumlarda askerî ve sivil savunma varlıklarının kullanımına odaklanmaktadır. Bir felaket veya çatışma sonrası toplumun yeniden inşası ve rehabilitasyonu sırasında askerî ve sivil kaynakların etkin bir şekilde koordine edilmesi, genellikle yardım operasyonları sırasında gerçekleşir; ancak yeniden yapılanma ve rehabilitasyon faaliyetleri bu belgenin kapsamı dışındadır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

Şekil 15: Karmaşık Acil Durumlarda İnsani Yardım

Kaynak: CCOE, 2012.

4.11.1.4. Afet Yardımında Askerî ve Sivil Savunma Varlıklarının Kullanımı Hakkında Rehber

Afet Yardımında Askerî ve Sivil Savunma Varlıklarının Kullanımına İlişkin Yönergeler (Oslo Yönergeleri), 1994, Güncelleme Kasım 2006, Revizyon 1.1- Kasım 2007 tarihli. Bu belge, barış zamanında, işleyen ve istikrarlı siyasi koşullara sahip bir ülkede meydana gelen, doğal, teknolojik veya çevresel felaketlere yöneliktir. BM-CM Coord katılım stratejisi askerlerle “iş birliği” şeklinde olacaktır. BM yardım sağlayıcıları tarafından kullanılan yabancı MCDA normalde dolaylı yardım ve altyapı desteği ile sınırlanacaktır. Bu belgede ortaya konan kılavuz ilkeler afetten etkilenen Devletin iç askerî ve sivil savunma kaynaklarını kullanma şekline müdahale etmemekte; hiçbir kısıtlama amacı taşımamaktadır. BM insani yardım faaliyetlerini desteklemek için MCDA' yı kullanma kararı, etkilenen Devlet ile ortaklaşa verilmelidir. Bu durumlarda İnsani Yardım Koordinatörü / Yerleşik Koordinatör BM politikasını belirlerken tamamlamayı, bağımlılık ve Maliyet Fonlaması hususlarını dikkate almalıdır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008)

4.11.1.5. BM Sivil-Asker Koordinasyonu (UN- CMCoord)

BM Sivil-Asker Koordinasyonu (UN-CMCoord); insani ilkeleri korumak ve desteklemek, insani olmayan acil durumlarda sivil ve asker aktörler arasındaki temel diyalog ve etkileşimi sürdürmek, rekabetten kaçınmak, tutarsızlığı minimize etmek ve uygun olduğunda ortak hedeflere ulaşmak amacıyla BM insani yardım kuruluşları ile askeri birlikler arasında oluşturulan koordinasyon şeklinde tanımlanmaktadır. Temel stratejiler bir arada yaşamadan iş birliğine kadar uzanmaktadır. Koordinasyon, irtibat ve ortak eğitim ile kolaylaştırılan ortak bir sorumluluktur. BM Sivil-Asker Koordinasyonu (UN-CMCoord), sivil ve askerî aktörlerin birlikte bulunduğu insani müdahale operasyonlarında, insani yardım ilkelerini teşvik etmek ve insani çalışma alanını korumak için gereklidir (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/overview> E.T:08.01.2020)

Sivil ve asker aktörler arasındaki temel diyalog ve etkileşim olarak tanımlanan OCHA(Office for Coordination of Humanitarian Affairs), BM-CMCoord'un odak noktası olup, uluslararası topluluğa Askerî ve Sivil Savunma

Varlıklarının (MCDA) kullanımına ilişkin kılavuzların geliştirilmesi ve kolaylaştırılmasının yanında özel BM-CMCoord eğitim programları ve askerî simülasyon tatbikatlarına insani destek ve konuşlandırılabilir uzmanlık sağlar. OCHA, İnsani Yardım Koordinatörlerini / Operasyonlarını desteklemek için UN-CMCoord acil müdahale araçlarını planlar, seferber eder ve koordine eder. BM-CMCoord kurallarını teşvik eder, yetenekli insani sivil-askerî koordinasyon görevlilerini dağıtır ve CMCS eğitim ve tatbikat programlarını uygular. (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/overview> E.T:08.01.2020)

4.11.1.6 Barışı Koruma Misyonunda Sivil-Askerî Koordinasyon (UN-CIMIC)- BM Barışı Koruma Operasyonları Dairesi

Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarındaki askerî personel ile BM askerî misyonları, BM Polisi, BM kurumları, Ev sahibi ulus hükümeti ve özel kuruluşlar ve bireyler ile sivil toplum örgütlerinin sivil unsurları arasındaki operasyonel koordinasyondur. Bu eşgüdüm, BM bütünleşik misyonunun askerî bileşeni ve BM'nin bütün yelpazesine yayılmış BM bütünleşmiş misyonlarının askerî bileşenleri tarafından üstlenilen ve/veya kolaylaştırılan çatışma önleme, barışı uygulama, barışı koruma ve barış inşasına geçişi içeren Barışı Destekleme Harekâtını kapsamaktadır. BM askeri varlığı açısından bu sürece “UN-CIMIC” adı verilir. “CIMIC” alt terimi (sivil-askerî koordinasyon), BM güç unsurları arasında çaba birliğini teşvik etmek için ortak bir referans noktası olarak kullanılmaktadır. Bu yönüyle NATO “CIMIC” (sivil-asker iş birliği için) ile hiçbir şekilde benzeşmemektedir. UN-CIMIC, görev koordinasyon sistemini temsil eden, sivil ve askerî bir dizi koordinasyon sisteminden biridir. UN-CIMIC sivil-askerî koordinasyon operasyonlarını ve personelini ifade ederken, Sivil-Asker Koordinasyonu (CMCoord), BM bütünleşmiş misyonlarındaki sivil personel ve bu fonksiyonlardaki taahhütleri ifade eder. UN-CIMIC'in iki temel işlevi vardır. İlk işlevi, barış sürecinde askerî ve sivil aktörler arasındaki operasyonel etkileşimi yönetmek; ikincisi ise iyi bir zamanlamayla insani yardım ve kalkınma çalışmalarında askerî otoriteden sivil liderliğe geçişi yönetmektir. (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/overview> E.T:08.01.2020)

4.11.1.7. İnsani Acil Durumlarla (HE) ve Afet Yardımıyla (DR)

İlgili CIMIC Operatör Rehberliği

İnsani Acil Durum (HE) ortaya çıktığında ve/veya Afet Yardımına (DR) ihtiyaç duyulduğunda devreye girer. Hazırlık, aktivasyon işlemi ve ana üsse dönme adımlarından oluşur. Hazırlıklı olma, acil bir durumdan önce HE ve DR ile başa çıkabilmek için mümkün olduğunca iyi eğitilmiş olmayı ifade eder. Bu eğitim çeşitli programlarla edinilebilir. Bu programların en önemlileri: UNOCHA, Sivil Askerî Koordinasyon (CMCoord) eğitimi (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/training-partnerships%20>) ve AB sivil koruma mekanizması (CPM) eğitimidir. (http://ec.europa.eu/echo/civil_protection/civil/prote/activities.htm#training) Aktivasyon adımı, önce görev ve insani acil durum hakkında mümkün olduğunca fazla bilgi ve istihbarat edinilir. Bu bilgiler ulusal mekanizmalar dışında; reliefweb (<http://reliefweb.int/>) ve VOSOCC (Sanal Online Site Operasyon Komuta Merkezi; <http://vosocc.unocha.org/>) adreslerinde bulunabilir. Bu adreslerde tüm HE ve DR' ler ile ilgili mevcut ve güncel verileri bulunabilir. (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/overview> E.T:11.01.2020)

İnsani acil durum veya felaket yaşanan ülkeye havaalanı / liman gibi bir giriş noktasında bulunan, “kabul merkezinden” girilir. (Genellikle BM veya AB ekibi tarafından yönetilir). Kabul merkezi, BM ve muhtemelen AB personeli ile çalışan BM Acil Durum İdaresi Başkanlığının (LEMA) ve Yerinde Operasyonlar Koordinasyon Merkezinin (OSOCC) konumu ve diğer yer bilgileri dâhil ilk verileri ilgililere dağıtır ve formaliteler konusunda yardımcı olur. Kabul merkezinden sonra OSOCC' ye giriş yapılır. OSOCC ayrıca tüm ilgili tarafların (IO'nun / STK'ların / GO'ların vb.) iletişim bilgilerini ve bölgedeki durumla ilgili en son haberleri ilgililerine ileterek tüm aktörler / kuruluşlar arasındaki koordinasyona yardımcı olur. Daha sonra LEMA'ya giriş yapılır. Operasyon sırasında, mümkün olduğunca düzenli olarak LEMA ve OSOCC ile irtibatla kalınmalıdır. Bu aşamada CIMIC operatörleri ayrıca düzenli olarak kendi ülkesindeki ve / veya o ülkenin yerel ulusal temsilciliğindeki irtibat personeli ile diyalog halinde olmalıdır. Bu şekilde ülkeleri, CIMIC operatörlerine, en güncel

bilgileri verebilir ve gerekirse yardımcı olabilirler. Operatörler, Operasyon sırasında (mümkün olduğu kadar) temel insani yardım ilkelerine, ev sahibi ülke / LEMA kurallarına ve kendi ulusal kurallarına ve uyarılara uymalıdır. (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/overview> E.T:11.01.2020)

Ana üsse dönme adımı görev tamamlandıktan sonra eve dönüş için ayrılmayı ifade eder. İlk kural görevi devralan personele uygun bir devir teslim yapmaktır. Görevi devralan personele, ev sahibi ülke temsilcilerine, LEMA' ya ve OSOCC' ye eldeki bilgilerin verilmesi kritik öneme sahiptir. Eve döner dönmez bir değerlendirme raporu hazırlanır (neler yapıldı, operasyon nasıldı, öğrenilen dersler ve gelecek için tavsiyeler). (<http://www.unocha.org/what-we-do/coordination-tools/UN-CMCoord/overview> 11.01.2020)

4.11.2. CIMIC Projeleri

CIMIC Projeleri, CIMIC' in Sosyal Hizmet Disiplini ile kesiştiği yer ve ortak paydadır.

4.11.2.1. CIMIC Projelerinin Amacı

Bir CIMIC projesi, askerî güç tarafından bağımsız olarak veya bir ya da daha fazla sivil kuruluşla (ulusal ve / veya bölgesel otoriteler, yerel nüfus, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar) ortaklaşa yönetilen özel bir görev veya faaliyettir. Genellikle ortaklık tercih edilir ve böylece proje daha çok uygulanabilir ve sürdürülebilir olur. CIMIC projelerinin ana amacı misyonu desteklemektir.

4.11.2.2. Proje Özellikleri

Bir CIMIC projesi oluştururken boyut ve karmaşıklığa dikkat edilir. Proje açıkça tanımlanmış ve görev odaklı olmalıdır. Bunun için koordinasyon ve esneklik şarttır. CIMIC Projeleri hem taktik hem de stratejik seviyelerde olabilir. Projeler için fizibilite önemlidir. Yeterli kaynak ve fon olmadan proje yapılmamalıdır. Proje yaparken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da tarafsızlıktır. Buna dikkat edilmeden yapılan projeler kaş yaparken göz çıkarmak anlamına gelir. Projeler SMART prensibine (S-Özel, M- Ölçülebilir, A-Kabul Edilebilir, R- Gerçekçi ve T – Zamanında) uygun yapılmalıdır. (CCOE, 2012)

4.11.2.3. Proje Yaklaşımı

Proje tercihen bir programın parçası olarak yapılmalı ve yürütme aşaması, maliyetler, yerel katılım ve zamanlama bakımından daima kontrol edilmelidir. Sağlıklı bir proje yaklaşımı için aşağıdaki sekiz faktörün dikkate alınması gerekir:

1. Gereklilik: Projenin talep edildiğinden emin olunmalıdır.
2. Değerlendirme: Proje misyonu desteklemelidir.
3. Eleme: Proje ihtiyaca yönelik olmalı ve efor tekrarına neden olmamalıdır.
4. Kabul: Yerel mülkiyet ilkesine saygılı olunmalı. (Yerel mülkiyet ilkesi, projeye ilgili yerel nüfusun algısını ve kabulünü önemser.)
5. Yürütme: Yerel katılımı sağlamak önemlidir.
6. Tamamlama: Proje tamamlanabilir olmalı ve ek gizli taahhütler içermemelidir.
7. Geçiş: Projenin yerel bir yüzü olduğundan emin olunmalıdır. (CCOE, 2012)

Bir projenin planlama sürecinde, olası sorun kaynaklarından kaçınmak için aşağıdaki sorular yardımcı olabilir:

- Projenin diğer topluluklar üzerindeki etkileri nelerdir?
- Yardım ettiğimiz insanlar ile komşuları arasındaki ilişki nasıldır?
- Yardım bu ilişkileri daha iyi veya daha kötü hale getirecek mi, yoksa hiç etkisi olmayacak mıdır?
- Komşu toplulukların ihtiyaçları / tercihleri / öncelikleri düşünülmüş müdür?
- Projenin diğer topluluklar üzerindeki olumsuz etkileri düşünülmüş müdür?
- Projenin algılar ve ilişkiler üzerindeki etkileri nelerdir?
- Zaten burada veya yakınında benzer bir şey yapan var mıdır?
- Bölgedeki topluluklar arasındaki yıkıcı rekabet, şüphe, kıskançlık veya önyargı kaynakları düşünülmüş müdür?
- Bu faaliyet zararlı rekabet, şüphe, kıskançlık veya önyargıları önler mi veya artırır mı? Bu projeden kimler kazançlı çıkacaktır?
- Sağladığımız kaynaklar; hırsızlık, sapma, yolsuzluk veya diğer istenmeyen kullanım riskleri altında mıdır? (CCOE, 2012)

Projeler, CIMIC'in temel işlevleri arasında değildir, ancak Komutan proje yürütmeye karar verirse, CIMIC operatörleri her zaman planlama sürecinin en başından itibaren dâhil edilmelidir. Komutan, CIMIC şubesi ve yerel yetkililer/bakanlıklar tarafından onaylanmamış bir proje uygulamasını reddetmelidir. “İyi

niyetlere” dayanan projeler genellikle kusurludur ve sınırlı kaynakların israfına yol açar. Buna “İyi hissetme tuzağı” denir ve kesinlikle kaçınılmalıdır. Ancak bu, sahadaki birliklerin iyi şeyler yapmasının engellenmesi gerektiği anlamına gelmez. Projeler sadece yerel halka yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda birlikleri moral olarak destekler. Projelerde CIMIC operatörlerinin rehberliği ve tavsiyeleri mutlaka izlenmelidir. Doğru bir şekilde planlanıp yürütüldüğünde, projeler genel misyondan yararlanabilir ve kesinlikle yerel halkın durumunu iyileştirecektir. Bir projeyi başarılı kılan para miktarı değil, yukarıda belirtilen faktörlerin dikkate alınmasıdır. Kötü planlanmış ve uygulanmış bir proje, yalnızca müteahhitlere fayda sağlayacak ve ordunun itibarına zarar verecektir. Proje yaparken enine boyuna düşünülmelidir. Sahadaki birlik bir projeyi mükemmel bir şekilde yapabilir ancak eğer şartları varsa bu projenin ev sahibi ülke tarafından yapılmasına izin ve destek vermek daha iyidir. Çünkü burası onların ülkesi ve esas olan onların tercihidir. (CCOE, 2012)

4.11.2.4. CIMIC Proje Örneği

Hollanda İl İmar Ekibi üyesi ve Deh Rawod köyü muhtarı (Afganistan).

Sorun: Pazar ve sulama kanalında çok fazla çöp olduğundan hastalıkların yayılma olasılığı vardı.

Proje adı: Rawod Köyü için çöp kamyonu.

Proje detayları: CIMIC, muhtar ile Afgan hükümeti arasında temas kurdu. Kamyon Afgan hükümeti tarafından alındı ve pazarı temizlemek için kullanıldı. Pazarcılar ücret ödedi, bu ücret kamyon şoförünün maaşı, kamyonun bakımı ve yakıt için kullanıldı. Yeni güç yapısı (gelir) oluşturulmadı. Muhtar zaten görevindeydi. Proje ayrıca iyi yönetişimi destekledi. (CCOE, 2012)

4.11.2.5. Etkinlik Ölçütleri (MOE) ve Performans Ölçütleri (MOP)

Etkinlik Ölçütleri (MoE) yürütülen CIMIC eylem ve projelerinin istenen etkilere ulaşıp ulaşmadığını ve dolayısıyla Komutanın hedeflerini ve misyonu gerçekleştirmeye yarayıp yaramadığını belirler. Performans Ölçütleri (MoP) ise, CIMIC görevlerinin yerine getirilmesini ve misyonun uygulanışını değerlendirmek için kullanılan kriterlerdir. MoE' ler ve MoP' lar, sürekli

geliştirilir ve iyileştirilirler. MoE ve MoP' lar tasarlanırken aşağıdaki genel kriterler göz önünde bulundurulmalıdır:

Alakalı Olma: MoE, doğrudan Komutanın nihai amacını destekleyecek görevlerle ilgili olmalıdır.

Ölçülebilirlik: Etkinliği ölçmek için, eylemi gerçekleştirmeden önce bir değerlendirme temeli oluşturulmalıdır. Etkinlik değerlendirme temel çizgisine göre ölçülecektir.

Zamanındalık: Her MoE ve / veya MoP için geri bildirim, zamanında ve net bir şekilde belirtilmeli ve belirli zaman dilimlerinde rapor etmek için plan yapılmalıdır. (CCOE, 2012)

MoE' ler, gözlenebilir, hassas ve gelişmiş olmalıdır. CIMIC'i desteklemek için geliştirilen MoE'ler, doğrudan sebep-sonuç ilişkilerini belirlemek için mümkün olduğunca spesifik olmalıdır. Bir 'etkinin' ölçülebilir olması gerektiği unutulmamalıdır. MoE ne kadar belirgin olursa, istenen etkiyi üretmek için hangi eylemlerin gerekli olduğunu belirlemek de o kadar kolay olacaktır. MoE' lerle ilgili en büyük sorunlardan biri değişkenleri izole etmekte ve doğrudan bir sebep-sonuç ilişkisi kurmakta zorluk çekmektir. CIMIC yetenekleri kritik liderlere / karar vericilere ve iletişim kurulan sivil ortamlara yöneliktir. Bu, özellikle insan davranışını değerlendirirken somut nedensel ilişkiler kurmayı çok daha zorlaştırır. CIMIC eylem ve projeleri ve bunların etkileri bütün aktörlerce (CIMIC ekibi, proje yöneticisi veya CIMIC Merkezi vs.) gözlemlenebilir. Gözlem bireyseldir ve bir olaya dayalıdır. (CCOE, 2012)

Örnek Değerlendirme Senaryosu:

CIMIC ekibi birkaç aydır belirli bir bölgede çalışmaktadır. Bölge genel olarak sakinidir. Toplumla olumlu bir iş ilişkisi yaratılmıştır. CIMIC ekibi, yerel halkla Komutanın hedeflerini destekleyen güçlü bir ilişki kurduğuna inanmaktadır. Kilit liderlerin evlerine ve iş yerlerine ziyaretler yapılmakta ve nüfusun sivil yönetime katılması için birlikte çalışılmaktadır. Çalışmalar misyona ve Komutana destek anlamında olumlu etkiler yaratmaktadır. Ancak, yerel yönetime muhalif bir liderin, halkı sivil yönetime katılmaktan caydırmak

amacıyla halka hitap etmeyi planladığı istihbaratı alınmıştır. CIMIC, araştırmalarına ve bölgesel farkındalığına dayanarak, bu konuşmacının amacının yerel toplumu söylemiyle dengesizleştirmek olduğunu ve önceki konuşmalarda genç üniversite öğrencilerini ve temel haklarından mahrum olan gençleri hedef aldığını bilmektedir. CIMIC ekibine, muhalif liderin faaliyeti hakkında Komutana geri bildirimde bulunma görevi verilmiştir. (CCOE, 2012)

Örnek MoE:

Komutanın hedefi (son durum): Bölgede güvenlik ve istikrarı sağlayın.

CIMIC etkisi (Hedefine destek olarak Komutana sağlanacak etkidir): Yerel nüfus sivil yönetime katılacak mı? /Komutanın yerel nüfusa erişmesine ve nüfuz etmesine izin verilecek mi?

Eylemler (Halkı sivil yönetime katılmaya teşvik etmek ve etkilemek amacıyla CIMIC ekibinin gerçekleştirmeyi planladığı projeler veya faaliyetlerdir.):

1. Yerel liderler (siyasi, hükümet, dini, kabile, eğitimsel) CIMIC ekibi tarafından düzenli olarak belirlenecek ve ziyaret edilecektir.
2. CIMIC ekibi, haklarından mahrum edilmiş gençlerle ilişki kurmak için internet kafede ve Üniversite kantininde birer tartışma grubu oluşturacaktır.
3. CIMIC ekibi belediye meclisi toplantılarına katılacaktır.

Örnek Performans Ölçümü (MoP) (yürütülen ve kullanılan eylemler):

1. tarihinden bu yana bölgede yerel yönetim yanlısı miting / gösteri sayısı.
2. tarihinden bu yana olumlu yeni medya hikayelerinin yüzdesi.
3. tarihinden bu yana demokratik olarak seçilen, işlevlere katılan vatandaş sayısı.
4. 25 yaş altındaki vatandaş sayısı (Üniversiteliler ve memnuniyetsiz gençlik yaş aralığı) (CCOE, 2012)

Yukarıdaki senaryoyla ilgili olarak CIMIC ekibinin halka bir sunum yaptığı ve gençler için yeni bir okul yapma projesini paylaştığını düşünelim. Bu konuşmanın ve projenin etkinliğini gözlem veya anketler yoluyla değerlendirmek gerekecektir. Birçok değerlendirme aracı olmakla birlikte “Likert Ölçeği” anketlerde sıkça kullanılan bir ölçümdür. Değerlendirilen konuyla ilgili kişilerden yorum yapması istenir. Sıklıkla tek sayıda yanıt kullanılır:

1. Konuşmacının sunumunu beğendim.
2. Yeni bir okulun konusu benim için önemlidir.
3. Benim için daha önemli olan başka projeler var.
4. Konuşmacı köyüm için gerçekçi olmayan bir beklenti yarattı.
5. Bu sunum nedeniyle, bu projeye ikna oldum. (CCOE, 2012)

ŞEKİL 16: Örnek Proje Anketi

SORU	Tamamen Karşıyım	Karşıyım	Kararsızım	Aynı Fikirdeyim	Kesinlikle Aynı Fikirdeyim
1					X
2				X	
3					X
4			X		
5		X			

Kaynak: CCOE, 2012

Ankete açık uçlu takip soruları da eklenebilir. Örneğin: Yeni bir okuldan daha önemli ne olabilir? Bu sorulara; “köyümüzün zaten bir okulu ve bir kliniği var, ancak kliniğin ekipmanı yok ya da komşularımın ihtiyaç duymadığımız bir okul yerine bazı sağlık hizmetlerine sahip olmaları daha önemlidir” gibi beklenmeyen cevaplar alınabilir. Önemli olduğu düşünülen başka sorular da eklenebilir, ancak bunları çok uzatmamak gerekir. Amaç sunumun etkinliğini değerlendirmektir. Son değerlendirme olarak köy halkının sivil yönetime katıldığı dereceye ilişkin başlangıç değerlendirmesini kullanarak (konuşmadan önce), CIMIC ekibi, etkinliğini öznel olarak değerlendirecek ve Komutana zamanında geri bildirimde bulunacaktır. (CCOE, 2012)

4.11.2.6. CIMIC Proje Teklif Şablonu

Proje Tanımı, Bölüm 1.

Yayınayan Birim	Proje Numarası	Sevk Tarihi	Durum	Öncelik	Belediye POC

- a. Proje Adı
- b. Proje tipi
- c. Yer
- d. Proje Tanımı / Zaman Çizelgesi
- e. Proje Geçmişi (arka plan bilgisi)
- f. Projenin yerel etkisi / Hedef kitle / Hedefler
- g. Proje uygulaması
- h. Proje gereksinimleri: Para / İnsan Gücü/ Makineler / Malzeme
- i. Ortaklık Düzenlemeleri (Sivil ve Askerî Kuruluşlar, Yerel nüfus, Bağışçılar)
- j. Ek açıklamalar
- k. Onay- Tarih, İsim, İmza

Proje Sonuç Raporu

- a. Proje süresi
- b. Yerine getirme derecesi
- c. Proje yürütme
Projenin yürütülmesini sağlayan ya da sınırlayan en önemli faktörleri tanımlayın.
- d. Proje Etkisi
Uygulamanın ardından projenin etkisini açıklayınız.
- e. Yerel Mülkiyet
Projenin sürdürülebilirliğini açıklayın
- f. Alınan Dersler
- g. Onay- Tarih, İsim, İmza. (CCOE, 2012)

4.11.2.7. Proje Bütçelemesi

Proje Bütçelemesi (CCOE, 2012)

	Bütçe	Gerçekleşen Maliyet	Açıklamalar
Yerel emek ödemesi			
Diğer yabancı hizmetler			
Yerel ulaşım			
Diğer ulaşım			
Malzeme			
Ekipman			
Diğer			
Toplam proje maliyeti			

ASKERİ KRİTER			
Soru/Düşünce	Evet	Hayır	Yorum
Proje gerekli mi?			
Proje başkası tarafından yapılabilir mi?			

Askerî katılım, yerel sivil otorite ve sorumluluktan ödün vermeyecek şekilde yönetilebilir mi?			
Proje askerî operasyonları desteklemek için gereken bilgi akışını sağlıyor mu?			
Sivillerle iş birliği içinde yürütülmeye uygun mu?			
Proje askerî operasyon / eğitim değeri sağlıyor mu?			
Ordunun katılımı, diğer kurumların işlevlerinin ve hizmetlerinin israfını veya gereksiz yere çoğaltılmasını önleyecek mi?			
Proje komutanın görevini destekleyecek mi?			
Proje ordunun herhangi bir şekilde yararına olacak mı?			

Proje diğer topluluklara dezavantaj teşkil edecek mi?			
FİZİBİLİTE			
Yerel geleneklere uygun mu?			
Komutanın görev / hedefini destekliyor mu?			
Gerekli tüm beceri ve insan gücü mevcut mu?			

4.12. CMIC MÜKEMMELİYET MERKEZİ (CIMIC CENTER of EXCELLENCE- CCOE)

CCOE çokuluslu desteği olan, NATO' ya akredite bir mükemmeliyet merkezidir. Hem sivillere hem de askerlere Sivil Asker İş Birliği-SAI konusunda uzman görüşü, yaratıcı ve güncel tavsiyeler ile katma değer sağlar. Bu organizasyonun ana hedefi eğitim ve tatbikatların yanı sıra doktrin geliştirmedir. CCOE' nin misyonu, NATO' ya, kuruluşu destekleyen ülkelere ve diğer askerî ve sivil kurum/kuruluşlara SAI faaliyet alanı ile ilgili dönüşüm çabalarını da kapsayacak şekilde yaratıcı ve güncel çözümler sunmak, SAI alanında var olan kavramları geliştirmek veya yeni kavramlar yaratarak politika ve doktrin oluşturmak, özel/uygulamalı eğitim vermek ve öğrenilmiş dersler süreçlerine katkıda bulunmaktır. (CCOE, 2012)

4.13. CIMIC/SAİ BOSNA ve KOSOVA DENEYİMLERİ

4.13.1. CIMIC/SAİ Bosna Deneyimi

“Bosna’ da, 1990’lı yıllarda yaşanan savaş, devletlerin SAİ konusunda ne denli hazırlıksız olduklarını ortaya koymuştur. Öyle ki Landon (1998:138), NATO’nun ilk barışı destekleme görevi olan IFOR deneyiminde, karmaşık ve küresel bir yapı arz eden böylesi bir istikrarsızlık durumuna karşı, Soğuk Savaş’ın izlerini taşıyan bir refleksle cevap verildiğini ileri sürer. Gerçekten de askerler, Soğuk Savaşın ardından kendilerini bekleyen yeni tür görevlerle ilgili ilk ciddi sınavlarını Bosna’da vermiştir. NATO’nun SAİ doktrin, teşkilat ve kadroları büyük ölçüde Bosna’daki tecrübeler ışığında şekillenmiştir. (Zaalberg, 2008:15) Esasen güvenliğin sadece askerlerin alanı olmaktan uzaklaştığının ve sivil boyutunun öne çıkmaya başladığının kabulü, üç dış işleri bakanının 1956’ da Kuzey Atlantik Konseyi için hazırladıkları “The Three Wise Men Raporu”na dayanır. Ancak 1991 yılındaki NATO Stratejik Konsepti yine de, gelişen güvenlik sorunlarına karşı sivil kaynaklardan yararlanmanın önemine dikkat çekmekle (NATO Backgrounder, 2008:1) ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve siyasi istikrarsızlıktan kaynaklanan etnik, dini ve mezhepsel çatışmalar gibi sorunlara gönderme yapmakla yetinmiştir. (Gaspar, 2011:37) NATO’nun operasyonel SAİ imkân ve kabiliyetlerini ve doktrin ve eğitim programlarını daha fazla geliştirmeye karar vermesi ise 1997 yılına denk gelir. Yeni bir SAİ konseptine duyulan ihyiyaç da Bosna harekâtı ile belirginleşmiştir. İlk dönem SAİ faaliyet ve uygulamaları, taktik seviyede icra edilen yerel halkla irtibat görevleri ve küçük ölçekli inşaat projelerinden ibarettir. Tüm bu faaliyetlerin temel amacı, yerel halkın desteğini kazanarak askerî personele yönelebilecek tehditleri asgari seviyeye indirmektir (Kuvvet Koruma). NATO liderleri tarafından yapılan açıklamalarda da SAİ uygulamalarının amacının “ulus” inşası değil askerî harekâta destek sağlamak olduğu vurgulanmıştır. (Zaalberg, 2008:6-7) Yürütülen bu faaliyet ve uygulamalar, yerel halkla karşılıklı güven inşası için yeterli olmamıştır. Çünkü genellikle katılımcı ülkeler askerî gereklilikleri SAİ prensiplerinin önüne koymuştur. İlk dönemde harekât bölgesinin sivil aktörleriyle etkili iletişim kanallarının kurulamaması nedeniyle her birliğin kendi anlayışına

göre yürüttüğü SAİ uygulamaları, misyona bütüncül ve olumlu bir katkı sağlamakta başarısız olmuştur.” (Öztürk, 2015:116-117).

Ancak bu olumsuzluklara rağmen askerlerin süreç içinde yeni görevlerine adaptasyonları sayesinde SAİ, misyon hedeflerine özellikle de hedeflenen son duruma ulaşmada etkili bir araç haline gelmiştir.

“Bosna’ da güvenlik ve istikrarın yeniden oluşturulmasına dönük çalışmalar kapsamında SAİ uygulamaları, başlangıçta acil yardım faaliyetlerini esas almış, daha sonra seçimlerin yapılabileceği güvenli bir ortamın sağlanmasını ve nihayet mültecilerin yaşadıkları yerlere geri dönebilmesini hedeflemiştir. (Flint, 2001:233) Böylece SAİ, Bosna’ daki harekâtın başarısında önemli rol oynayan bileşenlerin arasındaki yerini almaya başlamıştır. “Sivil Halka Destek” kapsamında hayata geçirilen SAİ uygulamaları, elektrik dağıtımından doğal gaz basınçlarının düzene konulmasına, yol ve köprü inşasından telekomünikasyon iyileştirmelerine, kullanım suyu temininden mültecilerin geri dönüş sürecinin hızlandırılmasına kadar pek çok farklı alanda kendisini göstermiştir. (Landon, 1998:122-123) “Sivil Aktörlerle İrtibat” kapsamında London (1998:135), G+1 günü (Harekât gününün ertesi) harekât bölgesinde yaklaşık 530 adet hükümet dışı kuruluş bulunduğunu belirttikten sonra bu durumun yarattığı irtibat ve koordinasyon güçlüklerine dikkati çeker. Yaşanan zorlukların nedeni organizasyon kültürü, terminoloji, konsept, amaçlar ve görev motivasyonu alanındaki farklılıklardır. (Metcalf, Haysom ve Gordon, 2012:29) Sorunlara rağmen, SAİ personeli bu kuruluşlarla görece etkili bir iletişim kurabilmiştir. Tabur seviyesinden SHAPE karargâhına kadar her seviyede açılıp işletilen SAİ merkezleri, harekât bölgesindeki sivil aktörlerle irtibatı muhafaza etmeyi başarmıştır.” (Öztürk, 2015:119)

4.13.2. CIMIC/SAİ Kosova Deneyimi

NATO’nun Kosova operasyonu, tek taraflı bir insanî müdahale harekâtıdır. İnsanî müdahale; ağır ve geniş çaplı insan hakları ihlallerine son vermek amacıyla bir devletin veya uluslararası sistemin parçası bir koalisyon ya da bölgesel bir güvenlik örgütünün ihlallerden sorumlu devlete kuvvet kullanma yoluyla müdahale etmesidir. İnsanî müdahale, devletlerin iç işlerine karışmama,

devlet egemenliği ve kuvvet kullanma yasağı ilkeleri ile çeliştiği için uluslararası alanda yoğun tartişmalara konu olmuştur. Özellikle NATO’nun Kosova Operasyonu’nun, kuvvet kullanma yasağının uluslararası hukukta kabul gören iki istisnai halinin (nefsi müdafaa ve BM Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirilmesi) dışında ve tek taraflı cereyan etmesi tartişmaları alevlendirmiştir. Bu tartişmaların sonucunda Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (International Commission of Intervention and State Sovereignty – ICISS) 2001 yılında devletin halkını savaş suçları, insanlığa karşı suçlar, etnik temizlik ve soykırıma karşı korumakta birinci derecede sorumlu olduğunu ortaya koyan “koruma sorumluluğu (Responsibility to Protect)” ilkesini kabul etmiştir. Koruma sorumluluğu ilkesi ile devletlerin insan hakları çerçevesinde kendi halklarına yönelik sorumluluklarını yerine getirmemesi halinde bu sorumluluğu uluslararası toplum adına kuvvet kullanmak suretiyle yerine getirilmesinin n açılmıştır. Koruma sorumluluğu kavramında silahlı müdahale tek unsur değildir. Koruma sorumluluğu, ‘nleme’, ‘tepki verme’ ve ‘yeniden inşa’ süreçlerinden oluşan üç aşamalı bir sorumluluk belirlemektedir. (Uysal, 2018) Yeniden inşa, koruma sorumluluğunu yerine getiremediği için kuvvet kullanımına maruz bırakılmış ülkede barış ve güvenlik ortamının kalıcı hale getirilmesi maksadıyla siyasal sistemin ve devlet aygıtının tesisi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, sosyo-ekonomik yapının geliştirilmesi ve insanî yardım programlarının yürütülmesini ifade eder. Dolayısıyla KFOR’un Kosova’da yeni tip bir barış gücü olarak üstlendiği barışı kurma, koruma ve inşa misyonunu insanî müdahale harekâtının bu yeniden inşa/yapılandırma sorumluluğu kapsamında da değerlendirmek gerekir.

Doksanların sonuna doğru Bosna Krizi’nde kendini göstermeye başlayan SAİ doktrini ile uygulaması arasındaki fark, KFOR tecrübesinde iyice gün yüzüne çıkmıştır. (Zaalberg, 2008:7) Mockaitis (2004:27)’ye göre KFOR kapsamındaki SAİ uygulamalarının askerî Misyonu destekleme, geçici sivil idarenin kurulması ve NGO’ların imkân ve kabiliyetlerinden en st seviyede yararlanılarak Kosova’da bir st yönetim mekanizmasının oluşturulmasına destek olunması şeklinde sayılabilecek üç temel amacı vardır. KFOR harekât alanı beş bölgeye, ayrılmış ve her bölge ayrı bir, çok uluslu tugay sorumluluğuna verilmiştir. Bu

durum, her tugay komutanlığını (Fransız, ABD, Alman, İtalyan ve İngiliz Tugayları), SAİ faaliyetlerini kendi sorumluluk bölgesindeki sorunlara kendilerine özgü çareler üretecek biçimde yürütmeye yönlendirmiştir. Bu hususta Zaalberg (2008:21), neredeyse yirmi ülkenin, SAİ uygulamalarında kendi ulusal prosedürlerini izleme ya da bu prosedürleri önceliklendirme eğiliminde olduklarını belirlemiştir. Bunun sonucu olarak total KFOR – SAİ personeli arasında bir anlayış ve uygulama birliği oluşamadığı gibi sivil çevreyle iş birliği ve eş güdüm farklı düzeylerde kalmış, bir standart yakalanamamıştır.

Şekil 17: KFOR Tugayları Sorumluluk Bölgeleri

Figure 2.

Kaynak: Mockaitis, 2004

4.14. TSK SAİ UYGULAMASININ DİĞER ÜLKE ÖRNEKLERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

“IFOR kapsamında yürütülen SAİ faaliyet ve uygulamaları, personelin kişisel bilgi ve deneyimleriyle şekillenmekle kalmamış, harekâta katılan her ülkenin kendi önceliklerinden doğan farklı yaklaşımlarda bulunması nedeniyle ortak bir etki yaratamamıştır. Landon (1998:126), bahse konu farklı

yaklaşımların, yerel halk nezdindeki IFOR imajı ve halk desteği üzerinde etkisi olduğunu belirtir. Bu etkinin olumsuz olduğu kadar olumlu tarafları da söz konusudur. Farklı ülkelerin kendilerine özgü yaklaşımlarına örnek olarak Lavigne (2001); Zenica, Zavidovici, Vares ve Teslic bölgelerinde görev yapan Türk SAI birliğinin halkla kurduğu güven esasına dayalı ilişkiyi, yürütülmekte olan SAI uygulamaları eşliğinde ortaya koymaktadır. (EK 1). Benzer çalışmayı Kanada için yapan Ankersen (2014;127), halkla kurulan iyi iletişim ve güvene dayalı etkileşim sonucunda istihbarat toplama faaliyetlerinin kolaylaştığını ve birlikleri tehdit edebilecek risklere karşı bir “erken ikaz” sistemi oluşturulduğunu belirtmektedir. Öyle ki NATO İstikrar Kuvveti (SFOR) bünyesinde görev yapan Kanada birliklerinin tabur seviyesinde ürettikleri istihbaratın yaklaşık %70’i yukarıda sözü edilen SAI ilişkileri kanalıyla elde edilmiştir. Buna karşın Mc Nerney (2008:179), ABD birliklerinin kuvvet koruma ve bekayı önceleyen, savaş ile savaş dışı harekâtı birbirine karıştıran yaklaşımı nedeniyle Bosnalı siviller tarafından diğer ülke askerlerine nazaran “yaklaşılmaz ve tehdit edici” olarak algılandıklarından bahsetmektedir. Tüm bu yaklaşım farklılıkları, güven inşası aşamasını farklı yönlerde ve ölçeklerde etkilemiştir.” (Öztürk, 2015:118)

Mockaitis (2004), melez bir misyon tabir ettiği KFOR misyonunu Kosova’daki farklı SAI pratikleri kapsamında her tugay bölgesini ayrı ayrı ele alarak incelemiştir. Mockaitis (2004), Alman Tugayı bölgesinde Almanların aşırı tedbire dayanan beka öncelikli tavrının yerel nüfusla etkili bir iletişimi engellediğini, ABD Tugayı bölgesinde ise ABD SAI personelinin yerel halkla iletişim ve güven inşası hususunda kayıtsız kaldığını tespit etmiştir. Mockaitis (2004)’e göre; İtalyan Tugayı bölgesinde İtalyan SAI personeli, Fransız Tugayı bölgesinde ise Türk SAI personeli, Arnavut ve Türk nüfusa bölgesel ve kültürel yakınlığın bir sonucu olarak bu bölgede yerel halkla iyi bir iletişim sağlamışlardır. Yerel halkla etkili bir iletişim, güven inşasının en önemli ayağıdır. Mockaitis (2004), iyi bir iletişimi örnekleririrken şöyle demektedir: “Bir keresinde bir Amerikalı Albay’ın ağır silahlı askerlerden oluşan bir ekiple Kosova Koruma Kolordu Merkezi’ni ziyaret ettiğini gördüm. Bu tür aşırı güvenlik önlemleri mazur gösterilemez. Bir keresinde de Priştine şehir merkezinde düşman Arnavut komşuları ile çevrili bir Sırp apartman dairesinde bir İngiliz Albay’a eşlik ettim.

Tek bir tercüman yardımıyla binaya sivil kıyafetle girdi, bere taktı ve sadece bir hafif silah taşıyordu. Bu rahat yaklaşım, zaten albayın güvenliğini sağlamaktaydı. Yaşlı bir Sırp kadın (belli ki kendi toplumunun ileri gelenlerinden) albaya sarılıp her iki yanağından öptü ve onu kahve içmeye davet etti. Sırp kadının gösterdiği yakınlık albaya çelik yelekten daha fazla koruma sağladı.” Mockaitis (2004), yaşadığı bu olayı değerlendirirken ise şunları söylemektedir: “Amerikalılar, sonuç hususunda sabırsızdırlar ve onlar için vakit nakittir. Amerikalılar, işlerinde ve hatta sosyal ilişkilerinde “konuya gelmeyi”, “doğrudan sonuca gitmeyi”, “ciddi konular konuşmayı” öncelerler. Çoğu kültürün iş yapmadan önce ihtiyaç duyduğu ilişki kurma konusunda çok az sabrı vardır. Ancak İngilizler, emperyal geçmişlerinden ve İrlanda deneyimlerinden kaynaklanan bir soğukkanlılığa sahiptirler. İngiliz albay ziyaretinin nedenine gelmeden önce Sırp kadınlarla çeşitli sıradan şeyler üzerine uzun bir sohbet gerçekleştirdi. Başka bir şeyi olmayan birinden bir fincan kahve veya sigara kabul etmek, SAI’nin bağlı olduğu iyi bir iletişim / iyi ilişkiler kurmak açısından çok önemlidir.”

Kosova’daki SAI faaliyetlerinin yerel nüfus üzerindeki etkisini araştıran Johansson (2011:48; Akt.: Öztürk, 2015:121), yerel nüfusun “kalbinin ve zihninin kazanılması” konusunda halkla sağlanan karşılıklı diyalog ve iyi iletişimin bakım, onarım vb. inşaat faaliyetlerinden daha etkili olduğunu saptamıştır. Araştırmada KFOR unsurları tarafından hiç ziyaret edilmediklerinden yakınan Sırp nüfusun KFOR uygulamalarına güvensizlik duyduğu belirlenmiştir. Böylece KFOR’a duyulan güvenin askerlerle yerel nüfus arasında kurulan ilişkiye bağlı olarak şekillendiği ortaya konmuştur. SAI’nin başarısını doğrudan etkileyen iletişim / iyi ilişkiler kurma konusunda Türkiye gibi olumlu örneklerin yanında özellikle ABD ve Almanya gibi olumsuz örnekler de söz konusudur. Olumsuz örneklerin; 1) koordinasyon ve eğitim eksikliği, 2) emniyet ve beka gibi askerî tedbirlerin abartılması suretiyle sivil halkla asker arasına duvar örülmesi, 3) SAI yaklaşımlarını belirlerken devletlerin ulusal çıkarlarını birinci sıraya koymaları ve 4) SAI personelinin gerek yerel halkın din, dil, ırk ve kültür gibi kimlik özelliklerini gerekse de kendi kimliklerini bir kenara koyarak sadece insanî saiklerle hareket edememeleri gibi nedenlerle ortaya çıktığı görülmektedir.

“Bölgenin çok parçalı etnik yapısı ve bu ortamda görev yapan 500’ü aşkın sayıdaki hükümet dışı kuruluşun ve gönüllü organizasyonların varlığı, SAI’nin “sivil aktörlerle irtibat” fonksiyon alanındaki faaliyetlerini daha da karmaşıktır. Bu kuruluşlarla KFOR unsurları arasında yeterli bilgi akışının olmaması, çoğu zaman birbirinden habersiz aktörlerin aynı bölgede aynı faaliyeti yürütmesine, dolayısıyla gayret israfına neden olmuştur. Bu tür sorunlara rağmen, Mockaitis (2004:7) yine de, tabur ve tugay sorumluluk sahalarında (taktik seviyede) görülen SAI faaliyetlerinin en başarılı örnekler arasında olduğunu ileri sürer. Örnek olarak Rietjens (2008:96), Hollanda İstihkâm Taburu’nun, bölgedeki sivil aktörlerle ve yerel temsilcilerle kurduğu ilişki neticesinde etkin bir şekilde yerel istihbarat temin edebildiğini, böylece durumsal farkındalığını geliştirdiğini personel güvenliği ve birlik bekasına katkı sağladığını ifade eder. SAI fonksiyonlarını, güven inşası ve etkili iletişim temelinde ve koordineli bir şekilde yürüten birlikler, askerî etkililiklerini artırmışlar, görevlerini daha az kuvvet ayırarak (kuvvet çarpanı) yürütebilmişler ve daha iyi işleyen bir istihbarat çarkı sayesinde gerçekçi ve uygulanabilir planlar hazırlayabilmişlerdir”. (Öztürk, 2015:122)

SAI’nin amaçlarından biri olan sivil halkın müzahir hale getirilmesi (kalbinin ve zihninin kazanılması) Barışı Destekleme Harekâtı için kritik bir öneme sahiptir ve sivil halkla etkili bir iletişimin sonucunda iyi ilişkiler kurarak halkta güven oluşturmak (güven inşası) suretiyle sağlanır. Bu açıdan TSK, Bosna ve Kosova’daki SAI faaliyetlerine İttifak’ın diğer unsurlarından bir adım önde başlamaktadır. Türkiye’nin Bosna ve Kosova’daki tarihi mirası, Arnavut ve Boşnaklarla dini ve kültürel yakınlığı bu konuda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Diğer yandan çatışma döneminde Türkiye’nin diplomatik ve insanî yardım çabaları halkın hala hafızasında yer etmektedir. Bu nedenle Türk askerî varlığı sorgulanmamakta ve SAI faaliyetleri samimiyet testinden geçirilmemektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMET

5.1. SOSYAL SORUN

Sosyal olan, öncelikle insanla ilgili yani insani olandır. Sorun ise uyum sağlayıcı bir işlev için bir tepki gerektiren ancak insanların karşılaştıkları engeller nedeniyle etkili bir tepki gösteremedikleri herhangi bir yaşam durumu veya görevi olarak ifade edilebilir. (Duyan ve Gelbal, 2008)

Ancak insana dair her sorun sosyal değildir. Sosyal sorun, bir toplumdaki insanların çoğunluğu tarafından yaşam kalitesini düşüren, önemli kabul edilen değerleri yok etmeye yönelik bir tehdit olarak algılanan ve bu durumu azaltmak ya da değiştirmek için acilen bir şeyler yapılması gerektiği kanaatine varılan durumlardır. (Kornblum ve Julian, 2001). Yani sosyal sorunlar, toplumun sosyal olduklarına dair üzerlerinde görüş birliğine vardığı sorunlardır.

“Sosyal sorunlar 2 grupta toplanabilir: (1) İnsanların bedensel ve zihinsel gelişimi, maddî refahı, tüm yeteneklerini geliştirmesi, tüm olanaklarını kullanması ile ilgili sorunlar. Bu açıdan sosyal sorunlar; kişinin sağlığı ve bedensel gelişimi ile yaşama olanakları, yani iş hayatı ve bunlarla ilgili hastalık, sakatlık, işsizlik vb. tüm sorunların yanında insanın bedensel, ruhsal gelişmesi ve kişilik, yetenek ve olanaklarının geliştirilmesi ile ilgili eğitim, öğrenim ve toplumsal hayatta karşılaşılan sorunları kapsar. (2) İnsan doğduğu andan itibaren çeşitli kuruluşlar içinde yer alır, bunlara bağlı olarak yaşar, gelişmesini bu kuruluşlar (aile, meslekî kuruluşlar gibi) içinde tamamlar. Bu da sosyal yapı sorunlarını ortaya çıkarır. İnsan tek başına yaşayabilen bir varlık olmadığına ve doğduğu andan başlayarak çeşitli ve değişik kuruluşlar arasında yaşamak zorunda olduğuna göre, bireyin “sosyal” sorunlarının çözümü, onun içinde yaşamak zorunda kaldığı sosyal yapı sorunlarının çözümüne bağlıdır.” (Göze, 1995:21)

Sosyal sorun toplumun veya toplumda güç sahibi kesimin, toplumun güncel kurallarına/normlarına göre eleştirel, sapkın ya da tehlikeli olarak tanımladığı davranışlardır ve sosyal sorunun tanımlanmasında zaman ve politik,

ekonomik ve sosyal bağlam önemlidir. Şöyle ki; bugün sosyal sorun olarak tanımladığımız bir durum geçmişte sosyal bir sorun olarak tanımlanmamış olabilir. Örneğin gecekondulaşma, başladığı dönemde sosyal bir sorun olmaktan çok çözüm olarak görülürken, günümüzde hem başlı başına bir sorun hem de birçok sosyal sorunun kaynağı olarak görülmektedir. Sosyal sorunların neler olduğu yasal ya da kuramsal olarak tanımlanabilir veya geleneksel yollarla belirlenebilir. Geleneksel yollarla kastedilen; cinsiyetçilik, ırkçılık gibi değerlere ve geleneğe bağlı olarak şekillenen durumlardır. Yazılı politikalar ise, yasalar, mahkeme kararları gibi yasal ya da kuramsal olarak belirlenmiş kaynağını değerler ya da gelenekten almayan yazılı kurallardır. (Day, Shelly ve Macy, 2000)

5.2. SOSYAL POLİTİKA

Politika için kısaca kurallar bütünü diyebiliriz. Politika bir kurum veya toplumun sorun kabul ettiği durumlarla mücadele şeklidir. “Sosyal politika, çağının ekonomik ve sosyal düzenini derin bir biçimde etkileyen ve emeği ile geçinen insanların hayat ve çalışma şartlarında köklü değişimler yaratmış olan sanayi devrimi ile doğmuştur. Sosyal politika kavramı ilk kez dünyadaki ilk modern sosyal güvenlik örgütlenmesini gerçekleştirmiş olan 1880’lerin Bismarck Almanyasında kullanılmıştır. Sosyal politika, “olana değil”, “olması gerekene” vurgu yaptığı için başta devletin ilgili aygıtları olmak üzere çalışma yaşamının aktörleriyle de yakın ilişki içindedir. Sosyal hizmet disiplininin normatif niteliği “toplumsal barış”, “toplumsal adalet”, “denge”, “uyum”, “uzlaşma” gibi bütünleştirici sosyal politika yöneliminin egemen olmasına neden olmuştur” (Özügurlu, 2003; Akt. Duyan, 2014: 51-52)

“Sosyal Politika dar ve geniş kapsamlı olarak tanımlanabilir. Dar anlamda sosyal politika, toplumsal sınıfların hareketleri, birbirleriyle ilişkileri mücadeleleri ve çelişkileri karşısında kamuyu ve hukuksal düzeni ayakta tutmaya, korumaya yönelik çabaları kapsayan bir düşünce bütünü şeklinde tanımlanabilir. Bu çalışmalar, ekonomik bakımdan güçsüz olan sınıfları oluşturan insanlara daha sağlıklı, daha elverişli ve daha adil yaşam ve çalışma koşulları sağlamaya dönüktür. Geniş anlamda sosyal politika ise, toplumu bir bütün olarak değerlendiren ve toplumdaki bütün sınıfları ilgilendiren çeşitli sorunları sınıf farkı

gözetmeden ele alan bir disiplindir. Sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, tarım ve vergi politikaları, vergilerin yapısı, tarım ürünlerinin genel fiyat düzeyi, toprak reformu, kooperatifçilik, esnafın korunması vb. konular sosyal politikanın kapsamına girmektedir.” (Talas, 1990; Akt. Duyan, 2014:51-53)

Sosyal politika çerçevesi net ve kesin bir kavram değildir. Bu kavram hem sosyal sorunlara ve bu sorunlara yönelik politikalara, hem de bu politikaların oluşturulması ve geliştirilmesi için çalışan akademik disipline işaret eder. Geleneksel anlamda sosyal politika; düzenli gelir, sağlık, barınma, eğitim vb alanlarda bireyleri hedef alan sosyal sorunların oluşmasına engel olmak, oluşmuş ise çözmek ve vatandaşların refah seviyelerini yükseltmek için çeşitli hizmetleri sunmaya yönelik politikalardan ibarettir. (Thompson, 2009)

Sosyal politika genel olarak hangi sosyal programlar ile hangi müracaatçılara hizmet verileceğini ve programlardan hangi özelliklere sahip müracaatçıların faydalanabileceğini belirleyen yasal mevzuatı kapsamaktadır. Sosyal politika verilecek hizmetin ve hizmet sunucularının tür ve nitelikleri ile ilgili standartları da belirler. Sosyal çalışmacıların temel görevi politikaları, kaynakların nasıl yönetileceğini ve sosyal program ve hizmetlerin yapısını belirlemektir. Sosyal çalışmacıların alanda yaşadığı birçok sorunun altında yetersiz sosyo-ekonomik politikalar yatmaktadır. Bununla beraber sosyal çalışmacılar vatandaşların kahir ekseriyetinin iyiliği için hakkaniyeti, eşitliği ve sosyal adaleti geliştirmeye yönelik sosyal politikalar üretmeye ve var olan politikaları bu yönde değiştirmeye çalışmaktadır. (Kirst-Ashman ve Hull, 1999)

5.3. SOSYAL PROGRAM

“Sosyal program, sosyal politikaya bağlı uygulamadır. Uygulamalar mevcut kurumsal yapılar içinde sürdürülebilir ancak gerektiğinde programların uygulanması için yeni birimler de kurulabilir. Her sosyal politika ve sosyal program, araçları ve amaçları ile toplumsal değerler bağlamında oluşturulur. Bir politika her zaman en iyi çözüm olmayabilir. İçinde bulunulan dönemin şartları(tarihsel bağlamı ve değerleri) içinde insanların işine en çok yarayacağı var sayılan çözüm yolu olması kâfidir. Her politika ve program açık/gizli birçok amaca hizmet eder. Temelde sosyal politika ve programların geliştirilmesinin nedeni

sosyal sorunların ortaya çıkmasıdır.” (Day, Shelly ve Macy, 2000; Akt. Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:6)

“Sosyal refah politikaları ve programları, bir toplumun belirli bir durum ya da davranışın mevcut toplumsal değerlerden sapma gösterdiği ya da sosyal bir sorun haline geldiği hususunda uzlaşması neticesinde ortaya çıkar. Bu uzlaşmayla birlikte karşılaşılan durum, davranış ya da sorunu gidermek amacıyla politika geliştirilir ve çözüme yönelik programlar uygulanır.” (Day, Shelly ve Macy, 2000; Akt. Duyan, 2014: 51-53)

5.4. SOSYAL REFAH

Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (National Association of Social Workers-NASW)’nin “sosyal refah”tanımı şu şekildedir: “Bir ulusun, toplumun, insanların, bekası için gerekli olan sağlık, eğitim, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını gideren hizmetler ve programlar sistemidir.” Bu program ve hizmetlere; düşük gelirli ailelere maddi destek programları, yaşlı bakım hizmetleri, yoksullara yönelik tıbbî sosyal hizmet, çocuk ihmali ve istismarını önleyici hizmetler, konut ve barınma projeleri vb. örnek verilebilir.

“Sosyal refah programları ve sosyal hizmet örgütleri bazen “sosyal refah kurumları” olarak ifade edilmektedir. Sosyal refah kurumlarının amacı, bireylerin, ailelerin, grupların, örgütlerin ve toplumların iyilik hallerini doğrudan geliştirmek amacıyla belirlenen sosyal sorunları azaltmak veya çözümüne yardımcı olmaktır. Sosyal refah kurumları, gönüllü (özel) ve devlet (genel) kuruluşları tarafından sağlanan program ve hizmetlerle, politikalar ve yasalar tarafından oluşturulmuştur.” (Zastrow, 2013:40)

“Sosyal refahın bir diğer anlamı bir akademik disiplin olmasından kaynaklanır. Bu kapsamda, sosyal refah, sosyal hizmetlerin bireylere, ailelere, gruplara ve toplumlara ulaştırılmasına odaklanan kişilerin, kurumların, programların ve politikaların çalışmasıdır. Bu akademik disiplininin temel fonksiyonlarından biri, sosyal çalışmacıların eğitimidir.” (Zastrow, 2013:40)

Sosyal refah bir toplumdaki tüm fertlerin ekonomik, sağlık ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermeyi hedefler. Küreselleşen dünyada gelişmiş ülkeler açısından vahşi kapitalizmin, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından ise

ahbap-çavuş kapitalizminin pençesinde yaşamaya çalışan yığınlar gün geçtikçe daha fazla sosyal korumaya ihtiyaç duymaktadır. Bu hayatî korumanın gerçekleştirilmesi sadece piyasa ekonomisi, aile, hayırsever örgütlenmeler, sivil toplum ve sosyal refah kurumlarının gayretleriyle başarılmaz. Bu noktada toplumun devlet eliyle gerçekleştirilecek sosyal hizmetlere ihtiyacı ve talebi olacağı açıktır.

“Sosyal refah aile, eğitim, siyaset ve din gibi kurumlarla örtüşmektedir. Ailenin işlevlerinden biri, çocukların bakımı ve yetiştirilmesidir. Sosyal refah, aileleri, danışmanlık, gündüz bakımı, koruyucu bakım ve evlat edinme gibi hizmetler sağlayarak desteklemektedir. Kiliseler, uzun zamandır insanların sosyal iyilik halleriyle ilgilenmekte; danışmanlık, maddi destek, gündüz bakımı ve dinlenme gibi sosyal refah hizmetleri sağlamaktadır. Siyaset ile sosyal refah arasındaki örtüşme öncelikle sosyal hizmet programlarının kaynakları için ortaya çıkan politik süreçleri içermektedir. Bazı sosyal refah programları (sosyal yardım gibi) tartışmalı siyasi konulardır. Temel sosyal refah programlarının kaynaklarının güvenliğini sağlama ise tüm ülkelerde sosyal refah sisteminin hayatî unsurlarından biridir.” (Zastrow, 2013:43)

Sosyal refah, “sosyal hizmet”e göre daha kapsamlı bir terimdir. Ancak her ikisi de öncelikle uygulama düzeyiyle ilgilidir. Neredeyse tüm sosyal hizmet uzmanları sosyal refah alanında çalışmaktadır. Ancak bu alanda yalnız değildir. Sosyal sorumluluk projelerinde hizmet veren veya toplumdaki dezavantajlı grupların adli işlemlerine vekâlet eden avukatlar, halk sağlığı uzmanı doktorlar, okullarda psikolojik danışmanlık hizmeti veren öğretmenler, psikologlar, terapistler ve psikiyatristler de bu alanda çalışır. Zira sosyal refah sosyoloji, psikoloji, psikiyatri, siyaset bilimi ve kültürel ve sosyal antropoloji gibi akademik disiplinler ile dirsek temasındadır.

Sosyal refahın rolüne dair çatışmalı iki görüş bulunmaktadır. İlk görüşte sosyal hizmetin rolü, boşluk doldurma veya ilk yardım anlamında tortusal olarak tanımlanmıştır. Bu görüş sosyal yardım ve hizmetlerin sadece bireyin ihtiyaçları ailesi ve piyasa ekonomisinin aktörleri gibi diğer toplumsal kurumlar tarafından karşılanamadığında sunulması gerektiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre sosyal hizmetler ve maddi yardım, birey kendisinin ve ailesininkilerle birlikte diğer

tüm kaynakları tamamen tüketmeden sağlanmamalıdır. Bu görüş aynı zamanda, kaynakların ve hizmetlerin öncelikli olarak acil durumlarda ve kısa süreli bir perspektifte sağlanmasını ve birey veya aile yeniden kendi kendine yeterli olmaya başladığında geri çekilmesini savunmaktadır.

Tortusal bakış, “muhtaçlar için hayırseverlik” olarak nitelendirilmektedir. Kaynaklar ve hizmetler hak olarak değil, müracaatçının belli zorunluluklarının olduğu bir hediye olarak görülmektedir. Örneğin maddî yardım almak için müracaatçılardan kalitesiz işlerde çalışmaları beklenmektedir. Tortusal bakışta müracaatçıların sorunlarının kendi yanlış işlevselliklerinden kaynaklandığına inanılır. Müracaatçılar yaşadıkları sorunlarla ilgili kişisel yetersizliklerinden, yanlış yönlendirilmiş eylemlerinden veya günahlarından suçlanmaktadır. (Fornas, 1987)

Bu görüşün karşıtı olan görüş ise kurumsal görüştür ve sosyal refah programlarının, kendi kendine yeterli olmak için bireylere destek vermede modern toplumun saygın yasal bir işlevi olarak kabul görmesi gerektiğini ileri sürer. Bu görüşe göre müracaatçılar, bu tür yardımları doğrudan hak etmişlerdir. Bireylerin yaşadığı sorunlar büyük ölçüde kendi kontrolleri dışındaki sebeplere dayandırılmaktadır. Örneğin işsizlik pekâlâ ülkedeki istihdam piyasasının yetersizliğinden kaynaklanır. Sorunların nedeni toplumda aranır ve çabalar bireyin işlevsel olduğu sosyal kurumları geliştirmeye odaklanır. (Fornas, 1987)

Bu iki karşıt görüşün sentezi mahiyetinde yeni bir görüş olan Gelişimsel Bakış, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sömürgecilikten kurtulma yolundaki Üçüncü Dünya ülkelerinde görülmüştür. Bu görüş ekonomik gelişmeyi destekleyen sosyal programlara dikkat çekmektedir. Sosyal programlar bu haliyle ekonomik ve sosyal kurumlar arasındaki eşgüdümü artırmaktadır. Görüş ekonomik ilerlemeyi sosyal gelişimin ön koşulu olarak görmektedir. Tortusal görüşün aksine hükümetlerin sosyal refah programlarındaki rolünü artırmayı desteklerken bu programların ekonomiye katkılarını ön plana çıkarmaktadır.

5.5. SOSYAL / REFAH DEVLETİ

Kıta Avrupası’nda “sosyal devlet”, Anglo-Sakson coğrafyada “Refah Devleti” veya “Sosyal Refah Devleti” tabir edilen devlet modeli, toplumda sosyal

güvenlik ve adaleti ve insan onuruna yakışır bir asgari hayat standardını gerçekleştirmeyi hedefler. Anayasa Mahkemesi kararlarında da geçtiği gibi sosyal devlet, zayıfları güçlülere karşı koruyarak gerçek eşitliği yani sosyal adaleti ve sosyal dengeyi sağlamakla mükelleftir.

“Barker, refah devletini; halkının, sağlık, temel eğitim ve ekonomik ve sosyal güvenlik hizmetlerini sağlamada sorumluluk üstlenmiş devlet olarak betimlemektedir. Flora ve Alber ise; bireylere ve ailelere asgari bir gelir güvencesi veren, onları toplumsal krizlerin etkilerinden koruyan ve sosyal güvenlik olanakları yanında eğitim, sağlık, konut gibi sosyal hizmetler alanında belirli bir hizmet standartı sağlayan devlet şeklinde tanımlamaktadır.”(Koray, 2008:95)

Genel olarak aynı anlamda kullanılmakla birlikte “sosyal devlet” ile “refah devleti” arasında nüanslar vardır. Sosyal devlet “toplumu” merkezine alır ancak refah devletinin merkezinde “birey” vardır. Sosyal devlet insan onuruna yakışır asgari bir hayat standardını toplumla birlikte ele alır. Refah devleti ise bu standardı toplumdan soyut bir şekilde doğrudan bireyi hedefleyerek ele alır.

Bir devletin sosyal niteliği ekonomi politikalarının sosyal politikalarla ele alınması, yurttaşlar arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasının amaçlanması, sosyal sorunları veya sosyal adaletsizliği azaltmak için sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, gelir transferleri vb. araçların kullanılması, ekonomik refah, sosyal güvenlik ve kültürel mirastan asgari düzeyde de olsa pay alınmasını gerektirir. (Koray, 2008)

Sosyal devlet ile sosyal hizmetler birbiriyle yakın etkileşim içinde olan iki kavramdır. Sosyal hizmetlerin gelişimi sosyal devlet anlayışını güçlendirmiş, sosyal devletin kurumlaşması da sosyal hizmetlerin daha modern bir bakış açısıyla yaygın ve etkili bir biçimde örgütlenmesini sağlamıştır. (Karataş, 1994)

Sosyal devlet, sosyal politikalarını gerçekleştirirken üç temel mekanizma kullanır. Bunlar; sosyal güvenlik, sosyal hizmet ve sosyal yardımdır. Bu mekanizmaların içselleştirilmesi ve en etkin şekilde kullanılması, devletin sosyal karakterine ayna tutar.

“Sosyal devletin gereği olarak sosyal politika ve sosyal hizmetlerin gelişmiş olduğu ülkelerde insan hayatı öncelendiği ve insanlar sorunlarıyla başbaşa bırakılmadığı için demokrasi işler, halk yönetime daha fazla katılır,

sorunlar dışardan müdahale ve yönlendirmeler yerine öz güç ile çözülür.” (Tomanbay, 2002:35; Akt. Çetin, 2018:17)

5.5.1. Sosyal / Refah Devletin Tarihsel Gelişimi

“Tüm toplumlar, yetimler, görme engelliler, fiziksel veya zihinsel engeli olan kişiler, yoksullar ve hastalar gibi kendini gerçekleştiremeyen kişilerin gereksinimlerini karşılama yolları geliştirmek zorundadır. Sanayi Devrimi’nden önce, bu sorumluluk büyük ölçüde aileler, kilise ve komşular tarafından karşılanmaktaydı. Tarih boyunca Yahudi-Hristiyan geleneğinin, sosyal refah ile de ilgili olduğu düşünülen önemli bir değeri hümanizmdir: insan yaşamına büyük bir değer yükleme ve ihtiyaç sahiplerine karşılık beklemeksizin yardım etme. Avrupa’da feodal sistemin gelişmesiyle birlikte, feodal beyler topraklarında çalışan bireylerin ve ailelerinin gereksinimleriyle ilgilenmek durumunda kalmışlardır.” (Zastrow C. 2013: 49-50)

“Orta çağ’da kıtlıklar, savaşlar, kuraklıklar, salgınlar ve feodal sistemin yıkılması, ihtiyaç sahibi insanların sayısının artmasına neden olmuştur. Başta kilise ve aile olmak üzere daha önceki yaklaşımlar, kendini gerçekleştiremeyen insanların gereksinimlerini karşılamada başarısız olmuştur. Sonuç olarak bu insanların çoğu dilenmek zorunda kalmıştır. Bu sosyal sorunu çözmeye çalışmak için İngiltere’de 1300’lerin ortasıyla 1800’lerin ortası arasında pek çok “yoksullar yasası” kabul edilmiştir. Bunlardan en önemlisi Kraliçe I. Elizabeth’in egemenlik süresi boyunca uygulanan, 1601’de kabul edilen Elizabeth Yoksullar Yasası’dır. İlginç bir şekilde bu yasada sosyal sorunların yalnızca yoksullukla değil daha çok dilencilikten rahatsızlık duyan sınıfların kurallarıyla kavramlaştırıldıkları görülmektedir. Yasa; sosyal yardım alanlarını üç kategoride ele almaktadır: 1) Çalışabilecek güçte olan yoksullar; bu gruba düşük düzey istihdam sağlanmıştır ve vatandaşlar onlara maddi yardım yapılmaktan men edilmiştir. Çalışmayı reddedenler cezaevine gönderilmiştir. 2) Güçsüz Yoksullar; bu grup yaşlılar, engelliler, küçük çocuğu olan anneler vb. insanlardan oluşmaktadır. Genellikle düşkünler evine (kurumlara) yerleştirilmişlerdir. (Yaşayacakları bir yer varsa ve burada kalmaları daha ucuz olacaksa, yemek, giysi ve ısınma yardımlarının verildiği düşkünler evinde kalmayabiliyorlardı.) 3) Bağımlı Çocuklar; ailelerinin

destekleyemediği çocuklar diğer vatandaşlara çıraklık ederlerdi.” (Zastrow C. 2013:50)

Elizabeth Yoksulluk Yasası, Avrupa’da Orta çağ sonrası dönemde feodalitenin çökmesi sonucu açığa düşen sosyal yardım ihtiyacının devlet ve yerel yönetimlerce karşılanmasında önemli bir kilometre taşıdır. Yasa, sosyal ihtiyaçların karşılanmasında orta çağ kurumlarının çaresiz kaldığı, hayırseverliğin ve ferdî filantropi çabalarının ötesinde devlet müdahalesinin gerektiği bir dönemde çıkmıştır.

“Elizabeth döneminin (1558-1603) temel karakteristiği, yoksulluğu yerel düzeyde ele almasıdır. Bu yerelliği kabul eden 1601 “Yoksullar Yasası’na göre her parish (Yönetim bölgelerinin oluşmasında kilisenin kurucu öneme haiz olduğu ülkelerde, idari bölge), kendi bölgesinde çalışabilir durumda olanlara iş bulmayı, yaşlı ve engelliler için yoksul (düşkün) evleri açmayı ve bakımsız çocukların çıraklık eğitimini üstlenmiştir (Kovancı, 2003:26; Akt. Çetin, 2018:18). Bu görevlerin yerine getirilmesi için her parish vergi toplama yetkisine sahiptir. Böylece, hayır üzerine kurulu bir yardım anlayışından, Himmelfarb’ın belirttiği gibi, zorunlu ve kamusal yardım sistemine geçilmiştir. (Melossi ve Pavarini, 1981:34; Akt. Kovancı, 2003:26-27; Akt. Çetin, 2018:18) Yardım sisteminin seküler bir yapı içerisinde düzenlenerek yasa konusu yapılması, yardımın “hayır” kavramından çıkıp “hak” kavramına dönüşmesini sağlamıştır (Akyüz, 2008:60; Akt. Çetin, 2018:18). Geleneksel sosyal dayanışma sistemi yerine, hükümetin sorumluluğunu kabul eden, modern sosyal refah kurumunun temel taşı olan Yoksullar Yasası ve zamanla bu yasada yapılan değişiklikler, sosyal güvenlik, sigorta, sosyal yardım, sosyal hizmet ve sağlık hizmetlerinin kamulaştırılması gibi sistemlerin doğumuna neden olmuştur.” (Çetin, 2018:18)

Elizabeth (1601) “Yoksullar Yasası” sosyal devletin temelini oluşturmaktadır. Bu yasayı takip eden 1782 Gilbert Yasası, 1795 Speenhamland Sistemi ve 1834 Yeni Yoksul Yasası sosyal devletin önemli aşamalarını teşkil etmektedirler. Görüldüğü gibi Avrupa’daki yoksullukla mücadele büyük ölçüde İngiltere etkisindedir. Bunun nedeni, sanayi devriminin İngiltere’de, diğer Avrupa ülkelerinden daha önce başlamış olmasıdır. Böylece sanayi devrimi sürecinin

ezilen geniş halk yığınlarına yönelik alınan sosyal tedbir niteliğindeki yoksulluk yasalarına, İngiltere öncülük etmek durumunda kalmıştır.

Gilbert Yasası 1782 ile parishlere birlik kurma olanakları sağlanarak, gelir kaynakları bulma sıkıntısının aşılması ve parishler arasındaki hizmet standartı farklılıklarının giderilmesi amaçlanmıştır. Bu yolla daha büyük parishler oluşmuş ve yoksullara yardım yerel ölçekten bölgesel ölçeğe sıçramıştır. (Güngör ve Özügurlu, 1997)

“1795 yılında Berkshire’daki yargıçlar tarafından kabul edilen Speenhamland Sistemi’ne göre; düzeyi ekmeğin fiyatı ve ailenin büyüklüğü esas alınarak belirlenen yoksul yardımı, sadece yaşlı, engelli ve hasta konumundaki düşkünlere değil, çalıştığı halde geçimini sağlayamayanlara da verilecektir. Bu nedenle sistem, belli bir gelir düzeyi ile yaşamayı hak olarak görmüştür. (Kovancı, 2003:31,132; Polanyi, 2011:127; Akt. Çetin, 2018:18). Aile bireylerinin yardım kapsamına alınması ile yoksul yardımının temel birimi, aile olmuştur.” (Güngör ve Özügurlu, 1997; Akt. Çetin, 2018:18)

Yeni Yoksul Yasası (1834 yılı) ile yerel yönetimler tasfiye edilmiş, ulusal ve liberal bir anlayışla sosyal yardımlar düzenlenmiş ve daha merkezî bir sistem kurulmuştur. Sosyal yardım alanındaki merkezileşme ve bürokrasi, kapitalist girişim mantığı içinde bakıldığında eski yoksul yasasının yerel paternalizmine göre daha tutarlı olmuştur. Bu yasa sonrasında, liberal yardım düşüncesine uygun düşen hayır örgütleri, merkezî hükümet tarafından teşvik edilmiştir. (Kovancı, 2003; Akt. Çetin, 2018:19)

Antropolojik bir bakış açısıyla insanlığın tarihine baktığımızda, sosyal refahın insanlık tarihine paralel bir evrim geçirdiğini söyleyebiliriz. Avcı, toplayıcılar arasında da muhakkak yaşlı, engelli, zayıf insanlar vardı. Bunların bir kısmı biyolojik evrim gereği doğal seleksiyon yolu ile yok oldularsa da “homo-sapiens”in sosyalleşebilme yeteneği topluluk içindeki dezavantajlı grupların sosyal kurumlar eliyle korunabilmesini sağladı. Bu sosyal kurumların ilki ailedir. Toplu avlarda aslan payını topluluklardaki en güçlü birey alırken, zayıfların hayatta kalabilmelerini kolaylaştıran aile kurumu olmuştur. Yerleşik hayata geçiş ve tarım toplumu ile ailenin yanına, komşuluk, toplumsal sınıf, din ve devlet gibi sosyal kurumlar gelmiştir. Tarım, toplumun öncelikle mülkiyet üzerinden sınıflara

ayrılmasına sebep olmuştur. Böylece toplum, öncelikle toprak sahipleri (feodalite) ve bu topraklarda çalışan köylüler olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. Bu düzenin devamlılığını sağlamak üzere iki sosyal kuruma daha ihtiyaç duyulmuştur. Din ve devlet. Avcı – toplayıcılarda “hayatta kalma” diyebileceğimiz sosyal sorun artık “yoksulluk”, “hastalık” vs. şeklindedir ve bu dönemde aile yalnız değildir. Ailenin yanında artık komşuluk ve din gibi iki sosyal kurum daha bulunmaktadır. Din, hayırseverlik üzerinden yoksullara yardım etmeyi teşvik etmiştir. Avrupa’da orta çağa denk gelen bu dönemde feodal beyler de topraklarında çalışan köylülerin sosyal sorunları ile ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Bu bir yönüyle köylü sınıfının üretimden gelen gücünün tezahürüdür. Zira derebeyleri topraklarındaki tarımsal ürünü maksimize etmek için köylülerin emeklerine muhtaçlardır ve dolayısı ile köylülerin iyilik halleri üretim miktarını doğrudan etkilemektedir.

“Kongar’a göre, feodalitenin yıkılması ile devlet anlayışı; “polis devleti”, “hukuk devleti” ve “refah devleti” olmak üzere üç aşama izlemiştir. 17. ve 18. yüzyıllardaki polis devletinde vatandaşların güvenliği ile ilgili önlemler alınmış, hukuk devletinde ise ticaret ve endüstri ile uğraşanların haklarını koruyan düzenlemeler yapılmıştır. Hukuk devleti anlayışı içinde yaşanan kalkınmadan tüccar ve sanayiciler güçlenerek çıkarken köylü ve işçilerin içinde yer aldığı geniş halk kitleleri ise sefaletle sürüklenmiştir. Bu gelişmelerle ortaya çıkan sendikacılık ve demokrasi ile birlikte devlet, sadece kuru hukuk kurallarıyla uğraşmaktan ve tüccarlar ile sanayicileri korumaktan vazgeçerek, tüm halkın refahı ile ilgilenmeye başlamıştır. Bu dönüşüm, hukuk devletinden refah devleti anlayışına geçişin temelini oluşturmaktadır.” (Çetin, 2018:17)

Kongar’ın yukarıda bahsettiği üç aşamalı devlet anlayışının motor gücü 17, 18 ve 19’uncu yüzyıllarda Avrupa ve Amerika’da hüküm süren Sanayi Devrimi’dir. Sanayi devrimi temelinde buhar makinesi gibi teknolojik ilerlemelerin bulunduğu bir kalkınma ve refah döneminden fazlasıdır. Devrim, “Protestan Ahlakı” ve “Serbest Piyasa Ekonomisi” tarafından şekillendirilmiştir. Protestan ahlakı, kişinin kendi kaderinin, hâkimi olduğu görüşünü yani bireyciliği savunur. Çok çalışma ve çok kazanma, insanlar arasında üstünlük kriteri sayılmaktadır. Dolayısı ile zengin olmak, toplumda itibarlı bir yere oturtulurken yoksul olmak kişinin kendi hatası veya eksikliği olarak değerlendirilmektedir.

Serbest piyasa ekonomisi tacirlerin ve sanayi işletmelerinin kâr elde etmek için ne gerekiyorsa yapabilmelerinin önünün açılmasına dayanır. Protestan ahlakı ve serbest piyasa, ikisi birlikte emek sömürüsüne neden olmuşlar yani kıyasıyla rekabet ve tekel oluşturma iştahı ile acımasız hayat ve çalışma şartları, düşük ücret, uzun çalışma saatleri ve çocuk işçiliğinin önünü açmışlardır.

Darwin'ın biyolojik evrim kuramını sosyal alana taşıyan Herbert Spencer'in kurduğu Sosyal Darwinizm kuramı ile Protestan Ahlakı ve Serbest Piyasa Ekonomisi, sosyal refahın Avrupa'da Sanayi Devrimi döneminde maruz kaldığı olumsuz etkilerin kaynaklarıdır. Spencer'e göre mücadele, yok etme ve güçlü olanın hayatta kalması insan toplumunun ilerlemesi için gereklidir. Bu nedenle kurama göre zayıf olanın hayatta kalmasına yardım etmek hatadır. Zastrow (2013)'a göre zayıf olanı ölüme terk etmek büyük ölçüde savunulmasa da bu görüş çağdaş ve insani sosyal refah programlarının gelişimini engellemede önemli bir etkiye sahiptir.

“Sanayi Devrimi'nden önce Avrupa ve Amerika'da nüfusu birkaç binden fazla olan çok az toplum vardı. Sanayi Devrimi'nin sonuçlarından biri, fabrikalara yakın geniş kentsel alanların gelişmesiydi. İstihdam fırsatlarının kırsal alanlarla sınırlı olmasından dolayı birçok işçi şehirlere taşındı. Bu taşınma ile aile ve akrabalık bağları koptu ve uyum sağlayamayanlar yabancılaşıma, sosyal kırılma ve toplumsal kimliğin kaybı ile yüzleştiler. Kentsel alanlarda yaşayan insanların gereksinimlerini karşılamaya yönelik bir çaba olarak özel sosyal refah hizmetleri 1800'lerde sıçrama göstermeye başladı.” (Zastrow, 2013:52)

Sanayi Devrimi ile tacirler ve üretim yapılan işletme sahiplerinden oluşan bir burjuva sınıfı oluştu. Burjuva sınıfı üretimi artırdıkça daha da güçlendi ve zenginleşti. Tarıma dayalı klasik üretim şekillerinden farklı olarak sanayi üretimi; sermaye, emek ve hammadde bileşenlerinden oluşmaktaydı. Devrimin yarattığı sermaye sahipleri (burjuvazi) ne pahasına olursa olsun, üretimi ve kârı maksimize etme yoluna girdi. Kâr hırsı bu işletmelerde çalışan işçilerin sömürüsüne dönüştü. Fevkalade kötü çalışma koşulları, yetersiz iş güvenliği, çok uzun çalışma saatleri, çocuk işçiliği Sanayi Devrimi boyunca devam etti. Emek-sermaye mücadelesinin emek tarafında köylü sınıfı, işçi sınıfına dönüşürken feodalitenin yerini burjuva sınıfı aldı. Sanayi Devriminin sağladığı refah tabana yayılmadığı için toplumsasl

gelişme ve kalkınma belli bir düzeyin altında kaldı. Büyük toplum kesimlerinde yoksulluk sorunu giderek ağırlaştı. İngiliz Yoksullar Yasaları bu soruna tedbir amacı taşımaktaydı.

Modern anlamda refah devletinin başlangıç noktası, 1883'te Bismarck tarafından Almanya'da yürürlüğe konan sosyal sigorta uygulamasıdır. Birinci Dünya Savaşı ve arkasından 1929 Ekonomik Buhran'ın olumsuz etkileri geniş halk yığınlarının sosyal yardımlara ihtiyacını çok daha artırdı. Dünya bu ekonomik krizi Keynesyen politikaların sosyal güvenlik anlayışı ile aştı. İngiltere'de 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu modern refah devletinin kurucu belgesi niteliğindedir. Bu rapor bireylerin düzenli gelir sahibi olmalarını tehdit eden sosyal riskler üzerinde durmaktadır. En önemli özelliği yurttaşlığı temel alarak, bütün yurttaşları koruması, yani evrensellik ilkesini benimsemesidir. Bismarck modelinden farklı olarak, Beveridge modeli çalışanların değil bütün yurttaşların asgari bir geçim standardına sahip olmasını hedeflemektedir. Yurttaşların standart tek bir prime karşılık eşit sigorta yardımı almaları öngörülmektedir. İngiltere'de Sosyal Güvenlik Bakanlığı Beveridge Planı hükümlerine göre kuruldu ve milli yardımların idaresi de bakanlık bünyesine alındı. Bu plan doğrultusunda İngiltere'de sosyal politikalar önem kazandı. Ücretsiz konut ve sağlık hizmetleri, eğitimde fırsat eşitliği ve eğitimin tabana yayılması, sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ele alınan ilk konular oldu.

5.6. SOSYAL SİGORTA

Sosyal sigorta işsizlik, emeklilik veya ölüm durumunda bireylerin ve ailelerin korunmasına yönelik kamu sorumluluğundaki bir kurumsal güvencedir. Bu kapsamda Dünya üzerindeki uygulamalarda genellikle iki temel program görmekteyiz: 1) İşini kaybedenler için geçici süreli işsizlik maaş ve tazminatı. 2) Emeklilik, malûllük ve ölüm durumunda işçinin kendisi veya ailesine ödenen maaş ve tazminat.

5.7. SOSYAL YARDIM

Sosyal yardım, Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2007 yılı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda, kendi ellerinde olmayan nedenlerle

yoksullaşmış bireylere, toplumdan dışlanmış olanlara, insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam seviyesi sağlamak amacıyla karşılıksız olarak yapılan aynî ve nakdî yardımlar olarak tanımlanmıştır. Yine Koşar (2000:116-120)'a göre sosyal yardım, ekonomik risklere karşı sosyal güvenlik sistemi dışında kalan, kamu veya dernek ve vakıflar ya da kişilerce muhtaç bireylere yapılan her türlü maddi yardımdır.

“Sosyal yardım, mahalli ölçüler içinde, asgari seviyede dahi, kendisini veya bakmakla yükümlü olduğu kişileri güçlendirme ve hayatlarını sürdürme imkânından, kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı yoksun kalmış kişilere; resmî ve kanunlarla veya kanunların verdiği yetkilere dayanarak kamu makamları tarafından görev ve sorumluluk verilmiş yarı resmî veya özel(gönüllü) kuruluşlarca; muhtaçlık tespit ve kontrolüne dayalı olarak sunulan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan, karşılıksız mahiyetteki parasal ve aynî ve/veya hizmet türündeki nesnel sosyal gelirleri kapsayan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır.” (Çengelci, 1998:5-6; Akt. Çetin, 2018:24)

Türkiye’de sosyal yardım konusunda asıl sorumluluk devletindir. Ancak kamunun yanında çeşitli yardım kurumları, dernek ve vakıflar ile özel kuruluşlar ve kişiler de sosyal yardım faaliyetlerinin öznesidir. Sosyal yardım kapsamında genellikle; gıda yardımları, barınma yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları, giyim, yakacak ve ev eşyası yardımları vb.ne rastlamaktayız. Kamu sosyal yardımlarının ana kaynağı vergilerdir. Ancak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının vakıf senetlerinde belirtilmiş kendilerine has gelirleri vardır. Kızılay, Türk Hava Kurumu gibi kuruluşların gelirleri ise kısmen kamu kaynaklarından kısmen de bağışlar ve sahibi oldukları menkul ve gayrimenkullerin gelirlerinden oluşmaktadır.

“Sosyal yardımın temel amacı; acil ihtiyacı gidermekten ziyade uzun vadede, bireyi/aileyi kendi ayakları üzerinde duracak hale getirmek olmalıdır. Bu amaçla sosyal yardımlar, koruyucu ve geliştirici sosyal hizmetlerle birlikte değerlendirilmelidir.” (Karataş, 2001b:222; Akt. Çetin, 2018:25)

“Sosyal hizmetler ve sosyal yardımların birlikte ve bir bütünlük içinde sunulmasına yönelik olarak, işsizlik ve gelir dağılımındaki adaletsizlikten

kaynaklanan sosyal sorunlar örnek gösterilebilir. Bu nedenle sosyal hizmetler, sosyal yardımları da içeren pek çok hizmet alanını kucaklayan bir kavram iken, sosyal yardımlar sosyal güvenliğin bir yöntemi ve sosyal hizmetin bir uygulama alanıdır.” (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001:1-2)

Sosyal Sigorta, Sosyal Yardımlar ve Sosyal Hizmetler, üçü birlikte, sosyal güvenlik sisteminin alt sistemlerini meydana getirirler. Bu alt sistemler birbirleriyle iç içe olup bunları kesin çizgilerle birbirinde ayırmak mümkün görünmemektedir. Ancak, sosyal hizmetler alt sistemi en kapsamlısıdır ve bir devletin ne derece sosyal olduğu sosyal hizmet alt yapısının gelişmişliğiyle ölçülür. Çalışmanın bundan sonraki kısmında sosyal hizmetler bir disiplin ve meslek olarak ele alınıp açıklanmaya çalışılacaktır.

5.8. SOSYAL HİZMETLER (SOCIAL SERVICES)

Bugün “sosyal hizmet”, “sosyal hizmetler” ya da “sosyal refah hizmetleri” kavramları bazen eş, bazen farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bu üç terim de genel olarak, sosyal yönden yardım etmeye; herhangi bir kişi veya kurumun bir başkasının iyiliği için çalışmasına karşılık gelir.

“Hem sözlüklerdeki akademik tanımlar hem de yasa metnilerindeki operasyonel tanımlar Sosyal Hizmet’in geniş anlamda yapılan tanımlarıdır. Kongar (1978:27)’a göre; sosyal hizmetler doğrudan doğruya ve birinci derecede insanın korunmasına ve geliştirilmesine yönelmiş etkinliklerdir. Sosyal hizmetler, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesine, insanların kendi kendilerine yeterli hale gelmelerine ve başkalarına bağımlı olma hallerinin önüne geçilmesine, aile bağlarının güçlendirilmesine, bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal fonksiyonlarını başarıyla sürdürebilmelerine yardım etmek amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlik ve programlar bütünüdür.” (Barker, 1999:453-454; Akt. Çetin, 2018:22)

“Geniş anlamda, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik (sosyal sigorta ve sosyal yardım hizmetleri), konut, toplumsal kalkınma, insan kaynağının geliştirilmesi, aile planlaması, fiziksel ve zihinsel engellilere yönelik hizmetler ve ıslah hizmetleri vb.ni içerirken; dar anlamda sosyal çalışma (social work)

mesleğinin kurum ve çalışma alanıyla sınırlı konuları içermektedir.” (Dilik, 1980:74)

“Sosyal çalışma bağlamında dar anlamıyla sosyal hizmetler: toplumdaki özel gereksinim gruplarına, onların bedensel, ruhsal ve sosyal yapılarından gelen eksiklik, sorun ve tıkanıklık durumlarında, koruma / gözetme, kendine yeterli duruma gelebilmelerini sağlama amacıyla devletçe, özel ve gönüllü çabalarla düzenlenen önlemler bütünüdür.” (Tomanbay, 1999:238)

“Operasyonel olarak yapılan tanımlardan biri, 2828 sayılı Sosyal Hizmet Kanunu’nda şöyle ifade edilmiştir: “Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine, ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunların önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünüdür.(Md.3)” Bu tanımdaki en önemli unsur, sosyal hizmetlerin sistemli ve programlı hizmetler bütünü olmasıdır. Bu hizmetler, başta özel gereksinim grupları olmak üzere, toplumun önemli bir kesimine yöneliktir.” (Çetin 2018:23)

“Sosyal hizmetlerin hedef kitlesi; aileler, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, güç koşullardaki kadınlar, sığınmacı ve göçmenler, tıbbî ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç hastalar, sosyal sapma gösteren gruplar, madde bağımlıları, suçlular, yoksullar vb. gibi çok çeşitlidir. Ancak sosyal hizmetlerin görev alanı bunlarla sınırlı değildir. İnsan kaynağının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, yerel toplumların kalkınmasında da sosyal hizmetlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal hizmetler, tüm bu görevlerini koruyucu-önleyici, iyileştirici-rehabilite edici, değiştirici-geliştirici yönlerdeki temel işlev ve amaçları doğrultusunda yerine getirmelidir.” (Devlet Planlama Teşkilatı, 2001:11)

5.8.1. Sosyal Haklar Kapsamında Sosyal Hizmetler ve Yardımlar

Temel hak ve hürriyetler değişik sınıflandırmalara tâbi tutulmuştur. Literatürde en çok kabul gören Georg Jellinek ‘in sınıflandırmasıdır. Bu sınıflandırmada temel hak ve hürriyetler; negatif statü hakları, pozitif statü hakları ve aktif statü hakları şeklinde sayılmaktadır.

“Negatif statü hakları, kişinin devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanının sınırlarını çizen hak ve hürriyetlerdir. Kişi

güvenliği, düşünce hürriyeti, mülkiyet hakkı vb. leri negatif statü haklarıdır. Bu haklar devlete karışmama, gölge etmeme ödevi yükler. Bu haklar kişiyi devlete ve topluma karşı koruyan haklar olduğu için bu haklara “koruyucu haklar” veya “kişisel haklar” da diyebiliriz. Pozitif statü hakları bireylere devletten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkânını tanıyan haklardır. Örneğin çalışma hakkı, sağlık hakkı, konut hakkı, sosyal güvenlik hakkı bu tür haklardandır. Bu haklar devlete sosyal alanda birtakım görevler yükler. Bu haklar sosyal devlet anlayışının sonuçları olduğundan bunlara kısaca “sosyal haklar” da denir. Aktif statü hakları, kişinin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Bu haklara bu nedenle “katılma hakları” da denir. Seçme ve seçilme hakkı, kamu hizmetlerine girme hakkı vb. leri bu haklara örnek gösterilebilir. Bu haklara, “siyasi haklar” da denir.” (Kapani 1988: 118-119; Akt. Gözler, 2014:411)

Temel hak ve hürriyetler tarih sahnesine çıkışları bakımından “birinci kuşak haklar”, “ikinci kuşak haklar” ve “üçüncü kuşak haklar” şeklinde sayılabilir. Sosyal hizmetler ve yardımlar bağlamında diğer haklar da söz konusu olsa bile ağırlıklı olan, “pozitif statü hakları”, yani “sosyal haklar”, yani “ikinci kuşak haklar”dır. Sosyal haklar, sosyal hizmetin etkin bir biçimde düzenlenmesi ve sunulması ile ilgilidir. Yine bu haklar ancak sosyal hizmet program ve müdahaleleri ile hayata geçirilebilir.

BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Sözleşmesi’nde birinci ve ikinci kuşak haklar (sosyal haklar) birlikte yer alır. Türkiye’de 1924 Anayasası sadece birinci kuşak hakları tanırken 1961 ve 1982 Anayasaları, ikinci kuşak hakları da tanımıştır. Halen geçerli olan 1982 Anayasası’nın değiştirilemez ve hatta değiştirilmesi teklif dahi edilemez nitelikte olan ve Cumhuriyetin niteliklerini düzenleyen 2nci maddesi: “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve SOSYAL bir hukuk devletidir.” Şeklinde düzenlenmiştir. Yani Türkiye Cumhuriyeti’nin “sosyal devlet” vasfı, anayasanın teminatı altındadır. Başka bir deyişle siyasi iktidarlar, “sosyal devlet” olmanın gereği olarak sosyal politikalar uygulama hususunda anayasal zorunluluk altındadır.

“1982 Anayasası, her Türk vatandaşının maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına doğuştan sahip olduğunu, bu hakkın kullanılmasını sınırlayacak siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmanın ve gerekli şartları hazırlamanın devletin amaç ve görevleri arasında olduğunu hüküm altına almıştır. Ek olarak ailenin korunması (md.41), gençliğin korunması (md.59), sosyal güvenlik hakkı (md.60) ile sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler (korunmaya muhtaç çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri, geziler vd.) hakkında özel düzenlemeler de getirmiştir. Ayrıca referandumla kabul edilen 7.5.2010 tarihli ve 5982 sayılı kanun ile 1982 Anayasası’na eklenen maddelere göre çocuklar, yaşlılar, engelliler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malûl ve gaziler için alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine (md.10) aykırı sayılmayacak ve devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyacak önlemleri alacaktır (md. 41). Bu ek maddelerle söz konusu gruplara yönelik pozitif ayrımcılık getirilmiştir. 61. Maddede ise, sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenlerle ilgili amaçların gerçekleştirilmesi için devletin, gerekli teşkilat ve tesisleri kuracağı veya kurduracağı, hüküm altına alınmıştır.” (Çetin, 2018:27)

“Madde 65’teki; “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek ve mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirecektir.” hükmü; bireylerin yargıya başvurarak haklarını aramalarına engel olmaktadır. Bu hüküm sonuç itibarıyla, anayasal güvence altındaki sosyal hakların “temel hak” niteliğini zedelemektedir. Halbuki, sosyal haklar için zorunlu olan minimum standartlar geliştirildiğinde, bunların altında kalan uygulamalar için yargı yolları açılabilir.” (Uygun, 2003:271)

Sosyal hizmetler ve yardımlar, hayırseverlik konusu değildir. Sosyal bir hukuk devletinde yaşayan vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinden bir kısmıdır. Ayrıca sosyal devletin anayasal ödevidir. Meseleye “vatandaşlık” üzerinden yaklaşıldığında sadece insan / birey olmaktan kaynaklanan hakların yanında “vatandaş” olma kavramının da sosyal hakları işaret ettiği görülür. Zira vatandaşlık sivil, siyasi ve sosyal unsurları barındırır. Sosyal unsur toplumsal refahtan payını almaya, ekonomik ve sosyal güvenliğe ve en azından toplumda

hâkim asgari standartlar seviyesinde insan onuruna layık bir hayat hakkına işaret eder. Sosyal haklar yasalarda düzenlenmiş her gerçek hak gibi yargı önüne götürülebilmelidir. Avrupa Sosyal Şartı Bağımsız Uzmanlar Komitesi kararları da bu yöndedir.

Küreselleşme ile ulus devletteki eşit haklara malik olan vatandaşın yerini müşteri; kamusal mükellefiyetin yerini bireysel sorumluluk, devlet bürokrasisinin yerini özel veya sivil sektör, sosyal hakların yerini de gönüllü hayırseverlik almaktadır. Merkezden yönetilen, standart ve dezavantajlı grupların kolay erişebildiği ulusal programlar yerine, yerel ve özel sektörcü gerçekleştirilebilen parçalı programlar tercih edilmektedir. Bu durum piyasa ve çalışma odaklı, bireysel sorumluluğa, gönüllülüğe ve yardımseverliğe dayanan ve ekonomik faydayı esas alan bir refah sistemine geçişe işaret etmektedir. Bundan en fazla yoksullar etkilenmektedir. Ulus devletin zayıflaması, sosyal politikalar izlemesini sektöre ugratmaktadır. Sermaye kimliğini yitirerek küreselleştikçe, hükümetler ulusal sermayenin çıkışını önlemek ve yabancı sermayeyi çekebilmek için vergi yüklerini azaltan politikaları tercih etmektedirler. Böylece, hükümetlerin sosyal politikalara ayıracağı kaynak her geçen gün biraz daha azalmaktadır. (Gül, H. ve Gül, S.S., 2007)

Vatandaşın sosyal haklarını gündelik hayatı içerisinde deneyimleyebilmesi ve toplumda sosyal adalet ve barışın sağlanması ve hatta vatandaşların yönetime katılması suretiyle katılımcı demokrasilerin güçlenmesi bakımından sosyal hizmetler ve yardımlar kritik öneme sahiptir. Ancak birçok sosyal bilimcinin de vurguladığı gibi Türkiye özelinde sosyal hizmetler ve yardımlar hak temelli değil bilakis lütuf, sadaka ya da bağış temelli ele alınmaktadır.

5.8.2. Uluslararası Düzenlemelerde Sosyal Hizmetler ve Yardımlar

Öncelikle anayasanın 90'ıncı maddesi gereği usulüne uygun yürürlüğe konmuş uluslararası antlaşmalar normlar hiyerarşisinde anayasa ile kanunların arasında olup kanunlardan üstündür. Yani tarafı olduğu böyle bir antlaşma hem d bağlayıcıdır hem de bu antlaşmanın düzenlediği alanda değiştirici veya düzeltici nitelikte kanunla düzenleme yapılamaz.

10 Aralık 1948’de ilan edilen ve Türkiye’nin 1949’da taraf olduğu BM İnsan Hakları Beyannamesi’nde sosyal haklar; md.22: “Herkesin, sosyal güvenlik hakkı vardır. Ulusal çabalar ve uluslararası iş birliği yoluyla her devletin örgütlenmesi ve kaynakları uyarınca, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişimi için gerekli ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.”, md.23: “Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.”, md.25: “Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbî bakım hakkı vardır. Herkes işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışında gerçekleşen geçim sıkıntısı durumunda sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Anaların ve evlilik içi veya evlilik dışı bütün çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır.” şeklinde düzenlenmiştir.

18 Ekim 1961’de imzalanan Avrupa Sosyal Şartı ise Çocukların ve gençlerin korunması (Md. 7), sosyal güvenlik (Md.12), sosyal ve tıbbî yardım (md.15), ailenin sosyal ve ekonomik olarak korunması (md.16), yaşlıların korunması (md. 23), dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma (md.30), konut (md.31) vb. sosyal hakların düzenlendiği diğer bir önemli belgedir. (Türkiye bu belgeyi 16 Haziran 1989’da onaylamıştır.)

“Bu belgede düzenlenen 14 ncü madde ile Akit Taraflar, sosyal hizmetlerden yararlanma hakkının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların refahının gelişmesine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri teşvik etmeyi ya da sağlamayı; bireylerin ve gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirmeyi taahhüt ederler.” (Çetin, 2018:30)

3 Ocak 1976 tarihli BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme”, taraf devletlere, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde olduğu gibi, endişe ve fakirlikten kurtulmuş hür insan idealine, ancak herkesin bireysel ve siyasal haklarının yanısıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını da rahatlıkla kullanabileceği koşulların oluşturulması ile varabileceğini dikte eder. Taraf devletler, sigorta dâhil herkesin sosyal güvenlik hakkını tanımak

ve geliştirmekle yükümlüdür. (Md. 9). (Türkiye bu sözleşmeye 15 Ağustos 2000 tarihinde taraf olmuştur.)

Türkiye'nin 8 Mayıs 1991'de bazı maddelerine çekince koyarak imzaladığı 1988'de yürürlüğe giren Avrupa Konseyi Yerel Yönetimler zerklik şartı Md. 4/2'ye göre; yerel yönetimler, kanunun belirlediği sınırlar içerisinde, yetki alanları dışına çıkarılmamış veya başka bir kurumun uhtesine bırakılmamış tüm konularda faaliyet yürütmek bakımından takdir haklarını sınırsız kullanabilirler. Madde 4/3'e göre ise; kamu yükümlülükleri genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın kurumlarca yerine getirilecek, yükümlülüğün diğer bir kuruma bırakılmasında görevin kapsam ve niteliği ile yetkinlik ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurulacaktır. Bu belge Türkiye'de belediyelerin sosyal hizmet faaliyetlerinde elini rahatlatmıştır. Günümüzde artık belediyeler ciddi sosyal hizmetler sunan önemli aktörlerdir. Belediyelerin bu alana aktardığı kaynaklar sayesinde sosyal refah hizmetlerinin finansmanında merkezî bütçenin yükü hafiflemektedir.

5.9. BİR MESLEK OLARAK SOSYAL HİZMET (SOCIAL WORK)

“Sosyal hizmet mesleği, sosyal refah kurumunun işlevsellik kazanmasının bir gereği olarak ortaya çıkmakla birlikte, genelde sosyal refah sistemi içinde sorumlu çeşitli meslek ve disiplinlerin ihtisas alanı dışında kalan faaliyetlerin yerine getirilmesi için duyulan ihtiyacın bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Meslekleşmenin tarihsel süreci içinde sosyal refah hizmetleri ile sanayileşmenin ilişkisi çok sıkı kurulmuştur. Buna paralel olarak, 1800'lerin başında varlığından pek de bahsedilmeyen sosyal hizmet mesleği; sanayileşme ve onun doğurguları ile sıkı bir neden-sonuç ilişkisi içindedir.” (zdemir, 2018:33)

T.N. Whitehood; “Sanayileşmenin kaydettiği her ilerlemeyi, sosyal hayatta bir yoksulluk izler” demiştir. Çünkü sanayileşme aynı zamanda tatmin edilemeyen patron, çok uzun saatler süren çalışma, sınıf farkları ve çatışmaları ve düzen ve bütünlüğünü kaybetmiş bir toplum demektir. Sanayileşmeye ilişkin bu eleştiri, üzerinde birçok popüler Amerikalı ve Avrupalı düşünürün uzlaştığı bir gerçektir. Geçtiğimiz 150 yıl boyunca liberaller, hümanistler, muhafazakrlar,

Marksistler ve Komünistler, değişik anlatımlarla sanayileşmenin insanlar üzerindeki etkisinden kaygı duymuşlardır. (Wilenski ve Lebeaux, 1958)

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılda enerji teknolojisinin yaygın ve artan bir oranda kullanılması ile ortaya çıkan sanayileşme hızla geleneksel toplum yapısına karşı hücumla geçmiştir. Bu hücum ile toplum düzeni altüst olmuş yerine yeni bir düzen kurulmuştur. Yeni düzende milyonlarca kişi ve aile, yaşadığı yeri ve işini bırakıp sanayi bölgelerine yığılmıştır. Böylece insanlar sürekli bir yerden başka bir yere, bir işten başka bir işe, bir sosyal sınıftan başka bir sosyal sınıfa geçer duruma gelmişlerdir. Bütün bu karmaşa geniş aile düzenini yıkmış, yerine küçük aile ortaya çıkmış ve akrabalık ilişkileri zayıflamıştır. Sanayileşme sonrası yeni toplum düzeninde, kente göçlerin artmasıyla konut ve imar sorunları, kent yaşamına adaptasyon, işsizlik, fiziksel ve psikolojik hastalıklar, yetişkin ve çocuklarda suç oranında artış ve diğer birçok problemle yüzleşmek durumunda kalmıştır. (Koşar, 1992) İşte bu toplumsal kaos döneminde değeri ön plana çıkan sosyal devlet ve sosyal refah politikalarının bir sonucu olarak sosyal hizmetler meslek olma sürecine girmiştir.

5.9.1. Sosyal Hizmet Mesleğinin (Social Work) Tanımı

“Sosyal hizmet mesleğine ismi Jeffrey Brackett (1860-1949) tarafından verilmiştir. Brackett, “sosyal” kavramının gelişmekte olan bu mesleğin isminin bir parçası olması gerektiğini ileri sürmüş ve savunmuştur. Sosyal kavramı, insanların benzer kültür ya da etnik grup, okul, iş, komşuluk, topluluk ve bunun gibi içerdiği sayısız diğer faktörleri veya arkadaşlık, üyelik, aile gibi yaşamlarını biçimlendiren önemli dinamiklerle (güç) insanların etkileşimleri üzerindeki odak noktasını tanımlamaktadır.” (Sheafor ve Horejsi, 2003; Akt. Duyan, 2014:9)

“Tomanbay (2007) sosyali bilmeden sosyal hizmetin kavranamayacağını ileri sürmektedir. Sosyal olmak; toplumun üyesi olmak, topluma bağlı olmaktır. Sosyal olmak; birey olmakla ilgili olduğu kadar örgütlü olmakla da ilgilidir. Sosyal olmak, aynı zamanda dünya ile etkileşime girmek ve iletişim kanallarını açık tutmak ile ilgilidir. “İletişim Virtüözü” olmayanların sosyal hizmet uzmanı olamayacağını ileri süren Tomanbay, sosyal olmanın laboratuvarında deney yapan bir bilimci ciddiyeti ve inceliğinde toplumsal kavramları yerli yerince kullanmayı gerektirdiğini belirtmektedir.” (Duyan, 2014:9)

“Brackett, sosyal hizmeti, sosyal yardım uğraşlarından ayırt edilmesini sağlamak ve özgün bir mesleki kavramsallaştırma oluşturmak açısından “social” kelimesinin yanına “work” kavramını ekleyerek, bu yönüyle çalışmanın profesyonelliğini vurgulamaya çalışmıştır. “Work” kavramı, “social” kavramına; düzenlilik, sorumluluk, disiplin yükü getirerek, mesleği donanımsızlıktan ve hazırlık gerektirmeyen diğer işlerden ayırmıştır.” (Sheafor ve Horejsi, 2003; Akt. Özdemir, 2018:40)

“Brackett’in bu ismi kabul etmeleri için verdiği mücadele, sosyal hizmet mesleğinin bilime, disipline dayalı bir meslekî faaliyet olmasında çok önemli bir yer tutar. Sosyal hizmet mesleki disiplininde zaman değişse de sosyal hizmetin; gönüllülüğe dayalı, vicdanî, inançsal yapılarla insana yardım etme fikrine benzetilmesi riski hâlihazırda dünyanın pek çok yerinde yaşanmaktadır. Bu risk, meslekî bir risk olmanın ötesinde ihtiyaç sahibi insanlara yaklaşım ve değişim oluşturmadaki bilimsel içeriği dışarıda bırakması nedeniyle ihtiyaç sahipleri açısından da önemli bir risktir.” (Özdemir, 2018:40)

“Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlüğü (1989), İngilizce bir kavram olan “social” sözcüğünün Türkçe karşılığını “toplumsal, içtimai, sosyal, toplumda yeri olan, cemiyete ait” ve “work” sözcüğünün karşılığını ise “iş, çalışma, meşguliyet, görev, vazife” olarak vermektedir. İngilizce’deki “social” sözcüğünün Türkçe’de “sosyal” olarak kullanımında herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak “work” sözcüğünün kullanımı, mesleğin ülkemizde uygulanmaya başladığı ilk yıllardan günümüze kadar tartışmalı bir konu olmuştur ve hâlihazırda bu tartışma devam etmektedir. “Social Work” ise Türkçe’de “Sosyal Hizmet”, “Sosyal Çalışma”, “Sosyal İş”, “Sosyal Görev”, “Toplum Hizmeti”, “Toplumsal Çalışma”, “Sosyal Danışmanlık” karşılığında kullanılmaktadır. Türkiye’de meslek yaygın olarak “sosyal hizmet” ve “sosyal çalışma” olarak adlandırılmaktadır. “Social Worker” kavramının karşılığı ise nadir de olsa “Sosyal İşçi”, “Sosyal Hizmet Görevlisi”, “Sosyal Hizmetli”, “Sosyal Yardım Uzmanı”, “Sosyal Görevli”, “Sosyal Çalışman”, “Sosyal Hizmet Mütahassısı” olarak kullanılmaktadır. Günümüzde yaygın kullanımın “Sosyal Çalışmacı” ve “Sosyal Hizmet Uzmanı” olduğu görülmektedir. Sosyal Hizmet Yüksekokul’u mezunları “Sosyal Hizmetler Mütahassısı” unvanı ile uzun yıllar istihdam edilmiştir, ancak 1985 yılında Devlet

Memurları Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle "Sosyal Çalışmacı" unvanı ile istihdam edilmeye başlanmıştır." (Duyan, 2014:8)

"Bugün dünyada sosyal hizmet mesleğinin örgütlendiği, meslek elemanlarını yüksek düzeyde ilgilendiren kararların alındığı iki sivil toplum kuruluşu vardır: Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu (International Federation of Social Work-IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (International Association of Schools of Social Workers-IASSW). Bu iki kuruluş, çok uzak olmayan bir geçmişte mesleğin tanımı üzerinde önemli müzakereler yapmışlar ve bu müzakerelerin ucunu açık bırakmışlardır. Bu iki önemli örgütten biri olan IFSW'nin 1957 yılında yapmış olduğu sosyal hizmet tanımı: "Sosyal hizmet, bireylere ve gruplara topluma daha iyi uyum sağlayabilmeleri için yardım etmenin sistematik yoludur. Sosyal hizmet uzmanı, iş kaynaklarını geliştirmeleri ve mobilize olmaları için ihtiyaç sahipleri ile çalışır; gerekirse çevrede değişim sağlamak için dış kaynaklardan destek alır. Şöyle ki; sosyal hizmet toplumdaki harmoniye katkı sağlamaya çalışır. Diğer mesleklerde olduğu gibi sosyal hizmet, özelleşmiş bilgiye, kesin prensiplere ve becerilere dayanmaktadır." şeklindedir ve oldukça heyecan vericidir." (Özdemir, 2018:41-42)

Tanımın yapıldığı yılı göz önünde tuttuğumuz zaman, o dönemde sosyal hizmet mesleğini konumlandığı yer açısından son derece önemli bir tanım olduğunu ifade etmekte yarar vardır. Tanım; sosyal hizmet mesleğinin, sistematik olması ve ihtiyaç sahipleriyle birlikte çalışması gerekliliği üzerinde durmaktadır ve kaynaklar ile özelleşmiş bilgiye vurgusu ve prensipler ve beceriler üzerindeki odağı ile dönemin çok ötesinde, bugüne bile ışık tutar zengin bir içeriği yansıtmaktadır. (Özdemir, 2018)

Thompson (2000:25; Akt. Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008), sosyal hizmeti tanımlama çabalarındaki eksikliklere dikkat çekerek sosyal hizmeti tanımlamak için onun yakın mesleklerle arasındaki farkların ortaya konmasının faydalı olabileceğini öne sürmüştür. Bu farkları aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- **Yasal Görevler:** İnsanî hizmet veren meslek gruplarının tümü hukukun öznesi durumundadır. Ancak sosyal hizmet uzmanlarını diğer meslek elemanlarından ayıran bazı yasal sorumlulukları vardır. (Çocuk istismarı ile ilgili bildirimler için inceleme yapmak, danışan ruhsal rahatsızlığı nedeniyle kendine ve etrafına zarar

vermeye başladığında onu hastaneye yatırmak vb.) Bu ve benzeri sorumluluklar karmaşıktır ve hukukî danışmanlık gerektirebilir. Diğer meslek gruplarının da benzeri sorumlulukları olabilir ancak bu sorumluluklar öncelikle sosyal hizmet uzmanlarının görevidir ve sosyal hizmet uzmanları bu yasal görevlerden yaptıkları ve yapmadıkları işler nedeniyle hukukî sorumluluk altındadır.

- **Kontrole Karşı Bakım:** Sosyal hizmet kuşkusuz bir bakım mesleğidir ve bakım, öncelikli konulardan biridir. Ancak kritik olan konu, bakım işlevinin aynı zamanda sosyal kontrol öğelerini de içinde barındırmasıdır. Çünkü sosyal hizmet yalnızca bireyin değil aynı zamanda toplumun da refahını sağlama ve koruma sorumluluğunu taşımaktadır. Bu ikili sorumluluk, genellikle çatışmaya ve gerilime neden olmaktadır. Toplumu koruma işlevi tek tek bireylere uygulandığında kontrol işlevine dönüşmektedir. Dolayısı ile genel olarak toplumu korumak için yapılan eylemler, bireysel düzeyde zorlayıcı ve sınırlandırıcı olabilmektedir. Bu durum, diğer meslek grupları için de söz konusu olabilir. (Örneğin doktor, hastasını rızası dışında hastaneye yatırmak durumunda kalabilir.) Ancak diğer meslek grupları için sosyal kontrol, mesleğin merkezî amaçlarına uzaktır. Sosyal hizmet açısından ise bu iki işlev o denli birbirine bağlıdır ki bunları ayrı düşünmek çok zordur. (Örneğin çocuğun korunması, denetimli serbestlik ve genç suçluluğu vb.) Bu gibi durumlarda kontrol işlevi bakım ve korumanın bir parçası olarak görülebilir. Bununla birlikte kimi durumlarda kontrol başlı başına bir son olmakta ve bakım ve koruma için hiçbir alan kalmamaktadır. Öyle durumlarda uygulama, baskıcı ve müracaatçı için ek sorunlar yaratır nitelikte olmaktadır. Bakım ve kontrol arasında dengeyi sağlamak sosyal hizmet uzmanının zor görevlerinden biridir. Kontrol işlevini ihmal (örneğin yasal görevi yerine getirmemek) etkisiz olmayı beraberinde getireceği gibi bakım ve koruma işlevini yerine getirmemek ise uygulamanın yalnızca etkisiz değil baskıcı ve istismar edici olmasına da neden olacaktır.
- **Toplumun istenmeyen kirli işlerini yapmak:** Sosyal hizmet, refah devletinin açıklarına bir anlamda yama yapmak şeklinde algılanmaktadır. Bu bakış açısı sosyal hizmetin çok dar bir alanını kapsamaktadır. Sosyal hizmetin kapsam ve işlevleri çok daha geniştir. Ne var ki sosyal hizmet uzmanları zaman zaman toplumun kirli işlerini yaptıkları duygusuna kapılmaktadır. Kısaca sosyal hizmetin

genel algısı genel olarak pozitif olmakla birlikte, kimi zaman da negatif olmaktadır.

- **Sosyal adalet için çalışmak:** En bilinen yargı ile “sosyal hizmet uzmanları, sosyal adaletsizlikle mücadele eder.” Bir başka deyişle toplumdaki eşitsiz ve adaletsiz uygulamaları sonlandırmak için çalışır. Dolayısı ile sosyal hizmet uzmanları uygulamalarında eleştirel ve sorgulayıcı bir yaklaşım kullanmadıklarında, sosyal adaletsizlikle mücadele etmek bir tarafa, aksine var olan eşitsizlikleri de güçlendirebileceklerdir. Çünkü sosyal hizmet, bireysel ve sosyal olan (daha öznel olanla sosyo-politik olan) arasında çok kritik bir konumdadır. Bu anlamda ya eşitsizlikle mücadele edecek ya da bunları güçlendirecektir. Oysa müracaatçı ile uygulayıcı arasındaki güç farklılıklarını gözetten bir uygulama, eşitlik ve sosyal adaletin geliştirilmesi ile güçlendirmeyi de sağlayabilecektir. Eşitlik ve sosyal adalet elbette ki diğer insanî hizmetlerin de ilgi alanındadır. Ancak sosyal hizmet için bu kavramlar, varoluş sebebini, doğasını ortaya koymada merkezî bir yere sahiptir. Bu amaçlar olmadan, sosyal hizmeti sosyal sorunlarla ilgilenen insancıl bir meslek olarak nitelemek imkânsızdır.

Temmuz 2000’de IFSW’nin Montreal toplantısında, mesleğin 1982’de yapılan tanımını 21. yüzyıla girerken toplumun değişen dinamikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda güncellenerek geliştirilmiştir. Tanım şöyledir: “Sosyal hizmet mesleği; sosyal değişimi, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi ve insanların esenliğini artırmak için onların güçlendirilmesini ve özgürlüklerini destekler. İnsanların çevreleriyle etkileşimlerinde insan davranışları ve sosyal sistem teorilerini, sosyal hizmet müdahalelerini kullanır. İnsan hakları ve sosyal adalet prensipleri sosyal hizmette esastır.

Milenyum tanımı olarak da ifade edilebilecek bu sosyal hizmet tanımı da tüm dünyadaki meslek elemanlarının alkışlarını hak eden özgürlükçü, yenilikçi ve devrimci bir özellik taşımaktadır. Tanımdaki güçlendirme ve özgürlük kavramları, mesleğe, döneminde damga vurmuş özellikler taşımaktadır. Ayrıca yine tanımda özel olarak vurgulanmış olan insan hakları ve sosyal adalet prensiplerinin sosyal hizmette esas olduğu vurgusu, bir tanım içeriğinden çok daha fazlasını anlatmaktadır. Tanımda insan davranışları, insanın çevresiyle

etkileşimi ve sosyal sistem teorilerine vurgu yapılarak, mesleğin bilimsel temelleri ve bakış açısına dikkat çekilmektedir. (Özdemir, 2018)

“IASSW ve IFSW’nin 2001 yılı tanımı: “İnsan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan; sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumlarının gelişmesi için, insan ilişkilerinde sorun çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan ve bunun için insanların çevreleriyle etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir.” şeklindedir. Bu tanıma ilişkin açıklamalar değer, kuram ve uygulamayı içerecek şekilde ele alınmış ve ilgili açıklamalar IASSW ve IFSW’nin web sayfasında aşağıdaki gibi yapılmıştır:

- IASSW ve IFSW’nin sosyal hizmet tanımı çerçevesinde çeşitli biçimleriyle sosyal hizmet, insanlar ve çevreleri arasındaki birçok karmaşık hareketliliği inceler. Sosyal hizmetin amacı, her insanın potansiyelini tam olarak geliştirmesini, yaşamın zenginleştirilmesini sağlamak ve işlev bozukluğunu önlemektir. Sosyal hizmet mesleği, sorun çözmeye ve değişime odaklanmıştır. Buna bağlı olarak sosyal hizmet uzmanları toplumdaki ve hizmet verdikleri bireylerin, ailelerin ve toplulukların yaşamlarındaki değişim temsilcileridir. Sosyal hizmet birbirleriyle ilişkili bir değerler, kuram ve uygulama sistemidir. Sosyal hizmetin değerleri, mesleğin ulusal ve uluslararası etik kurallarını temsil etmektedir.
- Sosyal hizmet insancıl ve demokratik ideallerden çıkmıştır ve değerleri her insanın eşitliğine, değerine ve haysiyetine saygıya dayanmaktadır. Yüzyılı aşan başlangıcından bu yana sosyal hizmet uygulaması insan gereksinimlerini karşılamaya ve insan potansiyelini geliştirmeye odaklanmıştır. Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde uygulamalarını gerçekleştirir. Sosyal hizmet uzmanları toplumsal açıdan dezavantajlı kişi, grup ve topluluklarla dayanışma içinde sosyal içermeyi teşvik etmek, yoksulluğu azaltmak, savunmasız ve ezilen kişileri özgürleştirmek için çalışır.
- Sosyal hizmet, yöntemini; kendi bağlamına özgü yerel ve bölgesel bilgiyi de içeren araştırmalardan ve uygulama değerlendirmelerinden sağlanan kanıta dayalı sistematik bir bilgi tabanına dayandırmaktadır. Sosyal hizmet, insanlar ve çevreleri arasındaki etkileşimlerin karmaşıklığının ve insanların hem bir şeylerden etkilenme hem de üzerlerindeki bio-psikososyal faktörleri de içeren pek çok etkiyi değiştirme kapasitesinin farkındadır. Sosyal hizmet mesleği karmaşık durumları

analiz etmek ve bireysel, örgütsel, sosyal ve kültürel değişimleri kolaylaştırmak amacıyla insan gelişimi ve davranışı ile sosyal sistem kuramlarından yararlanır.

- Sosyal hizmet toplumda var olan engelleri, eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri ele alır. Krizlere ve acil durumlara olduğu kadar, günlük kişisel ya da sosyal sorunlara da yanıt verir. Sosyal hizmet, insanlara ve çevrelerine yönelik bütüncül odağıyla tutarlı olarak pek çok vasıf, teknik ve etkinlik kullanır. Sosyal hizmet müdahaleleri öncelikle insan odaklı psikososyal süreçlerden, sosyal politika, planlama ve kalkınmaya dâhil olmaya kadar değişiklik gösterir. Bunlar hem danışmanlığı, klinik sosyal hizmeti, grup çalışmasını, sosyal pedagojik çalışmayı ve aile tedavisi ile terapisini hem de toplumda insanların hizmet ve kaynak edinmesine yardıma yönelik çabaları içerir. Müdahaleler, ayrıca kurum idaresini, toplum örgütlenmesini, sosyal politikayı ve ekonomik gelişmeyi etkilemek amacıyla sosyal ve politik faaliyetlerde bulunmayı da içerir. Sosyal hizmetin bütüncül odağı evrenseldir, ancak sosyal hizmet uygulamasının öncelikleri kültürel, tarihsel ve sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak ülkeden ülkeye, zamandan zamana çeşitlilik gösterebilir.” (Duyan, 2014:7)

Sosyal hizmet eyleminin bilimsel ve mesleki karakterini; 1) Ekonomik ve siyasal hakları koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak, 2) İnsanların sorumlu, şuurlu ve örgütlü canlılar olarak yaşam pratiğine katılmalarını sağlamak, 3) İhtiyaçlarını karşılayabilen, sorunlarını çözebilen, hür mesut ve üretken insanlar halinde hayatlarını sürdürebilmeleri için bireylerin subjektif yaşam şartlarını geliştirmek ve 4) Sosyal hizmetin bilgisini, kültürünü, yeteneklerini ve eylemlerini geliştirmek oluşturur. (Cılga, 2004)

IFSW genel kurulunda 2014 yılında kabul edilen ve kısa bir süre sonra Temmuz 2014’te IASSW genel kurulunda değişiklik yapılarak onaylanan sosyal hizmet meslek tanımı, literatüre mesleğin küresel tanımı olarak girmiştir. Yüzon üye ülke sosyal hizmet uzmanlarının konsensüs ile kaleme aldığı bu tanım halen son ve dünya genelinde en fazla hüsnü kabul gören tanımdır. Buna göre: “sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal hizmet; sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal hizmet teorileri, beşerî

bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal hizmet, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal hizmetin bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir.” Bu tanımın beraberinde, IASSW tarafından tanımın daha iyi anlaşılmasına yönelik açıklama notları yayınlanmıştır. Açıklama notları şu şekildedir:

“Yukarıda ifade edilen “Sosyal Hizmet” tanımında kullanılan temel kavramları açmak için, bu tanım üzerinde çalışan özel görevlendirilmiş grup, sosyal hizmet mesleğinin temel görevlerini, ilkelerini ve bilgi ve uygulama ile ilişkilerini aşağıda detaylı bir şekilde açıklamayı zorunluluk kabul etmişlerdir.

Temel Amaçlar: Sosyal hizmet mesleğinin temel amaçlarının kapsamı, sosyal değişimi, sosyal gelişimi, sosyal bütünlüğü desteklemek/güçlendirmek ve insanları özgürleştirmeye çalışmaktır. Sosyal hizmet, birbirine bağlı olan tarihsel, kültürel, bölgesel, sosyo-ekonomik, politik ve bireysel faktörlerin insanlığın iyiliği ve gelişimi hususunda fırsatlar ya da engeller oluşturduğunu kabullenenen, uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Yapısal engeller eşitsizliklerin, ayrımcılığın, sömürülerin ve baskının sürdürülmesinde pay sahibidir. Irk, dil, din, kültür, sınıf, engellilik, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim gibi kriterler üzerinden yapılan baskıların ya da ayrıcalıkların yapısal kaynaklarının neler olduğunu bulmada eleştirel bakış açısı geliştirmek ve yapısal ve bireysel engelleri işaret etmede eyleme dönük stratejiler ortaya koymak insanların özgürleştirilmelerinin ve güçlendirilmelerinin amaç edinildiği özgürleştirici uygulamanın (emancipatory practice) merkezindedir. Sosyal hizmet, dezavantajlı kişilerle dayanışarak, yoksulluğu hafifletmek, baskı altında olan grupları özgürleştirmek, sosyal içirme ve sosyal bütünlemeyi sağlamak için mücadele etmektedir.

Sosyal değişim (social change) amacı: Sosyal değişim amacı, sosyal hizmet uygulamasının güncel bir durumun (birey, aile, küçük grup, topluluk ya da toplum düzeyinde) değişme ve gelişme ihtiyacı içinde olduğundan hareketle gerçekleştirildiği varsayımına dayanmaktadır. Sosyal değişim amacı; baskı, sosyal dışlanma ve ötekileştirmeye neden olan yapısal koşullara karşı çıkma ve onları değiştirme ihtiyacından doğmuştur. Sosyal değişim insiyatifi; ekonomik,

çevresel ve sosyal adaletin ve insan haklarının geliştirilmesinde insan unsurunun önemini göz ardı etmemektedir. Sosyal hizmet mesleği eşit bir şekilde, toplumsal istikrarın sağlanmasına da adanmıştır. Öyle ki, toplumsal istikrarın özel bir grubu ya da kişileri ötekileştirmedigini dışlamadığını ve onlara baskı uygulamadığını da garanti altına alır.

Sosyal gelişme (social development): Müdahale stratejilerini, istenen hedefleri ve politika çerçevelerini ifade etmek üzere kavramsallaştırılmıştır. Sosyal gelişme; mikro-makro ayrımını aşan ve sürdürülebilir gelişme için çoklu sistemleri bir araya getiren, meslekler ve sektörler arası iş birliğini sağlayan bütüncül biyopsikososyal ve spiritüel değerlendirmelere ve müdahalelere dayanmaktadır. Sosyal gelişme, sosyal-yapısal ve ekonomik gelişmeye öncelik vermektedir ve ekonomik büyümenin sosyal gelişmenin ön koşulu olduğuna ilişkin geleneksel görüşü onaylamamaktadır.

İlkeler: Sosyal hizmetin ön kapsayıcı ilkeleri; insan onuru ve haysiyetine saygı, zarar vermeme, farklılıklara saygı, insan haklarını koruma ve sosyal adalettir. İnsan haklarını ve sosyal adaleti savunmak, sosyal hizmetin ana motivasyonu ve meşruiyetidir. Sosyal hizmet mesleği, insan haklarının ortak sorumluluk (collective responsibility) ile bir arada var olmak zorunda olduğunu kabul etmektedir. Ortak sorumluluk fikri, bireysel insan haklarının ancak ve ancak insanların günlük işlerinde birbirlerine ve çevreye karşı sorumluluk aldığı ve topluluk içerisinde karşılıklı ilişkiler geliştirebildiği oranda gerçekleşebileceği gerçeğinin altını çizmektedir. Bu nedenle sosyal hizmetin temel amacı, insan haklarını her düzeyde savunmak ve insanların birbirlerinin iyiliği için sorumluluk alacakları ve aynı zamanda insanlar ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı fark edecekleri ve saygı duyacakları ortamları yaratmaktır.

Sosyal hizmet birinci, ikinci ve üçüncü kuşak hakları sahiplenmektedir. Birinci kuşak haklar; inanç ve ifade özgürlüğü ile işkence ve keyfi tutuklamadan korunma gibi bireysel ve politik haklara işaret etmektedir. İkinci kuşak haklar barınma, sağlık ve eğitime erişim hakları, azınlıkların dil haklarını içeren sosyo-ekonomik ve kültürel haklardır. Üçüncü kuşak haklar ise; nesiller arası eşitliği ve biyolojik çeşitliliği içeren doğal yaşama ilişkin haklara odaklanmaktadır. Bütün

bu haklar karşılıklı olarak birbirine bağlıdır ve birbirini güçlendirmektedir. Ayrıca hem bireysel hem de kolektif hakları düzenlemektedir.

Bilgi: Sosyal hizmet hem disiplinler arası hem de disiplinler üstüdür ve çok geniş bir teori ve araştırma dizisinden yararlanmaktadır. “Bilim”, en çok kullanılan anlamıyla “bilgi” bağlamında ele alınmaktadır. Sosyal hizmet, kendi teori ve araştırma bilgisinin yanında, toplum gelişimi, sosyal pedagoji, idarecilik, antropoloji, ekoloji, ekonomi, eğitim, yönetim, bakım, psikiyatri, psikoloji, halk sağlığı ve sosyolojiyi de içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan diğer beşerî bilimlerden de faydalanmaktadır. Sosyal hizmet, teori ve bilgisinin biricikliği uygulamacı ve özgürleştirici oluşudur. Sosyal hizmet teori ve araştırmasının büyük bir bölümü hizmet alanlar ile yürütülen interaktif ve söyleşimsel süreçte yeniden yapılandırılmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet teori ve uygulaması, çeşitli uygulama çevrelerinden de bilgi üretmektedir.

Yukarıda verilen tanım, sosyal hizmetin yalnızca bazı spesifik uygulama çevreleri ile Batı teorilerinden değil, aynı zamanda yerel bilgidir (Indigenous knowledge) de faydalandığını kabul etmektedir. Sömürgeciliğin bir mirası olarak Batı teorileri ve bilgisi oldukça değerli görülürken yerel bilgiler Batı teorileri ve bilgisinin egemenliği altında tutulmuş, dikkate alınmamış ve değersizleştirilmiştir. Bu tanım, yerel bilginin önemini ve yereldeki insanların bilime olan katkılarını önemli görerek bu süreci ters yüz etme arayışındadır. Sosyal hizmet dünyanın çeşitli yerlerindeki insanların yerel bilgilerinden de beslenerek, bilimsel çerçevedeki tarihsel Batı hegemonyasının yaratmış olduğu tahribatı onarma çabasındadır. Bu açıdan sosyal hizmet bilgisi yerelden gelen deneyimlerle yeniden yaratılacak ve hem yerel hem küresel olarak uygun bir biçimde uygulamaya aktarılacaktır. BM’nin çalışmasına dayanarak IFSW yerli insanları aşağıdaki biçimde tanımlamaktadır.

- Coğrafi olarak belirgin ve atadan kalma bir toprakta yaşarlar
- Kendi topraklarında belirgin, sosyal, ekonomik ve politik kurumları devam ettirme çabasındadırlar
- Ulusal topluluk içinde asimile olmaktansa kültürel, coğrafi ve kurumsal olarak bağımsız kalmaya isteklidirler

- Kendilerini yerli veya kabile olarak tanımlarlar (<http://www.ifsw.org/policies/indigenous-people> E.T. 15.05.2020)

Uygulama: Sosyal hizmetin amacı ve meşruiyeti, insanların çevreleri ile etkileşime girdiği noktaya yaptığı müdahalede yatmaktadır. Bu çevre, insanların içinde oldukları çoklu sosyal sistemleri ve insanların hayatlarında önemli bir etkisi olan doğal ve coğrafi çevreyi kapsamaktadır. Sosyal hizmette önemli görülen katılımcı metodoloji, “iyilik halini geliştirmek ve yaşam zorluklarıyla mücadele etmek için yapılarla ve insanlarla çalışılır.” şeklinde ifade bulur. Sosyal hizmet, mümkün olduğunca insanlar için değil, insanlarla birlikte çalışmayı desteklemektedir. Sosyal gelişme paradigmasıyla örtüşen bir biçimde, sosyal hizmet uzmanı, farklı sistemler düzeyinde, bu sistemlerde değişiklik yaratmak ya da bu sistemlerin istikrarını sağlamak üzere, çeşitli aktiviteleri, prensipleri, stratejileri, teknikleri ve becerileri kullanmaktadır. Sosyal hizmet uygulaması, çeşitli terapi ve danışmanlık biçimleri, grup çalışması, toplulukla çalışma, politika analizi, savunuculuk ve politik müdahaleler olmak üzere bir dizi aktiviteyi kapsamaktadır. Özgürleştirici perspektiften bakıldığında bu tanım, eşitsizliğin yapısal nedenlerine ve baskıcı güç dinamiklerine karşı çıkmalarında insanların yaratıcı potansiyelini, özgüvenlerini ve umutlarını artırmayı amaç edinen sosyal hizmet stratejilerini desteklemektedir. Bu nedenle bu tanım, müdahalenin kişisel-politik boyutu ile makro-mikro ayrımını bir bütün içine dâhil etmektedir. Sosyal hizmetin bütüncül odağı evrenseldir. Ancak sosyal hizmet uygulamasının öncelikleri, tarihsel, kültürel, politik ve sosyo-ekonomik koşullara dayanarak ülkeden ülkeye çeşitlenebilir.

Bu tanımda ifade edilen ilkelerin ve değerlerin fark edilmesi, zenginleştirilmesi ve savunulması bütün sosyal hizmet uzmanlarının görevidir. Bu sosyal hizmet tanımı ancak sosyal hizmet uzmanları, onun ilke ve değerlerine kendini adanmış zaman anlamlı olabilir.” (http://www.shy.hacettepe.edu.tr/tr/menu/genel_tanitim-10 E.T:15.05.2020)

5.9.2 Sosyal Hizmetin İşlev ve Roller

“İnsanların sorun çözme ve baş etme kapasitelerini artırmak için sosyal hizmet uzmanları değerlendirme (assesment), tanı (diagnosis), destek (support) yardım (assistance), tavsiye (advice), danışmanlık (counselling), savunuculuk

(advocacy), muktedir kılıcılık (enabling), inceleme (detection) ve tanımlama (identification) işlevlerini yerine getirmelidir. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların kaynak, hizmet ve olanak sağlayacak sistemlerle bağlantılandırılması için havale (referral), örgütleme (organizing), harekete geçirme (mobilization), müzakere etme (negotiation) ve değiş-tokuş (exchange) işlevlerini de yerine getirmelidir. Sistemlerin etkili ve insancıl olarak işlev görmesini sağlamak amacıyla sosyal hizmet uzmanlarından idare / yönetim (administration / management), program geliştirme (program development), meslekî yönetim (supervision), eşgüdümleme (coordinating) konsültasyon (consultation), son değerlendirme (evaluation), personel geliştirme (staff development) işlevlerini yerine getirmeleri beklenmektedir. Son olarak sosyal politikaların gelişimi ve ilerlemesi için katılımında bulunulması amacıyla sosyal hizmet uzmanları politika analizi (policy analysis), planlama (planning), politika geliştirme (policy development), gözden geçirme (reviewing) ve politika savunuculuğu (policy advocacy) işlevlerini gerçekleştirmelidir.” (NASW 1981, Akt. Duyan, 2014:21)

“Sosyal hizmet çocukların, gençlerin, yetişkinlerini yaşlıların, kadınların, engellilerin ve diğer özel nüfus gruplarının geliştirilmesi ve korunması için hizmet veren bir disiplin ve meslektir. Sosyal hizmet uzmanları yasalar ve politikalar çerçevesinde işlev görür ve sosyal politikaların oluşturulması, uygulanması, değiştirilmesi ve geliştirilmesi sürecine katılır. Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların karşılaştığı sorunların çok boyutlu olduğunu bilir ve bütüncül bir bakış açısıyla hizmet verir. Müracaatçıların sorunlarının çözümü için sosyal yardım, sağlık, eğitim, adalet ve diğer sektörlerle iş birliğine girer ve bu sektörlerle eşgüdüm içinde çalışır. Sosyal hizmet insanların potansiyellerini ve sosyal işlevselliklerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olur. Bağımsız olabilmeleri ve yaşamlarının yönünü kendilerinin belirlemesi için güçlenmelerine katkı verir.” (Duyan, 2014:23)

Miley, O’Melia ve Dubois (1998)’e göre sosyal hizmetin birbiri ile bağlantılı üç işlevi vardır: kaynak yönetimi, eğitim ve danışmanlık. Sosyal hizmet uzmanları, kaynak yönetimi işlevinde müracaatçı sistemlerinin kaynaklarla alışverişini düzenler; bir yandan kullanmadıkları kaynaklara ulaşmalarını

sağlarken, diğer yandan ulaşamadıkları kaynakları devreye sokar. Kaynaklar, müracaatçılara hediye kabilinden değildir, aksine kaynaklara ulaşmada müracaatçılar, sosyal hizmet uzmanları ile aktif ilişkiler içerisinde. Kaynak yönetimi, müracaatçıların kaynaklarını kontrol etmek ya da yönlendirmek yerine, onları koordine etmek, bütünleştirmek ve sistematik hale getirmek suretiyle güçlendirici olur. Yine kaynak yönetiminde sosyal hizmet uzmanları savunucu (advocate), arabulucu (mediator), bağlantı kurucu (broker), uygun hale getirici (convenor), harekete geçirici (activist) ve ivmelendirici (catalyst) olurlar. Eğitim işlevi ise, sosyal hizmet uzmanlarının eğitim-öğretim, araştırma ve topluma bilgi verme aktiviteleri ile ilgilidir. Danışman olarak sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların birikimlerine saygı göstermek, güçlü yönlerine vurgu yapmak ve çözüm için birlikte çalışmak suretiyle onları güçlendirir. Danışmanlık rolleri arasında muktedir kılıcı (enabler), kolaylaştırıcı (facilitator), planlayıcı (planner) ve meslektaşlık rolleri bulunmaktadır.

Gibbs, Locke ve Lahmann (1990)' a göre sosyal hizmet uzmanlarının rollerinden:

- 1) Aracı: programlarla insanları ve hizmetleri etkin bir değerlendirmenin ardından birbirine bağlar.
- 2) Savunucu: bir sınıf veya topluluğun lehine veya bir sınıf veya topluluğu ayrımcılığa maruz bırakan düzenlemelerle savaşı ve sosyal adalet için mücadele eder.
- 3) Değerlendirici: müracaatçının veya toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda müdahale planı hazırlamak için verileri değerlendirir.
- 4) Bağlantı kurucu: aktif olarak ihtiyaç sahibi insanlara ulaşır ve bu ihtiyaçların giderilmesinde onlara yardımcı olur.
- 5) Eğitici: müracaatçıları bilgilendirir ve onlara ihtiyaçlarını gidermeye yönelik beceriler kazandırır.
- 6) Danışman: diğer kurum veya yardım sağlayıcılara eğitim ya da teknik bilgi sağlayarak, sundukları hizmetlerin geliştirilmesine katkıda bulunur.
- 7) Veri yöneticisi: bilgileri toplar, analiz eder ve bir dizi senteze ulaşarak istatistiksel raporlar hazırlar.

- 8) Yönetici: planlama ve yönlendirmelerle programları ve hizmeti yürütür, sosyal politikaları uygular.
- 9) Arabulucu: çatışan çıkarlar, çabalar ve taraflar arasındaki uzlaşma ve anlaşmayı sağlar.
- 10) Toplum planlayıcısı, toplumsal kurumlara planlamada, devlete ise toplumsal ihtiyaçları giderecek insanî hizmetleri geliştirmede yardım eder.

5.9.3 Sosyal Hizmetin Odağı

“Kişinin çevresindeki unsurlar ile içinde bulunduğu durum, onun etkin sosyal işlevselliğinin birer destekleyicisi ya da engelleyicisi olabilir. Hem kişi hem de çevre sürekli değiştiğinden, adaptasyon ve uyum da sürekli olmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, buna karşılık, sosyal refah sistemini düzenleyen sosyal politika ve programların biçimlendirdiği kişinin mevcut çevresinin koşulları ne olursa olsun, tetikte olmalıdır. Sosyal hizmeti diğer yardım mesleklerinden ayıran çevresi içinde birey odağıdır (Sheafor ve Horejsi 2003; Akt. Duyan, 2014:30). Sosyal hizmetin odağı, sosyal hizmetin tanımından da anlaşılacağı üzere toplumsaldır ve bu nedenle sistemlerin birbirleriyle kesişme noktalarıdır. Odak baskı altında olan insanların güçlendirilmesi ile de ilgilidir (Landon ve Feit 1999; Akt. Duyan, 2014:30). Ayrıca insanların sosyal varlıklar olarak doğal kurumsal çevrelerinde nasıl işlevsel olduğunu anlaması ve ifade etmesi de mesleğin odaklandığı konulardır.” (Duyan, 2014:30)

“Çevresi içinde birey odağı, sosyal hizmet uzmanını birbiriyle ilişkili olan biyolojik, entelektüel, duygusal, sosyal, ailesel, ruhsal, ekonomik vb. alanlarla ilgilenmesini gerektirir. Bireyin bir bütün olarak ele alınması sosyal hizmet mesleğinin ilgi alanının genişliğini ifade eder. Sosyal hizmet, bireyin temel gereksinimlerini karşılama kapasitesi, bireyin yaşamın gerekleri ve yaşamını kazanması için vereceği mücadelede bilgi ve becerilerinin düzeyi, bireyin başkaları, kendisi ve yaşamıyla ilgili düşünceleri ve bireyin hedef ve arzularıyla ilgilenir. Çevresi içinde birey yapısında “kişilik” yerine “kişi” ifadesinin kullanılması tesadüf değildir. Kişilik bireyin sadece bir unsurudur. Sadece kişiliğe yönelik bir faaliyet sosyal hizmet kapsamına dar gelir ve bu onu psikolojinin alanına çeker. Sosyal hizmet bireyin çevresi ile ilgilenir. Çevre, kişinin etrafındakilere -fiziksel ve sosyal yapıların çokluğu ile insanları ve diğer tüm

yaşam biçimlerini etkileyen güç ve süreçlere- işaret eder. Kişinin yakın çevresi kişinin ailesi, yakın arkadaşları, komşuları, işyeri ve yararlandığı hizmet ve programlardan oluşur. Sosyal hizmet uzmanları uzak çevre ile de ilgilenir; ancak uzak çevredeki sorunların etkisinin daha az belirgin olması ve bu sorunların değişmesinin daha zor olması sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları önemli sorun alanıdır.” (Sheafor ve Horejsi 2003, Akt. Duyan, 2014:20-21)

5.9.4. Sosyal Hizmetin Bilgi Temeli

“Sosyal hizmet, mekanik bir biçimde, üzerine kafa yormaksızın yapılamaz. Öyleyse yaslanacağımız bir bilgi temeline ihtiyaç vardır; böylece, harekete geçerken her defasında tekerleği yeniden icat etmiş olmayız. Bilgi temeli büyük oranda, benzer arka planları olan ve bizlere bilgi ve deneyimlerini miras olarak bırakmış olan uygulayıcılar, kuramcılar ve araştırmacıların bilgi birikimini temsil etmektedir. Bu, onların bilgi ve deneyimlerini olduğu gibi toptan kabul etmemiz anlamına gelmez, ama bu bilgi temelini göz ardı edip başkalarının hatalarından ve başarılarından ders çıkarmadan her güne sil baştan yeniden başlamak da çok aptalca olacaktır.” (Thompson, 2019:83)

Bilgi, doğruluğu kabul gören realite -ispata dayalı bir biçimde kesin olarak algılanan- ile ilgili olan veya yüksek ihtimalle gerçek olduğu kanaatine varılan bilişsel görüş ve inançlar olarak tanımlanabilir. (Johnson, 1998)

Sosyal hizmetin kendine özgü bilgi temelini kapsamını ve sınırını çizmek güç bir konudur; bu nedenle sosyal hizmetin bilgi temelini nelerden oluştuğunu tespit etmek zordur. Trevithick (2008), sosyal hizmet bilgisinin, birbiriyle örtüşen ve birleşen üç bilgi türünden oluştuğunu ileri sürmektedir; kuramsal bilgi veya kuram, olgulara dayanan bilgi (araştırma) ve uygulamaya dayalı bilgi.

Kuramsal bilgi veya kuram, birbiriyle örtüşen üç alan olarak sınıflandırılabilir; insanları, durumları ve olaylara ilişkin anlayışımızı açıklayan kuramlar, sosyal hizmetin rolü, görevi ve amacını açıklayan kuramlar ve uygulamayla doğrudan ilişkisi olan kuramlar, uygulama yaklaşımları ve bakış açılarıdır. Bu sınıflandırma sosyal hizmete etki eden farklı kuramlara ilişkin olarak da kullanılabilir. Bir arada ele alındığında bu sınıflamalar; karşılaşılan sorunların doğası, bu sorunlarla ilgili sosyal hizmet uzmanlarının rolü ve sorumlulukları ve bu sorunların çözümü için tavsiye edilecek veya

kullanılabilecek uygulama beceri ve müdahalelerinden ibarettir. İnsanları, durumları ve olaylara ilişkin anlayışımızı açıklayan kuramlar, temelde, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, felsefe, tarih, örgüt kuramı ve sosyal politika gibi disiplinlerden ödünç alınan kuramlardır. Disiplinler kendi aralarında da örtüşmektedir. Örneğin sosyal hizmet kurum politikası ve uygulaması mevzuat, sosyal politika, ekonomi ve örgüt kuramı ve hatta sosyal psikolojiden etkilenmektedir. (Trevithick, 2008)

Sosyal hizmetin rolü, işlevi ve amacını analiz eden kuramlar, “Sosyal hizmet reform mu yoksa devrim mi?”, “Sosyal hizmet, bireyleri sisteme entegre mi etmeli, yoksa sistemi değiştirmeye mi çalışmalı, yoksa her ikisini birden mi yapmalı?” sorularına cevap vermeye çalışır. Ayrıca bu kuramlar, “sosyal hizmet temelde rasyonel-teknik bir faaliyet mi yoksa pratik-ahlâkî bir faaliyet mi?” sorularına da cevap aramalıdır. Sosyal hizmetin rolü, görevi ve amacı bir dizi farklı yollarla kavramsallaştırılabilir, ancak en geçerli ve ulaşılabilir olanı sosyal hizmet uygulamalarının bakım, tedavi ve kontrol özelliğine odaklanan sınıflandırmadır. Bu kavramsallaştırma, son yıllarda tedavi ve bakımı önceleyen gözetim, inceleme ve kontrole doğru gidişi içeren ideolojik değişimi beliremeye yardımcı olur. İnceleme ve kontrol yönündeki değişim; ebeveynlik kuralları, sokağa çıkma yasağı, çocukların elektronik araçlarla izlenmesi ve sosyal kurumlarda çalışma programları gibi örneklerde görülebilir. Bu değişim, hizmetlerin parçalara ayrılması ve takip, denetleme gibi aşırı maliyetli doğrudan hizmetlerden, idarî ve bürokratik önceliklere geçme ile sonuçlanmıştır. (Trevithick, 2008)

Kuramsal bilgi konusunda üçüncü ve son başlık eğitim programlarında yer alan ve sosyal hizmet uzmanlarının doğrudan uygulamalarında kullandığı bakış açıları, kuramlar ve uygulama yaklaşımları ile ilgilidir ve hayli tartışmalıdır. Akademisyenler ve uygulayıcılar, ortak bir dil kullanamamaktadırlar. Bu nedenle kuramlar, modeller, çerçeveler, paradigmlar, bakış açıları arasında ayırım yapmak giderek zorlaşmaktadır. Ancak sosyal hizmet eğitiminde genellikle bilişsel-davranışçı, psikososyal, çözüm odaklı, müracaatçı merkezli ve güçler temelli yaklaşımlara yer verilmektedir. Uygulama kuramları, birbiriyle tutarlı bir kurumsal yapıyı amaçlayan kavramsal bir dil ve değişim için davranış veya

olayların belirli bir sürecine müdahaleyi içerir. Bu kuramlar genellikle eklektik veya bütünlüktür. Sınırlı sayıdaki sorunlar hariç, sorunlara yaklaşımda, belirli bir kuramın daha etkili veya etkisiz olduğunu ortaya koyan bir veri mevcut değildir. Bakış açılarına gelince; bunlar çoğunlukla spesifik uygulama kuramlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Bunlar, “dünya görüşünün” kısmî bir tanımlamasıdır; belli özelliklere vurgu yapabilirler. Bakış açıları önemlidir; zira çoğunlukla olaylara veya davranışa sosyolojik, bağlamsal veya politik anlayış eklerler ve bunlar sosyal hizmetin değerleri olarak da tanımlanırlar. Uygulama kuramı ile bakış açısı da sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır. Temel bakış açıları, baskı/ayrımcılık karşıtı, ırkçılık karşıtı, çocuk hakları, feminist, radikal/aktivist, hizmet kullanıcıları/bakım sağlayıcı vb. şeklinde sıralanabilir. (Trevithick, 2008)

Olgusal bilgi başlığı altında, hukuk/mevzuat, sosyal politika, kurum politikası, uygulamalar ve sistemler ile ilgili bilgi, belirli insan grupları ile ilgili bilgi ve belirli bireysel ve toplumsal sorunlar olmak üzere beş anahtar alandan bahsedebiliriz. Bu beş alan, kendine özgü özellikleri olmakla birlikte önemli yönlerden birbiriyle örtüşmektedir ve insanları, durumları ve olayları anlamak amacıyla sosyal hizmetçe kullanılan kuramsal bilgi ile bağlantılıdır. Bu alanlar her ne kadar birbiriyle örtüşse de aslında her biri farklı türden bilgiden esinlenmektedir. Kurum politika ve işlemlerini düzenleyen mevzuat ve sosyal politikayı hükümet politikaları şekillendirmektedir. Sosyal politika, mevzuat ve kurum politikası bu noktada farklı grupların yaşadığı bireysel ve toplumsal sorunlara ilişkin bir anlayışı temel almak durumundadır. (Trevithick, 2008)

Uygulama bilgisi, bilginin sosyal hizmet uygulamalarına nasıl aktarılacağı ile ilgilidir. Bu konunun nasıl kavramsallaştırılacağına yönelik olarak birbirleriyle örtüşen üç temaya değinmek gerekir; bilgi edinme, bilgiyi kullanma ve bilgi üretme’dir. Böylece bilinmekte ve uygulanmakta olan bilgiyi farklı şekillerde açıklamak ve yeni bilgiler oluşturma yollarını bulmak mümkün olacaktır. Uygulamaya dayalı/uygulama bilgisinin ayrılmaz parçası kişisel bilgidir. Kişisel bilgi, uygulayıcıların edindiği yaşam deneyimlerini ve daha da önemlisi müracaatçıların ve sosyal çalışma uzmanlarının edindiği kişisel bilgiyi kapsar. Bu bilgi aynı zamanda kuramsal ve olgusal bilgidir. Uygulama bilgisi, kuramsal ve olgusal bilginin etkili uygulanmasına ilişkin bilgi sağlamak için kullanılabilir.

Uygulama bilgisi, “kitap bilgisinin” dönüştürülebilir, geçerli ve kullanılabilir hale getirilmesine yönelik bir bilgi türüdür. Bilgi edinme, kullanma ve oluşturma birbiriyle örtüşür. Bilginin gerçekten edinilip edinilmediği, bilgi kullanılıncaya kadar bilinemez. Edinilmiş bilgi, bir eylemde kullanılınca yeni bir bilgi ve daha derin bir anlayış kazanılabilir. (Trevithick, 2008)

Sosyal hizmette edinilen bilgi, uygulamaya aktarılabilir, farklı durum ve bağlamlarda kullanılabilir kapasitesine sahip olmalıdır. Bilgi, uygulamaya aktarılmadığı sürece, uygulamaya uygun mudur, değil midir bilinemez. Uygulama süreci edinilen bilgiyi çürütebilir, bulanıklaştırabilir veya dönüştürebilir. Bilginin öğreniliş biçimi de o bilginin kullanılış biçimini etkiler. Mekanik bir biçimde öğrenilen bilgi ancak soğuk bir şekilde aktarılabilir. Diğer taraftan, uygulanabilir olmayan bir bilgiyi edinme olasılığı da vardır. Zira her bilgi her bağlamda kullanılamayabilir. Bilgi bazen de tesadüfen keşifle edinilebilir. Bilgi ancak sosyal hizmet mesleğinin amaçları ile uyumlu ve kullanılabilir ise değerlidir. Yapılan çalışmalar, sosyal hizmet uzmanlarının değer verdiği ve güvendiği bilgi kaynaklarının, meslektaşlarla bilgi alışverişi, uygulama üzerinde duran çalıştaylar ve kuramsal kitap ve makaleler olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, uygulayıcılar, ulaşılabilir, hızlı ve daha kişisel ve etkileşimsel bilgi kaynaklarına eğilim göstermektedir. (Trevithick, 2008)

Thompson (2019)’a göre sosyal hizmetin geniş ve dahası gelişmeye ve değişmeye devam eden bir genel bilgi tabanı bulunmaktadır. Uygulayıcılardan bütün bu bilgi temelini bilmelerini beklemek gerçekçi olmaz. Yazar bu konuda sosyal hizmet uzmanlarından nelerin beklenebileceği sorusuna aşağıdaki cevabı vermektedir:

- Temel bilgilere dair kavrayış.
- “Bilmiyorum” diyebilme. (Bu bir eksiklik veya zayıflık göstergesi değildir. Tam tersine sınırlarımıza dair yararlı ve yapıcı bir kabuldür.)
- İleri seviye bilgiye erişim. (hangi olası bilgi kaynaklarının-kütüphaneler, internet, yöneticiler, tecrübeli meslektaşlar vb.- bulunduğunu bilmeyi ve bunları kullanabilmeyi ifade eder.)
- Öğrenmeye açık olmak.

- Seçici olmak.(Bilginin tamamı her zaman ve her bağlamda kullanılamaz. Dolayısıyla, bilgi temelinin hangi unsularının uygulamanın hangi yönüyle ilgili olduğunu seçme becerisine sahip olmalıdır.)
- Düşünümsel uygulama (Kullanılmayan bilgi unutulur. Düşünümsel uygulama, bilgi temeline dayanması ve onu canlı tutması nedeniyle önemlidir)

NASW, 1981 tanımında etkili bir sosyal hizmet uygulaması için gereken bilgileri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Vaka çalışması ve grup çalışması teorisi ve tekniği
- Meslekî ve bilimsel araştırma
- Sosyo-ekonomik ve politik teori
- Ulusal sosyal hizmet programları ve bunların amaçları
- Toplum organizasyonu teorisi ve sosyal refah
- Etnik, dini ve kültürel azınlıkların değerleri, hayat tarzları ve varsa bu konularda yaşanan sorunlar
- Sosyal planlama bilgisi
- İnsan kaynakları yönetim teorisi
- Sosyal refah yönetimi teorileri
- Süpervizyon teorileri
- Müracaatçıları etkileyen sosyal ve çevresel faktörler
- Sosyal ve psikolojik istatistik ve diğer araştırma yöntem ve teknikleri
- Psikososyal değerlendirme ve müdahale ve farklılık arz eden teşhis tekniği ve teorisi
- Örgütsel ve sosyal sistem davranışı ve teorisi ve değişimi özendirme yöntemleri
- Toplum organizasyonu teorisi ve tekniği
- Savunuculuk teorisi ve tekniği
- Krize müdahale teorisi ve tekniği
- Grup etkileşimi ve terapötik müdahale bilgisi
- Eğitim-öğretim teorileri ve teknikleri
- Sosyal refah eğilimleri ve politikaları bilgisi
- İnsan gelişimi, aile ve sosyal etkileşim bilgisi
- Etik standartlar ve meslekî sosyal hizmet uygulaması bilgisi

“Özetle, sosyal hizmet uygulamalarında kapsamlı bir bilgi temeli ve önemli ölçüde entelektüel yeteneğe ihtiyaç duyulmaktadır. Bilgi temeli; kuramcılar, araştırmacılar ve uygulamacılarca üretilen bilgiyi gösterir; geçmişteki benzer temellere dayanır, bize onların deneyimlerini ve öğrendiklerinin geçerliliğini bırakır. Sosyal hizmetin bilgi gövdesi oldukça kapsamlı ve karmaşıktır. Bir mesleğin bilgi temeli, onun meslekî kapsamı ile ilgilidir. Bu, bir mesleğin belli bir bilgi alanı üzerinde kontrol kurma veya belirlenen bilgi temeli anlayışından diğer meslek gruplarını dışarıda tutma çabasıdır.” (Duyan, 2014:64)

5.9.5 Sosyal Hizmetin Beceri Temelleri

Bilgi temeli uygulama sürecinde nasıl davranılacağına dair cevaplar vermez. Mevcut soruna en ideal çözümü seçmek sosyal hizmetin sanatsal bir parçasıdır. Bilgi temeli, karşılaşılan duruma dair yeterli iç görü ve ipucu verecektir, ancak önemli olan, iyi bir uygulamanın gerektirdiği becerileri geliştirmektir. Bu nedenle sosyal hizmetin bilgi temeli beceri temeli ile desteklenmelidir. Beceri, bir faaliyet veya işi belirli bir süre içinde etkin ve tutarlı bir biçimde yerine getirebilme kabiliyetidir. Beceriler öğrenilebilir etkinliklerdir ve böyle oldukları için de genellikle “vasıf” veya kişiliğin sabit parçaları olarak kabul edilirler (Sabır, duyarlılık, iyi organize olmak, özgüven vb.). Beceri gelişimine bireyler değişik noktalardan başlarlar ve dolayısı ile bazı insanlar diğerlerine nazaran daha avantajlıdır. Ancak yine de beceri doğuştan edinilen/edinilemeyen bir şey değildir ve zaman içinde geliştirilebilir ve beslenebilir. (Thompson, 2019)

ABD’de sosyal hizmet alanında diploma vermek için sorumlu ve yetkili olan Sosyal Hizmet Eğitim ve Öğretim Konseyi (The Central Council for Education and Training in Social Work-CCETSW) 1996 yılında bir sosyal hizmet uzmanından beceri ve yetkinlik bağlamında ne beklenmesi gerektiği konusunda bir belge yayınlamıştır. Bu belge, sosyal hizmet öğrencilerinin uygulamaya hazır olabilmek için sahip olmaları gereken yetkinlikleri sıralamaktadır. Bunlar:

- İletişim ve bağlantı kurma,
- Ön değerlendirme ve planlama,
- Örgüt içi çalışma,

- Müdahale ve hizmet sunumu,
- Geliştirme ve muktedir kılma,
- Meslekî yetkinliği artırmadır.

Burada yetkinlik kavramı, sosyal hizmet uzmanının meslekî rolünü layıkıyla yerine getirebilmesine vurgu yapmaktadır. Dolayısı ile “beceri” kavramı ile yakından ilişkilidir. Sosyal hizmet uzmanları bu yetkinliğe erişebilmek için birtakım beceriler kuşanmak durumundadır.

Beceri, bir nesne ya da duruma yönelik örgütlü ve eşgüdümlü eylemler bütünüdür. Aşamalı bir şekilde, tekrar ve deneyime bağlı olarak ğrenilirler. Bu yönüyle beceriler, temel becerilerden ileri seviye becerilere doğru sıralanabilir. Temel beceriler; açık/kapalı uçlu soruları kullanma, kaynaklar hakkında bilgilendirme vb. becerilerdir. Bağlantı kurmada zorluk çekilen müracaatçılarla çalışma gibi daha zor durumlarda orta düzey becerilere başvurulur. İleri düzey beceriler ise çok boyutlu ve çok etkileşimli sorunlar için gereklidir. Çatışma, düşmanlık ve yüksek düzeyde stres ile ilgili durumlarda işe yararlar. (Trevithick, 2000)

Sosyal hizmet becerileri tarihsel açıdan üç ana kategoride sayılmaktadır. Birinci kategori, temelde müracaatçılarla(kişiler) doğrudan etkileşime dayanan ve vaka çalışması olarak adlandırılan mikro düzeydeki sosyal hizmet uygulamalarıdır. İkinici kategori, çeşitli büyüklükteki grupları konu edinen ve grup çalışması denen mezzo düzeydeki uygulamalardır. nc kategori ise, organizasyonlarla ve topluluklarla çalışmayı içeren toplum örgütlenmesidir ve bu beceriler de makro düzeydeki uygulamaya karşılık gelmektedir. (Kirst-Ashman ve Hull, 1999)

NASW, 1981 belgesinde sosyal hizmet becerilerini şu şekilde sıralamıştır:

- Başkalarını anlayarak amaçlı dinleme,
- Bilgiyi açıklığa kavuşturma ve sosyal inceleme, değerlendirme ve raporlamaya yönelik bilgi toplama,
- Sözlü ve sözsüz iletişimi, gözlemleme ve karşılık verme, kişilik yaklaşımı ve teşhiste kullanabilme,
- Hassas konuları tehditkr olmayan, destekleyici nitelikte tartışabilme,
- Müracaatçıların ihtiyaçları için yaratıcı bir ortam sağlama,

- Araştırma bulgularını ve meslekî literatürü takip etme,
- Çatışma halindeki taraflar arasında arabuluculuk yapma ve uzlaştırma,
- Örgütler arası iletişim kurma,
- Sosyal ihtiyaçlar için kaynak bulma ve bu kaynağı yönetme.

“Sosyal hizmet uzmanları bireyler, aileler ve gruplarla sosyal hizmet uygulaması kapsamındaki beceriler kadar, örgütlerle ve toplumla sosyal hizmet uygulaması için gerekli olan becerilere de sahip olmalıdır. Sosyal hizmet uzmanının örgütlerle ve toplumla sosyal hizmet uygulaması yapabilmeleri için gerekli olan beceriler, sonuçları değerlendirme, fon oluşturma, bütçe oluşturma, müzakerede bulunma, aracılık yapma, karar vericileri etkileme, gereksinimleri değerlendirme, planlama ve eş yönetimlerle çalışma olarak sıralanabilecek dokuz ana beceriyi kapsamaktadır. Sonuç olarak sosyal hizmet uygulamalarında, beceri olmaksızın bilgi ve değer ikilisi ile etkin olarak uygulama gerçekleştirilemez. Sosyal hizmet uzmanlarının farklı uygulama alanlarında, farklı müracaatçı gruplarıyla çalışırken, etkin müdahale süreci gerçekleştirebilmeleri için uygun becerileri kullanabilmeleri gerekir.” (Duyan, 2014:96)

5.9.6 Sosyal Hizmetin Değer Temeli

“Bir disiplin olarak sosyal hizmet, özellikle toplumun en dezavantajlı kesimleriyle ve giderilmesi zor olan büyük sorunlar ve sıkıntıların yanı sıra genellikle çeşitli sebeplerle karşılanmamış gereksinimlere ve diğer zorluklara sahip insanlarla çalışmayı içerir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları etik olmayan uygulamalarla istismar edilme veya baskılanma ihtimallerine karşı müracaatçıları korumak zorundadırlar. Bu nedenle, sosyal hizmette etik değerler sorunu hem karmaşıklığı hem de etkileri bakımından temel bir sorundur. Değer temeli sosyal hizmet disiplinini meslek haline getiren önemli bileşenlerden biridir. Değerlerimiz karar verme sürecinde bize yol gösteren önemli motivasyon kaynağımızdır.” (Thompson, 2019:154)

Banks (1995)’a göre; “değer” farklı birçok anlam barındıran ve genellikle muğlak bir biçimde kullanılan soyut bir kavramdır. Günlük kullanımda değerler genellikle dinî, ahlâkî, ideolojik veya politik ilke, inanç ya da tutumların birine veya tamamına atıfta kullanılır. Sosyal hizmet açısından bakıldığında ise değer;

sosyal çalışmacının yerine getirmekten sorumlu olduğu bir takım temel etik ilkeleri ifade eder.

“Türk Dil Kurumu’nun Türkçe sözlüğünde (1988) etik; töre bilimi, ahlâk bilimi, ahlâkî, ahlâkla ilgili, şeklinde tanımlanmaktadır. Etik iyiyle kötünün ayrılabilmesi için ölçüler koyan bilimdir. Yunanca “ethique” sözcüğüyle, Latince “morale” sözcüğü, Osmanlıca’da “ahlâk” ve Türkçe’de “törebilim” sözcükleriyle karşılanmıştır (Hançerlioğlu 1973; Akt. Duyan, 2014:98). Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bürosu (1987)’na göre; etik, insanlarla çalışırken herkes tarafından kabul edilen bir dizi ilkedir, uygulama ölçütüdür ve karar verme sürecinde insanlara rehberlik eden düzenlemelerdir. Kut (1986)’a göre; bir mesleğin ahlâk kuralları, mesleğin teminatıdır ve meslek bu yolla toplumun kendisine olan güveninin devamlılığını sağlar. Mesleğin böyle bir güvenden yoksun olması, meslekî alanını korumasını engeller. Meslekî ahlâk kuralları açıktır, sistematiktir ve bağlayıcıdır. Bu kurallar, müracaatçı-meslek elemanı ve meslektaşlar arasındaki ilişkileri tanımlar.” (Duyan, 2014:98)

Sosyal hizmetin etik kuralları:

- 1) sosyal hizmetin temel değerlerini tanımlaması,
- 2) mesleğin temel değerlerini yansıtan etik ilkeleri ve sosyal hizmet uygulamalarında kılavuzluk edecek etik standartları belirlemesi,
- 3) çatışma veya etik sorunlar ortaya çıktığında sosyal hizmet uzmanının seçmesi gereken uygun yaklaşımın belirlenmesinde yardımcı olması,
- 4) mesleğin toplum nezdinde daha iyi anlaşılmasına yarayacak etik standartlar belirlemesi,
- 5) meslekte yeni olanları, sosyal hizmetin vazifesi, değerleri, etik ilkeleri ve etik standartları hakkında bilinçlendirmesi,
- 6) sosyal çalışmacıların uygulamalarda ne derece etik davrandığının değerlendirilmesi açısından önemlidir. (Reamer, 2018)

Sosyal hizmet; tarihsel olarak yoksulluk, fiziksel ve zihinsel engellilik, tıbbî bakım, istihdam, yerleşim, yaşlılık, çocukluk, beslenme, konut vb. sorunlarla mücadele etmekte olan insanların refahı için çalışır. Meslek sadece bireylerin değil, toplumun da ihtiyaçlarını gözetmek durumundadır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları bireyin iyiliği ve buna etki eden çevresel faktörler üzerinde çaba

harcırlar. Uzmanlar bireyin çevresiyle etkileşimini merkeze alarak bireyin onuruna, temel ihtiyaçlarının görölmesine ve fırsat eşitliğine vurgu yapan değlerere uygun hizmet verirler. İnsan onuru kavramı; etnisite, ırk, sosyoekonomik statü, cinsiyet, cinsel yönelim, bakımından insanlar arasındaki farklılıklara saygı göstermeyi, ötekileştirmemeyi ve hizmet sunumunda ayrımcılık yapmamayı gerektirir. (Reamer, 1983)

Yirminci yüzyılda sosyal hizmetin değlerini ve etik kurallarını oluşturmak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Amerikan Aile Refahı Derneği 1922’de sosyal hizmette etik sorunlar üzerine çalışmalar yapmak için bir etik komitesi oluşturmuştur. Yine 1920’li yıllarda bazı sosyal hizmet okulları değler ve etik kurallar konusunda bazı dersler okutmaya başlamışlardır. Sosyal hizmet uzmanları 1940’ların sonu 1950’lerin başları itibariyle, moral boyut hususunda ilgi alanlarını değıştirerek, müracaatçıların ahlâki değleri üzerinde durmak yerine; genel ahlâk, değler, mesleğin ve uygulayıcıların etik kuralları üzerinde durmaya başlamışlardır. (Reamer, 1998)

Pumphrey (1959; Akt. Duyan, 2014:103), sosyal hizmetin temel değlerini üç gruba ayırmak suretiyle ilklerden ve en etkili sınıflandırmalardan birini gerçekleştirmiştir: İlk grup mesleğin değleri ile işlev gördüğü toplumun değleri arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Bu grup, sosyal hizmetin misyonu (örneğin, sosyal adalet, sosyal değışme vs.) ve içinde bulunulan kültürün değleri arasındaki uyumla ilgilidir. İkinci kategori, daha dar bir çerçevede sosyal hizmetin kendi değlerini nasıl algıladığı, yorumladığı ve yerine getirdiği, etik davranışı nasıl desteklediği üzerine odaklanır. Üçüncü kategori ise, sosyal hizmet uzmanlarının hizmet verdiği özel gruplarla ve bireylerle olan ilişkileri, özellikle müracaatçının değlerini anlama ve uygun tepki verme üzerinedir. Birbiriyle yarış halinde olan değler arasındaki çatışma olasılığına özel bir önem verilmektedir.

Biestek (1961; Akt. Thompsan, 2019), sosyal hizmetin geleneksel değlerinin çerçevesi niteliğinde yedi basamaklı bir şema önermektedir:

- **Bireyselleştirme:** Her müracaatçının benzersiz özellikleri olduğunun ve müracaatçılarla çalışırken ilke ve yöntemlerin her bir müracaatçı için farklı biçimlerde kullanılması gerektiğinin bilincinde olunmasıdır. İnsanların birey olma

haklarına yani kendi kişisel farklılıklarıyla birlikte bir insan olarak muamele görme haklarına dayanır.

- **Duyguların amaçlı dışa vurumu:** Müracaatçının sağlıklı olmayan duygularını, özellikle de negatif duygularını özgürce dışa vurma ihtiyacının kabul edilmesidir. Uzman, amaçlı bir şekilde dinler, duyguların dışa vurumu karşısında ayıplayıcı veya cesaret kırıcı davranmaz, hatta hizmetlerin bir parçası olarak, terapötik açıdan yararlı olacak kimi durumlarda fiilen uyarıcı ve cesaretlendirici bile olabilir.
- **Kontrollü duygusal katılım:** Duyguların amaçlı dışavurumunu kolaylaştırmak oldukça önemlidir, ancak buna dışa vurulan duygulara hassas ve uygun yanıtlar verilmesi yeteneği ve isteği eşlik etmelidir. Tıpkı duyguların uzman tarafından baskılanmasının etik olmayışı gibi, duyguların duyarlı olmayan bir biçimde ele alınması da ahlâkî açıdan kabul edilemez.
- **Kabul:** Uzmanın müracaatçıyı gerçekte olduğu gibi, yani onun güçlü ve zayıf yönlerini, uyumlu ve uyumsuz niteliklerini, olumlu ve olumsuz duygularını, yapıcı ve yıkıcı tutum ve davranışlarını, daima müracaatçının doğuştan gelen onurunu ve bireysel değerini koruyarak kavradığı ve ilgilendiği bir eylem ilkesidir.
- **Yargılayıcı olmayan tutumlar:** Onaylama ya da onaylamama anlamında bireyleri ya da aileleri yargılamak, sosyal hizmet uzmanının rolü değildir. Bu, suç ya da masumiyet isnat etme ya da yaşanan sorunlar ve ihtiyaçların sorumlusu olarak müracaatçıyı görme meselesi değildir. Bir başka deyişle yardım, müracaatçının bunu hak edişine göre değil, ihtiyaçlar ve tanımlanan önceliklere göre sunulur. Örneğin, kendi sorunlarına (aşırı alkol tüketimiyle) kendilerinin yol açtıkları gerekçesiyle müracaatçılardan bir hizmeti esirgemek, üzerlerindeki baskıları artırarak sorunların büyümesi riskini artırır.
- **Müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı:** Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçılara, kendilerine yardım etme, kendi kararlarını kendileri verme ve eylemlerinin sorumluluğunu almayı kolaylaştırma sürecinde aktif bir rol oynar. Uzmanının rolü, genellikle güç ve otorite kullanımını içerebilir, ancak müracaatçıların mümkün olduğunca durumlarını geliştirebilmesi için gereken adımları atması ve kendi kararlarını kendilerinin vermesi gerektiği kabul edilir.

- **Gizlilik:** Meslekî ilişkide açığa çıkan müracaatçıyla ilgili gizli bilgilerin korunmasıdır. Gizlilik, müracaatçının temel bir hakkına dayanır; uzman için ise etik bir zorunluluk ve etkili bir sosyal hizmet müdahalesi için ön koşuldur. Ancak müracaatçının bu hakkı, mutlak değildir. Müracaatçının gizli bilgileri gerektiğinde aynı veya diğer kurumlardaki aynı veya diğer meslek elemanlarıyla paylaşılabilir.

Thompson (2019)’a göre; çağdaş uygulamayı destekleyen bu yedi ilkenin sosyal hizmet disiplininde oldukça etkili olduğu doğrulanmıştır. Ancak elbette uygulamayla ilgili değerlerin hepsi bu kadar değildir:

- **Kişiyeye saygı:** Bu kavram Kant’ın ahlâk ilkesi olan “koşulsuz buyruk” tan türetilmiştir. Üzerine çok yazılıp, çizilmiş olmasına rağmen en iyi şu şekilde formüle edilebilir: “Ancak aynı zamanda evrensel bir yasa olmasını isteyebileceğin bir kurala göre davran.” (Paton, 1948:67; Akt. Thompson, 2019)
- **Uyum:** Sosyal hizmet uzmanının gerçekçi ve açık olma yetisini ve istekliliğini, oyun oynamaması ya da manipülatif olmaması gerekliliğini ifade eder. Sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı arasında güven ve saygıya dayalı olumlu bir meslekî ilişki kurulabilmesi için, belli bir dereceye kadar uyumun sağlanması gerekir.
- **Empati:** Empati, aynı duyguları duyumsama gerekliliği olmaksızın, bir başkasının duygularının farkında olmayı ve uygun tepkiler vermeyi içerir. Bu, başkasının duygularına karşı açık ve duyarlı olmayı sürdürürken, kendi duygularını bir dereceye kadar kontrol etmeyi içerdiği için oldukça beceri gerektiren bir etkinliktir. Duyguları kontrol etmeyi başaramamak aşırı duygusal katılım ve yüklenme sonucunda tükenme riskini doğurur.
- **Koşulsuz olarak kabul:** Bu kavram, uzmanların yalnızca birlikteyken kendilerini rahat hissettikleri ya da onayladıkları müracaatçılarla değil, tüm müracaatçılarla olumlu ya da yapıcı bir şekilde çalışmayı ifade eder. Olumlu kabul, tüm müracaatçıların hak ettiği şekilde koşulsuz olmalıdır. Bu kavram, Biestek’in “kabul” ve “yargılayıcı olmayan tutumlar” değerine karşılık gelir.

Altmışlı yılların ikinci yarısı, sosyal hizmet disiplinine, dar ve kişisel bir ilgi odağı olduğu ve uygulamada sosyopolitik bağlamı yadsıdığı yönünde eleştirilerin yöneltildiği yıllardır. Bu eleştiriler de “radikal sosyal hizmet” ve “ayrımcılık karşıtı uygulama”nın temelini oluşturmuştur. Bu eleştirilerde, 60 lı

yıllarda başlayan ve 68 kuşağında kendini bulan sosyalizm rüzgârının payı büyüktür. Böylece sosyal faktörlerin farkındalığının artmasına paralel olarak teori ve uygulamadaki değişimler, geleneksel sosyal hizmet disiplininin bireyselliğini aşan ve güç, eşitsizlik, sosyal adalet gibi kavramları önceleyen yeni değerlerin ortaya çıkışına eşlik etmiştir. Sosyolojiyi öne çıkaran çağdaş sosyal hizmetin bu yeni odağı, psikolojik anlayışı reddetmez ancak bir ileri aşamayı ifade eder. Amaç bireyi görmezden gelmek değil, bilakis bireyi kültürel, sosyal ve politik faktörlerin daha geniş bir bağlamında görmektir. Bu dönemde geleneksel değerlerin tamamlayıcısı ve destekleyicisi niteliğinde yeni özgürleştirici değerlerin literatüre girdiğine tanık olunmaktadır. Thompson (2019)’a göre bu değerler:

- **Bireysellikten Uzaklaşma:** Bireysellik değeri ile bireysellikten uzaklaşma değeri birbirine zıt değerler değildir. Burada asıl mesele, hem kişilerin biricikliklerinin kabul edilmesi, hem de aynı kişilerin sosyopolitik faktörlerin etkisinde olduğunun görülebilmesidir.
- **Eşitlik:** Sınıf, ırk/etnisite, toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, cinsel yönelim ile ilgili büyük boyutlu eşitsizlikler sosyal hizmetin gündemine son dönemlerde girmişse de sosyal hizmet disiplininin ana konularını teşkil etmektedir. Bu türden eşitsizliklerin varlığının kabul edilmesi ve bununla mücadeleyle hazır olunması eşitliğin kilit bir değer olarak kabul edilmesine yol açmıştır.
- **Sosyal Adalet:** Sosyal hizmet yoksulluğun, yoksunluğun ve sosyal dezavantajların kol gezdiği toplum kesimleriyle çalışır. Müracaatçılar çoğunlukla, kendilerinden güçlü birey ve gruplar veya egemen sınıflarca istismar, sömürü ve yıkıma uğratılmışlardır. Dolayısıyla sosyal adaletsizlik, sosyal hizmet uzmanının her gün deneyimlediği bir olgudur. Sosyal adalet değeri, bu adaletsizlikleri ciddi bir sorun olarak ele almayı ve baskıcı yapıları ve eşitsiz yerleşik pratikleri değiştirmeyi kapsar.
- **Birlikte Çalışma:** Bu değer sosyal hizmet uzmanının problemleri teşhis eden ve “tedavi programı” yazan bir tür “sosyal hekim” olarak görüldüğü sosyal hizmet yaklaşımından (medikal model) uzaklaşmayı ifade eder. En basit anlatımıyla, “birlikte çalışma” müracaatçı için birşeyler yapma değil müracaatçı ile “birlikte” çalışma anlamına gelir. Müracaatçı, harekete geçirilerek sorunun çözümüne ortak edilmektedir. Ancak birlikte çalışma yalnızca müracaatçıyla birlikte çalışmak

değildir. Aynı zamanda multidisipliner yaklaşımın bir parçası olarak diğer meslek elemanlarıyla iş birliği yapmayı da içerir.

- **Güçlendirme:** Güçlendirme en basit düzeyde, kişinin hayatı üzerinde kontrol kazanması sürecine işaret eder. Ancak özgürleştirici bir değer olan güçlendirme sadece “muktedir kılma” ya da “kolaylaştırma” meselesinden ibaret değildir. Pek çok kişi yaygın olarak; güçlendirmeyi, uzmanın gücünün başkalarına götürülmesi şeklinde anlar. Böyle bir anlayış sosyal hizmet uzmanını uygulamada olduğundan daha az etkin, değerli ve faydalı kılar. Güçlendirme, kişilerin yaşadıkları problem ve zorluklarla başa çıkabilmek için daha donanımlı olmalarına yardımcı olma meselesidir. Özellikle ayrımcılık ve baskıya karşı çıkmak ya da üstesinden gelmek için çabalamayı içerir. Bu yönüyle sadece psikolojik değil, aynı zamanda sosyopolitik bir süreçtir ve üç düzeyde etkilidir: 1) Bireysel; amaçlarımızı başarmaya yardım eden ya da engel olan psikolojik etkenlerle ilgilidir. Benlik saygısını artırma çabalarını içerir. 2) Kültürel; bir kültüre ait sözlü kural, alışkanlık ve kanıksanmış varsayımların nasıl engel olarak rol oynayabileceği ile ilgilidir. Kalıp yargılar ve diğer ayrımcı çarpıtmalara karşı mücadeleyi içerir. 3) Yapısal; ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet ve diğer etkenler yoluyla kişinin toplumsal konumu sebebiyle nasıl dezavantajlı olabileceğiyle ilgilidir. Yoksulluk ve ırkçılık gibi yapısal sorunlarla mücadeleyi içerir.

NASW (1981) belgesinde sosyal hizmet değerleri şöyle sıralanmıştır:

- Bireyin onuruna ve biricikliğine saygı
- Müracaatçının kendi kaderini tayin hakkı
- Gizlilik
- Baskı altındakiler için savunuculuk ve sosyal aksiyon
- Yetkinlik
- Başkalarının inanç ve değerlerine saygı
- Örgütsel oryantasyon (örgüt içinde çalışma)

Etik alanında yaptığı çalışmalarla dikkat çeken Reamer (1998), NASW’nin 1999’da yayınladığı sosyal hizmetin temel değerleri ve onlardan kaynaklanan ilkeler belgesini, bugüne kadar ortaya konan en kapsamlı değerleri ve ilkeleri içeren bir sanat eseri saymaktadır. Bu değer ve ilkeler:

Değer: Hizmet

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanlarının birincil amacı muhtaç insanlara yardım etmek ve sosyal sorunlarla başa çıkmaktır. Uzmanlar, başkalarının ihtiyaçlarını kendilerinininkinden önceleyerek ele almalıdır. Uzmanlar parayı ikinci planda bırakmalı ve gönüllü bir biçimde meslekî becerilerini ortaya koymalıdır.

Değer: Sosyal Adalet

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları sosyal adaletsizlikle mücadele eder. Sosyal hizmet uzmanları özellikle baskı altındaki birey ve gruplarla birlikte ya da onlar adına sosyal değişimin sağlanmasını amaçlar. Uzmanların sosyal değişim çabaları öncelikle yoksulluk, işsizlik, ayrımcılık ve sosyal adaletsizlik üzerinde odaklanır. Bu çabalar, baskı, kültürel ve etnik farklılıklar hakkındaki bilgi ve duyarlılık düzeyini artırmaya yarar. Uzmanlar uygulamada ihtiyaç duyulan bilgi, hizmet ve kaynaklara ulaşılmasını sağlamak, fırsat eşitliğini yaratmak ve insanların tümünün karar verme süreçlerine katılımını sağlamak için çalışır.

Değer: İnsan Onuru ve Değeri

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları bireyin onuru ve değerine saygı gösterir.

Değer: İnsan İlişkilerinin Önemi

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, insan ilişkilerinin önemini farkındadır. Uzmanlar, insanlar arasındaki ilişkilerin değişimin önemli bir aracı olduğunun farkındadır. Uzmanlar, yardım sürecinde kişilere eşlik eder, bireylerin, ailelerin, sosyal grupların, örgütlerin ve toplulukların iyilik halini sağlamak, onarmak, sürdürmek ve geliştirmek için insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmeye çalışır.

Değer: Dürüstlük ve Güvenilirlik

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları, dürüst ve güvenilir olmalıdır.

Değer: Yetkinlik

Etik İlke: Sosyal hizmet uzmanları yetkin olduğu alanlarda uygulama yapmak ve meslekî uzmanlığını geliştirmek için uğraşmalıdır. Uzmanlar, sürekli olarak meslekî bilgi ve becerilerini geliştirmek ve bunu en iyi şekilde uygulamaya aksettirmek için çalışır, mesleğin bilgi temeline katkıda bulunmayı amaçlar.

5.9.7 Sosyal Hizmetin Amacı

NASW, sosyal hizmet uygulamasını 4 amaçla kavramsallaştırmıştır:

1) Problem çözme sürecini etkinleştirmek, baş etmek ve insanların gelişimsel kapasitelerini artırmak: “Bu düzeyde sosyal hizmet uygulamasının odağı

“insandır”. Bu odakla bir sosyal hizmet uzmanı esasen kolaylaştırıcı görevi görür. Bu rolde uzman, bir danışmanın, öğretmenin, bakım vericinin ve belli davranışları değiştiren kişinin tüm aktivitelerini üstleniyor olabilir.” (Zastrow, 2013:18)

2) İnsanları kendilerine kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle ilişkilendirmek: Bu kapsamda, sosyal hizmet uzmanı “çevresi içinde insan” kavramını kullanır ve bu uygulama düzeyinde odak; insanlar ve insanların etkileşimde olduğu sistemler üzerinedir. Bu odakla sosyal hizmet uzmanı esas olarak arabulucu görevi görür. (Zastrow, 1999)

3) İnsanlara kaynak ve hizmet sağlayan sistemlerin insancıl çalışmaları ve etkinliğini özendirmek: “Bu düzeyde bir uzmanın yerine getirebileceği rollerden biri “savunucu” rolüdür. Bu düzeyde diğer roller:

- Program geliştirici: Uzman, sosyal gereksinimleri karşılayacak program ve teknolojileri tasarlama ve özendirme gereği duyar.
- Denetçi: Uzman, diğer görevlileri denetleyerek hizmet dağılımının etkinliğini ve verimliliğini artırma yollarını arar.
- Eşgüdüm sağlayıcı: İnsan ve hizmet kaynakları arasında iletişim ve eşgüdümü artırmak yoluyla bir dağılım sistemi geliştirmeyi amaçlar.
- Danışman: Uzman hizmetlerin etkinliğini ve verimliliğini artırma yolları önererek kurum ve örgütlere rehberlik verme yollarını araştırır.” (Zastrow, 2013:19)

4) Sosyal Politikaları Geliştirmek ve İyileştirmek: Bu kapsamda, sosyal hizmet, sistemlerin etkili ve insancıl çalışmasını özendirmek amacındadır. Sosyal hizmet uygulamasının buradaki odağı insanların etkileşimde olduğu sistemler üzerinedir. Bu amaç, kaynakların temelini oluşturan sosyal politikalar ve statülerle ilgilidir. Bu düzeyde ana roller planlayıcı ve politika geliştiricidir. Bu roller kapsamında sosyal hizmet uzmanları etkisiz veya uygunsuz politikalar yerine yeni politikalar ve statüler inşa etmeyi amaçlar. Planlama ve politika oluşturma sürecinde uzmanlar bazen savunucu, bazen de aktivist rolü oynarlar. (Zastrow, 1999)

Zastrow (2013), NASW’nin belirlediği bu dört amaca beşinci bir amaç eklemiştir: “İnsan ve toplum refahını özendirmek”. Zastrow (2013)’a göre; sosyal hizmet mesleği, toplumun ve tüm insanlığın refahını özendirmek için uygulanır. Özellikle yoksulluğu, baskıyı ve diğer sosyal adaletsizlik biçimlerini asgarî seviyeye indirmeyi amaçlar. Uzmanlar, yoksulluğu azaltmada eğitim sistemi,

sağlık/bakım sistemleri, politik sistemler, sosyal güvenlik sistemi ve insanî hizmetler sistemi ile çalışır. Baskı, otorite veya gücün adaletsiz ve kötüye kullanımıdır. Sosyal hizmet aynı zamanda baskı ve diğer adaletsizlik biçimleri ile de mücadele eder.

5.9.8 Sosyal Hizmetin Kısa Tarihi

“Tarihsel sürece bakıldığında sosyal hizmetin bireyin refahını geliştirmeye yönelik bir meslek olduğu açıkça görülebilmektedir. Sosyal hizmetin ortaya çıkışı, sosyal refah sistemi ve diğer sosyal refah kurumlarından sonra gerçekleşmiştir. Kut (1988:8)’a göre sosyal hizmet mesleği, sosyal refah sistemindeki diğer bazı mesleklerin ve kurumların değişen ve farklılaşan insan sorunları karşısında yetersiz kalması sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla sosyal hizmet diğer disiplinlerden farklılaşan “yeni” bir bakış ve çözüm sunan odağıyla tarihsel süreçte gelişimini sağlamış ve özgün bir disiplin ve meslek alanı olarak bugünkü durumuna ulaşmıştır.” (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:11)

“Bir meslek olarak sosyal hizmet, nispeten çok eski olmayan bir geçmişe sahiptir. İlk sosyal refah kurumları 1800’lerin başlarında, kentsel bölgelerde yaşayan insanların gereksinimlerini karşılayacak bir girişim ile başlamıştır. Bu kurumlar veya hizmetler, başlarda inanç önderleri ve dinsel grupların inisiyatifiyle gelişen özel kurumlardır 1900’lerin başlarına kadar bu hizmetler yalnızca resmî eğitim almamış, insan davranışlarını çok iyi kavrayamayan inanç grupları üyeleri ve varlıklı hayırseverler tarafından sağlanmıştır. Gıda ve barınak gibi temel fiziksel gereksinimleri karşılama ve duygusal ve kişisel güçlükleri dinî telkinlerle “sağaltım” konuları çalışmanın odağı olmuştur. İlk sosyal refah örgütlenmesi kurumu, 1820’de John Griscom tarafından kurulan Yoksulluğu Önleme Derneği’dir. Bu derneğin amaçları yoksulların yaşam koşullarını ve alışkanlıklarını araştırmak, yoksul bireylerin kendi kendilerine yetebileceği planlar önermek, onları tasarruf etmeye ve ekonomik davranmaya cesaretlendirmektir. Bu amaçlara yönelik olarak yoksullara ev ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.” (Zastrow, 2013:2)

“Sınıfsal farklardan doğan ve yoksulluğu göz önüne seren sorunlara yönelik çözümlerden biri de 1834 Yoksullar Yasası’dır. Endüstri toplumu, insanların hareketli ve yaşamda kendi fırsatlarını yaratabilen kişiler olmasını

gerektirmiştir. Yoksullar Yasası'nın ardındaki ilke, yardımları, en alt düzeyde çalışanın çalıştığı işte kazanabileceği düzeyin altına indirerek bağışları ve yardımları azaltmak ve böylece insanları çalışmaya teşvik etmektir. Yardımların aynı zamanda yalnızca çalışma evlerinde (workhouse) geçerli olması da insanların bireysel özgürlüklerini kaybetmek istemeyecekleri varsayımına dayanarak diğer bir teşvik unsuru olarak düzenlenmiştir. Böylece Pazar ekonomisinin olumlu etkilenmesi amaçlanmıştır. Yoksullar Yasası “hak eden yoksul” ve “hak etmeyen yoksul” ayrımı yaparak, çalışma gücü olduğu halde çalışmayanların damgalanmasına yol açmıştır.” (Parrott, 2001:6)

“1800’lerin ikinci yarısında işsizlere, yoksullara, hastalara, fiziksel/ zihinsel engellilere ve yetimlere yardım etmek üzere büyük kentlerde oldukça çok sayıda özel inanç kurumu kurulmuştur. Bu kurumların programları eşgüdümlü olmadığından bazen çakışmışlardır. Bu nedenle bir İngiliz buluşu olan Hayırseverlik Örgütlenme Cemiyeti (Charity Organisation Society – COS) çok sayıda Amerikan kent sakininin dikkatini çekmiştir. 1877’de New York’ta faaliyetlerine başlayan COS, kısa sürede benimsenmiştir. COS, bireylere ve ailelere doğrudan hizmet vermek (bunlar sosyal vaka çalışmasının ve aile danışmanlık yaklaşımlarının öncüleri idi), kentlerin baskılayıcı sosyal problemleri ile mücadele etmek ve özel kurumların çabalarını koordine etmek ve planlamak (bunlar toplum örgütlenmelerinin ve sosyal planlama yaklaşımlarının öncüleri idi) üzere özel kurumlarla bir araya gelerek işe başlamıştır. Hayırseverlik kurumları, hizmet ve finansal yardım için her müracaatçıya ilişkin ayrıntılı soruşturmalar yürütmüş, tekrarlardan kaçınmak için merkezî bir kayıt sistemi oluşturmuş ve sıkıntı içinde olanlarla çalışmak için gönüllü “dost ziyaretçiler” görevlendirmiştir. Dost ziyaretçiler, temel olarak “iyilik çalışmaları” yapmışlardır. Bunlar para yardımı yapmak yerine, yoksullara ilgi göstermiş, onları tasarrufa ve iş aramaya cesaretlendirmişlerdir. O dönemde yoksulluk, kişisel hatalara bağlanmıştır ve dost ziyaretçilerin çoğu kadınlardan oluşmuştur.” (Zastrow, 2013:3)

Bazı COS’lar, fonlarını yürütmek üzere, yerel yöneticiler ile anlaşmışlardır. Bu anlaşmalar kapsamında dost ziyaretçileri eğitmek, örgütlemek ve alınan fonların hesabını tutmak için yönetici sekreterler görevlendirilmiştir. İlk ücretli sosyal hizmet uzmanları, 1800’lerin sonundaki COS’ların yönetici sekreterleri

olmuşlardır. Yönetici sekreterler, dost ziyaretçilerin hizmetlerini iyileştirmek için eğitim kursları düzenlemiş ve bu yönde standartlar geliştirmişlerdir. 1898’de New York Hayırseverlik Örgütlemeye Cemiyeti tarafından ilk eğitim kursu verilmiştir. Ardından birçok üniversite ve yüksekokul kendi sosyal hizmet programlarını başlatmıştır. (Zastrow, 2013)

“COS hareketi ile eş zamanlı olarak 1800’lerin sonunda “yardım/yerleşim evleri” kurulmuştur. Bunlardan ilki 1884’te kurulan “Toynbee Hall”dur. Kısa sürede Amerikan kentlerinde yaygınlaşan yerleşim evlerinin ilk çalışanlarının çoğu genellikle orta ve üst sınıftan bürokratların kızlarıdır. “Dost Ziyaretçilerin” aksine, bunlar yoksul bölgelerde yaşamışlar ve eğitim merkezlerinde yoksulların ahlâkî yaşamlarını nasıl sürdürecekleri ve koşullarını nasıl iyileştirecekleri konularında görev eğilimli bir yaklaşım sergilemişlerdir. Yoksulların barınak, sağlık ve yaşama koşullarını iyileştirme yollarını aramış, çevre yerleşim yerlerinde oturanlar için iş bulmuş, İngilizce öğretmiş, hijyen eğitimi vermiş, meslekî beceriler kazandırmış ve kooperatif çabaları ile bölgesel alanları değiştirmişlerdir. Yardım/yerleşim evlerinde, günümüzde sosyal grup çalışması, sosyal eylem ve topluluk örgütlenmesi diye adlandırılan değişim teknikleri kullanmışlardır.” (Zastrow, 2013:3)

Yerleşim evleri, “çevresel reform” kavramına odaklanmışlardır. Yerel mücadelenin yanında, mevzuat oluşturmada ve sosyal politikaları etkilemede de önemli rol oynamışlardır. Yerleşim evlerinin en fazla konuşulan ismi sosyal hizmetin koruyucusu sayılan Chicago’daki Hull House’un lideri Jane Adams’tır. Adams, ölümünden dört yıl önce, 1931’de dünya barışına yaptığı katkılardan dolayı “Nobel Barış Ödülü” almıştır.

“Richard Cabot, 1905’te Massachusetts Hastanesi’nde Tıbbî Sosyal Hizmeti başlatan kişi olmuştur. Bu tarihten sonra okullarda, mahkemelerde ve çocuk rehberlik kliniklerinde sosyal hizmet uzmanları görevlendirilmeye başlanmıştır.” (Zastrow, 2013:4)

“İlk sosyal hizmet eğitim programlarında hem çevresel reform hem de bireylerin topluma daha iyi uyum sağlaması çabalarına odaklanılmıştır. Mary Richmond 1917’de, sosyal hizmet için kuram ve yöntem öneren ilk kitap olan Sosyal Teşhis (Social Diagnosis) adlı eseri yayınlamıştır. Kitap, çalışmanın bireye

müdahale sürecini anlatmaktadır. Bu süreç, günümüzde hala kullanılmakta ve bilgi toplama, tanı, prognoz (gelişme beklentisini ortaya koyma) ve tedavi planlaması (müracaatçının gelişmesine yardımcı olmak üzere nelerin yapılması gerektiğini ortaya koyma) konularını içermektedir. Bu kitap, vaka çalışması için gerekli olan bilgi temelini formülize etmesi açısından önemlidir.” (Zastrow, 2013:4)

“Freud’un kişilik gelişim ve sağaltım kuramı 1920’ lerde popüler hale gelmiştir. Psikiyatrinin kavram ve tanımlamaları, müracaatçılarla birebir çalışan sosyal hizmet uzmanları için daha uygun görülmüştür. Psikiyatrik yaklaşım, “iç ruhsal” süreçleri vurgulamış ve müracaatçıların kendi sosyal durumlarına uyum sağlamalarını olanaklı kılmıştır. Böylece, bundan sonraki 30 yılda çoğu uzman, eğitimlerini “reform”dan, “terapi”ye kaydırmıştır.” (Zastrow, 2013:4)

“Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar sosyal hizmet ayrı bir disiplin olarak görülmemiştir. Wall Street Krizi (1929) ve 1935’teki Amerikan Sosyal Güvenlik Yasası, toplum merkezli sosyal hizmetlerin genişlemesine ve sosyal hizmet uzmanı istihdamının artmasına yol açmıştır. Amerika’da “Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (National Assembly of Social Workers-NASW) 1955’te kurulmuştur. Birlik, toplumdaki sosyal koşulları iyileştirmeyi ve sosyal hizmet uygulamasının etkili ve nitelikli olmasını sağlamayı hedeflemektedir. “Social Work” (Sosyal Hizmet) dergisi, “The Encyclopedia of Social Work” (Sosyal Hizmet Ansiklopedisi) ve “NASW News” (NASW Haberleri) aylık bülteni, birliğin bu hedef doğrultusunda yaptığı yayınlardır.” (Duyan, Sayar ve Özbek, 2008:15)

Altmışlarla birlikte sosyal hizmet uzmanları yeniden sosyolojik yaklaşım ve reform konusuna dönmüştür. Bu dönüşün ilk nedeni toplumsal ve ekonomik baskıya uğramış, düşük gelirli müracaatçılar konusunda psikiyatrik yaklaşımın yetersiz kalmasıdır. İkinci nedeni ise 1960’ların sosyalist muhalefetine yükselişidir. Sosyal hizmet halihazırda hem reform hem de tedavi yaklaşımını sürdürmektedir.

“1970’li yıllardan itibaren sahneye “radikal sosyal hizmet” yaklaşımı çıkmış; sistem yaklaşımı, çevreyi ve bireyi ayrı ayrı ele alan analitik yaklaşımdan farklı olarak, bireyi ve çevresinin oluşturduğu karmaşık düzeni bütüncül bir

şekilde ele alacak biçimde genişlemiştir.” (Uluğtekin, 1994; Kut, 1988:93; Akt. Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:15). “1981 ve sonrasında sosyal refah sisteminde yaşanan zorluklar, enflasyon, işsizlik gibi sorunların artması ile sosyal hizmet uzmanlarının farklı rollerine dikkat çekilmiş ve genelci uygulamanın kavramsallaşmasına olan ilgi artmış; ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımı çevresi içindeki bireyi değerlendirmede etkili olmaya başlamıştır.” (Acar ve Duyan, 2003:16; Akt. Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:15)

5.9.8.1 Sosyal Hizmetlerin Türkiye’de Gelişimi

İlk sosyal hizmet uygulamalarına, Osmanlı döneminde vakıflarda şahit olunmaktadır. Vakıflar aracılığıyla yoksullara, kimsesiz dul ve yetimlere ve engellilere sosyal yardım geleneksel bir hal almıştır. Dilencilik 1893’te yasaklanmış ve kimsesiz acizlerin bakımı için “Darülaceze” kurulmuştur. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik ilk adım, Mithat Paşa’nın Tuna valiliği döneminde açtığı ıslahhanelerdir. Bunu Meşrutiyet Dönemi’nde açılan “Darüleytam”lar takip etmiştir. Darüleytamlarda, savaşlarda şehit edilen askerlerin ve uzun göç yollarında değişik nedenlerle ölen göçmenlerin yetimlerine bakılmış ve bu yetimler topluma kazandırılmaya çalışılmıştır. (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008)

Ulu önder Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK’ ün emri ile 30 Haziran 1921’de “Himaye-i Etfal Cemiyeti” kurulmuştur. Bu tarihte ülkenin yedi düvelle savaşta olduğuna dikkat çekmek gerekir. Atatürk bu savaş hengâmesinde bile ülkesindeki kimsesiz bakıma muhtaç çocukları unutmayarak, o eşsiz vizyonunu bir kez daha kanıtlamıştır. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin adı 1935’te Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir. Bakanlar Kurulu kararı ile 1937’de kamu yararına çalışan derneklerden sayılmıştır. Kurum; kreş, gündüz bakımevi, çocuk yuvaları, hemşire kolejleri açarak buralarda çocukların bakımını üstlenmiş veya fakir aile çocuklarına yiyecek, giyecek ve okul ihtiyaçları konusunda destek sağlamıştır.

Bin dokuz yüz altmış üçte yürürlüğe giren 225 sayılı kanunla; “her türlü sosyal güvenlik ve sosyal yardım hizmetlerini yürütmek ve korunmaya muhtaç çocuklarla, sakatların ve yaşlıların bakım, yetiştirme ve rehabilitasyonunu, çalışma gücü olmayan yoksul kimselerin ise sosyal güvenliğini sağlamak üzere

görevlendirilen Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş ve görevini 24.05.1983 tarihine kadar sürdürmüştür. Milli Güvenlik Konseyi'nin 1981'de aldığı karar ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlanmıştır. Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Kanunu 24.05.1983'te 2828 sayı ile çıkarılarak kurumun yapısı ve faaliyetleri yasal çerçeveye kavuşturulmuştur. Kurum, 1991'de Başbakanlık'a, ardından 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kurum günümüzde, faaliyetlerini Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü adıyla sürdürmektedir. (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008)

5.9.9. Genelci Sosyal Hizmet

Sözlük anlamını itibarıyla “genelci” (generalist) kelimesi İngilizcede “birden fazla disiplin ya da alanda geniş bilgi ve beceriye sahip kişiler” için kullanılmaktadır (American Heritage Dictionary.2000). Bu sözlük anlamından hareketle genelci sosyal çalışmacı; bu alanla ilgili geniş bilgi ve becerisi olan, birçok yaklaşım ve modeli kullanabilen ve bir uygulama alanından diğerine geçerken zorluk yaşamayan, çok amaçlı kullanılabilen uzmana denir. Genelci sosyal hizmet uzmanının kullanıldığı sosyal hizmete ise genelci sosyal hizmet denir. Genelci uygulamanın karşısı uzmanlaşmadır. Uzmanlaşma, herhangi bir müracaatçı grubu (engelliler, yaşlılar vs.), kullanılan yöntem (bireylerle çalışma, toplumla çalışma vs.), uygulama düzeyi veya sosyal hizmet uzmanının rolü alanlarından biri üzerinde olabilir. (Sheafor ve Horejsi, 2002)

“D. Brieland, L.B. Costin ve C.R. Atheron, genelci uygulamayı şu şekilde tanımlarlar: Tıptaki genel pratisyene eşdeğer gelen genelci sosyal hizmet uzmanı, temel durumları ele almada geniş bir yetenek repertuarıyla karakterize edilen ve müracaatçı sevk ettiği uzmanları destekleyen kişilerdir. Bu rol, başlangıç seviyesindeki sosyal hizmet uzmanı için uygun bir tanımdır. Genelci model, olaya müdahale eden davranışları tanımlama ve analiz etmeyi içerir. Uzman sosyal değişikliği kolaylaştırma, sosyal politikaların geliştirilmesi, doğrudan hizmetin yönetimi ve temini ile alakalı birçok görevi yerine getirmelidir. Uzman, etkileşimi vurgulayan sistem teorisinde etkili olmalıdır. Kullanılacak en büyük sistem, kaynakların yerel ağıdır. Küçük bir şehirdeki kamu refahı, sosyal hizmet uzmanı için genelci uygulamanın klasik bir örneğidir. Uzman, bulunduğu bölgenin

kaynaklarını bilir, anahtar konumundaki kişileri tanır ve iş bulma, barınma ya da acil gıda ve kıyafet gibi hizmetlerde etkili olabilir.” (Zastrow, 2013:91)

Milford Konferansı (1925), genelci ve uzmanlaşmaya dayalı uygulama yaklaşımları bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sosyal hizmetin ilk dönemlerinde bireye odaklanma ve Freudyen etki ile terapi yaklaşımının benimsenmesi nedeniyle bireylerle sosyal hizmet (bireyle çalışma) uygulaması temel alınmıştır. Bireye odaklanma, uygulama alanına göre uzmanlaşmayı doğurmuştur. Kırklı, ellili yıllarda ise uygulama alanlarındaki odaklaşma, mesleğin yöntemleri çerçevesinde gelişmiş; sosyal hizmet uygulama ve eğitiminde bireysel çalışma, grup çalışması, toplum örgütlenmesi, yönetim ve araştırma yöntemleri kullanılmıştır. (Leighninger, 1980; Akt. Şahin, 2002.)

Genelci uygulamanın temel ilkesi, sosyal çalışmacıların, bireyler, aileler, gruplar, kuruluşlar ve topluluklardan oluşan çeşitli ölçülerdeki sistemler aracılığıyla problem çözme sürecinden yararlanabilmeleridir. Uzman, sistemler içerisinde ve çevresi içinde insan modeli ile (bazen çevrebilimle ilgili bir model olarak) çalışır. Uzman, birçok probleme, birden fazla sistemle müdahale edileceğini düşünür ve sorunun tek bir açıklamasının genellikle işe yaramayacağını bilir. Uzman, müracaatçının ihtiyacına bağlı olarak birçok rol oynayabilir. Görev grupları, sosyalleşme grupları, bilgi grupları ve kişisel yardım gruplarında lider ve yönetici olarak işlev görebilir. İhtiyaç tespitini yürütme ve bağlantılı oldukları programları ve uygulamaları ölçme yeterliliğine sahip olması beklenir. Müracaatçının problemlerinin kendisinin çalışma alanının dışında olduğunu fark ettiği zaman sevk yapar ve daha tecrübeli personelin denetiminden faydalanacağı zamanı belirler. (Hull, 1990)

Genelci sosyal hizmet uzmanı, kısaca ne yapacağını bilen kabiliyetli bir profesyonel olarak görülebilir. Genelci uzman, herhangi bir ilişki sistemi ya da yönetsel bağlılıklar ile vizyonunu sınırlamadan birey-durum etkileşiminin tamamı üzerine odaklanmaktadır. Uzman ne yapılacağına karar verirken birey, durum ve her ikisinin etkileşimine ilişkin değişkenleri incelemek durumundadır. Yapılması gerekenle ilgili pratik ve üzerinde çalışılabilir bir zemin hazırlamak noktasında uzmanın veri toplama ve değerlendirme kabiliyeti oldukça önemlidir. Burada genelci modelin iki temel özelliği ortaya çıkmaktadır. Birincisi,

yöntemlerden daha çok problem çözme üzerinde durur. İkincisi ise, problem çözme süreci boyunca uygulamaya bütüncül bakarak çevresi içinde birey yaklaşımını kullanır. Genelci yaklaşım bireysel ve sosyal sorunların her ikisi ile de ilgilidir. (Mumm, Olsen ve Allen, 1988; Akt. Şahin, 2002)

5.9.10. Sosyal Hizmetin Temel Yaklaşımları (Sosyal Hizmet / Çalışma Kuramları)

“Kuram, sosyal çalışmacıların birey, grup, topluluklar ve topluma bakış ve yaklaşımına yön veren pratiklerin esaslı bir bileşenidir. Kuram, durumlar ve davranışları tahmin etmek, açıklamak ve değerlendirme yapmakta yardımcıdır. Sosyal çalışmacıların, belirli bir geçmiş, sorunlar ve hedefleri olan müracaatçılara nasıl tepki vereceği ve nasıl müdahale etmesi gerektiğine dair mantıksal bir zemin hazırlar. Yöntemler ise sosyal çalışmacıların müracaatçılarla çalışırken belli görevleri yerine getirmek ve belli hedeflere ulaşmak için kullandıkları belirli teknik ve yaklaşımlardır. “Kuram” ve “yöntem” kavramları hem bağımsız hem de birbirini ile ilişkilidir. Bağımsız kavramlar olarak kuram, belirlenmiş belli koşullardaki belli durumlarda olabilecek ya da olması gereken bir hipotez veya bir fikir ya da tahmindir. Yöntem; sosyal çalışmacının müracaatıyla çalışırken gerçekte yaptığı şeydir. Basit terimlerle söylemek gerekirse, kuram belirli bir durum hakkında düşündüğünüz ve bu duruma dayanarak olabilecekler hakkında yaptığınız tahminde bulunma işlemidir. Yöntem ise belli bir durumda düşünce ve kestirmelerinize dayalı olarak yaptığınız şeydir. Kuram belirli bir fenomen hakkında tahminde bulunmaya ya da onu betimlemeye yardımcı olur; yöntem ise bu fenomenlerle karşılaşıldığında ne yapılması gerektiğini belirler. Kuramlar sosyal çalışmacıları müracaatçıyla çalışırken en uygun yöntemi seçme konusunda bilgilendirirler. Sosyal çalışmacılar, müracaatçılara psikoloji, sosyoloji, antropoloji ve sosyal hizmet/çalışma kuramlarına dayanarak yaklaşmak, değerlendirmek ve müdahale etmekle görevlidirler.” (Teater, 2019:9)

“Kuram ve yöntem sözcükleri yanında, sosyal çalışmacılar perspektif, model, yaklaşım, müdahale ve pratik gibi terimlerle de karşılaşabilirler. Yöntem kavramı ile “yaklaşım”, “müdahale” ve “uygulama” terimleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Perspektif kavramı, kuramdan biraz farklıdır; çünkü perspektif bir olguyu her zaman tasvir etmez ve onun hakkında tahminde bulunmaz; ancak

belirli durumları anlamak için bir bakış açısı veya çerçeve sunar. Saleebey (2009, s:15)'e göre perspektif yaşantıların veçhelerini anlamının bir biçimi ya da en azından bir bakış açısıdır. Algılama ve değerlendirmelerimize aracılık etmek üzere seçtiğimiz bir lenstir. Dünyadaki duruşumuzu belirler, bize kelimeler ve ilkeler inşa eder. Bir model, genelde mantıksal ve/veya grafik olarak tasvir edilen bir kuram veya yöntemdir ve şeylerin ne ve nasıl olduğu ile ilgilidir. Sosyal hizmet uygulamasını tarif etmek için bu terimlerin birden fazlası kullanılabilir. Örneğin, belirli fenomenleri tarif etmeye ya da açıklamaya giriştiğinde, sosyal inşacılık sıklıkla kuram olarak görülmekte ya da tarif edilmektedir. Ancak sosyal çalışmacıların belirli tecrübeleri değerlendirme veya anlama biçimlerini etkilediğinde, perspektif olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal çalışmacılar, merak saiki ile müdahale yöntemlerine sosyal inşacılığın bazı boyutlarını dâhil ettiklerinde, bu sosyal inşacılığı bir yönetime dönüştürmektedir.” (Teater, 2019:11)

“Her sosyal hizmet uzmanı farkında ya da farkında olmadan belli bir teorik çerçeveden hareket eder (Coulshed ve Orme, 2006). Bazı sosyal çalışmacılar kuramsal bakış açılarının farkında olmayabilir ya da kabul etmiyor olabilirler. Bu çalışmacılar daha ziyade araştırmalara dayalı kuram ya da yerleşik düşünceler yerine kendi kişisel veya meslekî deneyimleri tarafından yönlendirilen inanç ve varsayımlara dayanarak uygulamalar yaparlar. Böyle durumlarda, yeni sosyal çalışma mesleği tarafından oluşturulan değerler ve verili (established) kurumlar yerine sosyal çalışmacının kendi (kişisel) değerleri ve varsayımlarına (assumptions) dayanan uygulamalarda bulunması, sosyal çalışmacıları müracaatçılara zarar verme riskine itebilir. Sosyal çalışmacılar, sosyal çalışma kuramında temellenmiş araştırma temelli kuramlar ya da işlenmiş bütünlüklü bilgilere sahip olmak gibi etik ve meslekî bir sorumluluğa haiz olup; sosyal çalışma pratiğinde bu kuramsal bilgilerden sürekli olarak yararlanmak durumundadırlar.” (Teater, 2019:9)

5.9.10.1. Sistem Kuramı

Sosyal hizmet, 1920'lerden 1960'lı yıllara kadar Freud'un geliştirdiği psikodinamik modeli kullanmış, müracaatçı, “hasta” olarak görülmüştür. Bu modelde hizmeti sunan, müracaatçının “hastalığını” önce teşhis sonra tedavi ile

sorumludur. Müracaatçı, aynı zamanda sorunlarının kaynağı olarak görülmektedir. Altmışlara gelindiğinde çevresel etkenlerin kişinin davranışlarını içsel etkenler kadar etkilediği görülmüş ve psikodinamik model sorgulanmaya başlamıştır. Böylelikle sosyal hizmetin odağı problemlerin kaynağını kişinin kendisinde arayan medikal modelden (psikodinamik), çevrenin önemine vurgu la yapan yaklaşımlara doğru (sosyal model) değişmiştir. Sosyal model, müracaatçıyı değil, müracaatçının parçası olduğu sistemleri değiştirmeye odaklanır. Sosyal adaletsizlikle mücadele kapsamında yapılan yoksulluk politika ve programları, sosyal modelin önemli uygulama örneklerindendir. Özetle, psikodinamik kuramın, “sosyal” kavramının hakkını yeterince verememesi, sosyal hizmette yeni arayışlara neden olmuştur.

“Sistem teorisinin temeli Ludvig Von Bertalanffy tarafından atılmıştır. Ludvig Von Bertalanffy, karmaşık parçaların bir araya gelerek fonksiyonlara sahip bir bütün yarattığını ileri sürmektedir. Genel sistem teorisinin temel fikirleri mühendislik, biyoloji, sosyoloji ve yönetim gibi pek çok fen ve sosyal bilimi etkilemiştir (Forder, 1976). Sistemler, dışarıdaki herhangi bir uyarandan etkileniyorsa açık, etkilenmiyor ve bağımsız ise kapalı olarak tanımlanır. Bu teorinin geliştirilmesindeki amaç, sistemin çeşitli parçalarının karmaşık ilişkilerini ve bu farklı parçaların nasıl etkileşime girerek bir bütün oluşturduğunu açıklamaktır. Sistem kuramı, temelde biyolojik bir kuramdır ve organizmaların tümünün birer sistem olduğu, alt sistemlerden oluştuğu ve üst sistemlerin parçası olduğu önermesine dayanır. Ludvig Von Bertalanffy’ye göre insanoğlu en karmaşık sistemdir (Andreae, 2011). İnsanlar biyolojik, psikolojik ve fiziksel parçalardan oluşur. Aileler, farklı üyelerin parçalarından (anne, baba, kardeş, evlat gibi) ve ilişkilerin farklı türlerinden (eş/çift, ebeveyn, çocuk, kardeşlik gibi) oluşur. Bu parçaların her biri sistemden ayrılabilir ve daha detaylı incelenebilir, ancak bu parçalardan herhangi biri ortadan kalktığında sistem etkili bir şekilde işlemez. (Preston, Shoot ve Agass, 1990) Sisteme sahip olabilmek için her bir parça birlikte hareket etmelidir.” (Teater, 2019:25)

“Sistem teorisi en iyi, “sistemin bütünü, parçalarının toplamından daha fazladır” ifadesi ile özetlenebilir. Bu kuramın odak noktası, sistemlerin gelişimi, dönüşümü ve bütün ile parçalar arasındaki ilişkiler ve etkileşimdir. Sistem, belirli

bir zaman aralığında her bir parçanın en az bir diğeriyle daha az ya da daha çok istikrarlı olarak doğrudan ya da dolaylı nedensel ilişki içinde olduğu bileşenlerin karışımıdır.” (Buckley, 1967:41)

“Sistem teorisini sosyal hizmete uyarlarken, sistem kuramının uygulanmasının temel amacı olumlu değişimi yaratmak ya da müdahale için hedef sistemi/alt sistemi belirlemek ve değerlendirmektir. Değerlendirmeden kasıt ana sistemi, sistemin alt sistemlerini ve sistemi olumlu ya da olumsuz etkileyen diğer sistemleri ama özellikle de tüm bu sistemler arasındaki etkileşimleri ortaya koymaktır. Bu değerlendirmeye dayanarak sosyal hizmet uzmanı gerekli değişimi gerçekleştirmek için hangi sistemin ya da alt sistemlerin müdahaleye gereksinim duyduğuna en iyi şekilde karar verebilir. Örneğin, okulda davranış problemleri gösteren bir çocukla çalışırken, çocuğu müdahalenin hedefi olarak belirleyebilir ve olumsuz davranışları değiştirmek için bilişsel davranışçı yaklaşım kullanılabilir. Ancak uzman, çocuğu bir sistem olarak değerlendirip, çocuğun fiziksel, biyolojik ve psikolojik alt sistemlerini ve çocukla iletişim içinde olan aile, okul ve toplum gibi sistemleri de incelerse, örneğin anne babanın boşanmanın eşliğinde, sürekli kavga eden bir çift olduğunu keşfeder. Uzman bundan sonra çocuğa odaklanmak yerine müdahalesini ebeveynler üzerine odaklar. Böylelikle sistemlerin tam olarak değerlendirilmesi sosyal hizmet uzmanının müdahalede bulunacağı en iyi sisteme karar vermesine olanak sağlar.” (Teater, 2019:29)

“Sistem kuramı aşağıdaki temel varsayımlara dayanır:

- Sistemin bütünü, parçaların toplamından fazladır,
- Sistemin parçaları birbirine bağlıdır,
- Sistem doğrudan ya da dolaylı olarak diğer sistemlerden etkilenir,
- Tüm sistemlerin sınırları vardır.
- Tüm sistemler dengede ve iç dengede kalmaya ihtiyaç duyar.

“Bu varsayımlara dayanarak sistem kuramının etkileşimler, birbiriyle bağlantılı olma, karşılıklı bağımlılık ve farklı sistemler arası etkileşimlere vurgu yaptığı söylenebilir. Sistem kuramı bireyin bir yönüne müdahalesini yoğunlaştıran bir medikal model önermez, aksine bireyin bir sistem olarak ele alınmasını ve bu sistemin diğer sistemlerle olan tüm etkileşimleriyle birlikte değerlendirilmesini önerir. Bu yüzden müdahale sadece var olan probleme ve müracaatçı sistemine

odaklanmaz, çoklu sistem değerlendirmesi sonucu problemi azaltacak ve gerekli değişimi yaratacak diğer sistemlere de odaklanabilir.” (Teater, 2019:32)

Sistem kuramı sebep-sonuç ilişkisini kurmadan, birey ve durumu karşılıklı ilişki içinde ve bütün olarak değerlendirir. Durum içinde birey bir bütündür. Bütün, parçaların toplamından farklıdır ve daha fazlasıdır. Birey çevresiyle karmaşık ilişkiler içindedir. Bu dinamik ilişkiler, etkileşimler ve örgütsel kalıplar, bireyin işlevselliğini belirler. Birey ve içinde bulunduğu çevre, birbirinden bağımsız ele alınırsa sosyal işlevsizlik sorunu yeterince anlaşılmaz. Bu yüzden birey ve çevresi birlikte ele alınarak bireyle sosyal sistemler arasındaki karmaşık etkileşim anlaşılmaya çalışılmalıdır. Sistemin süreçlerini, dinamiklerini ve etkileşimlerini bir bütün halinde anlayabilmek için aynı zamanda bir çerçeveye de ihtiyaç vardır. Sistem kuramı, parçaları, bütünü, çevreyi ve onlar arasındaki ilişkileri hesaba katmayı gerektirir. Sistem kuramı, sosyal hizmet uzmanlarına birbirinden farklıymış gibi görünen varlıklar arasındaki ilişkiyi ve bağlantıyı kavramsallaştırma imkânı sunar. Bu varlıklar bireyler, aileler, gruplar, kuruluşlar, topluluklar ve toplumlar şeklinde sayılabilir. Sistemlerin farklı sınıflandırmaları arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Bu durum, sosyal hizmet uzmanlarına sistem içindeki bireysel ve toplumsal sorunları birlikte ele alma hususunda önemli bir ipucu verir. (Johnson, 1998.)

“Genel sistem teorisinin sosyal hizmet uygulamaları içindeki yeri ve sağladığı yararlar Forder’ın 1976 yılında yayınladığı “Sosyal Hizmet ve Sistem Teorisi” makalesinde en iyi şekilde açıklanmıştır. Bu makalede Forder, genel sistem teorisinin sosyal hizmet uygulamaları ile ilişkisini dört ana alanda incelemektedir:

- (1) İnsan ve toplum hakkında felsefi katkı vermek,
 - (2) Sosyal hizmet uzmanını, durumları değişik sistemlerin ilişkileri olarak değerlendirmede cesaretlendirmek,
 - (3) Sosyal hizmet uzmanlarına hangi sistemin(lerin) müdahale hedefinde olduğu kararını almaları için bakış açısı kazandırmak,
 - (4) Sosyal hizmet süreçlerini açıklama yolu ile uygulamaya katkı sağlamak.
- Sistem teorisi hala sosyal hizmet uygulamaları ile birlikte sunulmaktadır. Fakat aile terapilerinde daha güçlü bir varlığı vardır.” (Teater, 2019:26)

“Pincus ve Minohan (1973, 1977), müdahale yöntemlerine karar verirken sosyal çalışmacıların dikkate alacağı dört sistem tanımlamışlardır:

1) Değişim faili sistemi: Değişimi kolaylaştıran sistemdir. (örneğin sosyal hizmet uzmanını, kaynakları ve çalışmayı etkileyen yasalar ve politikalar)

2) Müracaatçı sistemi: Değişim faili sisteminin çalıştığını bireyler, aileler, topluluklar ya da diğer gruplardır.

3) Hedef Sistemi: Müdahalenin uygulanmasına en uygun olan sistemdir.

4) Eylem Sistemi: Değişime yardım etmek için değişim faili sistemi ile iş birliği içinde çalışan diğer sistemleri ifade eder.

“Compton, B.R. Galaway, B. ve Courneyer, B.R. (2003), bu dörtlüye beşinci olarak meslek sistemini eklemiştir. Buna göre meslek sistemi, sosyal hizmet dernekleri, sosyal hizmet eğitim kurumları, değerler ve etik gibi sosyal hizmet mesleğini güçlü ve doğrudan etkileyen sistemlerden oluşmaktadır. Bu sistemlerin her birini ele alırken, sosyal hizmet uzmanı bu farklı sistemlerin sıklıkla aynı olduğunu keşfedebilir. Örneğin müracaatçı sistemi ve hedef sistemi aynı olabilir ya da değişim faili sistemi ve hedef sistemi aynı olabilir. Burada önemli olan, sistem yaklaşımının, sosyal hizmet uzmanlarına bir sistemi tam olarak değerlendirme ve müdahale stratejilerinde yaratıcı olma imkânı vermesidir. Bir başka deyişle sistem kuramı, sosyal hizmet uygulamasında öncelikle değerlendirme için kullanılır. Bu kuram sosyal hizmet uzmanına müracaatçı sistemini nasıl etkilediğini değerlendirmede bir çerçeve sunar. Bu çoklu sistem değerlendirmesine dayanarak, sosyal hizmet uzmanı müdahalede bulunacağı en uygun sistemin hangisi olduğuna karar verir.” (Teater, 2019:29-30)

“Çoklu sistem değerlendirmesi ve sistemlerin işleyişlerinin analizi, sosyal hizmet uzmanına, sistemin diğer sistemlerle etkileşimini ve sosyal hizmet uygulamasının nereye odaklanması gerektiğini anlamada bir temel sağlar. Bu kuramı kullanırken sosyal hizmet uzmanı, sistemler sabit kalsa veya kapalı ya da katı hale gelmeye başlasa bile değişim için her zaman bir potansiyel olduğuna inanmalıdır. Müracaatçı ile çalışırken sosyal hizmet uzmanının amacı, olumlu değişim ve büyümeyi destekleyen, bilginin çevreden veya diğer sistemlerden alınmasına izin veren ve sistemi durulumda tutmaya yarayan değişimi desteklemektir. Durulum, sistemin çevresine cevap verebildiği, büyüme ve

değişimin yer alabildiği ve sistemin olumlu bir iç gerginlik deneyimlediği durumdur ve sistemin durulumda olması sistemin hedeflere doğru ilerlediği ve bir hedef gerçekleştirildiğinde sistemin diğer bir hedefe yöneldiği anlamını taşır.” (Teater, 2019:32)

5.9.10.2. Ekolojik Yaklaşım

Sosyal hizmet ilk uygulamalarında Freud’un geliştirdiği medikal modeli kullanmıştır. Psikanalizin etkisindeki ilk uygulamalarda sorunların kaynağında müracaatçıların ruhsal hastalıkları aranmıştır. Müracaatçılara, şizofren, manik depresif vb. medikal etiketler yapıştırılmıştır. Davranışsal ve duygusal sorunları olan müracaatçıların bilinçaltına inilmeye çalışılmış, bu sorunların köklerinde, erken dönem travmalar, genetik faktörler, metabolik hastalıklar ve içsel çelişkilerin olduğu kabul edilmiştir. İnsanların çevreye adaptasyon zorluğu çekmeleri bireysel ve içsel yetersizliklerine bağlanmıştır. Ancak 1940’lı yıllarda psikanalitik yaklaşımın sosyal hizmette ihtiyaç duyulan psiko-sosyal yönelimin “sosyal” kısmını karşılamadığı görülmüş ve psikoloji, sosyal psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinlerden sosyal ve kültürel yaklaşımlar ithal edilmiştir. Altmışlı yıllarda psikanaliz modelin etkisi azaldıkça müracaatçıların problemlerinde çevresel etkenlerin de içsel etkenler kadar önemli olduğu fark edilmiş ve böylece sosyal hizmet reform yaklaşımına doğru evrilmiştir. Reform yaklaşımı, sistemleri müracaatçıların yararına olacak şekilde değiştirmeye çalışmaktadır. (Örneğin, fakirliği önleme program ve politikaları). Reform yaklaşımının en önemli enstrümanlarından biri de ekolojik yaklaşımdır. Bu yaklaşım birey-çevre etkileşimini kavramsallaştırarak, sosyal hizmetin “çevresi içinde birey” üzerinde odaklanmasını savunmuştur. Toplumcu ve çevreci hareketlerin etkisiyle 1960’lı ve 1970’li yıllarda sosyal ihtiyaçlara ve birey-çevre etkileşimine dair bilincin artmasıyla sosyal hizmet uygulama ve eğitiminde “çevre” ön plana çıkmıştır. Sorunların, bireyin psikolojisinden çok, çevresi ile arasındaki bio-psiko-sosyal etkileşimden kaynaklandığı vurgulanmıştır.

Yirminci yüzyılda cereyan eden bilimsel bilgi ve teknoloji patlamasının insan hayatı üzerindeki etkileri davranış bilimlerini biçimlendirmiştir. Yaşanan hızlı değişim ve gelişim şiddet, uyuşturucu madde kullanımı, suç oranlarında artış, dinî-etnik fanatizm, yaygın stres vb. sorunları da beraberinde getirmiştir. Çevresel

yapıda meydana gelen bu değişimler ve fen bilimleri ile sosyal bilimlerde yaşanan gelişmeler, insan davranışının, insanın ekolojik yaşam alanı içerisinde oluştuğunu ve bu şekilde değerlendirilmesi gerektiğini savunan ekolojik sistem yaklaşımının temelini oluşturmuştur. (Compton ve Galaway, 1979)

“Ekolojik Model, doğa bilimlerinden uyarlanarak insan davranışını açıklamada kullanılmıştır. Bronfenbrenner’in (1979) sistem modelinde, ekolojik çevre birbiriyle bağlantıda bulunan sistemler olarak açıklanmaktadır. Ekolojik modelde birey ve çevresi arasındaki etkileşim çok önemli görülmekte ve bireyler değişen, yeniden yapılanan ve çevresiyle karşılıklı uzlaşma içinde olan aktif katılımcılar olarak görülmektedir. Bu teoriye göre çevre, doğrudan bulunulan mekândan daha geniş sosyal mekânlara kadar birçok mekânı içermektedir ve bunlar birbiriyle bağlantı halindedir.” (Duyan, Sayar ve Özbek, 2008:50)

Ekolojik yaklaşım, bireyler ve onların sosyal ve fiziki çevreleri arasındaki fonksiyonel olmayan etkileşimleri kavramsallaştırmak ve vurgulamak suretiyle tedavi ve reform yaklaşımını bütünleştirmektedir. Bireyler, etkileşim yoluyla çevrelerine uyum sağlamak ve gelişmektedirler. Ekolojik model içsel ve dışsal etkenleri birlikte ele almaktadır. Bireyin ihtiyaçları ile çevresi arasında daha iyi bir uyum sağlayabilmesi için bu modelde bireyler ve çevrelerinin baş etme kalıplarının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ekolojik yaklaşımın “çevresi içinde birey”e vurgusu söz konusudur. “Çevresi içinde birey” kavramı bireyin, aile sistemi, mal ve hizmetler sistemi, istihdam sistemi, sosyal hizmet sistemi ve siyasal sistem ile etkileşimini işaret eder. Bu kavramsallaştırma ile sosyal hizmet üç farklı alana odaklanabilir. İlk olarak birey üzerine odaklanabilir ve onun sorun çözme, başa çıkma ve gelişme kapasitesini artırmaya gayret edebilir. İkincil olarak, birey ve etkileşimde olduğu sistemler arasındaki ilişkilere odaklanabilir ve insanları ihtiyaç duydukları kaynaklar, fırsatlar ve hizmetlerle ilişkilendirebilir. Üçüncü olarak, sistemler üzerine odaklanabilir ve insanların ihtiyaçlarını daha etkin bir şekilde karşılamaları için bu sistemleri zorlar, gerektiğinde kurumlarda reform ve politikalarda değişiklik yapmaya çalışır. (Zastrow, 1999)

Ekolojik model, bireyler ile çevreleri arasındaki karmaşık ilişkileri ve bireylerin sosyal sistemleri etkilemedeki kapasitesini göz önüne sererek sosyal sorunlarla ilgili anlayışı ve bakış açısını genişletmiştir. Bu bütüncül yaklaşım,

sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olan politik, sosyal ve kültürel bağlamları ve bu bağlamlar içindeki koruyucu etkenleri savunmaktadır. Bu modele göre toplumların kurumsal yapısı, siyasi liderlerin toplumun iyilik halini geliştirme arzusu ve yaygın sosyal değerler, sosyal sorunların ana nedenleridir. Bu model, müdahale çabalarının, aile ve sosyal çevre, politik ve ekonomik faktörler gibi sistemlere yönlendirilmesini savunmaktadır. (Bronfenbrenner, 1979; Akt: Trickett, 1994)

“Ekolojik yaklaşım, sistem kuramında olduğu gibi, dört temel ilkeye dayanır:

- 1) İletişim ağlarının birbirine bağlı olması: Sistem kuramında olduğu gibi, çevresi içindeki bireyler, birbirine bağlı ve karşılıklı ilişki içindedir.
- 2) Bireyler iyi bir birey-çevre uyumu için çaba harcarlar: Bireyin, kendileri ve çevreleri arasında iyi bir düzeydeki uyumu sürdürmeye çalışırlar. İyi düzey bir uygulanabilirliğe sahip olmak; bireylerin hem kendi gelişim ve değişim süreci için yeterli kaynak ve kapasiteye sahip olduğuna, hem de çevrenin gelişim ve değişim için bireylere gerekli kaynakları sağladığına inanmaya tekabül eder.
- 3) Ekolojik sürecin döngüsel doğası: Ekolojik yaklaşım, ekolojik düşünmeyi gerektirir. Yani, A ile B arasındaki ilişkiler ve alışveriş, A ile B’nin etkileşimleri ve bu etkileşimleri etkileyen çevresel faktörler dikkate alınarak incelenmelidir.
- 4) Doğrusal olmayan: Üçüncü ilkede açıklandığı gibi bireyin çevresi ile ilişkisi doğrusal değil, döngüseldir. Birey çevreye tepki vermekte, çevre de bireye tepki vermekte ve onu değiştirmektedir.” (Gitterman, 2011; Akt. Teater, 2019: 35)

Ekolojik yaklaşım, sistem yaklaşımında olduğu gibi daha çok sosyal hizmetin değerlendirme ayağında yardımcıdır. Ekolojik değerlendirme, uygulamada gerekli bilgilerin tamamını kapsayan bir yaklaşımdır. Ekolojik model, sosyal çalışmacıların çalıştıkları vaka özelinde, birbiriyle ilişkili birçok etken hakkında tam bir araştırma yapmalarına elverişli, sistematik bir yapıdır. İnsan gelişiminin fiziksel, duygusal, bilişsel, ruhsal ve sosyal boyutu ile ilgili, yedi ekolojik düzeyin (bio-genetik etkenler, ailevi etkenler, kültürel etkenler, çevresel şartlar, kaynaklar ve fırsatlar, öz bakım kalıpları ve gelişimin güncel göstergeleri) her birinde değerlendirme yapılabilir. Bu düzeyler, insan gelişimini etkileyen etkenlerin bileşimidir, ancak düzeyler arası geçirgenlik, bu düzeyler arasındaki

sınırlamaları yapay kılmaktadır. Düzeylerin her biri diğeriyle ilişki içindedir. (Derezotes, 2000)

“Birey ile çevresi arasındaki uyumu incelerken, sosyal hizmet uzmanı, çevresinin fiziksel ve sosyal yönlerini ve kültürün bu ikisi arasındaki etkileşimi nasıl etkilediğini göz önüne almalıdır (Gitterman ve Germain, 2008). Fiziksel çevre, doğal dünyayı(doğayı) olduğu kadar, inşa edilmiş dünyayı (insanlar tarafından kurulan çevre) da ifade eder. Sosyal çevre ise toplum içindeki insan iletişimini ve ilişkileri kapsar. Bu etkileşimler, aile ve arkadaşlarla, sosyal ve toplumsal yapılarla olabilir. Hem fiziksel hem de sosyal çevreler toplumdaki kültürden, değerlerden ve normlardan etkilenir.” (Teater, 2019:33)

“Sosyal hizmet uygulamalarında temel hedef; birey ve onun refahıdır. Ekolojik yaklaşımda birey, çevresi içinde değerlendirilmektedir ve bireyin davranışları geçmiş yaşantılarından, bulunduğu sosyo-kültürel çevreden ve fiziksel ve ruhsal özelliklerinden bağımsız olamaz. Birey, doğuştan getirdiği kendine has özelliklerle birlikte çevresinin ona sunduğu fırsatlarla da şekillenir. Ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımı ile sosyal hizmet uygulamalarında bireyin sorunu çözülürken, çevresel faktörler ve sistemin etkisi hep göz önünde bulundurulur. Birey ile birlikte aile, arkadaşlar, okul-iş çevresi vb. bireyi çevreleyen sistemlerden destek alınır. Bu şekilde bir müdahale, sorunların çözümünde birey, aile ve toplumu aynı anda ele almayı gerektirir. Bu nedenle; genelci uygulama modelinde sistem yaklaşımı ve ekolojik yaklaşımdan yararlanılır.” (Duyan, 2014:163)

Özetle, ekolojik yaklaşım, sorun çözme odaklı genelci sosyal hizmet uygulamalarına temel teşkil edecek bütünlükçü bir bilgi birikimi sağlamaktadır. Ekolojik sistem kuramı çevresi içinde birey vurgusuyla öne çıkan ve sistem kavramını tamamlayan bir yaklaşımdır. Ekolojik yaklaşımda kullanılan davranış dinamiklerini değerlendirme modeli, uygulamanın içeriğini oluşturur. Bu kurama göre birey; biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim süreçleri bakımından, mikro, mezzo ve makro düzeylerde, etnik/dinsel/mezhepsel farklılıklar ile cinsel yönelim ve kültür farklılıkları gözetilerek değerlendirilmelidir. Burada, mikro düzey veya mikro sistem; aile, okul, arkadaşlar ve komşular gibi yakın çevreyi niteler. Mezzo düzey veya mezzo sistem ise bireyin yakın çevresiyle bağlantılarından oluşan

sistemdir. Makro sistem veya düzey, kültürel bağlama (batı kültürü, ulusal kültür, siyasi kültür vb.) işaret eder. Bu temel, üç düzeye ilave olarak ekzo sistem (gelişimi dolaylı etkileyen dış çevre, örneğin; iş yerleri, çalışma ofisleri) ve krono sistem (yaşam süresince deneyimlenen çevresel olaylar ve zaman içinde dış sistemlerin evrimi ile ilgilidir) de değerlendirme kapsamında kullanılır. Ekolojik yaklaşımın ortaya koyduğu bakış açısı sayesinde çok yönlü değerlendirme yapabilmek mümkündür.

5.9.10.3. Güçler Perspektifi ve Güçlendirme Yaklaşımı

“Güçler perspektifi yaklaşımı 1980’lerde, Dennis Saleebey gibi sosyal hizmet uzmanlarının, mesleğin, sorun odaklı yaklaşımın ya da tıbbî modelin güdülemesiyle, patolojiler, kusurlar ve yaftalara odaklanmasını eleştirdiği bir döneme denk gelmektedir. Tarihsel olarak, sosyal hizmet uygulaması kökenleri Hayır Kurumları Cemiyeti’ne kadar giden ve müracaatçıların temelde ahlakî zayıflıklardan muzdarip olduklarına dair inanışı dile getiren sorun odaklı yaklaşım üzerinden yürütülmekteydi. Sosyal çalışmacılar kendilerini birer meslek elemanı ve sosyal bilimci olarak görmeye başladıkça, ahlakî zayıflık söylemi, patolojik teşhislerden biri haline geldi. Beşerî sorunları, ahlakî zayıflıklardan teşhise doğru yönelten hareketin önde gelenlerinden biri “toplumsal teşhis kavramını ortaya koyan Mary Richmond’tur. (Blundo, 2001) Bu yeni sorun temelli paradigmanın bilimsel temellerinin çerçevesi, bir teşhis konulduğunda, altta yatan sorunun giderilmesine yönelik bir tedavinin geliştirilebileceğini, tanımlanan bir teşhis olmadıkça tedavinin sunulamayacağını belirtmektedir (Weick vd. 1989). Güçler perspektifi Dennis Soleebey, Charles Rapp, Ann Weick gibi sosyal hizmet akademisyenleri tarafından, sosyal hizmet uygulamasında sorun – temelli yaklaşıma karşı bir hareket olarak geliştirilmiştir. Güçler-temelli bir uygulamaya doğru bu hareket, iki cepheden gelişmiştir(Weick vd. 1989):

(1) Sosyal Hizmet Mesleği’nin değer temellerinin her bireyin mevcut durumlarından bağımsız olarak kendi itibarı ve değerine saygı göstermeye doğru yönelimi(sorunlar, sınırlılıklar ya da teşhislerin bireyi sonradan sağaltılmış bir yaftaya indirgemesi sosyal hizmetin değerlerine aykırıdır)

(2) sosyal çalışmacıyı müracaatçıya karşın bir güç konumuna koyan teşhis odaklı sistem(sosyal çalışmacılar müracaatçının sorununu tespit eder ve akabinde müracaatçının sorunlarını çözmek için en iyi yolu belirler).

Güçler-temelli uygulama, sosyal hizmet uygulamasını müracaatçıya değer veren ve onunla iş birliği yapan temel değerlerine geri getirmek amacıyla geliştirilmiştir. Mesleki uygulamayı, sosyal çalışmacı ya da diğer meslek elemanları tarafından tanımlanan sorunlar ya da kusurlara odaklanmaktan çıkarıp, müracaatçının güçleri, becerileri ve olasılıklarına doğru yöneltmiştir.” (Teater, 2019:50)

“Güçler perspektifini açıklayabilmek için önce “güç” kavramı tanımlanmalıdır. Güç, zorluklarla başa çıkma kapasitesini, stresle karşı karşıya kaldığında işlevlerini devam ettirebilmeyi, travmayla karşılaşıldığında kendini toparlayabilmeyi, dışsal zorlukları gelişim için bir uyarın saymayı ve sosyal yardımları bir mukavemet kaynağı gibi görmeyi içerir (Greene ve Lee, 2002:182). Güç, gelişimi ve çözümleri motive etme potansiyeli taşıyan kişisel ya da çevresel niteliktir (Saleebey, 2013 a) ve hem bireyin kendisinde hem de bireyin içinde yaşadığı toplumda bulunabilir (Rapp ve Goscha, 2004). Bireyler açısından güçler; büyük amaçlar, yetkinlikler ve güven olabilirken, topluluklar için fırsatlar, toplumsal ağlar, kaynaklar ve somut hizmetler olabilir.” (Teater, 2019:50-51)

“Saleebey (2013 a)’ya göre, güçler köşeleri C, P ve R noktaları olan bir üçgen biçiminde çerçeveye oturtulabilir. Bu çerçeveye güçlerin CPR’si denir ve sosyal çalışmacının, müracaatçısının güçlerini bu üç ana başlık altında nitelendirmesine yardımcı olur. C, yeterlik (capability), kapasite (capacity) ve cesareti (courage); P, taahhüt (promise), olasılık (probability), olumlu beklentiler ve potansiyeli (potency); R, ise dayanıklılık (resistance), ihtiyatlar (reserves), kaynaklar (resources) ve becerikliliği (resourcefulness) ifade etmektedir. Dolayısıyla müracaatçıların güçlerini belirlerken, sosyal çalışmacılar görünen kişisel güçlerin ötesine bakmak ve müracaatçıların olanakları, yeterlilikleri ve dayanıklılıklarını derinlemesine irdelemelidir.” (Teater, 2019:51)

“Güçler perspektifi, problem ve patolojilerden ziyade insanların güçleri ve kaynaklarının sosyal hizmette yardım sürecinin odağı olması gerektiğini savunmaktadır (Chopin, 1995; Cowger, 1994; Goldstein, 1990; Weick vd. 1989; Akt. Şahin, 2002). Güçlere odaklanmamanın getireceği tehlike, sosyal hizmet

uzmanının öncelikle zayıflıklara odaklanması sonucunda, müracaatçının olası güçlerini tanımlama kapasitesini engellemesidir. Sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçıların potansiyelini geliştirme hakları vardır ve bu yönde teşvik edilmeleri gerekir. Patolojiye odaklanmak, katılım niteliğindeki bu hakkı ve bu hakkın değerini yok saymak olur (Zastrow, 2004). Tanı koyucu/problem odaklı yaklaşımlar kullanan sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıların özel yönlerinden ziyade benzerliklerinden dem vurur. Müracaatçının durumu daha önceden belirlenmiş problem kategorilerine uyacak şekilde belirlenmek durumundadır. Böyle bir değerlendirme, bireyin göstermiş olduğu çabanın ve bireyin hikâyesinde saklı güçlerin ortaya çıkarılmasını engeller. Güçler perspektifi, insanları semptomlara göre kategorize ederken çevresel durumun önemli faktörlerini göz ardı eden ve bu yolla müracaatçıyı suçlayan teşhisçi modele alternatif olarak çıkmıştır (Weick vd. 1989; Akt. Şahin, 2002). Güçler perspektifinde, müracaatçının motivasyonunun güçler üzerine odaklanmaktan geçtiği dikkate alınır ve müracaatçı ile uzman arasında iş birliğine dayanan bir ilişki geliştirilir.” (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:61)

“Güçler perspektifi sosyal çalışmacıyı, müracaatçıların sorunları, kusurları ya da yaftalarına odaklanmaktansa güçler, beceriler, kaynaklar ve başarılarla odaklanan etkileşimler ve müdahalelere yönlendiren bir çalışma yöntemidir. Güçler-temelli uygulama ise tüm müracaatçıların olumlu davranışlarını görmelerini sağlamanın bir yoludur. Uygulama bunu, müracaatçıların sorun alanlarının güçler alanlarına nazaran ikincil durumda olduğunu görmelerini sağlayarak ve çeşitli yaşamsal öneme haiz husus, sorun ve kaygılarla başa çıkmak için gündelik yaşamlarında kullandıkları başarılı stratejiler üzerine inşa edilen çözümler yaratılmasına yardımcı olarak gerçekleştirir (Glicken, 2004:3). Güçler perspektifi, müracaatçıların acılarını ve sorunlarını göz ardı etmeksizin hem müracaatçının güçlerinin keşfedilmesine (ki kendi başına duygusal rahatlama sağlar) hem de bu güçlerin tedavi planlamasında kullanılmasına vurgu yapmaktadır. Güçler perspektifi, sosyal çalışmacılar tarafından genellikle değerlendirmeden müdahaleye kadar kullanılır ve kişi-odaklı yaklaşım, sonuç-odaklı uygulama gibi diğer güçler temelli yaklaşımlarla birlikte uygulanır.” (Teater, 2019:49)

Saleebey (2013b: 17-20)'ye göre güçler perspektifinin altı temel prensibi vardır:

- Her bireyin, ailenin, grubun ve toplumun güçleri vardır.
- Travma, istismar, hastalık ve çatışmalar yıkıcı olabilir ancak bunlar aynı zamanda mücadele ve fırsatların kaynağı da olabilir.
- Gelişim ve değişim kapasitesinin sınırlarını bilmediğinizi farz ederek birey, grup ya da toplumun isteklerini dikkate almak gerekir.
- Müracaatçılara en iyi hizmet ancak onlarla iş birliği yaparak verilebilir.
- Her çevre kaynaklarla doludur.
- İlgi bakım ve bağlam.

“Sosyal çalışmada güçlendirme kuramı görece daha yenidir ve siyaset bilimi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekonomi gibi farklı sosyal disiplinlerden alınan unsurlara sahiptir (Lee ve Hudson, 2011). Sosyal çalışmada güçlendirme yaklaşımının Barbara Bryant Solomon (1976), Ron Mancoske ve Jeanne Hunzeker (1989) gibi başlıca kuramcılarının tümü güçlendirmenin bireylerin kendi yaşamlarının kontrolünü eline almalarını ve gerekli kaynakları elde etmek için kendi çevrelerini etkilemelerini kapsadığını vurgulamaktadır. Güçlendirme bir süreç ve sonuçtur; sosyal çalışmacıların bu süreçte müracaatçılarıyla birlikte katılıp yardım sunabilmesine rağmen, süreç nihaî olarak müracaatçıya bağlıdır (Lee ve Hudson,2011). Güçlendirme yaklaşımı, birey ve çevresi ile bağlantılar kuran ve toplumsal ve ekonomik adalet ile bireysel acı ve ızdırabın birbirine karşılıklı olarak bağımlı olduğunu vurgulayan, Gitterman ve Germain'in (2008) kurumsallaştırdığı ekolojik perspektiften temellenir (Lee ve Hudson,2011). Birey ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılık ve etkileşim incelenirken **güçlendirme yaklaşımı bireyler, gruplar, topluluklar ve/veya toplum ile iş birliği içinde uygulanabilir.**” (Teater, 2019:68)

Güçlendirme kelimesi ‘güç’ kökünden gelir ve kelime anlamı bir şeyi, bir durumu olduğundan daha güçlü hale getirmektir. Bu kelime sosyal bilimlerde bir kavram olarak kelime anlamından daha derin ve karmaşık bir anlamda kullanılmaktadır. Bu kavram 1960’lı yıllardan itibaren psikoloji, eğitim ve sosyal hizmet gibi disiplinlerde ortaya çıkmakla beraber feminist harekette, sosyal refahta ve refah örgütlerinde daha belirgindir.

“Güçlendirme yaklaşımı ilk üçü Lee ve Hudson (2011) tarafından geliştirilmiş dört ana varsayımdna oluşur:

1) Baskıya maruz kalmak, bireyleri ve toplulukları etkileyen yapısal temelli bir olgudur.

2) Kişiler ve topluluklar, sorunları çözmek için güç ve kaynaklara sahiptir. Bu yüzden kurumsallaşmış baskıya ve bu baskıyı uygulayan yapılara karşı koyabilirler.

3) Güçlendirme, bireye ve çevresine odaklanmayı gerektirir.

4) Güçlendirme hem bir süreç hem de bir sonuçtur.” (Teater, 2019:70)

“Sosyal hizmet uygulamasında sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olan güçlendirme, insanların, örgütlerin veya toplumların kendi yaşamları üzerinde kontrol yetisine sahip olabilmesi diye tanımlanır (Anuradha, 2004). Güçlendirme, daha güçsüz bireylerin ve grupların güç ilişkilerindeki farklılıklarını güçlendirme yoluyla azaltmaya yönelik bir süreç/işlem ve çıktıdır (Boehm ve Staples, 2002). Saleebey (1997)’e göre güçlendirme; bireylere, gruplara, ailelere ve topluma; kendi kaynaklarını keşfetme ve kullanma yönünde yardım etme sürecini ifade etmektedir. Barker (1999) da güçlendirmeyi bir süreç olarak kabul etmektedir. Barker (1997)’e göre güçlendirme; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplumun sahip oldukları kişisel, kişiler arası, sosyo-ekonomik ve politik güçleri artırmaları için yardım sürecidir. Boyle ve diğerleri (2006)’ne göre; bir süreç olarak güçlendirme ile sosyal hizmet uzmanları, müracaatçılara yaşamlarında değişiklik yaratmaları için onların sahip oldukları güçleri kullandırmak suretiyle yardım eder.” (Duyan, 2014:179)

Sosyal hizmet uzmanları, güçlendirme sürecinde birtakım görevler üstlenirler. Bunlar; (1) müracaatçıların üzerlerine atılı negatif damgalamalardan kurtulmasını sağlamak, (2) aile, kurumlar ve toplumdaki kaynaklar hususunda müracaatçının farkındalığını artırmak, (3) müracaatçıların kendilerini değişimi başaracak seviyede güçlü görmelerine yarayacak zihinsel dönüşümü sağlamak, (4) bireylere ve onların güçlerine, kaynaklarına, becerilerine ve hayallerine inanmak, (5) müracaatçıların kendi güçlerinin farkındalığını engelleyecek muhafazakâr yaklaşımları reddetmektir. (Saleebey, 1997)

Miley, O'Melia ve Dubais (1998); güçlendirmenin boyutlarını bir kavram olarak güçlendirme ve bir süreç olarak güçlendirme şeklinde iki başlık altında toplamıştır. Kavram olarak güçlendirmenin üç alt boyutu vardır:

1) Kişisel güç: insanların yetkinlik, kontrol duygusu, özsaygı ve iyi olma halleri ile ilgilidir.

2) Kişiler arası güç: karşılıklı bağımlılık, etkileşim, ortaklık, sosyal destek, sosyal statü ve saygınlık ile ilgilidir.

3) Sosyo-politik güç: Tanınma, vatandaşlık hakları, kaynaklara ve imkânlara erişebilme ve bunların kontrolü ve sosyal adalet ile ilgilidir.

Süreç olarak güçlendirme ise uygulayıcının işini nasıl yapacağını tanımlamaktadır. Buna göre; kendini gerçekleştirme, kendi olmasını sağlama, iş birliği yapma, bilinç artırma, saygı duyma, keşfetme, onaylama, destekleme, güçlendirme, geliştirme, etkinleştirme, yaratıcı olma, inşa etme, genişletme ve bütünleştirme, sosyal çalışmacıların süreç olarak güçlendirme kapsamında müracaatçıları üzerinde kaydedecekleri değişim ve gelişimi ifade etmektedir. Bu süreçte iş birliği ve ortaklık çok önemlidir. Ortaklık müracaatçıları açısından bir güç kaynağıdır. Sosyal çalışmacı sahip olduğu gücü müracaatçılarla paylaşır. Bu yolla müracaatçı, kendi güçlerini de kullanabilir hale gelir ve profesyonel sınırlar içindeki iş birliğinin bizatihi kendisi, yeni bir güç kaynağı haline gelir. **İş Birliği güçlendirmenin kalite işaretidir.** Güçlendirmeyi temel alan sosyal çalışmacı-müracaatçı ilişkisinin kişisel, kişiler arası ve sosyo-politik unsurları bulunmaktadır. Dubois ve Miley (1998), sosyal çalışmacıların müracaatçılarıyla kişisel, kişiler arası ve sosyo-politik düzeydeki güçlendirme çalışmalarına yönelik birtakım ilkeler de geliştirmiştir:

- Bireylerin ya da toplulukların sorunlarıyla başa çıkma kapasitelerini daha iyi kullanabilmeleri için güçlendirilmeleri gerekir.
- Bireyi ve toplumu sosyal sorunlardan korumak için sosyal çalışmacılar sosyo-ekonomik yapıyı yakından izlemeli, değerlendirme ve politika geliştirmede daha etkin rol üstlenmelidir.
- Sosyal hizmet uygulamasının her aşamasında bütünlük korunmalı ve desteklenmelidir.

- İnsanlar ve kaynaklar/hizmetler arasında bağlantı kurmak, yaşam kalitesinin artırılması ve sosyal işlevselliklerin sürdürülmesi bakımından çok önemlidir.
- Kurumsal kaynak sistemi içinde iş birliğine dayalı ilişkiler geliştirilmelidir.
- Sağlık ve insanî hizmetlere erişim için kurumsal kaynak sisteminin işlevinin artırılması, kaynak aktarımının kolaylaştırılması gerekir.
- Sosyal yaşama tam anlamıyla katılabilmek için, eşitliğin ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesine odaklanılmalıdır.
- Sosyal hizmetin bilgi temelini geliştirecek araştırma ve değerlendirme konularına önem verilmelidir.
- Kaynakların sağlandığı kurumsal sistemler arasında bilgi alışverişi sağlanmalıdır.
- Sosyal hizmet uygulamaları her türlü ayrımcılığa karşı duyarlı olmalı ve iletişim, farklılıklara saygıyı artırmaya dönük olarak desteklenmelidir.
- Sorun çözmeye yönelik eğitim faaliyetleri geliştirilmelidir.
- İnsana dair evrensel sorun çözme yolları benimsenmelidir.

Güçlendirme yaklaşımı, müracaatçılarla çalışmada bir sınır getirmemektedir; müdahaleler de değerlendirmeye ve değişim gerektiren sistemlerin sayısına göre değişebilmektedir. Dolayısıyla müdahalenin türüne, tahmini katılım süresine ve müdahalenin odağında yer alacak sistemlere müracaatçıyla iş birliği içinde karar verilmeli ve üzerinde karşılıklı uzlaş sağlanmalıdır. Değerlendirme aşamasının kişisel, kişiler arası ve sosyo-politik düzeyleri içerecek şekilde çok yönlü olması gerekmektedir. Değerlendirme tamamlandıktan ve müdahale alanları belirlendikten sonra, sosyal çalışmacı müracaatçı ile birlikte hangi tür müdahalelerin gerektiğine karar verir. Kişisel düzey müdahaleleri, motivasyonu, bilinci ve öz saygıyı artırma, psikolojik rahatlama ve kendi kendine yetme hedeflerine odaklanmalı ve güçleri tanımayı ve desteklemeyi, yanlış inançlarla mücadele etmeyi, onuru güçlendirmeyi, sorunları belirlemeyi ve çözümlmeyi, sorunlar, inançlar ve çözümlerle ilgili diyalog kurmayı ve bütünlük oluşturmayı kapsamalıdır. Kişiler arası ve sosyo-politik düzeylerdeki müdahaleler ise bilinç yükseltme, eleştirel eğitim ve bilişsel yeniden yapılandırma ile beraber maruz kalınan doğrudan veya dolaylı baskının açığa çıkarıldığı ve alternatif etkileşim yöntemlerinin önerildiği siyasi savunuculuğu da içerebilir. (Lee ve Hudson, 2001)

Sonuç olarak sosyal hizmet uygulamalarında güçlendirme yaklaşımı, müracaatçı sistemlerinin sorunlarıyla kendi kendilerine başa çıkmalarına imkân verir. Müracaatçıların, güçlerinin farkına varmalarını sağlamak ve bu güçlere vurgu yapmak suretiyle hırpalanmışlıklarını, örselenmişliklerini ve karamsar duygularını unutturmak için kullanılan bir yaklaşımdır. Güçlendirme yaklaşımı, sistem kuramı ve ekolojik yaklaşımla birlikte kullanılır. Çevresi içinde bireyin kendine has durumlarını incelerken bireyin mikro, mezzo ve makro sistemler düzeyinde yaşadığı sorunlarda güçlü yanlarının öne çıkartılması, bireyin kendisini gerçekleştirme sürecine katkı sağlar. Zira genellikle, çevresi içinde birey negatif duygular yaşarken ve kendisi ile ilgili negatif yargılar beslerken müdahale sürecine alınır. Bu esnada, sosyal çalışmacı olarak güçlere vurgu yapmak, müdahale sürecinin önemli bir kısmını teşkil eder. Sosyal çalışmacılar, kendi güçlerinin de farkındalığıyla gerektiğinde bu güçleri de kullanarak ve müracaatçılarla tam bir iş birliği içinde kalarak müdahale sürecinde etkili olmaya çalışırlar.

5.9.11. Sosyal Hizmet Uygulaması

Sosyal hizmet uygulaması, bireylerin karşılaştığı veya bireyle kaynak sistemi arasındaki bağlantı ve etkileşimlerde ve sistemlerin işleyişinde karşılaşılan sorunları odak alır. Bu odak içinde sosyal hizmet uygulamasının amacı; bireylerin sorun çözme ve sorunlarla başa çıkma kapasitesini artırmak, bireyleri kaynak, hizmet ve fırsat sağlayan sistemlerle bağlantıya geçirmek, bu sistemlerin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak ve sosyal politikanın gelişmesine katkıda bulunmaktır. Sosyal hizmet, bu amacını gerçekleştirirken bir referans çerçeveye dayanır. Bu referans çerçevenin üç özelliğinden bahsedilebilir:

- 1) Bireyin yaşamını, görevlerini yerine getirebilecek şekilde sürdürebilmesine ilişkin koşul ve kaynaklara dikkat çekmektedir.
- 2) Bireyleri kendi kaynak sistemleri ağı içinde ve onlarla etkileşim halinde ele almaktadır. Buna göre kişisel sorunların, bireylerin kendilerinden ziyade içinde bulundukları sosyal durumdan kaynaklandığı varsayılır.
- 3) Kişisel sorunların, toplumsal veya kamusal sorunlarla ilişkisini göstermektedir. Bu özellik, bireysel ve toplumsal sorunları birbirinden ayrı

kutuplarda değil, birinin diğerini beslediği bir bağlamda ele almayı ifade etmektedir. (Pincus ve Minehan, 1973)

Pincus ve Minehan (1973), uygulamada sosyal çalışmacının dört sistem kullandığını belirtmiş ve bu sistemleri şu şekilde sıralamıştır:

1) Müracaatçı sistemi; sosyal çalışmacıdan yardım ve hizmet alan birey, grup aile, örgüt ya da topluluktur.

2) Değişme ajanı sistemi; değişim için sosyal çalışmacıya yetki veren kurum ve kuruluşlardır. Sosyal hizmet uzmanı, bizzat kendisi de planlı değişmeyi yaratmak için çalıştırılan bir değişim ajanıdır. Zira toplum, gönüllüler ve toplumdaki diğer örgütler sosyal hizmet uzmanını bir değişim ajanı olarak görmekte ve bu amaçla çalıştırmaktadırlar. Değişim ajanının(uzmanın) başarısı, içinde yer aldığı sistemin değişim eğilimine bağlıdır.

3) Hedef Sistemi; değişim ajanının amacını gerçekleştirmek için etkilemek ve değiştirmek istediği sistemdir. Sosyal çalışmacı, amacı doğrultusunda hedef sistemini tanımlarken, müracaatçı sistemi ile iş birliği halinde olmalıdır.

4) Eylem Sistemi; sosyal çalışmacının değişim sürecinde farklı amaçları gerçekleştirmek için birlikte çalışacağı diğer kişi ve kurumlardır. Eylem sistemi, problemi tanımlama ve üzerinde çalışmada, değişim amaçlarını ortaya koymada ve değişim hedefini etkilemede çok önemlidir.

“Sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmetin meslekî müdahalesi söz konusudur. Meslekî müdahale; bir mesleğin yetki alanına giren sorunların meslekî ahlak ilkeleri doğrultusunda bilimsel kuram ve meslekî bilgi ve beceri aracılığıyla çözümlenmesidir. Sosyal hizmet uzmanı ise, değişme ajanı sistemi içinde görevli olan, müracaatçı sistemine yönelik olarak eylem sistemiyle birlikte hareket eden bir meslek elemanıdır” (Özdemir, 2018:71)

“Sosyal hizmet uygulaması 1920’lerde ve 1930’larda kesin olarak alanlara göre bölünmüş bir görüntü çizerken, bu durum sosyal hizmet elemanlarının ortak bir oryantasyon kazanmalarına engel olmuştu. Mesleğin gelişimine uygun olarak sosyal hizmette uzmanlaşma, uzun süre belli bir alanda kazanılan ileri beceri olarak düşünülmüştür. Yani yöntemlere göre uzmanlaşmadan çok, alanlara göre uzmanlaşma söz konusu olmuştur. Daha sonraları başka bir yaklaşımla çeşitli alanlarda sosyal hizmet uygulamasının kapsamlı olarak genel görünümüyle

ilgilenilmiş, eğer varsa ortak öğelerin bulunmasına çalışılmıştır (Koşar, 1992). Günümüzde sosyal hizmet uygulama alanının, her toplumda meydana gelen pek çok biyolojik, psikolojik, ekonomik ve sosyal değişimlere göre gittikçe genişlemekte olduğu görülmektedir. Bu genişlemeye paralel olarak sosyal hizmet mesleğinin hizmet alanları, müracaatçı gruplarının sorun odağına göre sınıflandırılmıştır. Buna göre en belirgin sosyal hizmet alanları; aile ve çocuk refahı, ceza ve ıslah, sosyal yardım, yaşlı refahı, tıbbî sosyal hizmet ve psikiyatrik sosyal hizmet alanı olarak belirginleşmektedir.” (Özdemir, 2018:72)

Sosyal hizmet uygulaması, yöntemlere göre de sınıflandırılmaktadır. Sosyal hizmet müdahalesi, temelde bireylerle sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet, gruplarla sosyal hizmet, örgütlerle sosyal hizmet ve toplumla sosyal hizmet olmak üzere beş yardım yöntemini kullanmaktadır. Aşağıda ilk dört yönteme kısaca değinilirken, “toplumla sosyal hizmet” bu çalışmanın konusuyla doğrudan bağlantılı olduğundan daha kapsamlı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır.

5.9.11.1. Bireylerle Sosyal Hizmet

“Bireylerle sosyal hizmet çalışması aynı zamanda sosyal kişisel çalışma veya vaka çalışması isimleriyle de nitelendirilmektedir. Bireylerle sosyal hizmet, sosyal hizmetin birey düzeyindeki (mikro) uygulama tekniğidir. Tarihsel gelişimde sosyal çalışmanın en eski tekniğidir (Kongar, 1972). Sosyal kişisel çalışma, insan ilişkileri konusundaki bilgiler ile ilişkilerin yönetilmesindeki beceriyi kullanarak, kişideki yetenekleri ve toplumdaki kaynakları yardım isteyen kişi ile onun tüm çevresi ya da çevresinin bir parçası arasında daha iyi bir uyum yaratmak amacıyla harekete geçirme sanatıdır (Bowers, 1949; Akt. Kongar, 1972). Pearlman (1957; Akt. Kongar, 1972)’ye göre ise sosyal kişisel çalışma, insanların, toplumsal fonksiyonları sırasında ortaya çıkan sorunlarıyla daha etkili bir şekilde uğraşabilmelerine yardım etmek için, insan refahına yönelik hizmet yapan belli bazı örgütler tarafından kullanılan bir süreçtir.” (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:84)

Bireylerle sosyal hizmet uygulaması, literatürde bazen bir sanat, bazen süreç, bazen tedavi, bazen de disiplin ya da yöntem olarak tanımlanmıştır. Turan (2009), bu tanımlardaki ortak özellikleri aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Odak noktası aile bireyleridir. Birey ve aile, kendine has ihtiyaç ve zorluklar nedeniyle sorumluluklarını yerine getiremedikleri için sorunlar yaşarlar. Bunların bir kısmı birey ve ailenin içyapısından, bir kısmı ise toplumsal yapıdan kaynaklanır.
- Sorunların çözümlenmesi, bireyin kendi yetenek ve becerileri yanında, çevresindeki olanak ve kaynakların kullanılmasını gerektirir.
- Sosyal kişisel çalışmada, sosyal hizmet uzmanı, değişim ajanı olarak bireylerle çalışmaktadır ve en sık kullandığı rol, danışman rolüdür.
- Uzman, meslekî bilgi ve deneyimini kullanarak, birey ve aileyi, sorunlarını çözebilecek bir düzeye getirmeye gayret eder.

Geçen yüzyılın başından itibaren bilimsel nitelik kazanan kişisel çalışma yöntemi başlangıçta fakir ve ihtiyaç sahibi bireylere yardım etmek maksadıyla kullanılmış ise de sosyal değişim dinamiklerinin beraberinde getirdiği sorun ve ihtiyaçların etkisiyle günümüzde uygulama alanı sürekli genişlemektedir. Bugün için bireylerle sosyal hizmet, resmî, özel ve gönüllü kurum ve organizasyonlarda sağlık, eğitim, sosyal yardım, aile, çocuk ve yaşlı refahı, ıslah, vb. alanlarda her yaştan ve sosyo-ekonomik düzeyden bireylere uygulanan fonksiyonel bir yöntem niteliğindedir. (Turan, 2009)

Bireylerle sosyal hizmet müdahalesi sırasıyla, tanışma / bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme olmak üzere yedi aşamadan oluşur.

5.9.11.2. Ailelerle Sosyal Hizmet

Ailelerle sosyal hizmet, risk altındaki ailelerle çalışmayı içeren bir şemsiye kavramdır. Temel amacı, aile üyelerinin gelişimsel ve duygusal ihtiyaçlarını etkin bir şekilde gidermeyi öğrenmesi için ailelere yardım etmektir. Ailelerle sosyal hizmet, değişim için ailelerin güçlerini pekiştirir, etkili bir işlev görebilmeleri için katkı sağlar ve gündelik hayatlarını tatminkâr bir şekilde sürdürebilmeleri için aile işlevselliğinde somut değişiklikler yaratır. Bütün bunları on temel ilke çerçevesinde gerçekleştirir: 1) ailelere yardım etmek için en iyi yer evlerdir, 2) danışmanlık aileleri, sorunlarını kendilerinin çözmeleri için cesaretlendirir, 3) müdahale bireyselleştirilmelidir ve ailenin sosyal, psikolojik, kültürel ve ekonomik özelliklerini temel almalıdır, 4) aile parçalarının, toplamından daha

fazlası olan bir bütündür(sistem yaklaşımı), 5) ailelerin önce acil ihtiyaçları karşılanmalı daha sonra uzun vadeli hedeflere gidilmelidir, 6) aileler, değişmeye ya da en azından statükoyu dengelemeye çalışır, 7) aile üyelerinden birindeki değişim, herkesi etkiler, 8) aile üyelerinin davranışları, en iyi döngüsel nedensellik ile açıklanabilir, 9) aile, çok büyük bir sistemin alt sistemidir ve kendisinin de alt sistemleri vardır, 10) aile, kültürel olarak oluşturulmuş kurallar çerçevesinde işlev görür. (Collins, Jordan ve Coleman 2007)

“Ailelerle sosyal hizmet uygulamasında dört aşamalı bir sürecin işlendiği sorun çözme yaklaşımı kullanılmaktadır. Bu aşamalar: 1) sorunun varlığını kabul etmek, 2) sorunu çok yönlü analiz etmek, 3) sorun çözme ile ilgili seçenekleri ailenin katılımıyla belirlemek, 4) belirlenen seçeneklerden en uygununu uygulamaktır. Turan (1999:159-167), aile tedavisi olarak da ele alınan ailelerle sorun çözme süreci uygulamalarının yanı sıra ailenin sosyal çevresinin değiştirilmesine de vurgu yapmaktadır. Bu değiştirme kapsamında; ilişkilerin düzenlenmesi, kişi ve ailelerin imkânlarının artırılması, kişi ve ailelerin destek sistemlerinin harekete geçirilmesi, yaşanılan çevrenin ve kurum sisteminin değiştirilmesi, kişi ve aileye duygusal olarak destek olunması, yeni toplumsal kaynaklar yaratılması, ailenin haklarının savunulması vb. faaliyetlerin kullanılması gerektiğini ifade etmektedir.” (Duyan, Sayar ve Özbulut, 2008:89)

Yaşadığımız hızlı toplumsal değişim ve dönüşümlerin etkisiyle, sosyal hizmet, her geçen gün yeni tip sosyal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal çalışmacılar bu yeni sorunlara yönelik olarak ailelerle sosyal hizmet uygulamalarında güçlendirme odaklı yaklaşımı benimsemektedirler. Sosyal çalışmacılar bu kapsamda ailelerin güçlerinin farkında olmalarına ve güçlerini geliştirmelerine yardımcı olmaya odaklanmaktadır. Ailelerle sosyal hizmet uygulaması, bireylerle sosyal hizmet uygulamasında olduğu gibi, tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme olmak üzere planlı değişim aşamaları tabir edilen toplam yedi aşamada gerçekleştirilmektedir.

5.9.11.3. Gruplarla Sosyal Hizmet

Grup; yüz yüze etkileşimde bulunan, her birinin kendi grup üyeliğinin farkında olduğu, yine her birinin diğer grup üyelerinin üyeliğinin farkında olduğu

iki veya daha fazla kişiden müteşekkil bireyler topluluğudur. Her bir grup üyesi, gruptaki olumlu bağımlılığın ve ortak amaçlar için birlikte olunduğunun farkındadır. (Johnson, D.W. ve Johnson F.P., 1994)

İnsanların psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesinde gruplar önemli yer tutarlar. Daha hızlı öğrenme, davranış ve tutumları değiştirme, istendik davranışları kazanma, belli durumlarda nasıl davranılacağını öğrenme ve sorunlarla başa çıkma becerilerinin kazanılmasında gruplar oldukça etkilidir. (Bulut, 1994)

Genelci sosyal hizmetten önceki eski adıyla sosyal grup çalışması yeni adıyla gruplarla sosyal hizmet grup düzeyindeki (mezzo) sosyal hizmet uygulamasıdır. Sosyal grup çalışması, bireylerin toplumsal işlevlerinin amaçlı grup etkilemesi ile geliştirilmesidir (Murphy, 1959). Vinter ve Sarri (1965)'e göre ise; grup çalışması, kişilere yüz yüze temasta bulunduğu küçük gruplar içinde ve bu gruplar yoluyla yardım ederek onlarda arzu edilen değişikliği yaratma tekniğidir. (Kongar, 1972)

Day ve diğerleri (2000)'e göre grupların hizmet dağıtımında önemli bir rolü vardır ve grup çalışmasının bütün sosyal hizmet müdahaleleri açısından geçerli olan üç ana amacı vardır:

- Bireylerin içinde bulundukları durumla baş etmelerinde işlevsel olmayan yollara başvurmalarını engellemek,
- Sosyal ve kişisel işlevselliklerinde engeller yaratan kişileri rehabilite etmek,
- Görevleri layıkıyla tamamlamak.

Zastrow (2004), sosyal grup çalışmasında ele alınabilecek sosyal sohbet grupları, eğlence grupları, eğlence-beceri grupları, eğitim grupları, görev grupları, kendine yardım grupları, problem çözme ve karar verme grupları, sinyalizasyon grupları, terapi/tedavi grupları ve duyarlılık grupları şeklinde kategorize ettiği on grup türünden bahsetmektedir. Temel olarak gruplarla sosyal hizmet, genellikle kişiler arası ve sosyal ilişkileri geliştirme maksadıyla üyelerin sosyal fonksiyonelliğini artıran sosyal-eğitsel tedavi gruplarında ve sosyal değişim, süpervizyon ve eğitime odaklanan görev gruplarında etkilidir. Tedavi gruplarında grup üyelerinin değişimi; görev gruplarında çevrenin değişimi hedeflenir.

Gruplarla sosyal hizmet de yukarıda bahsettiğimiz diğer iki yöntem gibi planlı değişme aşamaları tabir edilen yedi aşamadan ibarettir.

5.9.11.4. Örgütlerle Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet uzmanları ağırlıklı olarak insanî hizmet örgütleriyle çalışır. Bu örgütler, kendilerini diğerlerinden ayıran temel bazı özelliklere sahiptir ve sosyal çalışmacılar, etkili bir makro uygulama için bu özellikleri iyi anlamalıdır. İnsanî hizmet örgütleri, bireylerin ve grupların sosyal, duygusal ve fiziksel iyilik hallerini geliştirmek için kurulmuştur ve odakları, yaşam standartlarını yükseltmektir. İnsanî hizmet örgütleri; kamu örgütleri, gelir amaçlı örgütler ve gelir amacı gütmeyen örgütler olarak üç sınıfa ayrılabilirler. Bu sınıflamada örgüt içindeki görevler, hizmet yönelimleri ve uygulamanın doğası baz alınmıştır. Günümüzde gelir amaçlı kurumlar, sosyal hizmet uzmanlarının işverenleri olarak önemini artırırken, bürokrasi ve gelir amacı gütmeyen kurumlar, en yaygın kurumlar olarak yerlerini korumaktadır. (Netting, Kettner ve Mc. Murty, 1998)

Her örgüt bir çevre içinde oluşur. Burada çevre, iç ve dış çevre olmak üzere iki bileşenden oluşur. Örgütün içinde yer aldığı toplum ve onun alt sistemleri dış çevreyi, örgütün kendi içinde yer alan resmî / resmî olmayan etkileşim kalıpları ise iç çevreyi meydana getirir. Örgütler, söz konusu bu iç ve dış çevreleri ile ilgili alt sistemlerden ve unsurlardan oluşurlar. Dolayısı ile bir örgütün varlığı ve başarısı, çevresiyle sağlıklı ilişkiler geliştirmesine bağlıdır. Örgütlerin çevresel desteğe sürekli bir şekilde ihtiyaçları vardır ve bu nedenle çevresel ilişkileri kurumsallaştırmak için örgüt içinde alt-sistemler gelişir. (Katz ve Kahn, 1977) Brady ve Nair (2000), örgütlere etki eden çevresel faktörleri; kaynaklar, kamuoyu ve medya, siyasal iklim, meslek dernek ve birlikleri, eğitimsel ve kuramsal bakış açısı, toplumun tutumu, dinsel ve ahlâki değerler, teknolojik gelişmeler ve diğer kuruluşların etkileri şeklinde sıralamaktadır. Örgütlerle sosyal hizmet yöntemi de tıpkı yukarıda saydığımız yöntemlerde olduğu gibi, tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme olmak üzere yedi planlı değişim aşamasında gerçekleştirilmektedir.

5.9.11.5. Toplumla Sosyal Hizmet

“Toplum, belli değerleri, hizmetleri, kurumları, ilgileri ve coğrafyayı paylaşan bireylerden ve ailelerden oluşur (Barker, 1999). Toplumlar, ortak

özellikleri ya da ilgileri olan insan gruplarından ya da belli bir coğrafi alanda yaşayan insanlardan oluşabilir (Segal, Gardes ve Steiner, 2010). Toplum, sosyal yönden birbirine bağlı, tartışmalara birlikte katılan, kararları birlikte veren, toplumu tanımlayan ve gelişmesini teşvik eden uygulamalara katılan bir insan topluluğudur. Toplumun daima bir tarihi vardır ve geçmişiyle tanımlanır.” (Netting, Kettner ve Mc Murty, 1998) Dolayısıyla toplum kavramı “zaman” unsurunu da içerir. Toplum aynı zamanda bir üst sistemdir ve sorunlarla ilişkili olarak işlev görür ve hizmet sunar. Toplum bu sorunları ele alırken ve hizmet üretirken birbirleriyle etkileşim halinde olan alt sistemlerini, yani birimlerini kullanır. Bu birimler; resmî – gayrı resmî gruplar, örgütler, kurumlar ve diğer sistemler şeklinde sayılabilir. Toplum, insanların gereksinimlerini karşılamak için sosyal işlevleri yerine getiren toplumsal birimlerin ve sistemlerin bir bileşimidir. Coğrafi sınırları olabileceği gibi olmayabilir de. Her şekilde, bir toplum, insanların günlük yaşamları için gereksinim duydukları sosyal etkinliklerin organizasyonunu sağlar. Toplumların beş önemli işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler:

- (1) Mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı ve tüketimini içeren ekonomik işlevler,
- (2) Toplumsallaştırma ya da toplumun üyesi olmak için gerekli eğitimin verilmesi,
- (3) İnsanların birlikte yaşamasına olanak veren ve toplumsal normlardan sapmayı engelleyen yasama, mahkeme sistemi, yönetim birimleri, yasalar, kurallar ve yönetmelikler gibi politikanın tüm boyutlarını kapsayan toplumsal kontrol,
- (4) Toplumsal katılım ya da insanların toplumdaki etkileşim biçimleri,
- (5) Sorunları olanlara sosyo-kültürel benzeş, uyum, toplumsal etkileşim ve kendi kendine yardım yoluyla yardım etmek için karşılıklı destek sağlama olarak sayılabilir (Day, Shelly ve Macy, 2000). Toplum müracaatçıların, sosyal hizmet uzmanlarının ve içinde çalışılan kurumun çevresidir. Çevre, yani toplum, sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı etkileşimini belirler. Sosyal hizmet uzmanı, toplumu bir sistem olarak görmelidir ve aynı zamanda toplumu sosyal hizmet müdahalesinin hedefine koymalıdır.” (Duyan, 2014: 382-383)

“Sosyal çalışmanın tamamı, belirli bir ölçüde topluluklar içinde gerçekleşir. Bu, bir sosyal çalışmacının belirli bir coğrafi bölgeye ya da ortak çıkarları veya ortak özellikleri olan bir grup insana sosyal hizmetler

götürmesi şeklinde yürütülür. Diğer bir seçenek olarak, toplulukla çalışma bir sosyal çalışmacının doğrudan topluluk üyeleri ile çalışarak ihtiyaç değerlendirmesi yapmak ve topluluk temelli müdahalelerde bulunmak şeklinde gerçekleşebilir. Hangi oranda olduğundan bağımsız olarak; toplulukların sosyal çalışma pratiğinde temel bir boyut olduğu düşünülmekte ve kabul edilmektedir. Bu husus IFSW (2012) tarafından, sosyal çalışma tanımında yer alan; “Sosyal çalışma, insan davranışı ve sosyal sistemler kuramlarını kullanarak, insanların çevreleriyle etkileşime girdikleri noktalarda müdahalede bulunur.” ifadesiyle desteklenmektedir. Buradaki “çevreler”, zorunlu olarak bireylerin içinde yaşadığı ve etkileştikleri toplulukları kapsamaktadır. Healy, (2012:269)’e göre toplumla çalışma, bir topluluğun parçası olarak bireyleri anlamaya ve üyelerinin karşılaştığı sosyal, ekonomik veya politik zorluklarını gidermek için bu topluluğun kapasitesini yükseltmeye odaklanan bir dizi yaklaşımdan oluşmaktadır.” (Teater, 2019:247)

Toplumlar bir taraftan sürekli olarak değişmekte ve gelişmekteyken diğer taraftan bu değişim ve gelişimin doğurduğu birçok sosyal sorunla yüz yüze gelmektedirler. Sosyal hizmetin bu sorunlar kapsamında topluma karşı sorumlulukları olduğu gibi diğer taraftan sorunların çözümünde toplumun desteğine ihtiyacı olduğu da açıktır. Bir meslek, toplumun onayı olmaksızın varlığını sürdüremez. Aynı zamanda toplumun sosyal hizmet mesleği üzerinde yaptırımları da söz konusudur. **Sosyal hizmetin toplumla ilişkisinde, değişme boyutu çok önemlidir. Sosyal hizmet bir taraftan birey ve grupların toplumun değişimine uyum sağlamasına yardım ederken, diğer taraftan toplumdaki değişimi hızlandırmak veya değişim yaratmak çabasıdır.** (Kut, 1988)

Birçok sosyal hizmet uzmanı, bireylere ve küçük gruplara müdahale yöntemine odaklanmaktadır. Ancak uzmanların karşılaştıkları sorunlara yalnızca bu yöntemlerle yeterince cevap verilemez. Açlık, yoksulluk, baskı, çocuk istismarı vb. sorunları çözebilmek için, sosyal hizmet uzmanlarının sosyal değişim süreçlerinde toplumun farklı kesimleriyle bağlantı kurması gereklidir. Aksi halde, karşılaşılan sorunlar büyüyecek ve sosyal hizmete duyulan ihtiyaç giderek artacaktır. Toplumla sosyal hizmet/toplumla çalışma uygulaması, sosyal çevreyi

değiştirmeye odaklanır bu şekilde toplumdan dışlanmış bireylere umut ışığı olmak ve sosyal adaleti gerçekleştirmek mümkün olacaktır. Bu odak sosyal hizmetin temelinde yer alan sistem kuramı ve ekolojik yaklaşımla uyumludur. (Segal, Gerdes ve Steiner, 2010)

“Toplumla çalışma, sosyal çalışma uygulamasında önemli ve kullanışlı bir yöntemdir. Özellikle sosyal çalışmacılardan, bireyler, aileler ve gruplara nüfuz edip onları şekillendiren çevreleri ve onları çevreleyen sosyal, politik ve kültürel yapıları değerlendirerek müdahale etmeleri beklenmektedir. Sosyal çalışmacılar uygulama süreçlerinde, Ife (2002) tarafından tanımlanan ve toplumla çalışmanın temelinde yer alan iki temel varsayımı akılda tutmalıdır:

1) Değişim tabandan gelir. Toplum üyeleri ihtiyaçların tanımlanması, hedeflerin tespiti ve hedeflere ulaşma çalışmalarında aktif katılımcı olmalıdır.

2) Süreç en az sonuçlar kadar önemlidir. Toplum üyeleri tanımlanan hedeflerin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması sürecinde aktif olarak ilişkilendirilmelidir. Süreç ve sonuca eşit dikkat ve önem verilmelidir (Özellikle sürecin topluluğun bilgi, beceri ve güçlü yanlarını destekleyecek bir fırsat olacağı düşünüldüğü zaman). Süreç topluluğun büyüüp gelişmesinde yararlı bir araç görevi görebilir.” (Teater, 2019:253)

“Toplumla sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetin tarihsel gelişimi boyunca mesleğin **güçlendirme** geleneğini ve sosyal adalet değerini somutlaştıran ana yöntemlerden biri olagelmıştır. Toplumdaki karmaşık yapı, hızlı teknolojik, sosyal ve ekonomik değişim, ticaret ve iletişimin küreselleşmesi, yerel, bölgesel, ulusal ya da **uluslararası düzeylerde** toplumla çalışmayı gerektirmektedir (Karataş, 2002). Toplumla sosyal hizmet uygulaması, **demokrasinin yeşermesinin ana unsurudur ve amaçları; demokratik toplum düzenini oluşturmak, kapsayıcı, destekleyici, ırkçı ya da cinsiyetçi olmayan toplumlar ve kurumlar yaratmak olarak sıralanabilir. Demokrasinin gelişmesi, politik eşitliğin oluşması, yurttaşların tamamının yurttaşlık haklarına erişmesi gibi konulara odaklanan toplumla sosyal hizmet uygulaması toplumların yaşam kalitelerini artırır.**” (Duyan, 2014:380)

Demokrasinin yeşermesi ve dönüşümü, toplumla sosyal hizmetin merkezidir. Bu merkezde toplumu sıfırdan veya yeniden inşa etme de vardır

ve sosyal hizmet uzmanları bu minvalde bir takım bilgi ve beceriler kullanmaktadırlar. Bu bilgi ve beceriler, küresel ekonomide **çoğulcu ve çok kültürlü toplum** için çaba harcayanlar açısından değerlidir. Toplumla çalışma, **toplum örgütlenmesinden, insanî hizmetlerin planlanması ve eşgüdümüne varan kapsamlı uygulamalardan oluşmaktadır.** Toplumla sosyal hizmet uygulaması **demokratik süreçlere katılımı güçlendirmeyi, insanî hizmetleri yeniden şekillendirmeyi, ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gruplara ve topluluklara yardım etmeyi ve sosyal adalet için örgütlenmeyi amaçlamaktadır.** (Weil ve Gamble, 2002)

Toplumla çalışma, her biri sosyal çevrede istendik değişimler yaratmaya odaklanan birtakım yöntemler kullanır. Bu yöntemler, örgütleme, planlama, kalkınma ve değişimi kapsar. Toplum örgütlenmesi, istendik değişim yaratmak için insanları bir araya toplama sanatıdır. Toplum planlaması, veri toplama, durum analizi ve sorundan çözüme gitmeyi kapsayan stratejiler geliştirme ile ilgilidir. **Toplum kalkınması,** sosyal ve ekonomik süreçlere artan bir katılım göstermek suretiyle, toplumun hayat standartlarını iyileştirmek için yardım sürecini ifade eder. Toplumsal değişme, ihtiyaç duyulan hizmetleri geliştirme ve uygulamayı hedefleyen bir süreçtir. **Toplumla çalışan sosyal çalışmacılar, toplumu tanıma, toplumun güçlerini ve sorunlarını tespit etme, değişimi planlama, gerekli kaynakları temin etme ve uygulamaları değerlendirme işlevi görürler.** (Segal, Gerdes ve Steiner, 2010)

Doğrudan sosyal hizmet uygulamaları, toplum örgütlenmesi ve toplum kalkınması becerileriyle bütünleşmelidir. Bireylerle ya da gruplarla çalışan sosyal çalışmacılar, müracaatçıların ihtiyaçları karşılanamadığında ya da hizmetlerde yetersizlik meydana geldiğinde, toplumu devreye sokarak ihtiyaçların karşılanması ve yetersizliklerin düzeltilmesi yoluna gider. Toplumla sosyal hizmet uygulaması, toplumun, sağlık ve sosyal refah gibi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla harekete geçirilmesini veya bu yöndeki çalışmaların değerlendirme, planlama ve koordine edilmesine yardımcı olunmasını ifade eder. Toplumla çalışmada, sosyal çalışmacılar sorunların çözülmesi için vatandaşları örgütlenmeye teşvik etmek ve harekete geçirmek, sorunun doğasını tanımlamak, ilgili grupların çalışmalarına, eşgüdüm sağlamak, gerçekçi amaçlar belirlemek,

halkla ilişkiler ve toplum eğitiminin bir parçası olmak, araştırma/planlama yapmak, mali kaynakları tanımlamak, strateji geliştirmek ve kaynak kişi olmak rollerini üstlenirler. (Zastrow, 1999)

“Toplumla çalışma, sosyal çalışma değerleri, özellikle sosyal adalet, güçlendirme ve baskı karşıtı uygulama tarafından desteklenmektedir. **Toplumla çalışma, kaynaklara erişimi sınırlayan veya engelleyen ya da baskı, yoksulluk, ırkçılık ve dışlanma yaratan sosyal, ekonomik ve siyasal yapıları belirlemek ve ortadan kaldırmak için yerel gruplarla çalışarak değişim yaratmaya çalışmaktadır** (Coulshed ve Orme, 2012). Toplumla çalışma, sosyal çalışmacılar için sistem kuramı ve ekolojik perspektifi işe koymanın bir yoludur. Bu yöntem sosyal çalışmacılara birey ve ailelerin ötesindeki sistemleri değerlendirme imkânı sunmaktadır. Toplumla çalışma, sosyal çalışmacılara hem bireylerin ihtiyaçlarını hem de kolektif ihtiyaçları değerlendirme imkânı vermektedir. Bireysel ve kolektif ihtiyaçları karşılamak, topluluğun, daha güçlü kaynaklar bulma ve sorunlarla baş etmede kendini güçlü hissetmesini sağlayacaktır. Toplumla çalışma, sosyal çalışmanın bilgi ve becerileri ile uyumludur. Sosyal çalışmacılar, topluluklarla bağlantı kurma ve yeteneklerini arttıracak ağ oluşturma, ön değerlendirme, müzakere etme, meslekler arası uygulama yapma, araştırma, gruplarla çalışma, iletişim, bilgi paylaşımı ve iş yükü yönetimi gibi önemli becerilere sahip olmalıdır.” (Teater, 2019:261)

“Topluluklar, coğrafi yerleşim ya da ortak çıkarlar nedeniyle bir araya gelmiş bireylerden müteşekkil insan gruplarıdır. Bu yüzden kültürleri, tecrübeleri ve inanç sistemleri bağlamında grup üyeleri arasında farklılaşmalar olması kuvvetle muhtemeldir. Uzmanlar topluluklar arası ve topluluk içi farklılıklara karşı hassas olmalı ve planlama öncesi aşamada topluluğun kültürü hakkında olabildiğince çok bilgi toplamalıdır. Toplumla çalışmada sosyal çalışmacıların yaptığı iş, toplumla ilişki kurup onlarla birlikte çalışarak güçlü yanlar, kaynaklar, ihtiyaçlar ve amaçları belirlemektir. Birlikte çalışırken, sosyal çalışmacılar kendi istek, dilek ve inançlarını bir kenara bırakmalıdır. Bu çalışmacıların belirli alanlarda kendi düşünce bilgi ve uzmanlıklarını paylaşamayacağı anlamına gelmez; aksine çalışmacı, bu paylaşımlar yoluyla toplumun amaçlarına ulaşmasına yardım ederek veya kolaylaştırıcılık yaparak toplumun üyelerinin

dilek ve isteklerinin öne çekilmesini amaçlar. Çalışmacının çalışmayla ilgili kendi görüşleri ile topluluğunkiler arasında gerilim yaşanabilir. Böyle zamanlarda, topluluğa karşı kendi fikirleri ile ilgili olarak açık ve dürüst olunmalı ve ilerlemek için azami uzlaş sağlamaya çaba harcanmalıdır. Süreç, sosyal çalışma mesleğinin değer ve ilkelerine aykırı bir noktaya doğru giderse çalışma durdurulmalıdır. Eğer çalışmacı ile topluluk arasında güç eşitsizlikleri bulunuyorsa, bu çalışmanın en başında açık bir şekilde konuşulmalı, dengesizlik kabul edilerek (ve mümkün olduğunda da azaltılarak) çalışma ilerletilmeli ve plan bu yönde geliştirilmelidir.” (Teater, 2019:262)

Toplumla sosyal hizmet, toplumun gelişmesine engel olan ekonomik, sosyal ve siyasal yapıları hedef alır. Bu nedenle toplumla sosyal hizmet, tabiatı gereği baskı karşıtı bir yöntemdir. Uzmanın rolü, toplumun ihtiyaçlarını gidermek ve amaçlarını gerçekleştirmek için toplumla birlikte çalışmak ve toplumun güçlenmesini teşvik etmektir. Toplumla sosyal hizmet, bir yandan toplumdaki güç ve baskı oluşturan yapıları dengelemek, diğer yandan bu baskı unsurlarının kurbanı olan dışlanmış, damgalanmış ve baskı altındaki topluluk ve grupları korumak ve güçlendirmek durumundadır. Toplumla çalışma, planlı değişme süreci baz alınarak, sırasıyla tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izleme aşamalarını takip eder.

5.9.11.5.1. Tanışma/Bağlantı Kurma

Toplum; ekonomik, politik, dinî ve ailevî kurumların oluşturduğu insanların bu kurumlar etrafında birleşip iş birliği yaptığı veya birbirleriyle rekabet edip çatıştığı yerdir. Bir toplumda çeşitli gruplar ve organizasyonlar vardır. Toplumun işlevselliği için bu kurum, grup ve organizasyonlar arasında etkileşim şarttır. Küçük grup süreçlerini, temel organizasyon ilkelerini ve sosyal organizasyonun temel süreçlerini anlamak için toplumun yapısını, işleyişini ve değişme biçimini idrak etmek gerekir. Bu maksatla ilk yapılacak iş, sosyal çalışma uygulamasının yürütüleceği toplumla tanışmak/bağlantı kurmaktır. (Kut, 1988)

5.9.11.5.2. Ön Değerlendirme

“Toplumla sosyal hizmet uygulamasında ön değerlendirme aşaması, toplumun yapısını tanıma, toplumun güçlü yanlarını tespit etme, toplumsal alan ve bu alanda yaşayanları tanıma ve toplumdaki insanlarla konuşma

basamaklarından oluşur (Kirst-Ashman ve Hull, 1999). Ön değerlendirme süreci, toplumu anlamayı gerektirir. Toplumu anlamak ve değerlendirmek için yapılacak toplum incelemesinde o toplumun demografik özellikleri, ekonomik özellikleri, ailelerin gelir düzeyi, işsizlik oranı, kültürü, sosyal hizmetlere katılma eğilimi vb. birçok değişken söz konusudur. Johnson (1998), coğrafi bir toplumu incelemede; tarih ve nüfus yapısı, ekonomik sistem, politik sistem, eğitim sistemi, sosyo-kültürel sistem, insanî hizmet sistemi ve toplumun genel konuları olmak üzere yedi unsurlu bir çerçeve önermektedir. Toplumu anlama yolunda ilk adım, bir toplumdaki unsurları, bir diğeriyle karşılaştırmaya yardımcı olacak bir çerçeve oluşturmaktır. Toplumu anlamak ve analiz etmek, bir başka ifadeyle ön değerlendirme yapabilmek için Netting, Kettner ve Mc. Murty (1998) ise, hedef toplumu saptama, toplumun özelliklerini ortaya koyma, farklılıklarını tanıma ve yapıyı belirleme olmak üzere dört odaktan oluşan bir çerçeve önermektedir.” (Duyan, 2014:388)

- **Hedef Toplumu Saptama Odağı**

Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal hizmet müdahalesinin odağı olan toplumu ve üyelerini tanıması gerekir. Bunun için hedef toplumun tarihi ve demografik yapısı ve nüfusu oluşturan insanların özellikleri belirlenmelidir (Johnson, 1998). Ancak bu yeterli değildir. Uzmanlar hedef toplumdaki farklılıkları ve bu farklılıkların yansımalarını da bilmelidir.

- **Toplumun Özelliklerini Ortaya Koyma Odağı**

Toplumu anlama/değerlendirme sürecinde dikkate alınacak bazı değişkenler vardır. Bunlardan biri olan büyüklük; toplum analizini ve toplumla sosyal hizmet uygulamasının niteliğini doğrudan etkiler. Büyüklük; toplumun önemli bir özelliğidir ve toplumun içinde yaşadığı alanın genişliği ve bu alan içinde yaşayan nüfus dikkate alınarak belirlenebilir. Sosyal çalışmacılar, çalıştıkları toplumun coğrafi sınırlarını, hedef toplum üyelerinin bu coğrafi sınırlar içindeki yerini, hedef toplumu hedef alan fiziksel ve sosyal engeller ile hedef topluma hizmet veren insanî hizmet programlarını belirlerler. Bu belirleme işlevi, sosyal çalışmacının üzerinde çalıştığı alanda gerçekleşir. Alan toplumun büyüklüğünün bir boyutudur. Alan üzerine odaklanma, sosyal çalışmacının uygulamayı makul ve idare edilebilir sınırlar içerisine çekmesini sağlar. Alanla

ilgili ve hedef toplumu anlamaya yönelik bir özellik olarak “yetki alanı birimleri”nden bahsetmek gerekir. Bu birimler, çeşitli devlet kurum ve kuruluşları tarafından planlama ve hizmet maksatlı oluşturulmuştur. Diğer bir özellik ise “hizmete ulaşılabilirlik”tir. Hedef toplumun sağlık hizmetleri ve insanî hizmetlere ulaşım olanakları ile ilgilidir. (Netting, Kettner ve McMurty, 1998)

Toplumu anlamada anahtar niteliğindeki diğer bir değişken, sosyal sorunlardır. Sosyal çalışmacı hedef toplumu etkileyen sosyal sorunları, bu sorunlardan etkilenen hedef toplumun alt gruplarının olup olmadığını, sorunlarla ilgili hali hazırdaki verileri ve verilerin toplumda nasıl kullanıldığı ve kimler tarafından toplandığını ve bu işlevin sürekli yapılıp yapılmadığını belirlemelidir. Sosyal çalışmacının hedef toplumun acılarını anlaması, öncelikli ihtiyaçlarını belirlemesi ve gerçekçi, kesin ve sürdürülebilir çözümler bulabilmesi ancak sorunların doğru bir şekilde anlaşılmasıyla mümkün olabilir.

Toplumu anlama sürecinde ele alınacak diğer bir değişken “değerlerdir”. Değerler, toplumu oluşturanlar tarafından geliştirilen inançlardır. Toplumdaki baskın değerleri anlamak, sosyal çalışmacının önemli görevlerinden biridir. Bu kapsamda hedef toplumun kültürel değerlerinin, geleneklerinin, inançlarının ve baskın değerlerinin yanı sıra bu değerlere saygı duyan veya karşı çıkan grupların ve değerlerin ve hedef nüfusu çevreleyen değer çalışmalarının tespit edilmesi gerekir. (Netting, Kettner ve McMurty, 1998)

- **Farklılıkları Tanıma Odağı**

Hedef toplum üyeleri arasında ve hedef toplum üyeleriyle diğer toplum üyeleri arasında ne tür farklılıklar bulunduğu, hedef toplumdaki farklılıkların büyük toplumca nasıl görüldüğü, hedef toplumun güçlerinin neler olduğu ve bu güçlerin, güçlendirmeye nasıl katkı sağlayacağı, toplumu anlama ve değerlendirmede kilit rol oynar. Olası farklılıklar kültür, ırk, cinsiyet, yaş ve diğer faktörlerden kaynaklanabilir. Farklılıklar doğal karşılanabilir ancak sosyal çalışma, genellikle insanların ve toplumların farklılıklardan rahatsız olduklarına ve bunlara halledilmesi gereken sorunlar olarak baktığına şahitlik etmektedir. Bu durum hedef topluma baskı ve ayrımcılık olarak yansımaktadır. Baskı, bir grup veya kuruluş üzerinde şiddetli ve sürekli kısıtlamalar uygulamak şeklinde tanımlanabilir. Baskı genellikle hükümet veya yetki sahibi politik organizasyonlar

tarafından bazı gruplara, sömürülmeleri ve diğer sosyal gruplarla daha az fırsat eşitliğine sahip olarak rekabet edememeleri için resmî – gayrı resmî bir şekilde yapılır. Baskı, bazı grupların diğerinden daha az saygın olduklarını varsayarak farklılıklar üzerine odaklanır; genellikle cinsiyet, ırk, cinsel yönelim, yaş ve engel alanlarında oluşur. Sosyal çalışmacı, toplumu anlamak ve değerlendirmek için toplumdaki baskının resmî ve örtük mekanizmalarını ortaya çıkarmalıdır. Baskının ortaya çıkarılması tek başına yeterli olmaz; ayrımcılığın da kanıtlarıyla ortaya konması gerekir. Ayrımcılık, değerlere sıkı bir şekilde bağlı olan önyargıların eyleme geçirilmesidir. Ayrımcılık, en net şekilde toplumdaki hayat standardı farkında görünür. Toplumu değerlendirirken ayrımcı davranışları tanımak önemlidir. Bu süreçte insanların, toplumun bir parçası olmasını engelleyen grupların, organizasyonların ve politikaların belirlenmesi şarttır. (Netting, Kettner ve Mc. Murty, 1998)

- **Yapıyı Belirleme Odağı**

“Toplumu değerlendirmede dördüncü odak alanı yapıdır. Amacı; sosyal hizmet uzmanının güç dağılımını tanımasına, kaynakların sağlanıp kullanılmasına, toplumdaki hedef insanları etkileyen hizmet biçimlerine zemin oluşturmaktır. Uzmanların yapıyı belirleme odağı ile ilgili görevleri, güç unsurları tanımaktır. Toplumdaki hedef nüfusa yönelik sağlık ve sosyal hizmetler için yerel ve toplum dışındaki fon kaynaklarının neler olduğunu ve hizmet dağıtım ağını toplumun hangi güç kaynaklarının etkilediğini bilmek, toplumdaki güç unsurlarını tanımak için elzemdir. Toplumdaki güç değişkenlerini anlamak için sosyal hizmet uzmanları, hedef toplumun endişelerine yanıt verecek veya isteklerine karşı çıkacak toplum liderlerinin kimler olduğunu belirlemelidir. Ayrıca hedef toplumun gereksinimlerini karşılayabilmek için mevcut resmî ve özel kaynaklar ile bu kaynakları kontrol eden kurum, birey ve grupları saptamalıdır (Netting, Kettner ve McMurty, 1998). Johnson (1998)’e göre toplumdaki güç yapısı resmî ya da gayrı resmî veya seçilmiş ya da atanmış olabilir. Gücün etkisi, güç sahibi olanlar ile diğerlerinin gücü nasıl algıladıklarına göre değişir.” (Duyan, 2014:396)

Toplumun yapısıyla ilgili diğer bir konu kaynaklardır. Sosyal çalışmacılar, toplumdaki kaynaklara ulaşılabilirliği tespit etmelidir. Bu tespit için hedef toplum

açısından önemli hizmet sağlayıcılar olarak görülen toplum kuruluşları, fonlar ve mali değeri olmayan kaynaklar incelenmelidir. Kaynaklar; sevgi, statü, bilgi, para, mal ve hizmetler şeklinde sınıflandırılabilir. Toplumdaki bu kaynakların kontrolünün nasıl sağlandığı, incelemenin ana konusudur. Sosyal çalışmacı kaynakları değerlendirirken toplumdaki hizmet sunum kalıplarını da dikkate almalıdır. (Netting, Kettner ve McMurty, 1998)

“Sosyal çalışmacılar, toplumu değerlendirirken toplumun güçlerini ve sınırlılıklarını, değişim yeteneğini, sorunları nasıl çözdüğünü ve motivasyonunu dikkate almalıdır. Toplumda birincil ilişkilerin varlığı, toplumların göreceli olarak özerkliği, sorunları çözme kapasitesi, geniş bir güç dağılımı, üyelerin topluma bağlılığı, vatandaş katılımı (toplumdaki gönüllü vatandaşların hedef toplumdaki insanî hizmetlere katılımı), heterojen ilişkilerden ziyade homojen ilişkilerin varlığı ve çatışmaları çözme yetisinin bulunması, insanların işlevlerini yerine getirmesine ve gereksinimlerin karşılanmalarına yardımcı olur. Sorunlar, toplumun çözme kapasitesinin üstünde ise, örgütler ve kurumlar yeterli özerkliğe sahip değilse ve vatandaşlar kendini topluma ait hissetmiyorsa toplumun vatandaşların gereksinimlerini karşılaması zordur. Toplumun bu özellikleri herhangi bir toplum sisteminin güçleri ve sınırlılıkları belirleneceği zaman göz önünde bulundurulmalıdır.” (Johnson, 1998; Akt. Duyan, 2014:398)

5.9.11.5.3. Planlama

Sosyal çalışmacılar, toplumla çalışma uygulamasının planlama aşamasını, bireylerle, ailelerle ve gruplarla sosyal çalışma uygulamasında da kullanılan aşağıdaki altı basamağı takip ederek yürütürler.

- Müracaatçıyla çalışma,
- Problemleri önceliklerine göre sıralama,
- Problemleri gereksinimleri şeklinde ifade etme,
- Müdahale düzeylerini belirleme,
- Amaçları ve hedefleri belirleme,
- Sözleşme yapma.

5.9.11.5.4. Uygulama

İnsanların sosyal işlevselliğini geliştirmek ve yaşamlarını iyileştirmek maksadıyla toplum kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetilmesi ve insanların bu kaynaklara ulaşımının sağlanması, bizi topluma sosyal hizmettir. İyi bir toplumla sosyal hizmet uygulaması, toplumsal değişimi hedefler. Bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik birçok model ortaya konmuştur. Modeller, kuramsal kavramları birbirine bağlar ve uygulamaya yol gösterir. Aynı zamanda toplumla çalışma için birer eğitim, planlama, analiz ve kendini değerlendirme araçlarıdır. Uygulama modelleri, amaçları, yöntemleri, aktiviteleri ve uygulayıcının alacağı rol bakımından ayrışır. (Weil, 1997)

“Weil ve Gamble (1995), toplumla sosyal hizmet uygulaması için mahalle ve toplum örgütlenmesi, işlevsel toplumların örgütlenmesi, sosyal ve ekonomik kalkınma, sosyal planlama, program geliştirme ve toplum liyezonu, koalisyon oluşturma, politik ve sosyal aksiyon ve toplumsal hareketler olmak üzere birbirini karşılıklı olarak dışlamayan ve toplumla çalışmanın odağını oluşturan sekiz model önermektedir. Daha da önemlisi bu modellere karşılık gelen, örgütleyici, öğretmen, savunucu, aracı, müzakereci, yönetici, araştırmacı, sözcü ve kolaylaştırıcı gibi sosyal çalışmacıların üstleneceği rolleri ve uygulama için gerekli olan becerileri tanımlamaktadır. Bu rol ve beceriler, sosyal hizmetin tüm (bireylerle sosyal hizmet, ailelerle sosyal hizmet, gruplarla sosyal hizmet vb.) yöntemlerinde kullanılan rol ve becerilerle aynıdır. Bir başka deyişle bu beceriler, mikro alandan makro alana, sosyal hizmet uygulamasının her alanında geçerli ve gereklidir. Weil ve Gamble (1995)’in önerdiği bu modeller tamamen bağımsız olmayıp, özellikleri bakımından aralarında dikkate değer örtüşme söz konusudur” (Duyan, 2014:401)

- **Mahalle ve Toplum Örgütlenmesi Modeli:**

“Toplum örgütlenmesi, sosyal sorunları çözümlemek ve planlı ortak eylem yoluyla sosyal iyilik halini güçlendirmek amacıyla ortak konuları olan bireylere, gruplara ve topluluklara ya da belli coğrafyada yaşayan insanlara yardım etmek amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyoneller tarafından kullanılan bir müdahale sürecidir (Barker, 1999). Hardcastle, Powers ve Wenocur (2004)’e göre toplum örgütlenmesi ve ilgili toplum kalkınması stratejisi, toplumun

tamamında ya da bir parçasında (bir mahalle, ortak gereksinimleri olan insan grubu vs.) daha etkili, verimli ve destekleyici bir sosyal çevre yaratmak ve insanları desteklemek ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen bir yardım etme uygulamasıdır. Toplum örgütlenmesi ile toplumun gereksinimleri ve ihtiyaçları belirlenir, bunlar sıraya konur, bu gereksinimleri veya hedefleri gerçekleştirmek için içsel/dışsal kaynaklar bulunur ve topluma güven kazandırılır, harekete geçilir ve toplumda iş birliğine dayalı tutum ve uygulamalar geliştirilir.” (Duyan, 2014:401-402)

Toplum örgütlenmesi modelinde toplumsal değişim yereldeki insanların geniş katılımı ile mümkündür. Bu modelde toplumun çeşitli kısımları (güç yapısında olanlar ve dezavantajlılar dâhil) sorunların belirlenmesi ve çözülmesi için bir araya gelir. Bu model, **demokratik süreçleri, oybirliği yaklaşımını, gönüllü iş birliğini, yerel liderliğin geliştirilmesini** ve kendine yardımcı vurgulamaktadır. Sosyal çalışmacılar bu modelde muktedir kılıcı, hızlandırıcı, eşgüdüm sağlayıcı ve sorun çözme becerileri öğreticisi rollerini üstlenir. Bu modelin ana fikri “**her ne yapılacaksa birlikte karar ver ve birlikte yap**” şeklinde ifade edilebilir. Bu modelde hangi sorunlara odaklanılacağı ve bu sorunların nasıl çözüleceği konusunda uzlaşa sağlamak için farklı kesimler arasında tartışma ve iletişim kanalları kullanılır. Bu modelde, sosyal hizmet doğrudan bir liderlik rolü üstlenmez, aksine örgüt içinde liderliğin doğal yollarla oluşmasına izin verir. (Zastrow, 1999)

- **İşlevsel Toplamların Örgütlenmesi Modeli**

Modelin temel özelliği, coğrafi bir toplumdan çok işlevsel bir toplum üzerine odaklanmasıdır. İşlevsel toplum örgütlenmesinde odak, suç, aile içi şiddet, yaşlılık vb. gibi seçilen bir konuda kabul ve içselleştirme düzeyinin artırılması amacıyla sosyal adalet ve politika değişikliği için savunuculuk yapmaktır. Bu modelde aynı zamanda seçilen toplumsal sorunlara yönelik genel tutum ve davranışların değiştirilmesi için de çalışılır ve sistemin yeterince karşılayamadığı hizmetlerin geliştirilmesi amaçlanır. Özetle, bu modelin temel amacı sosyal adalettir ve seçilen sorunla ilgili politikaları, davranış ve tutumları değiştirmek amacıyla yapılan araştırma, toplumsal eylem, eğitim, politika oluşturma ve hizmet geliştirme çalışmalarını savunmaya odaklanmıştır. (Weil ve Gemble 2002)

- **Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Modeli**

Bu modelin amacı, düşük gelirli ve baskı altındaki toplumların hayat standardını yükseltmek, ekonomik fırsat eşitliği yaratmaktır. Sosyal çalışmacılar bu modelde halkla birlikte hareket ederek toplumun gelişimini hedefler. Bunun için öncelikle bölge sakinleri örgütlenir, liderlik ve örgütsel kapasiteleri geliştirilir ve ardından sosyal ve ekonomik kalkınma için bir plan hazırlanır ve uygulanır. Burada ana odak, toplum örgütlenmesini (yerel yönetimleri, vakıfları, bankaları, iç/dış yatırımcıları vb.) düşük gelirli bölgelere yatırıma ikna etmektir. Bu modelde sosyal çalışmacılar, ana roller planlama, fon kaynaklarıyla müzakere ve fonların yönetilmesi olmak üzere mahalle ve toplum örgütlenmesi modelindeki rollere benzer roller üstlenirler. Araştırmacılar aynı zamanda ihtiyaç değerlendirmesi ve araştırma yapma becerilerine sahip olmalıdır. (Zastrow 1999)

- **Sosyal Planlama Modeli**

Sosyal planlama, sosyal hizmetin toplumsal refah sorumluluğunun yerine getirilmesinde kullanılabilecek bir araçtır (Alle-Corliss, L. ve Alle-Carliss, R., 1999). Toplumun işlevlerini ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için toplum kuruluşlarının ve hizmetlerinin geliştirilmesi ve eşgüdümü anlamına gelir (Hardcastle, Power ve Wenocur 2004). Bu model, problem çözmenin teknik sürecini vurgular ve sanayileşmiş çevrede toplumsal değişimi gerçekleştirebilmek için karmaşık değişim süreçlerine rehberlik edebilecek iyi eğitim görmüş ve becerikli planlayıcılara ihtiyaç duyar. Sosyal çalışmacılar bu modelde sorunları tanımlama ve çözme görevi üstlenir. Sosyal planlamacı, genellikle güç yapısının bir unsuru tarafından istihdam edilir ve bu nedenle genellikle bu yapının çıkarları doğrultusunda hareket etme eğilimindedir. Bu modelde sosyal çalışmacılar, veri toplama, veri analizi, program tasarımı, program geliştirme ve uygulama ve kolaylaştırma rollerini üstlenir. Toplum katılımı, çalışılan konuya bağlı olarak değişebilir (Zastrow, 1999). Sosyal planlama toplum, kuruluş, eş yönetim, seçimle oluşturulmuş bir yapı, hükümete bağlı kurum ve kuruluşlar gibi çeşitli düzeylerde yapılabilir ve mahalle, köy, ilçe, kent, bölge, ulus ya da uluslararası odağı bulunabilir. (Duyan, 2014)

- **Program Geliştirme ve Toplum Liyezonu Modeli**

Liyezon(Latince ligatio, İngilizce liaison), kelime anlamı “bağlantı”dır. **Toplum liyezonundan kasıt, toplumla bağlantı kurmaktır. Bu modelin temel odağı toplumdaki belirli bir nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeni hizmetler tasarlamak, var olanları geliştirmektir.** Zastrow (1999)’a göre bu modelde değişim için hedef alınan sistemler, fon sağlayıcılar ve müracaatçılardır. Fon sağlayıcılar, hizmetleri fonlamaya teşvik amacıyla hedef sistemine dâhil edilmişlerdir. Bu nedenle fon kaynakları hizmetlerle ilgili sürekli bilgilendirilmelidir. Bu modelde sosyal çalışmacılar, planlayıcı, öneri hazırlayıcı, arabulucu, sözcü ve kolaylaştırıcı rollerini üstlenirler.

- **Koalisyon Oluşturma Modeli**

Koalisyon iş birliğinin bir türüdür. Koalisyonlar, gruplar arası eylem ve iş birliği ihtiyaç ve arzusundan ortaya çıkan ve profesyonel bilgi ve becerinin yanında iş birliği ve planlamaya yüksek katılım gerektiren karmaşık yapılardır (Alle-Corliss, L ve Alle-Corliss, R., 1999). Bu modelde benzer değişim hedefi olan topluluklar kaynaklarını birleştirir ve kişisel özerkliklerini koruyarak istenen sosyal değişimi gerçekleştirmek için birlikte çalışır. Weil ve Gemble (2002)’e göre koalisyonlar genellikle yeni bir program oluşturmak ya da var olan programı geliştirmek için fonları, yeni politikaları onaylayacak bürokrasiyi ve bir sosyal sorunun çözümünde yetkili ancak yetkisini kullanmada isteksiz olan hükümet kurumlarını hedef alır. Zastrow (1999) bu modelde, sosyal çalışmacıların arabuluculuk, insanî hizmet koalisyonları oluşturmak ve devamlılığını sağlamak ve gerilimi dengelemek için liderlik rolleri üstlendiğini belirtmektedir.

- **Politik ve Sosyal Aksiyon Modeli**

“Toplumda en çok, saldırıya açık kişilerin savunması gerektiği düşüncesi, sosyal aksiyonun temel kabulüdür. Kaynakların ve gücün tekrar dağıtılması ve marjinal çevrelerin karar alma süreçlerine dahil edilmesi, toplumsal değişim amacına daha fazla hizmet eder (Alle-Carliss, L. ve Alle-Carliss, R., 1999). Toplumla sosyal hizmet uygulamasının diğer modellerinin aksine politik ve sosyal aksiyonda güce muhalefet esastır ve toplumsal değişim bu yolla sağlanmaya çalışılır. Bu modelde sosyal çalışmacıların rolleri; savunuculuk, kışkırtıcılık, aktivistlik, partizanlık, aracılık ve müzakerecilik şeklinde

sıralanabilir (Zastrow, 1999). Hardcastle, Powers ve Wenocur 2004’e göre bu modelde dezavantajlı ve baskı altındaki grupların örgütlenmesiyle, demokrasi veya sosyal adaletle uyumlu olarak, daha iyi hizmet için artırılması konusunda baskı gücü oluşturulmaktadır.” (Duyan, 2014:406-407)

- **Toplumsal Hareketler Modeli**

Gerek demokratik talepler ve insan hakları arayışı, gerekse de kötü ekonomik ve sosyal koşullar tarihî süreçleri içerisinde sivil haklar hareketi denilen toplumsal hareketlere neden olmuşlardır. Sivil haklar hareketi, feminist hareket, engelli hareketi, LGBTİ hareketi vb. tarafından da desteklenmektedir. Toplumsal hareketler daha adil ve koruyucu bir toplum hedefini yakalamaya yardımcı olabilir. Genel olarak sosyal hizmet uygulamaları, toplumsal hareketleri destekler ve aynı zamanda toplumsal hareketlerden etkilenir. Örneğin sivil haklar hareketi, sosyal çalışmacıların risk altındaki topluluklar için sosyal ve ekonomik adaletin geliştirilmesine daha fazla odaklanmasını sağlamıştır. Toplumsal hareketler başarılı oldukça, toplumda yeni sosyal ve siyasal normlar filizlenir. Örneğin kadın hareketi, cinsiyet rolü beklentilerinde ve kadın erkek ilişkilerinde esaslı değişiklikler yaratmıştır. Sosyal çalışmacılar bu modelde savunuculuk, danışmanlık, araştırmacılık ve sözcülük rolleri üstlenmektedirler. (Zastrow, 1999)

Teater (2019) toplumla çalışma türlerini Topluluk Profili, Toplum Eğitimi, Toplum Kapasitesi Geliştirme, Toplum Planlaması, Ağ Oluşturma, Toplum Örgütlenmesi ve Toplum Kalkınması şeklinde saymaktadır. Bunlardan Toplum Örgütlenmesi ve Toplum Kalkınmasının SAI uygulamaları ile örtüşen yanları bulunmaktadır.

“Toplum Örgütlenmesi uygulamalarında toplumdaki sosyal ve ekonomik güç dengesizliğinin yeniden şekillendirilmesi için çaba gösterilir. Toplum örgütlenmesi(uzmanlar), topluluğu ortak olarak baskı altında tutan olguları tespit etme ve topluluk için daha iyi koşullar yaratmaya dönük bir ortak eylem için, dezavantajlı vatandaşları harekete geçirmeye çalışır.”(Healy, 2012; Akt: Teter, 2019). Toplum örgütlenmesinde sosyal adaleti zedeleyen program ve politikaların değiştirilmesi, yeterince istifade edilemeyen hizmetlerin geliştirilmesi ve ulaşılabilir olması için çalışılır. Uzmanlar genellikle savunucu rolündedir.

Toplum Kalkınması uygulamasında uzmanlar topluluk üyeleriyle, onların belirlediği ve tanımladığı amaçları gerçekleştirme doğrultusunda birlikte çalışırlar. Amaç genelde toplumun sosyo-ekonomik seviyesini yükseltmeye dönük toplumsal kapasite ve sermayeyi artırmaktır. Toplum kalkınmasını tanımlamak zordur. Zira toplum kalkınması mahalli otoritelerin hizmet dağıtımından, sosyal hizmet uzmanlarının aktif olarak topluluk üyeleriyle ilişki kurup topluluğu güçlendirme veya kalkındırmayı hedefleyen bir toplum kalkınması rolünü yerine getirmesine kadar uzanan bir yelpazede gerçekleşmektedir.(Adams, 2010). Buradaki kalkınma sosyal ve ekonomik kalkınmaya karşılık gelmektedir. Halkla birlikte hareket edip sosyo-ekonomik kapasite geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yerel örgütlenmeler tamamlanarak liderlik kapasiteleri güçlendirilmektedir. Kaynak bulma aşamasında yerel yönetimler, dernek ve vakıflar ve yerli ve yabancı yatırımcılar ikna edilmelidir. Sosyal hizmet uzmanları genellikle planlama, müzakere etme, fon bulma ve yönetme, eğiticilik ve liderlik işlevleri görmektedir.

5.9.11.5.5. Son Değerlendirme

Toplumla çalışma uygulamalarında son değerlendirme aşaması, çalışmaların ve programların etkinliğini ve verimliliğini ölçmek için yapılır. Sosyal çalışmacılar ilk olarak programların hedeflere ne ölçüde ulaştığını belirlemeli ve programları yeniden yapılandırmaya veya daha etkin bir şekilde yönetmeye yarayacak bilgiyi (geri besleme) elde etmelidir. Problemlerin çözümünde başkalarının uygulamasına yönelik modelleri belirlemek ve bir kuram veya yaklaşımı test etmek için de son değerlendirme yapılabilir. Amaç, müracaatçıların gözüyle programların iyi işleyip işlemediğini görmek ve daha iyi bir hizmetin nasıl verilebileceğini belirlemektir. Sosyal çalışmacılar, halkla ilişkileri ve kaynak oluşturma çabalarını geliştirmek ve fonların beklentilerini karşılamak amacıyla da değerlendirme yapabilirler. (Johnson, 1998)

5.9.11.5.6. Sonlandırma

“Sonlandırma makro uygulama sürecinin sona erdirilmesidir. Bir müdahale değerlendirildikten sonra iki şeyden biri gerçekleşir. Bir tarafta makro bağlamda planlı değişme süreci basitçe tamamlanabilir. Bu durumda, amaçlar ve hedefler yeterli bir düzeyde gerçekleştirilir ya da sosyal hizmet uzmanı makro

uygulamayı sürdürmenin anlamlı olmadığına karar verebilir. Diğer tarafta, sosyal hizmet uzmanları amaç ve hedeflerin yeterli bir şekilde gerçekleştirilemeyeceğine karar verebilir ve problem varlığını sürdürmeye devam edebilir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanları, planlı değişme sürecini sürdürmeye karar verebilir ve sürece değerlendirme basamağından devam edilir (Kirst, Ashman ve Hull, 2009). Miley, O'melia ve Dubois (1998)'e göre; sonlandırma sürecinde, sosyal hizmet uzmanları toplumlarda yerel liderliğin ve sistem içinde ağların oluşması için destek verir. Liderliğin ve ağların oluşması sonrasında sistem, sosyal hizmet uzmanlarından bağımsız olarak işlev görmeye başlar. Uzmanlar, tüm üyelerin tamamlanan iş konusundaki görüşlerini ve duygularını paylaşmaları ve geleceği planlamaları için kapanış toplantısı planlayabilirler. Bu tür sonlandırmaya yapılandırılmış sonlandırma denir.” (Duyan, 2014:413)

5.9.11.5.7. İzleme

Planlı değişim sürecinin son aşaması olan izleme, sonlandırılmış bir müdahalenin başarılı olup olmadığını ya da üzerinde çalışılmış sorunların bir başka biçimde yeniden ortaya çıkıp çıkmadığını belirlemek için yapılır. Sosyal çalışmacıların vaka yüklerinin ağırlığı, izleme aşamasının savsaklanması sonucunu doğurmaktadır. Halbuki izleme bilgisi makro değişim çabasının sürdürülmesi için hayati öneme sahiptir. (Kirst-Ashman ve Hull, 2009)

Bu bölümde sosyal hizmet disiplini ve mesleği ana hatlarıyla ele alınıp toplumla sosyal hizmet uygulaması üzerinde durulmuştur. Toplumla sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmet uzmanlarınca üstlenilen işlev ve rollerin SAI operatörlerinin SAI faaliyet ve projelerinde üstlendiği işlev ve rollerle birebir aynı olduğu görülmektedir. **Dolayısıyla TSK'nın 90'lardan bu yana Kosova ve Bosna'da yapageldiği SAI faaliyet ve projeleri faillerinin üstlendiği roller bakımından da tipik toplumla sosyal hizmet uygulamalarıdır.**

ALTINCI BÖLÜM

ORDUDA SOSYAL HİZMET

Öncelikle belirtmek gerekir ki bu çalışmanın konusunu oluşturan Bosna ve Kosova’da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Sivil Asker İş Birliği (SAİ) çerçevesinde yapılan **toplumla sosyal hizmet** faaliyetlerini yani “Ordu Sosyal Hizmeti”ni literatürdeki “Orduda Sosyal Hizmet” kavramının şemsiyesi altında düşünülmelidir. Her ne kadar “Orduda Sosyal Hizmet” veya “Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmet” ya da “Askerî Sosyal Hizmet” şeklinde literatüre giren kavram; kendine özgü şartlar ve kurallara tabi olarak yaşayan her rütbedeki askerlerin ve ailelerinin bu şart ve kurallardan kaynaklanan sorunlarının giderilmesi, maruz kaldıkları baskının azaltılması, toplumsal ihtiyaçlarının meslek içerisinde karşılanması vb. hizmetlerin verilmesine yönlendirilmiş sosyal çalışma olarak tanımlanmakta (Tomanbay, 1999) ise de, neredeyse etnik temizliğe maruz kalmış bir topluma yönelik ağır ihlalleri ortadan kaldırmak için yapılan insanî müdahale sonrası o toplumu yeniden inşa misyonu yüklenmiş olan Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Bosna ve Kosova’da SAİ çerçevesinde yürütülen **toplumla sosyal hizmet** uygulamasına dair faaliyetlerden ibaret olan “Ordu Sosyal Hizmeti” kavramını her iki sosyal hizmet uygulamalarının da ordu bünyesinde gerçekleştiriliyor olmalarından hareketle “Orduda Sosyal Hizmet” kavramının bir **alt kavramı** şeklinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Büyük bir stres yükü ile çalışan ordu personeline ve personel ailelerine yönelik travma sonrası tedavi ve psiko-sosyal rehabilitasyon ağırlıklı sosyal hizmet türü olan Orduda Sosyal Hizmet kavramı genellikle **bireylerle ve ailelerle** çalışmaya odaklıdır. Silahlı Kuvvetler’in Kosova ve Bosna’da SAİ çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler ise **toplumla sosyal hizmet** uygulamalarıdır.

“İnsanların varoluşlarını sürdürebilmek amacıyla başvurduğu en temel ihtiyaçlardan biri güvenlik ihtiyacıdır. Nitekim yaygın kabule mazhar Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisinde de bu ihtiyaç; nefes almak, uyumak ve beslenmek gibi yaşamın devam ettirilmesi açısından gerekli temel fiziksel ihtiyaçların hemen ardından önemli bir konumda yer almaktadır. (Moslow, 1943; Akt. Sakarya ve

Şahin, 2019:539-540) Güvenlik ihtiyacı, ilk çağlarda bireyin kişisel bir düşmana veya doğaya karşı mücadelesinde kendisini, ailesini ve yaşamsal kaynaklarını koruması için ilkel silahlarla sergilediği eylemlerde somutlaşırken insani gelişmeye paralel olarak günümüzde her ülkenin sahip olduğu ordu vasıtasıyla bireyler adına devlet tarafından sağlanmaktadır. İnsanlık tarihinin daima çatışma ya da savaş durumlarını içermesi, hatta bazı yorumlara göre insanlık tarihinin savaşlar tarihi olarak yorumlanabilmesi, içgüdüsel olarak hissedilen güvenlik ihtiyacına ilişkin önemli bir örnek oluştururken aynı zamanda ordu ile sosyal hizmet disiplini arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet, temel dayanakları insan hakları ve sosyal adalet olan ve insanların iyilik halini geliştirmeye yönelik profesyonel bir çaba ortaya koyan mesleki ve bilimsel bir disiplin olarak tanımlanmaktadır (<http://ifsv.org/policies/definition-of-social-work> E.T:09.08.2017; Akt. Sakarya ve Şahin, 2019). Bu çerçevede, odak noktası insan olan sosyal hizmet disiplininin çatışma ve savaş koşullarından etkilenen ordu personeline kayıtsız kalması mümkün değildir.” (Sakarya ve Şahin, 2019:539-540)

Hele ki savaşların günümüzde gittikçe karmaşık bir hal aldığı düşünüldüğünde, ordu personelinin yüzleşmek durumunda kalacağı travmaların derinliği şüphe götürmez bir şekilde ortaya çıkacaktır. Askerlik, doğası gereği zaten zorluklar içeren bir meslektir. Yirminci yüzyılda çok geniş bir coğrafyada dörder yıl süren iki cihan harbinin yaşattığı büyük felaketler ortadadır. Elbette ki bu felaketlerden askerler ve aileleri de paylarına düşenleri almışlardır. Kaldı ki savaş anatomisi ve muharebe sahası bu yüzyılda oldukça değişmiş ve bu durum orduların sorumluluk alanlarını genişletmiştir. Artık sadece klasik savaşın değil, aynı zamanda terörle mücadelenin, barışı koruma operasyonlarının ve doğal afetlere müdahalenin öznesi olan orduları yeni belirsizlikler ve riskler beklemektedir. Konvansiyonel büyüklüğün öne çıktığı, çatışmanın yeri ve zamanının tahmin edilebildiği, daha geniş cephelerde klasik strateji ve taktiklerin kullanıldığı görece daha kısa süreli savaşların yerini, bilişim teknolojileri ve modern silahların ve bu sistemleri kullanabilecek nitelikli personelin öne çıktığı, tehdidin nereden geleceğinin belirsiz olduğu daha uzun süreli düşük yoğunluklu çatışmalar almıştır. Artık Silahlı Kuvvetlerin caydırıcı güç olması ve

savaşmasının yanında terörle mücadele gibi bazı yeni görevleri de üstlenmesi gerekmektedir. Bu görevlerin kaotik ve uzun süreli olması ve tehdit algısının belirsizliği personel üzerinde stres ve baskı yaratmaktadır. Bu baskı ve stresin bir sonucu olarak askerler artık daha fazla duygusal ve psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Önlem alınmadığı takdirde bu durum bir yandan orduların muharebe yeteneğini olumsuz etkilerken, diğer yandan travma sonrası stres bozukluğu gibi rahatsızlıklar nedeniyle personelin yaşam kalitesini düşürmektedir.

6.1. ORDUDA SOSYAL HİZMETİN TARİHÇESİ

Orduda Sosyal Hizmet'in tarihçesi bir bakıma Amerikan ordusu sosyal hizmet tarihidir. Amerikalılar ordu personelinin sorunlarını çözmede sosyal hizmetin rolünü çok erken kavramış olup sorunların çözümünde Sosyal Hizmet disiplinine bir hayli güvenerek sosyal hizmet personelinin ordu içerisindeki varlığını sürekli artırmışlardır. Nitekim Amerikan Savaş Gazileri İşleri Bakanlığı (Veteran Administiry, VA), Plymouth Kolonis'inin, gazilerin bakım hizmetlerinden sorumlu tutulduğu kanuna atfen ABD ordusundaki ilk sosyal hizmet uygulamalarını 1636 yılı olarak tarihlendirmektedir.

Bunu 1881 yılında Amerikan Kızıl Haç Örgütü'nü kuran hemşire Clara Barton'un 1861-65 Amerikan İç Savaşı'nda kaybolan askerlerin aileleri ile yaptığı çalışmalar takip etmektedir. (<http://www.redcross.org/about-us/who-we-are/history/clara-borton> E.T:02.02.2020) Ardından Columbia üniversitesi sosyal hizmet kursları açmış ve 1898 Amerikan-İspanyol Savaşı sırasında kullanılmak üzere sosyal hizmet elemanları yetiştirme yoluna gitmiştir. Ancak Silahlı Kuvvetlerde profesyonel manada ilk sosyal hizmet çalışması 1. Dünya Savaşı sırasında Amerikan Ordusu içerisinde, Amerikan Kızıl Haç Örgütüne bağlı olarak çalışan sivil sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Henüz o tarihte Silahlı Kuvvetlerde istihdam edilen sosyal hizmet uzmanı bulunmazken, Kızıl Haç görevlisi sosyal hizmet uzmanlarının 1 Eylül 1918'de nevrozlu hastalar için özel bir hastane olan New York Plattsburgh Hastanesi'nde nörotik hastalıklar ve nevrozlarla ilgili projede başarılı olmaları Silahlı Kuvvetler açısından sosyal

hizmet uzmanlarının önemini artırmıştır. Silahlı Kuvvetlerde sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyacın en önemli kanıtlarından birisi olarak, 1. Dünya Savaşı'nın bitiş sürecine denk gelen 1 Nisan 1917 ile 31 Aralık 1919 arasındaki 33 aylık süreçte Amerika'da nöropsikiyatrik bozukluklarla hastaneye başvuran askerlerin sayısının 97.650 olması gösterilebilir. Bu dönemde ordudaki ihtiyaç nedeniyle klinik sosyal hizmet uzmanları özellikle "Shell Shock" denen ağır savaş travmaları konusunda eğitilmişlerdir. (Şahin ve Sakarya, 2018)

İlk psikiyatrik sosyal hizmet uzmanları askerî hastanelerin nöroloji kliniklerinde disiplinler arası klinik ekiplerin bir parçası olarak çalışmaya başlamışlardır. Ana görevleri hastalardan geçmiş yaşam deneyimlerini ve aile geçmişlerini derlemek olmuştur. Daha sonra, taburcu edilen hastaların ailelerini tedavi sonrası bakım için hazırlamaya başlamışlardır. Bu alandaki başarı hem psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarının sayısını artırmış hem de tıbbî sosyal hizmet uzmanlarının askerî hastanelerde görevlendirilmesini sağlamıştır. Savaş bittikten sonra 1919'da Kızıl Haç'ın organize ettiği 42 sivil hastanede gazilere ve askerlere hizmet veren sosyal hizmet birimleri kurulmuştur. Gazi Bürosu 1926'da kendi servislerini kurana kadar, Psikiyatrik Sosyal Hizmet Kızıl Haç tarafından yürütülmüştür. (O'Keefe, 2009)

Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yapılan etkili çalışmalara rağmen sosyal hizmet uzmanları rütbeli olarak Amerikan ordusuna ilk defa İkinci Dünya Savaşı'nda girebilmiştir. Amerikan ordusunun bir mensubu olarak 711 kadın ve erkek personelden oluşan bu ekip hastanelerde kabul ve tahliye işlemlerinde görev yapmıştır (Harris, 2000)

Şubat 1942'de profesyonel olarak sosyal hizmet eğitimi alan altı ordu personelinin New Jersey'deki Zihinsel Sağlık Danışma Merkezi'nde (Mental Hygiene Consultation Service) görevlendirilmesi ile Amerikan Ordusu'nda ilk kez rütbeli sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmiştir. Savaş sırasında bu merkezin temel amacı askerî personelin mental sağlığını iyileştirmektir. Bin dokuz yüz kırkiki yılından sosyal hizmetin Amerikan Ordusu'nda ayrı bir birim olarak kurulduğu 1945 yılına kadar Amerika'da ve deniz aşırı ülkelerde konuşlu askerî hastanelerde binin üzerinde psikiyatrik sosyal hizmet uzmanı Kızıl Haç bünyesinde çalışmıştır. (Harris, 2000)

Amerikan Psikiyatrik Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği Savaş Hizmetleri Ofisi 19 Ekim 1942’de Elizabeth H. Ross tarafından kurulmuştur ve bu ofis 1 Aralık 1945’e kadar hizmetlerini sürdürmüştür. Görevi; ihtiyaç duyulan psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarını ordu için temin etmek ve ordu psikiyatrik sosyal hizmet programını geliştirmektir. (O’Keefe, 2009)

“Pearl Harbour baskını psikiyatrik sosyal hizmet uzmanlarının değerinin Kara Kuvvetleri nezdinde anlaşılmasını daha da artırmıştır. Ancak Kara Kuvvetlerinde başlayan sosyal hizmet zamanla Hava Kuvvetleri’nde de kurulmuş ve 1952-88 arasında Hava Kuvvetleri’ndeki uzman sayısı 225’i bulmuştur. Deniz Kuvvetleri’nde sosyal hizmet uzmanları ilk defa aile hizmetlerinde kullanılmaya başlanmış ancak sayıları Vietnam Savaşı’na kadar fazla olmamıştır.” (şen, 2016:138)

Kore ve Vietnam Savaşı döneminde sosyal hizmet uzmanları savaş bölgelerinde görevlerini birçok alanda başarı ile sürdürmüşlerdir. Bu dönemde uzmanlar ruh sağlığını koruma merkezlerinde, toplum merkezlerinde ve askerİ cezaevleri gibi ordudaki farklı kurumlarda istihdam edilmişlerdir. (Daley, 2000)

Amerikan ordusunun Vietnam tecrübesi ağır olmuştur. Ordu personeli savaş sonrası, adına Vietnam Sendromu denilen çeşitli psikolojik travmalar yaşamıştır. Vietnam’da esir düşen veya kayıp olarak bildirilen askerlerin evlerine döndüklerinde yaşadıkları travmaları atlatabilmeleri için hem askerlere hem de ailelerine ciddi sosyal hizmet müdahaleleri gerçekleştirilmiştir. Bu başarılı müdahaleler sayesinde Deniz Kuvvetleri’nde sosyal hizmet uzmanlarının ve aile destek programlarının etkinliği ve sayıları artmıştır.

Vietnam Savaşı aynı zamanda orduda alkol ve madde bağımlılığının en üst seviyelere çıktığı dönemdir. Ordunun muharebe gücünü zayıflatan bu bağımlılık ile sosyal çalışmacılar gözetiminde yürütölen tedavi programları ile mücadele edilmiştir. Bu programlar, öncelikle bu bağımlılığın askerler ve ailelerinde daha başlamadan önlenmesine yöneliktir. Bu kapsamda sosyal çalışmacılar 3-6-12 aylık tedavi ve izleme sonucu personelin orduda kalmasına veya ihraç edilmesine yol açacak raporlar hazırlamışlardır. (Newsome, 2000)

“Amerika’nın Vietnam’dan sonra girdiği Afganistan ve Irak hatta bugün Suriye cepheleri de sosyal hizmet uzmanlarının müdahale alanları olmuştur.

Afganistan ve Irak Savaşları'nda öncelikli sorunlar cinsel taciz ve intihar vakalarıdır. Kadın askerlerin yüzde 20 ile 40 arasında bir oranı erkek askerlerin yüzde 1'i, cinsel taciz veya saldırı mağduru olmuşlardır. Sosyal hizmet uzmanları hem mağdurların cinsel saldırı sonrası yaşadıkları travma tedavisinde hem de onların haklarının korunması aşamasında görev yapmaktadırlar. Gazi Kriz hattını arayan askerî personelden 46.000 askerî uzmanlarla konuşması sonucu intihar etmekten vazgeçtikleri bildirilmiştir. (Department of Veterans Affairs 2011; Akt. Şen, 2016:139)

Sosyal hizmetin olumlu etkisi görülünce Amerikan Deniz Kuvvetleri 1971'de Madde Bağımlılığı Merkezini, 1976'da Aile Destek Programını ve 1978'de Aile Hizmet Merkezini kurmuştur. Sosyal Hizmet uzmanları 1980'e kadar Deniz Kuvvetleri bünyesinde; askerî hastanelerde, madde ve alkol bağımlılığı tedavi merkezlerinde, aile destek programlarında ve diğer merkezlerde çalıştırılmışlardır. Soğuk Savaş sonrası özellikle Körfez Savaşı esnasında arka arkaya açılan ve büyük bütçeler aktarılan sosyal hizmet programları ise özellikle asker aileleri, gaziler ve operasyon bölgesindeki askerler ile ilgilidir. Aile destek programları içerisinde aile danışmanlığı, kadına şiddet ve çocuk ihmal ve istismarına yönelik programlar öne çıkmaktadır. (Nelson, 2000)

Günümüzde Amerikan Ordusunda (Kara, Deniz, Hava) ortalama 600 muvazzaf/sivil sosyal çalışmacıya; sosyal hizmet bölümlerinden mezun olma, en az iki yıl iş deneyimi ve yüksek lisans zorunluluğu getirilmiştir. (Department of Veterans Affairs 2010) Ancak Gaziler Bürosunun işe aldığı tam ve yarı zamanlı 13.000 sosyal hizmet uzmanının sosyal hizmet bölümlerinden mezun olması ve askerî sosyal hizmet konusunda Gaziler Bürosu ile üniversitelerin ortak kurslarında eğitim alması yeterli görülmüştür. Ordunun günden güne değişen ihtiyaçlarını karşılamak için askerî sosyal hizmet uzmanına artan bir ihtiyaç söz konusudur. Sosyal hizmet bu ihtiyacı bilgi, beceri ve etkinliğini geliştirerek karşılamaya çalışmaktadır. Bugün Amerikan ordusunda sosyal hizmet uzmanları davranış sağlığı merkezlerinde, muharebe sahası stres kontrol müfrezelerinde, yaralı ve psikolojik travmalı asker toplama ile tahliye ve geri gönderme noktalarında çalışmaktadırlar. (<http://www.goarmy.com> E.T:02.02.2020)

6.2. ORDUDA SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI

Sosyal hizmet profesyonel manada, orduda İkinci Dünya Savaşı sırasında psikiyatrik sosyal hizmet ve tıbbî sosyal hizmet olarak başlamışsa da zamanla değişen tehdit algısının ordular üzerindeki baskısı ve baskının doğurduğu sosyal hizmet ihtiyacı zamanla değişmiştir.

“Sosyal hizmet uzmanlarının yegâne hizmet alanı askerî hastanelerdeki tıbbî ve psikiyatrik müdahale değildir. Uzmanlar bu müdahalede başarısız olunmuş askerlerin, askerî hapishanelerdeki ıslah çalışmalarında da önemli roller oynamıştır. Askeri hapishaneler de tıpkı sivillerdeki gibi özel müdahale yöntemleri içeren, zor bir alandır. Amerikan Ordusunda 1957 Eylül ayında AR 210-181 kodlu Askerî Cezaevi İzleme Programı (Army Stockade Screening Program) ile uyumsuz askerlerin teşhisi sağlanarak sistem içinde işlevli hâle gelmeleri amaçlanmış ve aslında Gibbs (1961)’e göre bu program ile askerî cezaevleri uyumsuz askerleri izole etmek ve ücretsiz işgücü sağlamak yerine bir rehabilitasyon merkezi haline gelmiştir.” (Şahin ve Sakarya, 2018:86)

Sosyal hizmet uzmanlarının gaziler ile gerçekleştirdiği uygulamalar da “orduda sosyal hizmet”in önemli bir parçasıdır. Gazilerin birbirinden oldukça farklı, özel deneyimler yaşadıkları dikkate alınırsa tıbbî, psikolojik, sosyal ve ruhsal açıdan etkili bir sosyal hizmet ihtiyacının varlığı açıktır. Bu bağlamda, Amerikan Savaş Gazileri İşleri Bakanlığı (U.S. Department of Veterans Affairs) 1926 yılında Gaziler Bürosunda ilk sosyal hizmet uzmanlarının yoğun olarak çalıştığı bir program başlatılmıştır. (NASW, 2012)

Sosyal Hizmet Uzmanlarının gazilerle gerçekleştirdiği uygulamanın temel hedefi, savaş koşullarında özel deneyimler yaşamış olan askerlerin tıbbî, psikolojik, sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak ve savaş sonrası ortaya çıkabilecek post travmatik stres bozukluğu, madde bağımlılığı, şiddet ve intihar eğilimi gibi sosyal işlev bozukluklarını ortadan kaldırmaktır. Odak noktası gazilerin sivil hayata adaptasyonunu sağlamaktır. Özellikle terörle mücadelede gazi olmuş askerlere yönelik sosyal hizmet uygulaması ön plana çıkmaktadır.

Orduda görev yapan askerî sosyal hizmet uzmanlarının görev ve sorumlulukları doğrudan hizmet sağlamanın yanı sıra, çeşitli askerî ortamlarda

klirik danışmanlık, krize müdahale, afet yardımı, kritik olay değeriendirme, eğitim, öğretim, denetim, nezaret, araştırma idaresi ve politika geliştirilmesini kapsar. Askerî personelin göreve hazırlık derecesini yükseltmek ve mental sağlığını aileleri ile birlikte güçlendirmek, danışanlarının sorunlarıyla ilgilenmek ve onlara nezaret etmek, önleyici ve koruyucu programlar oluşturup uygulamak, her rütbedeki askere yönelik sağlığı koruma programları hazırlamak, askerî hastanelerde tıbbî sosyal hizmet uygulamaları yapmak gibi faaliyetler de bu kapsamda değerlendirilir. Ordu sosyal hizmet uzmanı tam ve zamanında problem analizi yapabilmeli, baskı altında çalışabilmeli, önemli ve hayati olana odaklanıp kritik pozisyonlar alabilmeli ve bunları muharebe sahasına yansıtabilmelidir. (<http://www.goarmy.com> E.T:05.02.2020)

Amerika’da 1965 yılında Yarbay Marie Baird ve sosyal hizmet danışmanı Yarbay William Rooney tarafından geliştirilen “Ordu Toplum Hizmeti Merkezi” sosyal hizmet disiplininin, orduda, sağlık hizmetleri dışında uygulandığı ilk örnektir. Askerî personel genellikle parçalanmış ve kronik finansal zorluklar içerisindeki fakir ailelerden geldikleri için çoğunlukla problemleri de ailevidir. Bu durum “Ordu Toplum Hizmet Merkezlerinin esin kaynağı olmuştur. Amerikan ordusunun sosyodemografik yapısı, İkinci Dünya Savaşı sonrası hızlı bir şekilde değişmiştir. (Green Card uygulamalarıyla Amerikan ordusu artık bir göçmen ordusu gibidir). Amerikan ordusunda evlilik 1940’ lı yıllara kadar izne tabi tutulmuştur. Bu dönemde Amerikan ordusunda 67.000 asker ailesi varken, izin zorunluluğunun kalkması ile 1965’te orduda 450.000 asker ailesi ve toplamda 1.300.000 bağımlı nüfus söz konusu olmuştur. Kasım 1966 itibariyle dünya çapında 90 tane Ordu Toplum Hizmet Merkezi açılmış ve bu merkezlerden 132.000’den fazla personel istifade etmiştir. Bu merkezler sosyal hizmetin bütüncül yaklaşımını ve sistem teorisini etkin olarak uygulamıştır. Bu merkezler aynı zamanda sosyal hizmet uzmanlarının askerî alanda ortaya koyduğu en iyi politika geliştirici hamle varsayılmaktadır. (Harris, 2000)

“Askerî sosyal hizmet uzmanlarının asker aileleri ve askerî personelin aile yaşantısına da olumlu katkıları olduğu ve bu konuda önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Brigs ve Atkinson (2006), askerlerle yaptıkları bir çalışmada personelin azımsanmayacak kadar bir miktarının düzenli olarak alkol ve

uyuşturucu kullandıklarını, problemlerini çözmek için eşleri ile konuşmak istemediklerini ve bu problemlerin çocuklar üzerinde farklı semptomlarla ortaya çıkan yeni sorunlar yarattığını; askerlerin kendilerini endişe içinde bekleyen eş ve çocuklarının sorunlarına ve duygusal ihtiyaçlarına yabancılaştığını hatta bir süre sonra umursamadığını tespit etmiştir. Bu çocuklar derslerde konsantrasyon eksiklikleri, dikkat dağınıklığı, sürekli öfkesini kontrol etme çabası, ebeveyne karşı meydan okuma veya onların tüm talimatlarına harfiyen itaat gibi sağlıklı davranışlar göstermektedir. Brigs ve Atkinson'ın bu çalışmasının sonucunda; bu çocukların, ebeveynlerinin kendileriyle ilgilenmesine ve duygusal ihtiyaçlarının sürekli ve tutarlı bir şekilde doyurulmasına ihtiyaçları olduğu anlaşılmıştır. Ancak asker ebeveynler bu eksikliğin ordunun yalıtılmış aile hayatından dolayı olduğunu kabul etmek istememişlerdir. Görev sırasında maruz kaldığı stres ve bazen yaşadığı travmalar iyileştirilmeden eve dönen askerler bunları bazen eş ve çocuklarına duygusal ve fiziksel şiddet olarak yansıtmaktadırlar. Asker eşlerinden kadın sığınma evlerine sığınanların olduğu bilinmektedir. Atherton (2009), ordu içinde kabul gören sert erkeksi ve disiplinli davranışların ev hayatında da devam ederek bazen, masküler davranışların aile için psikolojik baskı oluşturabildiğini, ayrıca bu durumun emeklilik sonrası sivil yaşama uyum sağlamakta da sorun yarattığını belirtmektedir.” (Şen, 2016:142)

6.3. ORDUDA SOSYAL HİZMETİN ROLÜ VE İŞLEVİ

“Silahlı Kuvvetlerde sosyal hizmet, Sosyal Hizmet Eğitim Konseyi tarafından doğrudan uygulamayı içeren aynı zamanda politika üretme ve idarî faaliyetler ile askerlere, gazilere, ailelerine ve topluluklarına yönelik koruyucu-önleyici, tedavi edici ve rehabilite edici servisler geliştirilmesini savunarak hizmetten yararlanacak bireylerin yaşam kalitelerini arttırmayı amaçlayan bir disiplin olarak ifade edilmiştir. (CSWE, 2010) Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (IFSW)'nin 2014 yılı sosyal hizmetin tanımında insanların güçlendirilmesini teşvik eden uygulamaya dayalı meslekî ve akademik disiplin ifadesine yer verilmektedir. Sheafor ve Horejsi (2014)'ye göre, sosyal hizmeti diğer yardım odaklı mesleklerden ayıran çevresi içinde birey bakışıdır (Duyan, 2012). Bu bağlamda Silahlı Kuvvetlerde sosyal hizmet uygulaması yalnızca

askerlere yönelik bireysel çalışmayı değil, asker aileleri ve toplumla da çalışarak bireyin yakın ve uzak çevresi ile çalışmayı da içermektedir. Olson (2018)'a göre, askerî organizasyondan en çok asker birey etkilense de aileleri, çevreleri ve yaşadıkları toplum da etkilenmektedir. Sosyal hizmet uygulamasının çevresi içinde birey odağı ile askerî organizasyonlardan dolayı olarak etkilenen bireyler ve toplumla çalışma da kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda mikro, mezzo ve makro boyutlarda silahlı kuvvetlerdeki sosyal hizmet uygulamasının işlevlerini tarihî gelişimle paralel olarak ele almak gereklidir.” (Şahin ve Sakarya, 2018:88)

Birinci Dünya Savaşı'nın ağır travmatik sonuçlarına bağlı olarak Amerikan Ordusunda istihdam edilen sosyal hizmet uzmanları ağırlıklı olarak psikiyatrik odaklı çalışmışlardır. Genellikle savaş stresi (combat stress), travma sonrası stres bozuklukları (Post-traumatic stress disorder), depresyon (depressive disorder) ve madde bağımlılığı (substance dependence) gibi sosyal işlev bozukluklarının tedavisiyle ilgilenmişlerdir. Ancak savaş bitince psikiyatrik ilginin yerini terhis olan askerlerin sivil hayata adaptasyonuna yönelik çalışmalar almıştır. Zamanla değişen ihtiyaçlara paralel olarak ordu sosyal hizmet uzmanlarının görev ve sorumlulukları da artmıştır.(Harris, 2000)

“Silahlı Kuvvetlerde psikiyatrik odaklı olarak başarı ile gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalesinin değeri ve önemi anlaşılmış ve buna bağlı olarak daha sonra tıbbî alanda da sosyal hizmet uzmanı görevlendirilmiştir. Bu bağlamda Silahlı Kuvvetlerde görev yapan sosyal hizmet uzmanları hasta ve çevresi ile teşhis, tedavi öncesi, tedavi aşaması ve tedavi sonrasında uygulamalar gerçekleştirmekte ve bu sırada meslekî rol ve işlevlerden de faydalanmaktadır. Örneğin; teşhis sonrası bireyin hastalık hakkında bilgi düzeyini geliştirmek ve tedavi süreci hakkında bilinçlenmesini sağlamak için danışmanlık rolü ya da hastanın tüm tıbbî süreçte karşılaşılabileceği zorluklara karşı savunuculuk rolü ile hastanın haklarını savunmak gibi. Tüm süreçte temel amaç hastanın iyilik halini geliştirmektir ve bunun yanında da askerî organizasyonun kendisinden beklentisi olan hastanın askerî organizasyonlarla yeniden uyumunu sağlamaktır.” (Şahin ve Sakarya, 2018:88-89)

“Silahlı Kuvvetlerde sosyal hizmetin uygulama gruplarından birisi, belki de en önemlisi, gazilerdir. Savaş nedeniyle özel deneyimler yaşayan ve fizikî ya

da psikolojik rahatsızlıkları, sosyal veya tinsel farklı ihtiyaçları bulunan bu bireyler artık doğrudan askerlik mesleğini ifa etmeseler de genellikle askerî organizasyonların içerisinde yer almaya devam etmekte ve neredeyse her ülkede içerisinde yaşadığı toplum tarafından saygı görmektedir. Gazilerle çalışmada sosyal hizmetin ana amacı savaş gibi olağanüstü bir koşuldaki birinci derecede etkilenecek çeşitli zararlar gören bireylerin tıbbî, psikolojik, sosyal ve tinsel ihtiyaçlarını karşılayarak güçlenmelerine yardımcı olmak ve ailesine, çevresine ve topluma entegrasyonunu sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda özel olarak ifade etmek gerekirse sosyal hizmet uzmanının; gazilere sivil yaşantı ile ilgili danışmanlık yapmak, haklarının savunuculuğunu yapmak, bireyin var olan ihtiyaçlarını karşılayabileceği kurumlarla bağlantısını sağlamak ve politika yapma süreçlerine katılarak gazilerin hak ve ihtiyaçlarına yönelik iyileştirmeler gerçekleştirilmesini sağlamak gibi çeşitli rol ve işlevleri vardır. Gazilerle çalışma, Silahlı Kuvvetlerde sosyal hizmetin en geniş ve belki de en önemli uygulama alanlarından birisidir. Özellikle Türkiye gibi toplumsal aidiyeti yüksek toplum yapısı içerisinde gazilerin yeri ve önemi artmakta ve bu nedenle de daha etkin sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyulmaktadır.” (Şahin ve Sakarya, 2018:89)

Orduda Sosyal Hizmet uygulamasının bir diğer süjesi asker aileleridir. Askerler istemeseler dahi kendi stres yüklerini diğer meslek elemanlarına oranla çok daha yoğun bir şekilde kendi aile ortamlarına taşımaktadırlar. Ayrıca askerlerin görevleri esnasında üstlendikleri hayati riskler aile bireylerini de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ordu sosyal hizmet uzmanları bu ailelerin çeşitli psikososyal ihtiyaçlarına duyarsız kalmayarak sorunlarla başa çıkma stratejileri geliştirmede danışmanlık yapmak, sorunların çözümüne yönelik kaynak bulmak veya bağlantılar kurmak ve personelin genel refah seviyesinin ve sosyal haklarının iyileştirilmesine çalışmak şeklinde özetlenebilecek roller üstlenmişlerdir.

6.4. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NDE SOSYAL HİZMET

“Türkiye’de 1970’lerden itibaren orduda sivil meslek elemanı olarak istihdam edilen sosyal hizmet uzmanları, askerî hastanelerde (GATA vb.) özellikle psikiyatri kliniklerinde tedavi ekibinin bir parçası olarak çalışmaya başlamış, 1990’larda Deniz Kuvvetleri’nde askerî personelin ailelerine hizmet

veren sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmiştir. Muvazzaf subay sosyal hizmet uzmanı alımı 1997’lerden sonra başlamıştır. Türkiye’de orduda sosyal hizmet hususunda yaşanan gecikmenin önemli nedenlerinden biri, ilk sosyal hizmet okulunun Sosyal Hizmetler Akademisi adı ile ancak 1961’de açılabilmiş olmasıdır.” (Aktaş, 2002:99)

Türk Silahlı Kuvvetleri’nde sosyal hizmet uzmanları diğer uzmanlarla birlikte aşağıdaki birimlerde çalıştırılmaktadır:

- GATA Sosyal Hizmet Programları
- TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkez Başkanlığı
- Rehberlik ve Danışma Merkezleri (RDM)
- TELE-NET Telefonla Danışma Hattı
- ALO Mehmetçik Hattı

“Türk Silahlı Kuvvetlerinde koruyucu ruh sağlığı hizmetleri, Rehberlik ve Danışma Merkezleri (RDM) aracılığıyla yürütülmektedir. TSK bünyesinde 391 adet Rehberlik ve Danışma Merkezi (RDM) bulunmakta, bu merkezlerde 30’u subay, 431’i yedek subay ve 106’sı sivil memur olmak üzere 567 psikolog/psikolojik danışman; 140’ı RDM astsubayı (sosyal hizmet eğitimleri olmayıp idari işlerde görev yapmakta) olmak üzere toplam 707 personel çalışmaktadır. Zorunlu askerlik hizmetine tabi gençler, askerlik şubelerinde son yoklamalarında yapılan muayenelerinden itibaren, takibe alınmaktadır. Personelin acemi birliklerine katılmalarının ardından sıralı birlik komutanlarınca yapılan görüşmeler sonucunda belirlenen sorunlu personele gerekli işlemler her aşamada ve askerlik hizmeti süresince devam etmektedir. GATA bünyesindeki psikiyatr, psikolog ve sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülmekte olan “TELE-NET Telefonla Danışma Hattı” ve RDM personeli gözetiminde faaliyet gösteren “ALO Mehmetçik Hattı” aracılığı ile 7 gün 24 saat hizmet verilmektedir. Personelin birliğe katılımının ardından birlik komutanlarınca ailelerle mektup ve telefonla iletişim kurularak, askerlik hizmeti boyunca çocukları hakkında bilgi alabilmeleri amacıyla irtibat numaraları verilmektedir. Ayrıca vatanî hizmetlerini yapmakta olan evlatlarının ödül, ceza, hastalık vb. durumları hakkında bilgi alabilmeleri veya evlatları hakkında komutanlarına ve RDM uzmanlarına bilgi verebilmeleri

maksadıyla 7 gün 24 saat çalışan “Aile İletişim Merkezleri” kurulmuştur.”
(<http://www.tsk.tr> E.T:08.02.2020)

Türk Silahlı Kuvvetlerindeki en etkili sosyal hizmet uygulaması gazilerle yürütülmektedir. Zira Türkiye’de orduda sosyal hizmet psikiyatrik temellidir ve diğer alanlarda henüz yeterli düzeyde kurumlaşmamıştır. TSK’nın 2016 yılına kadar bizzat kendisinin işlettiği TSK Rehabilitasyon Merkezi bu konunun en tipik örneğidir.

TSK Rehabilitasyon Merkezi vatan savunması ve milletimizin bölünmez bütünlüğü için görevi başında sakatlanarak uzuv kaybı yaşamış gazilerin fiziksel, psikolojik ve sosyal rehabilitasyonlarının modern şartlarda yapılması ve engelli durumuna düşenlerin yaşam boyu özbakım ve fizik tedavi ihtiyaçlarının karşılanması maksadıyla kurulmuştur. Merkez Ankara Gazeteciler Cemiyeti ve TRT’nin 1995’te organize ettiği “Haydi Türkiye Mehmetçikle Elele” kampanyasında toplanan bağışlarla TSK ELELE Vakfının koordinatörlüğünde inşa edilmiştir. Merkez 31.07.2016 tarihli KHK ile Sağlık Bakanlığına devredilmiş ve ismi Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim Araştırma Hastanesi olarak değiştirilmiştir. Hastane bünyesinde:

- 16 Poliklinik,
- 200 Yatak,
- Tanı ve Tedavi Üniteleri,
- İş Uğraşı, Meslekî ve Sportif Rehabilitasyon Bölümleri,
- Kapalı/Açık Spor Alanları,
- 50 Yataklı Bakımevi,
- 50 Yataklı Misafirhane,
- Gazi Uyum Evi ve 19 Eylül Spor Tesisleri bulunmaktadır.

Gazi Uyum Evi, gazilerin, doğayla baş başa kalarak tedavilerini desteklemek, terapilerine ve rehabilitasyon süreçlerine katkı sağlamak için 2004’te hizmete girmiştir. Gazilerimizin sosyal hayata bağlanmaları ve fizikî gelişimlerine katkı sağlaması amacıyla ampute futbol, okçuluk ve atıcılık takımları kurulmuş ve hem bu takımların hem de genel olarak tüm gazilerin istifadesine yönelik 19 Eylül Spor Tesisleri kurulmuştur.
(<http://www.gazilerftr.saglik.gov.tr> E.T:20.02.2020)

“Gazilerle ilgili olarak TSK dışında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen çalışmalar söz konusudur. Bu çalışmalar daha çok ekonomik temelli olsalar da sosyal hizmet alanına katkıları yadsınamaz. Bu çalışmalar kapsamında 2011’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.” Başkanlığın görevi; şehitlerin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınları ile gazilerin her türlü mağduriyet ve mahrumiyetten korunması amacıyla ulusal politikaların belirlenmesi suretiyle şehit yakınları ve gazilere sunulan sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerinin yürütülmesini koordine etmektir. Bu faaliyetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından yürütülmekte olup şehit yakınları ve gaziler ile ilgili meslekî uygulamalar bu merkezlerin Şehit Yakınları ve Gaziler Biriminde görev yapan meslek elemanları (psikolog, sosyolog, sosyal hizmet uzmanı vb.) tarafından gerçekleştirilmektedir.” ([http://\(www.sehityakinlari.aile.gov.tr](http://www.sehityakinlari.aile.gov.tr) E.T:20.02.2020)

“Şehit yakınları ve gaziler ile ilgili çalışmalar yürüten diğer bir kurum ise TSK Mehmetçik Vakfıdır. “Vakıf, ülkemizin ve milletimizin güvenliği için canlarını hiçe sayarak görev yapan erbaş ve erlerimizden şehit olan veya herhangi bir nedenle hayatını kaybedenlerin bakmakla yükümlü oldukları yakınları ile gazi ve engelli Mehmetçiklere sosyal ve ekonomik destek sağlamak amacıyla 17 Mayıs 1982 tarihinde kurulmuştur. Temel görevleri: Türk Silahlı Kuvvetlerinde yaptığı vatan hizmeti esnasında; şehit olan veya herhangi bir nedenle hayatını kaybeden Mehmetçiklere, belirlenen esaslara göre ölüm ve malûliyet yardımı yapmak, gazi ve engelli Mehmetçiklerin kendilerine sürekli bakım yardımında bulunmak, söz konusu Mehmetçiklerin çocuklarına bakım ve öğrenim desteği sağlamak, yardım planına dâhil Mehmetçik ve aileleri ile bağışçılara yönelik sosyal destek programları uygulamak şeklinde sayılabilir. Ayrıca Türkiye Harp Malûlü Gaziler, Şehit, Dul ve Yetimleri Derneği, Şehit Aileleri Federasyonu dâhil olmak üzere yüzden fazla dernek ve sivil toplum kuruluşunun şehit yakınları ve gazilerin haklarını korumak, ilgililere duyurmak, dayanışmak ve acılara ortak olup tecrübeleri paylaşmak amacıyla interneti de kullanarak bazı sosyal hizmet uygulamalarını yaptıkları görülmektedir.” (Şen, 2016:145)

TSK, doğal afetlerde öncelikle güvenlik hizmeti görerek asayiş sağlamaktadır. Ayrıca Özel Kuvvetler Komutanlığı bünyesindeki Muharebe Arama-Kurtarma (MAK) birlikleri ile özellikle depremlerde kritik olan arama-kurtarma faaliyetleri icra etmektedir. Ayrıca İnsanî Yardım Tugayı eliyle yardımların afetzedelere ulaştırılması ve afet bölgesinin lojistik altyapısının kurulması sorumluluğunu da almaktadır. Bu noktada ordudaki sosyal hizmet uzmanlarının afetzedelere psikolojik destek temelli grup ve güçlendirme çalışmaları yapmaları da ileride değerlendirilmelidir.

TSK, Suriye örneğinde olduğu gibi sınır ötesinde yaşanan çatışmalardan veya Afganistan, İran vb. Ortadoğu ülkelerindeki dikta rejimlerinden ya da ekonomik yoksunluktan kaçan mülteciler sorunuyla da karşı karşıyadır. Sınırdaki veya sınırı geçtikten sonra jandarma bölgesinde yakalanan mültecilerle ilk olarak askerî personel muhatap olmaktadır. Bu durumun güvenlik boyutu bir yana, TSK insanî bir sorumluluk olarak, mültecilere yönelik sosyal hizmet müdahalelerini gündemine almalıdır.

Orduda/Askerî Sosyal Hizmet henüz TSK’da hak ettiği yere gelmemiştir. Halbuki TSK, 21. yüzyılda geçerli neredeyse tüm modern zaman muharebe şartlarını yaşamaktadır. Ülkenin güneydoğusunda düşük yoğunluklu çatışmalar 38 yıldır devam etmekte ve neredeyse tüm personeli bu tecrübeden geçmektedir. Hatta personelin çoğunluğu bu tecrübe periyodunu 2, 3, bazen 4 kez yaşamaktadır. Bu durumdan asker aileleri de etkilenmektedir. Görev nedeniyle uzun süren ayrılıklar, kötü haber geleceği kaygısı, personeldeki stres bozukluğu ve öfke kontrolü problemleri evlilik ilişkisine ve çocukların okul başarılarına olumsuz yansımaktadır. Tüm bunlara rağmen sosyal hizmetin TSK’da istenen yerde olmaması, sosyal hizmet eğitimi ile kazanılan hümanist dünya görüşünün ordunun felsefesi ve disiplin anlayışı ile uyuşmadığı varsayımına bağlanabilir.

Dünyada modern ordular, genel olarak küçülmeye giderken bir taraftan da sosyal hizmet uzmanlarının kadro ve sayıları ile sosyal hizmet projelerinin bütçelerini artırmaktadır. Bu duruma paralel olarak TSK sosyal hizmet uzmanı kadroları da profesyonel bir bakış açısıyla artırılmalıdır. Zira TSK’nin artık muharebeye biyopsikososyal yönden hazır birliklere her zamankinden daha fazla ihtiyacı vardır. Bu nedenle TSK, askerî/orduda sosyal hizmet sistemini

güçlendirmeli, bilgi, yetenek ve değer sistemleri gelişmiş sosyal hizmet uzmanları yetiştirmeli ve gerek muharebe sahasından etkilenmiş askerî personel ve ailelerinin gerekse muharebeye hazırlanan personel ve ailelerinin sorunlarını en aza indirip yaşam kalitelerini artırmalıdır. Bu nedenle Kara/Hava/Deniz Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlıkları askeri sosyal hizmet kadrolarına, üniversitelerin YÖK onaylı ve örgün sosyal hizmet programlarından mezun, mümkünse bu üniversitelerde “Orduda Sosyal Hizmet” dersini almış, deneyimli ve tercihen yüksek lisans eğitimini tamamlamış yeterli sayıda sosyal hizmet uzmanı alınmalıdır. (Şen, 2016)

Görüldüğü üzere orduda sosyal hizmet öncelikle askerlerin çatışmalar sırasında ve sonrasında yaşadıkları post-travmatik stres bozuklukları neticesinde askerî hastanelerin psikiyatri polikliniklerindeki ihtiyaçtan doğmuş ve uzun bir süre psikiyatrik sosyal hizmet ve tıbbî sosyal hizmet uygulamalarından ibaret kalmıştır. Vietnam Sendromu ile birlikte, askerlerin yanında ailelerinin de sosyal hizmete ihtiyaç duyduğu anlaşıncı bu alana Aile Destek Birimleri entegre edilmiştir. Günümüz savaşlarının daha hibrid bir hale geldiği gerçeği bir yana, savaş dışında karşı karşıya kalınan terörle mücadele, düşük yoğunluklu çatışmalar, sınır dışı harekâtlar, uluslararası taahhütlerimizden doğan **Barışı Koruma Operasyonları**, orduları sivil alanla ilgili daha fazla insiyatif almaya zorlamaktadır. Bu yeni sivil operasyon alanlarında askerler sivillerle daha sık karşı karşıya gelmektedir. Hem sıcak çatışmanın söz konusu olduğu ülkelerdeki siviller ve mülteciler hem de çatışmanın soğuduğu ancak barışın kurumsallaşması ve istikrar için demokratik kurumların ve hukukun inşa edilmeye çalışıldığı **Barışı Koruma Operasyonlarının gerçekleştirildiği ülkelerdeki yerel halk**, sosyal hizmet uygulamalarına giderek daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Siviller için ihtiyaç olan bu durum; askerler için hem zorunluluk hem de kısa vadede külfet ancak uzun vadede uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yapacağı katkı sayesinde işlerini kolaylaştıracak bir araçtır.

YEDİNCİ BÖLÜM

TSK’NIN KOSOVA ve BOSNA’DA YÜRÜTTÜĞÜ SAI/ SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ

Türk Silahlı Kuvvetleri, öncelikle Bosna-Hersek’te güvenli bölgelerin kurulması ve korunması için, BM Güvenlik Konseyi’nin 23 Şubat 1992 tarih ve 743 sayılı kararı ile oluşturulan askerî güce (UNPROFOR), 4 Ağustos 1993’ te alay seviyesinde bir mekanize birlik görevlendirmiştir. Dayton Antlaşması’nı uygulama görevinin NATO’ya verilmesiyle birlikte önce Uygulama Kuvveti (IFOR) ve ardından İstikrar Kuvveti (SFOR) kurularak bölgede Barışı Destekleme Harekâtı yürütülmüştür. Türkiye, UNPROFOR’da görev yapmakta olan alayı takviye edip tugay seviyesine çıkararak 20 Aralık 1995’te IFOR’da görevlendirmiştir. IFOR harekâtının 20 Aralık 1996 tarihinde tamamlanmasının ve SFOR harekâtının başlamasının ardından bu Tugay, İstikrar Gücü (SFOR)’da görevlendirilmiştir. Zamanla bölgede görülen iyileşmeler doğrultusunda SFOR’da kuvvet indirimine gidilmiş ve buna paralel olarak Türkiye de tugay seviyesindeki Birliğini kademeli olarak tabur seviyesine kadar düşürmüştür. İstikrar Gücü(SFOR) görevini, 02 Aralık 2004 tarihinde Avrupa Birliği’nce kurulan Avrupa Birliği Gücü (EUFOR)’un halen yürütmeye devam ettiği Althea harekâtına devretmiştir. Türkiye bugün Althea harekâtını personel sayısı bakımından(bir manevra bölüğü ve beş irtibat – izleme timi ile toplam 183 personel) en çok destekleyen ikinci ülkedir. Türk Birliği, Saraybosna’da konuşludur. (www.tsk.tr. E.T. 13.09.2020)

BM Güvenlik Konseyi’nin 12 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı kararı ile NATO öncülüğünde Kosova’da güvenliğin sağlanması amacıyla Kosova Gücü (KFOR) kurulmuştur. Türkiye söz konusu kararın yayımlanmasından hemen sonra tabur görev kuvveti seviyesindeki bir birliği(KTTGK) Kosova’ ya ivedilikle göndermiştir. Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti(KTTGK), bugün artık Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı (KTTHB)’na dönüşmüş durumdadır. TSK’nın Kosova’ya desteği ilk günden itibaren sürekli artmıştır. KTTHB personeli, diğer orduların personeli ile her alanda iş birliği içinde çalışarak üstlendiği görevleri

başarı ile yürütmüştür. KFOR, 28 (20 NATO ve 8 Barış için Ortaklık (PfP) üyesi) ülkenin ortalama 4000 civarı personelinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan iki adet çok uluslu muharebe grubu halinde faaliyetlerini yürütmektedir. Prizren’de konuşlanan Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı, bir motorlu piyade bölüğü, altı adet irtibat ve izleme timi ve destek unsurlarında görevli 368 personeliyle Kosova genelinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Türkiye, aynı zamanda Priştine’deki KFOR karargâhında işgal ettiği kadrolarla harekâtın genel sevk ve idaresine katılmaktadır. Bugün, Türkiye harekâtı destekleyen ülkeler arasında personel sayısı bakımından beşinci sıradadır. (www.tsk.tr. E.T. 13.09.2020)

Gerek Bosna’da gerekse de Kosova’da insanî müdahalenin ardından yeniden inşa aşamasında NATO’ya verilen barış, güven ve istikrar ortamının kalıcı hale getirilmesi ve demokratik kurumların oluşturulması görevi kapsamında görev yapmakta olan TSK birlikleri, çok uluslu bir görev kuvvetinin parçasıdır. Her biri farklı bir NATO üyesi (ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya) ülke tarafından emir-komuta edilen çok uluslu tugaylara Bosna ve Kosova’da farklı sorumluluk sahaları verilmiştir. TSK, sorumluluk sahasında barışın inşası için üzerine düşeni yaparken, bu konuda en önemli görevi SAİ (Sivil-Asker İş birliği) timleri üstlenmişlerdir. Asıl görevi NATO komutanı ile misyonu destekleyen sivil çevre (STK’lar, yerel nüfus, yerel kurumlar, ajanslar vs.) arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak olan SAİ timleri, Kosova ve Bosna’daki TSK varlığının insanî müdahalenin başından beri (90’lı yıllar) yapageldiği sosyal hizmet içerikli birçok proje ve faaliyetin planlama ve uygulamasında önemli bir sorumluluğu yerine getirmektedirler. Çalışmanın bu bölümü TSK’ nın sosyal hizmet temelli SAİ faaliyetlerine ayrılmıştır.

7.1. KOSOVA ve BOSNA’DA YÜRÜTÜLEN SAİ/SOSYAL HİZMET FAALİYETLERİ

Bu faaliyetler:

- Sağlık alanında yürütülen faaliyetler,
- Eğitim alanında yürütülen faaliyetler,
- Sosyal ve kültürel alanda yürütülen faaliyetler,
- Gençlik ve spor alanında icra yürütülen faaliyetler,
- Doğrudan sosyal yardımlar şeklinde tasnif edilebilir.

7.1.1. Sağlık Alanında Yürütülen Faaliyetler

Bu alanda yapılan faaliyetler arasında çoğunlukla sağlık taramaları ve muayeneler ile ilaç dağıtımlarına tanık olmaktadır. Bu faaliyetler, Saraybosna ve Prizren’de konuşlu birlik personeline de sağlık hizmeti sunan askerî doktorlarca yürütülmektedir. Haftanın belirli günlerinde özellikle sorumluluk sahası içindeki kırsal alanlarda köy ziyaretleri yapılmakta ve halka sağlık taraması yapılmaktadır. Kosova ve Bosna’da ekonomi halen daha tüm vatandaşlarına asgari bir refah standardı sağlamaktan uzaktır. Bunun bir sonucu olarak bölgede medikal malzeme ve ilaç tedarikinde sorun yaşanmaktadır. Bölgedeki sağlık kuruluşlarının medikal malzeme ihtiyacı ve kronik hastaların raporlu ilaçları genellikle Türkiye’den getirilmektedir. Akut hastalıklara yönelik ilaçlar ise birlikte tutulan stoklardan karşılanmaktadır. İlaç tedavisinin yanında, hem personele hem de yerel halka zamanla azalmakla beraber birlik imkânları çerçevesinde küçük operasyonlar da yapılabilmektedir. Sağlık taramaları ve muayeneler ile ilaç dağıtımları süreklilik gösteren rutin faaliyetler kapsamındadır. Kosova ve Bosna’da yürütülen tüm SAI faaliyetleri bir açık kaynak olan “tsk.gov.tr.” adresinden paylaşılmaktadır. Sağlık alanındaki SAI faaliyetlerine ilişkin örnekler (EK2)’ de verilmiştir.

7.1.2. Eğitim Alanında Yürütülen Faaliyetler

Eğitim alanında icra edilen faaliyetler arasında; okulların bakım ve onarımı, ders araç-gereçleri, kitap, kırtasiye vb. ihtiyaçların karşılanması ve dil ve meslek edindirme kursları sayılabilir. Bu alanda okul bakım ve onarımı faaliyetlerinin her geçen gün ağırlığını artırdığı görülmektedir. Eğitim araç – gereç ve yardımcı malzemelerinin sağlanması ise ikinci sıradadır. Türkiye’de, Halk Eğitim Müdürlükleri ile koordineli olarak erbaş ve erlere verilen meslek edindirme kurslarının benzerlerine Kosova ve Bosna’da da rastlanmaktadır. Bu kurslarla bölgedeki işsizlik sorununun azaltılmasına katkı hedeflenmiştir. Bu kurslar, askerlik yükümlülüğünü yerine getirmek üzere bölgedeki birliklerde görevlendirilen ve bir meslek erbabı olan veya lisans eğitimi meslekî ders öğretmenliği olan erbaş / er ve yedek subaylar tarafından verilmektedir. Bazen de yerel nüfus içerisinde öğretmen bulunmakta ve hizmet satın alınmaktadır. Yine TSK Eğitim ve Öğretim kurumlarında ve TSK Dil Okulu’nda istihdam edilen yabancı dil öğretmeni subaylardan bölgedeki birliklere görevlendirilmiş olanların

verdiği İngilizce, Fransızca ve Türkçe dil kurslarından özellikle genç yerel nüfus yararlanmaktadır. Eğitim alanındaki SAİ faaliyetlerine ilişkin örnekler (EK3)' de verilmiştir.

7.1.3. Sosyal ve Kültürel Alanda Yürütülen Faaliyetler

Bu faaliyetler arasında:

- 1) Toplu sünnet törenleri,
- 2) Ramazan Ayı etkinlikleri,
- 3) Ulusal bayramlar ile milli ve özel günleri kutlama etkinlikleri,,
- 4) Kamu yararına çalışan yerel STK'ların sivil toplumu güçlendirmeye yönelik projelerine katkı sunulması,
- 5) Bölgenin sosyo-ekonomik refahını yükseltmeye yönelik tarım, seracılık ve hayvancılık kursları düzenlenmesi,
- 6) Engellilerin hayatlarını kolaylaştıran projeler yapılması sayılabilir.

TSK'nın sorumluluk sahasında, Bosna'da Müslüman Boşnaklar, Kosova'da ise Müslüman Arnavut ve Türk nüfus (Evlad-ı Fatihan) yaşamaktadır. Dolayısı ile dindaş olmanın getirdiği bir kültürel yakınlık söz konusudur ve bu yakınlık, TSK SAİ timlerinin sorumluluk sahalarındaki işlerini kolaylaştırmaktadır. Bölgedeki Türk askeri varlığının meşruiyeti, yerel nüfusça tartışılmamakta ve TSK, faaliyetlerinde büyük bir ilgi ve kabul görmektedir. Sünnet ortak kültürel değerlerden biridir. Kosova ve Bosna'daki Müslümanlar, Türkiye'de olduğu gibi erkek çocuklarının sünnetini bir düğün merasimi ile gerçekleştirmektedirler. Bölgede geleneksel olarak eş, dost ve akrabanın çağrıldığı yemekli ve eğlenceli sünnet düğünleri organize edilmektedir. Ancak bu düğünlerin masrafları, bölgedeki nüfusun çoğunluğunun bütçesini aşmaktadır. Gerek 90'lı yıllar boyunca Bosna'da Türk Barış Gücü, gerekse de 2000'li yıllar boyunca Kosova'da Türk Temsil Heyeti Başkanlığı, birçok toplu sünnet düğünü organize etmiştir. Bu düğünlerde yerel nüfusun gelenek ve göreneklerine uygun olarak ikramlar yenmekte ve yerel sanatçılar eşliğinde eğlenilmektedir. Bu sünnet düğünlerinde dini vecibeler de dikkate alınmaktadır. Ramazan ayı etkinlikleri ise iki ayrı alanda gerçekleşmektedir. Bunlardan biri maddi durumu elverişsiz Bosnalı ve Kosovalılara Ramazan ayında yiyecek yardımı yapılması ve bölge

nüfusuyla kaynaşmayı da hedefleyen toplu iftarlardır. Diğerleri ise geleneksel Ramazan eğlenceleridir.

Hem Bosna Türk Barış Gücü hem de Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı, Bosna ve Kosova'nın ulusal bayramlarında ve özel günlerinde halkın duygularını büyük bir samimiyetle paylaşarak kutlamalara katılmaktadır. Ancak bölgede kutlanan sadece Bosna ve Kosova'nın milli bayram ve günleri değildir. Aynı zamanda Türkiye'yi tanıtmak amacıyla yerel nüfusun da dâhil edildiği 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı, 18 Mart Çanakkale Zaferi, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı vb. anma ve kutlama etkinlikleri de organize edilmektedir. Bu etkinliklerde Anneler Günü ve Babalar Günü gibi bazı özel günler de unutulmamaktadır.

TSK, Kosova ve Bosna'da kültürel, sosyal ve sosyo-ekonomik hayatın geliştirilmesine katkı sunan projelere imza atmaktadır. Bu kapsamda, kültür ve sanat derneklerine teknik malzeme desteği ve tiyatro topluluklarına dekor ve kostüm sağlanması gibi faaliyetler sayılabilir. Fiziksel engellilerin toplumsal hayata daha aktif bir şekilde katılmalarının sağlanması amacıyla tekerlekli sandalye dağıtımı bu alanda sıkça rastlanan faaliyetler arasındadır. Yine sosyo-ekonomik katkı kapsamında tarım ve hayvancılık kursları düzenlenmekte, özellikle seracılık üzerinde durulmaktadır. Geleneksel yöntemlerle yapılan tarımın ıslahına yönelik yerel nüfusa daha modern üretim teknikleri aktarılmaktadır. Sağlıklı yaşam ve çevre bilinci kazandırma seminerleri, sosyal hayata katkıyı amaçlayan diğer bir faaliyettir. Sosyal hayata katkı her zaman doğrudan gerçekleştirilmemektedir. Kimi zaman kamu yararına çalışan yerel STK'ların projelerine destek verilmesi tercih edilebilmektedir. Bu alandaki SAI faaliyetlerine ilişkin örnekler (EK4)' de verilmiştir.

7.1.4. Gençlik ve Spor Alanında Yürütülen Faaliyetler

Bu kapsamda okul spor takımları ve amatör spor kulüpleri desteklenmektedir. Bu destek, genellikle malzeme alımı şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca turnuvalar düzenlemek suretiyle özellikle genç sporcuların kendilerini geliştirmeleri sağlanmaktadır. Bu turnuvalar aynı zamanda yerel halkla kaynaşmak için elverişli bir ortam sağlamaktadır. Ayrıca amatör

kulüplerin altyapı ihtiyacı karşılanmakta, yarışma ve maçların organizasyonunda gerektiğinde hizmet alımı yapılmaktadır.

Türk Temsil Heyeti, 9 Aralık 2007’de Türk nüfusun yoğun olduğu Prizren’in güneyinde bir gençlik merkezi açmıştır. Merkezin açılış amacı, KFOR Çok Uluslu Güney Tugay Komutanı ve Türk Temsil Heyeti Başkanı Tuğgeneral Uğur Tarçın tarafından; “Hangi ulustan olursa olsun tüm gençleri bir adreste buluşturma” olarak açıklanmıştır. Bu merkezde gençlere yönelik müzik, resim, tiyatro, fotoğrafçılık, halk oyunları, çevre, trafik ve spor alanlarında etkinlikler düzenlenmektedir.(www.haber3.com E.T. 11.08.2020)

7.1.5. Doğrudan İnsani/Sosyal Yardımlar

Doğrudan sosyal yardımlar, ihtiyaç sahiplerinin yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle gerçekleşmektedir. SAİ timlerinin mahalle ve köy muhtarları ile koordineli bir şekilde tespit ettiği ihtiyaç sahibi aileler evlerinde ziyaret edilmekte ve kendilerine yiyecek ve giyecekten oluşan yardım paketleri, adreslerinde teslim edilmektedir. Bu alandaki SAİ faaliyetlerine ilişkin örnekler (EK5)’ de verilmiştir.

SONUÇ

Günümüzde klasik savaşların yerini düşük yoğunluklu çatışmalar ve hibrid harekâtlar almış bulunmaktadır. Etnik, dini ve ayrılıkçı terörle mücadele, sınır dışı harekâtlar ve uluslararası yükümlülüklerden doğan Barışı Koruma Operasyonları, orduları sivil alanlarda daha fazla görünür kılmaktadır. Zira bu yeni dönem operasyonlarda askerler sivillerle hem daha farklı hem de daha fazla ilişkiler geliştirmek durumunda kalmaktadır. Örneğin sıcak çatışmaların yaşandığı ülkelerdeki siviller ve çatışmaların neden olduğu mülteciler bir taraftan etnik temizlik, savaş suçları ve belki de soykırım riskiyle karşı karşıya kalırken diğer taraftan bizzat kendileri de güvenlik sorunu haline gelebilmektedir. Ayrıca çatışmaların sonlandırıldığı ve Barışı Koruma Operasyonları ile barışın kurumsallaşması ve istikrar için demokratik kurumların ve hukukun üstünlüğünün kurulmaya çalışıldığı ülkelerdeki yerel nüfus da askerleri, sivillerle yeni ilişkiler geliştirmeye zorlamaktadır. Siviller için gereksinim olan bu durum; askerler için kısa vadede zorunluluk ve külfet ancak uzun vadede uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yapacağı katkı sayesinde işlerini kolaylaştıracak bir araçtır. Bu aracın NATO doktrini içindeki adı Sivil Asker İşbirliği(SAİ)' dir.

SAİ, bu çalışmanın ana konusu ve Barışı Destekleme Harekâtı' nın en önemli ayağıdır. SAİ; askerî harekâtın sivil potansiyel güç ile desteklenmesini sağlamak maksadıyla tüm sivil kaynakların uyumlu ve dengeli bir biçimde planlanması ve kullanılması ile gerektiğinde sivil sektörün askerî güçten yararlandırılması için, askerî ve sivil makamların merkezî ve mahallî seviyede yapacakları karşılıklı iş birliğidir. (MKS, 145-3 TSK Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti) SAİ, doktrinel olarak 1990'ların NATO operasyonlarına dayanmaktadır. Bu yıllarda Bosna ve Kosova'daki bir dizi insanî acil durumla karşı karşıya kalan İttifak, askerî birimler ile bu birimlerin birlikte çalışmak zorunda oldukları yardım kuruluşları arasında iş birliğini kolaylaştırmak için düzenli prosedürler oluşturma ihtiyacını kabul ederek SAİ konseptini geliştirmiştir. NATO, SAİ' yi bir kuvvet çarpanı olarak görmekte ve ulusal nüfus, yerel makamlar, Uluslararası / Ulusal sivil toplum örgütleri ve ajanslar dâhil

olmak üzere NATO Komutanı ile sivil aktörler arasındaki misyonu destekleyen koordinasyon ve iş birliği şeklinde tanımlamaktadır. (Mockaitis, 2004)

“SAİ’ nin birçok askerî harekâta önemli bir yeri olmakla birlikte İnsanî Müdahale Harekâtı’ ndaki yeri eşsizdir. Kosova ve Bosna’da görülen türden insanî müdahaleler, savaşı sona erdirmek, düzeni kurmak ve korumak, yardım operasyonlarını kolaylaştırmak ve altyapı ve sivil kurumların yeniden inşasına yardımcı olmak için askerî bir kuvvetin müdahalesini gerektirir. Bu müdahalede birincil aktörler müdahale kuvveti ve yardım kuruluşları, ikincil aktörler ise uluslararası sivil toplum kuruluşları ve özel gönüllü kuruluşlardır. SAİ bir yandan müdahale gücü ile yardım kuruluşları arasındaki diğer yandan müdahale gücü ile mevcut ya da inşa edilmekte olan sivil kurumlar arasındaki boşluğu doldurmak için mekanizma sağlar. Bu görevde başarılı olduğunda, SAİ bir kuvvet çarpanı olarak çalışır. (Mockaitis, 2004) SAİ’ nin kuvvet çarpanı olma niteliği, eldeki kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasına zemin hazırlaması ve harekâtın mümkün olan en kısa sürede bitirilmesini sağlaması nedeniyledir.”(Braun, 2005:7; Akt.: Öztürk, 2015, 128)

“SAİ’ nin fikri altyapısında; harp silah araç ve gereçleri ile taktik ve tekniğin gelişmesine rağmen çatışmaların yapısının gittikçe daha karmaşık bir hale gelmesinin yarattığı sivil kayıpların kamuoyunda oluşturduğu hassasiyetin artmasıyla birlikte, askerlere münhasır olan çatışma bölgelerinin artık sivillerin denetimine ve gerektiğinde doğrudan müdahalesine açılmış olması yatmaktadır. Kamuoyunu oluşturan sivil toplum, bir taraftan savunma harcamalarını ve askerî faaliyetlerin etkinliğini ve verimliliğini denetlemekte diğer yandan çatışmaların siviller üzerindeki etkilerini asgari seviyelere indirmek amacıyla insanî yardım merkezine alan operasyonlarda aktif roller üstlenilmesini desteklemektedir. Konvansiyonel tehditlerin gündemden düşmesiyle meydana gelen boşluğun barışı destekleme harekâtı uygulamalarıyla doldurulması kanaati uluslararası camiada benimsenmektedir. Ayrıca çatışma bölgelerindeki sivillerin temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi için daha profesyonel bir anlayışın gerekliliğinin bir sonucu olarak bir yandan askerî eğitim sistemleri yeniden ele alınmakta(TSK Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi ve İnsanî Yardım Tugayı eğitim ve öğretim faaliyetleri) diğer taraftan sivillerle iş birliği düşüncesi ağırlık

kazanmaktadır. Çatışma bölgeleri sadece askerî yöntemlerle kontrol edilemeyecek ölçüde genişledikçe sivillerin, temel ihtiyaçlarını gidermek ve kontrolsüz hareket etmek suretiyle harekâtı engellemelerinin önüne geçmek amacıyla Sivil Asker İş Birliği uygulamalarına ağırlık verilmektedir. Bu sayede muharip unsurların omuzlarındaki yükün azaltılması, bölgedeki sivillerin müzahir hale getirilmesi (gaining hearts and minds) ve sivillerin uzmanlığından daha fazla yararlanılması amaçlanmaktadır.” (Öztürk, 2015: 110-111)

SAİ’ nin en önemli hedefi olan “sivillerin müzahir hale getirilmesi”, bir başka deyişle sivillerin kalplerinin ve gönüllerinin kazanılması, konvansiyonel savaşlarda bile askerî harekâtın başarısını doğrudan etkilediğinden tarih boyunca askerî planlama süreçlerinin de bir parçası olmuştur. İşgalci devletlerin işgal bölgelerinde tutunabilmek için sivil ahalinin müzahir hale getirilmesine yönelik insanî yardım faaliyetleri her zaman olagelmıştır. Soğuk Savaş sonrası devletlerarası çatışmaların yerini iç savaşların, radikal dinci ve etnik ayrılıkçı terörün almasıyla birlikte sivillerin müzahir hale getirilmesi daha da önemli bir hale gelmiştir. Mockaitis (2004), sivillerin müzahir hale getirilmesinin önemini vurgularken; “İnsanî yardım ve kalkınma yoluyla kalpleri ve zihinleri kazanmak, teröristleri bulmak için gerekli istihbaratın üretilmesinde her zaman işe yarar” demektedir. Mockaitis (2004) Kosova’daki Fransız Çok Uluslu Tugay’ı bölgesinde (Kuzey MNB) yürütülen SAİ faaliyetlerini incelediği çalışmasında sivil halkın müzahir hale getirilmesinin (kalplerin ve zihinlerin kazanılmasının) önemini vurgulamaktadır. Bu konuda Tugay Komutanı’nın: “Askerler ne kadar kibar olursa olsun, hiç kimse evinin aranmasından hoşlanmaz, ancak ev sahibi aynı askerlerin köyü için su sağladığını görürse daha yardımcı olabilir” dediğini aktarmaktadır. Özetle; İstiklal Harbi’nde Yunan askerî doktorlarının Anadolu köylerinde ya da TSK’nın iç güvenlik harekâtı bölgesindeki köylerde uyguladıkları tıbbi muayene, tedavi ve taramalardan harekât bölgesindeki okulların, çeşmelerin ve benzeri yaşamsal tesislerin onarımına varıncaya dek örnekleri tarih boyunca hemen hemen bütün silahlı çatışmalarda görülen ve çatışmanın tarafları açısından propaganda ve psikolojik harp aracı olarak kullanılan sivil halkın müzahir hale getirilmesine (kalplerin ve zihinlerin kazanılmasına) yönelik bir çok faaliyet, Barışı Destekleme Harekâtı’ nda

karşımıza barışın inşasına yönelik SAİ uygulamaları şeklinde çıkmaktadır. Kosova ve Bosna özelinde KFOR ve IFOR SAİ birlikleri insanî yardım ve kalkınma amaçlı birçok SAİ projesiyle kalpleri ve zihinleri kazanmaya çalışmaktadır.

Sivil halkın müzahir hale getirilmesi (kalbinin ve zihninin kazanılması) harekât için kritik öneme sahiptir ve sivil halkla etkili bir iletişimin sonucunda iyi ilişkiler kurarak halkın güvenini kazanmak (güven inşası) suretiyle sağlanır. Bu güvenin kazanılmasında iyi ilişkiler kurmak inşaat ağırlıklı projelerden daha çok işe yarar. Genel olarak IFOR ve KFOR SAİ uygulamaları:

1. Koordinasyon ve eğitim eksikliği,
2. Emniyet ve beka gibi askerî tedbirlerin abartılması,
3. SAİ yaklaşımlarını belirlerken devletlerin ulusal çıkarlarını öncelemeleri,
4. SAİ personelinin hem kendi hem de yerel halkın din, dil, ırk ve kültür vb. kimlik özelliklerini bir kenara koyup sadece insanî motiflerle hareket edemiyor olması vb. nedenlerden dolayı başarısız olabilmektedir.

Ancak TSK'nın Kosova ve Bosna'daki SAİ faaliyetleri bu noktada İttifak'ın diğer unsurlarından olumlu yönde ayrılmaktadır. Türkiye'nin Kosova ve Bosna'daki tarihi mirası ve Arnavutlar, Boşnaklar ve özellikle Kosova'daki Türk nüfus ile dini ve kültürel yakınlığı bu konuda önemli bir avantaj sağlamaktadır. Diğer yandan çatışma döneminde Türkiye'nin diplomatik ve insanî yardım çabaları halkın hala hafızasında yer etmektedir. Bu nedenle Türk askerî varlığı sorgulanmamakta ve SAİ faaliyetleri samimiyet testinden geçirilmemektedir. Yine de bu avantajın korunması ve süreklilik göstermesi ancak TSK SAİ faaliyetlerinin niteliksel olarak geliştirilmesi ile mümkün olabilir.

SAİ, bir uzmanlık alanıdır. Ancak askerlerin bu uzmanlık için yeterli eğitim ve yetkinliği taşıyıp taşımadıkları tartışma konusudur. Bazı yazarlar eğitim noksanlığını gerekçe göstererek askerlerin görev alanının güvenlik ve istikrarın sağlanması ile sınırlandırılması ve insanî yardımın sivillere bırakılması gerektiğini savunurken, bazıları eğitim noksanlığının, askerleri insanî yardım konusundan uzak tutmaya elverişli bir gerekçe oluşturmadığını ileri sürmektedir. Gerçekten de insanî krizlerin derinleştiği çatışmalardan özellikle bir tarafın diğer tarafı etnik temizliğe veya soykırıma tabi tuttuğu iç savaşlardan sonra

gerçekleştirilen insanî müdahale harekâtından geriye fazlaca kaotik bir ortam kaldığından barışın inşası kapsamındaki insanî yardımın tamamıyla sivillere bırakılması, gerçekçi bir yaklaşım değildir. Ayrıca profesyonelleşmenin önemine dikkat çeken çoğunluğun yaklaşımına göre askerler, sivil uzmanlardan yeterince yararlanarak SAİ uygulamalarında belirli bir uzmanlık seviyesine ulaşabilecektir. Sivil alanlardan uzmanlarca takviye edilmiş SAİ personeli ve sivil aktörlerle etkili bir koordinasyon ve iş birliği, insanî yardımın harekâta katkısını artıracaktır.

SAİ uygulamalarında cinsiyet, dil, din ve kültür gibi farklı alanlarda uzmanlığa ihtiyaç duyulmaktadır. SAİ konseptine göre alan uzmanları, görevi desteklemek için uzmanlıklarının gerektiği her yerde istihdam edilmelidir. Alan uzmanları asker veya sivil olabilir ancak sivillerin ev sahibi ülkenin kültürünü anlamada askerlerden daima bir adım önde olduğu unutulmamalıdır. Sayıları ve uzmanlık alanları ihtiyaca göre değişmekle beraber SAİ konseptinin öngördüğü uzmanlık alanları aşağıdaki gibidir:

- Sivil İdare: Kamu Yönetimi, Hukuk, Eğitim, Tıbbi İşler, Güvenlik ve Çevre.
- Sivil Altyapı: Haberleşme, Ulaştırma, Acil Durum Hizmetleri ve Bayındırlık İşleri.
- İnsani İşler: Mülteciler, Tıbbi ve İnsani İşler.
- Ekonomi ve İstihdam: Ekonomik Kalkınma, Gıda ve Tarım, Sanayi ve Ticaret.
- Kültürel İşler ve Eğitim: Arşivler, Anıtlar, Sanat, Dinler ve Dil, Sosyoloji/Antropoloji.

Görüldüğü üzere SAİ konseptinde görevi destekleyen uzmanlık alanları arasında Sosyal Hizmet bulunmamaktadır. Bu durum, görevi destekleyeceği çok açık olan “Sosyal Hizmet” in Barışı Destekleme Harekâtı kapsamında SAİ faaliyetlerine sunabileceği katkının ya farkında olunmadığını ya da göz ardı edildiğini göstermektedir.

Orduda sivil alan uzmanı istihdamının, sürekli başkalarının topraklarında operasyon yürüten emperyalist ABD ordusunda daha yoğun olduğuna tanık olunmaktadır. Mart 2003’te başlayan İkinci Körfez Savaşı sırasında, önce Türkiye’de konuşlanan ancak tezkerenin TBMM’de kabul edilmemesi sonucunda geri dönmek zorunda kalan ABD birliklerinin teşkilat ve kadrolarında antropolog ve etnologların bulunduğu bilinmektedir. TSK da son dönemlerde bu konuya

ağırlık vermekte, özellikle kurmay subaylarını antropoloji ve sosyoloji yüksek lisans ve doktora programlarına yönlendirmektedir. Ancak subaylara sosyoloji veya antropoloji eğitimi vermek yerine doğrudan bu alanların uzmanlarını orduda istihdam etmek daha faydalı olacaktır. Sosyal Hizmetler SAI açısından en az sosyoloji, antropoloji ve etnoloji kadar önemli olmasına rağmen maalesef bugüne kadar ihmal edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanlarının SAI projelerinde istihdam edilmesi, SAI faaliyetlerinin kalitesini, sivil halk üzerindeki etkisini ve misyona katkısını artıracak ve aynı zamanda bir profesyonelleşme sağlayacaktır.

SAI, henüz üzerinde asker – sivil herkesin uzlaştığı bir kavram değildir. Askerler özellikle Hükümet Dışı Organizasyon (NGO)’lara güvenmediğinden bilgi ve istihbarat paylaşımı ve dolayısıyla etkili bir eşgüdüm sağlanamamaktadır. Diğer yandan insanî yardım faaliyetleri açısından vazgeçilemez olan bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri gereği NGO’lar da, askerlerle koordinasyonda güçlük çekmektedir. Sivil Organizasyonlar, insanî krizlerin hızlı ve tarafsız bir şekilde çözülmesini öncelerken, askerler üstlendikleri misyonun gerektirdiklerini ön plana almaktadır. Halbuki SAI’nin başarısı, bölgede misyonu destekleyen sivillerle askerlerin koordineli çalışmasına bağlıdır. Sosyal hizmet, bu koordinasyon açısından da belirleyicidir. Zira insanî hizmet örgütleri (Sivil Organizasyonlar, NGO’lar) ağırlıklı olarak sosyal hizmet uzmanları istihdam etmektedir. (Bu örgütlerin kuruluş amacı, bireylerin ve grupların sosyal, duygusal ve fiziksel iyilik hallerini geliştirmek ve odakları yaşam standartlarını yükseltmektir (Netting, Kettner ve McMurty, 1998). Bu amaç ve odak, SAI amaç ve odağıyla birebir aynıdır.) Sivil asker koordinasyonu yürütülmesi beklenen faaliyetlerde sivil taraf meseleye sosyal hizmet penceresinden bakarken askerlerin buna duyarsız kalması eşgüdümü olumsuz etkiler. Dolayısıyla Sosyal hizmet uzmanlarının, sivil organizasyonlar ile koordinasyon içinde hareket etmesi beklenen SAI birimlerinde de istihdam edilmesi, eşgüdümü kolaylaştıracak ve iş birliğini artıracaktır.

Bu çalışmanın ana fikri hem yeni tip barış gücü misyonu hem de yeniden inşa sorumluluğu kapsamında ve bir NATO konsepti olan SAI çerçevesinde KFOR ve IFOR’un önemli bir üyesi olarak Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Kosova ve Bosna’da yürüttüğü faaliyetlerin aslında sosyal hizmet disiplini alanına girmekte

olduğunu göstermektedir. Bu sonuca SAI ve sosyal hizmet arasında aşağıda ileri sürülen teorik ve pratik benzerliklerden hareketle varılmıştır.

SAİ faaliyetleri iki ana konuya odaklanmaktadır. Bunların ilki “İnsanî yardım (ulaştırılması, dağıtılması, organize edilmesi)”, ikincisi ise “kalkınma” diyebileceğimiz yerel halkın sosyo-ekonomik seviyesinin yükseltilmesidir. İnsani yardım, birincil hedef olarak hayat kurtarmayı ve krizden etkilenen bir nüfusun çektiği acıyı hafifletmeyi amaçlayan yardımdır. İnsani yardım, temel insani ilkelere uygun olarak verilebilir. Doğrudan askerler ya da askerlerle koordineli olarak sivil aktörler tarafından yapılan ve SAI literatüründe “insanî yardım” kavramıyla anılan faaliyetler, içerik olarak sosyal hizmet disiplininde “sosyal yardım” kavramıyla ifade edilen faaliyetler ile birebir örtüşmektedir. “Sosyal yardımlar, kendi ellerinde olmayan nedenlerle yoksullaşmış ve muhtaç hale düşmüş birey ve gruplara, toplumdan dışlanmışlara, insan onuruna yaraşır asgari bir yaşam seviyesi sağlamak amacıyla karşılıksız olarak yapılan ayni ve nakdi yardımlardır” (DPT, 2007:1-3). “Sosyal yardım, mahalli ölçüler içinde, asgari seviyede dahi kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu kişileri geçindirme ve hayatlarını sürdürme imkânından kendi ellerinde olmayan sebeplerden dolayı yoksun kalmış kişilere resmi ve kanunlarla veya kanunların verdiği yetkilere dayanılarak kamu makamları tarafından görev ve sorumluluk verilmiş yarı resmi veya özel (gönüllü) kuruluşlarca muhtaçlık tespitine ve kontrolüne dayalı olarak sunulan ve kişileri en kısa sürede kendi kendilerine yeterli hale getirmek amacını taşıyan karşılıksız mahiyetteki parasal, ayni ve / veya hizmet türündeki nesnel sosyal gelirleri kapsayan bir sosyal güvenlik yöntemi ve bir sosyal hizmet alanıdır.” (Çengelci, 1998:5-6; Akt.: Çetin, 2018:24) Hacımahmutoğlu (2009), sosyal yardımları konularına göre; gıda yardımları, sağlık yardımları, barınma yardımları, giyim ve ev eşyası yardımları, yakacak yardımları, yaşlılara yardım, engellilere yardım, yoksullara ve işsizlere yardım şeklinde saymaktadır. Kosova ve Bosna’da SAI kapsamında yürütülen faaliyetler arasında sosyal yardımlar önemli bir yer tutmaktadır.

SAİ faaliyetlerinin ikinci odağı olan “kalkınma”, yani yerel halkın sosyo-ekonomik seviyesinin yükseltilmesi ise 7’inci bölümde ele alınan türden faaliyetleri kapsamaktadır. Sosyal projeler olarak değerlendirilebilecek bu

faaliyetlere, köye içme suyu getirmekten, okulun tamir ve bakımına, çöp sorununun giderilmesi için araç satın alınmasından çocuklara oyun parkı yapılmasına kadar birçok küçük ve orta çaplı inşaat projesi de eşlik etmektedir. Bu faaliyet ve projelerin her biri aslında toplumla sosyal hizmet uygulamasıdır.

“Sosyal hizmetlerin hedef kitlesi; aileler, çocuklar, gençler, yaşlılar, engelliler, güç koşullardaki kadınlar, sığınmacı ve göçmenler, tıbbi ve psikiyatrik yönden yardıma muhtaç hastalar, sosyal sapma gösteren gruplar (madde bağımlıları vb.), suçlular, yoksullar vb. gibi çok çeşitlidir. Ancak sosyal hizmetlerin görev alanı bunlarla sınırlı değildir. İnsan kaynağının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması, yerel toplumların kalkınmasında da sosyal hizmetlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal hizmetler tüm bu görevlerini koruyucu – önleyici, iyileştirici – rehabilite edici, değiştirici – geliştirici yöndeki temel işlev ve amaçları doğrultusunda yerine getirmelidir.” (DPT, 2001:65) Sosyal hizmetin insan kaynağının geliştirilmesi, yaşam kalitesinin artırılması ve özellikle yerel toplumların kalkınması görevi, SAİ’nin de görev alanına girmektedir ve aynı zamanda SAİ faaliyetlerinin ikinci odağıdır. TSK, SAİ projeleri eliyle Kosova ve Bosna’da yerel halkı kalkındırmaya çalışmaktadır.

TSK’nın Kosova ve Bosna’daki faaliyetlerinin sorunları doğrudan çözmek yerine toplumu sorunlarını çözebilecek güce kavuşturmak odaklı olduğu görülmektedir. SAİ Gençlik Merkezleri’ndeki faaliyetler, dernekler, spor kulüpleri, sanat ve tiyatro topluluklarını destekleyen faaliyetler, toplumun sosyo-ekonomik seviyesini artırmaya yönelik kurslar ve eğitim altyapısını geliştirmeye yönelik projeler bu kapsamdadır. Bu durum, sosyal hizmet disiplinin güçler perspektifi ve güçlendirme yaklaşımı ile örtüşmektedir. Bu yaklaşım, meslekî uygulamayı, sosyal hizmet uzmanı tarafından tanımlanan sorunlar ya da kusurlara odaklanmaktan çıkarıp müracaatçının güçleri, becerileri, kaynakları ve olasılıklarını hakkaniyetli ve işbirlikçi bir ilişki içinde tanımlamaya ve onlara odaklanmaya doğru yöneltmiştir. Güçlendirme yaklaşımı, birey ve toplulukların kendi hedeflerini gerçekleştirebilecek güçlere sahip olduğunu varsayar ve bu güçleri müracaatçıyla iş birliği yaparak harekete geçirmeye odaklanır (Teater, 2019). Bir yöntem olarak güçlendirme, sosyal hizmet sözlüğünde iktidardan kısmen de olsa yoksun olanların daha iktidarlı hale gelmesi için desteklendiği

süreçler olarak tanımlanmaktadır (Pierson ve Thomas, 2010). Bu tanım, bir yöntem olarak güçlendirmenin, bireyleri, grupları ya da toplulukları kendi ihtiyaçlarını karşılama konusunda gerekli olan unsurlara dair iktidar ve kontrolden alıkoyan birey ya da sistemlerle mücadele etmeyi ve dolayısı ile iktidar ve kontrolün ötekileştirilen ya da baskıya maruz kalanlara doğru kaydırılmasını içerdiğinin altını çizmektedir. (Leadbetter, 2002) Buradan hareketle neredeyse soykırıma varan ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığı insanî krizin yaralarının sarılmaya çalışıldığı bir insanî müdahale ile ötekileştirilmeden ve baskıdan kurtularak bir ulus olma yolunda çabalayan Kosova ve Bosna toplumlarını yeniden muktedir kılmaya dönük TSK SAİ faaliyetlerinin sosyal hizmet kapsamında olduğunu rahatlıkla söylenebilir. TSK SAİ birimleri yerel halkla iş birliği yaparak Kosova ve Bosna toplumunun güçlü yanlarına odaklanmakta ve bu güçlü yönleri harekete geçirmeye yönelik projelere imza atmaktadır. Bu durum insanî müdahale harekâtının ulus inşası aşamasıyla da örtüşmektedir.

Toplumlar bir taraftan sürekli olarak değişmekte ve gelişmekteyken diğer taraftan bu değişim ve gelişimin doğurduğu birçok sosyal sorunla yüz yüze gelmektedirler. Sosyal hizmetin bu sorunlar kapsamında topluma karşı sorumlulukları olduğu gibi diğer taraftan sorunların çözümünde toplumun desteğine ihtiyacı olduğu da açıktır. Sosyal hizmet, bir taraftan birey ve grupların toplumun değişimine uyum sağlamasına yardım ederken, diğer taraftan toplumdaki değişimi hızlandırmak veya değişim yaratmak çabasıdadır. (Kut, 1988) Sosyal hizmetin bu çabası, toplumla sosyal hizmet uygulamasında ortaya çıkar. Toplumla sosyal hizmet uygulaması, sosyal çevreyi değiştirmeye odaklanır. “Toplumla sosyal hizmet, bir topluluğun parçası olarak bireyleri anlamaya ve üyelerinin karşılaştığı sosyal, ekonomik veya politik zorlukları gidermek için bu topluluğun kapasitesini yükseltmeye odaklanan bir dizi yaklaşımdan oluşmaktadır.” (Healy, 2012:269; Akt.: Teater, 2019:247) TSK SAİ faaliyetleri misyon açısından istenen son duruma erişebilmek için Kosova ve Bosna toplumlarında değişiklik yaratmayı, yerel nüfusun karşılaştığı sosyal, ekonomik veya politik zorluklarla mücadele edebilmesi için güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu faaliyetler, bu yönüyle de birer toplumla sosyal hizmet uygulamasıdır.

Toplumla sosyal hizmet uygulaması sosyal hizmetin tarihsel gelişimi boyunca mesleğin güçlendirme geleneğini ve sosyal adalet değerini somutlaştıran ana yöntemlerden biri olmuştur. Toplumdaki karmaşık yapı, hızlı teknolojik, sosyal ve ekonomik değişim, ticaret ve iletişimin küreselleşmesi, yerel, bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeylerde toplumla çalışmayı gerektirmektedir. (Karataş, 2002) “Toplumla sosyal hizmet uygulaması, demokrasinin yeşermesinin ana unsurudur ve amaçları; demokratik toplum düzenini oluşturmak, kapsayıcı, destekleyici, ırkçı ya da cinsiyetçi olmayan toplumlar ve kurumlar yaratmak olarak sıralanabilir. Demokrasinin gelişmesi, politik eşitliğin oluşması, yurttaşların tamamının yurttaşlık haklarına erişebilmesi gibi konulara odaklanan toplumla sosyal hizmet uygulaması, toplumların yaşam kalitesini artırır.” (Duyan, 2014:380). IFOR / SFOR (Şimdiki haliyle EUFOR Althea) ve KFOR’un Bosna ve Kosova’da nihai amacı ulus inşasıdır. Ulus inşası demokratik, kapsayıcı, hukukun üstünlüğüne dayalı ırkçı olmayan bir toplum düzenini ifade eder. Bu durumda toplumla sosyal hizmet, amaç ve kapsam olarak IFOR ve KFOR misyonu ile örtüşmektedir. Dolayısıyla bu misyonu desteklemek için Bosna ve Kosova’da icra edilen TSK SAI faaliyetleri amaç ve kapsam itibarıyla da birer toplumla sosyal hizmet uygulamasıdır.

Demokrasinin yeşermesi ve dönüşümü, toplumla sosyal hizmetin merkezidir. Bu merkezde toplumu sıfırdan veya yeniden inşa etme de vardır ve sosyal hizmet uzmanları bu yönde bir takım bilgi ve beceriler kullanmaktadırlar. Bu bilgi ve beceriler, küresel ekonomide çoğulcu ve çok kültürlü toplum için çaba harcayanlar açısından değerlidir. Toplumla sosyal hizmet uygulaması; demokratik süreçlere katılımı, güçlendirmeyi, insanî hizmetleri yeniden şekillendirmeyi, ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gruplara ve topluluklara yardım etmeyi ve sosyal adalet için örgütlenmeyi amaçlamaktadır. (Weil ve Gamble, 2002) Weil ve Gamble (2002)’nin bu tespitinde bu çalışma açısından “toplumu sıfırdan veya yeniden inşa etme” ve “insanî hizmetleri yeniden şekillendirme, ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gruplara ve topluluklara yardım etme” ifadeleri çarpıcıdır. Toplumu sıfırdan veya yeniden inşa, BDH’ nin de merkezidir ve bu kapsamda TSK SAI’ nin tam olarak yaptığı şey; insanî hizmetleri yeniden şekillendirmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için Kosova ve Bosnalılara yardım etmektir.

Toplumla sosyal hizmet, sosyal adalet, güçlendirme ve baskı karşıtı uygulama tarafından desteklenmektedir. Toplumla sosyal hizmet, kaynaklara erişimi sınırlayan veya engelleyen; ya da baskı, yoksulluk, ırkçılık ve dışlanma yaratan sosyal, ekonomik ve siyasal yapıları belirlemek ve ortadan kaldırmak için yerel gruplarla çalışarak değişim yaratmaya çalışmaktadır. (Coulshed ve Orme, 2012) Şüphesiz TSK' nın SAI faaliyetleri ile yapmaya çalıştığı da Kosovalıları ve Boşnakları hem Yugoslavya döneminde hem de iç savaş sürecinde Sırp ırkçılığının yarattığı baskı ve dışlanmaya maruz bırakan sosyal ve ekonomik yapıları ortadan kaldırmaktır.

“Sosyal hizmet uzmanları, toplumla sosyal hizmet uygulaması kapsamında; toplulukla bağlantı kurma ve yeteneklerini artıracak ağ oluşturma, ön değerlendirme, müzakere etme, meslekler arası uygulama yapma, araştırma, gruplarla çalışma, iletişim, danışmanlık, bilgi paylaşımı ve iş yükü yönetimi gibi önemli becerilere sahip olmalıdır.” (Teater, 2019:261) Bu becerilerin tamamı aynı zamanda SAI faaliyetlerinde başarılı olmanın da anahtarıdır. Dolayısıyla TSK, Bosna ve Kosova'daki SAI faaliyetlerinde daha başarılı olmak istiyorsa bu faaliyetlerine toplumla sosyal hizmet penceresinden bakmalıdır.

İnsanların sosyal işlevselliğinin ve yaşam standartlarını iyileştirmek maksadıyla toplum kaynaklarının geliştirilmesi, yönetilmesi ve insanların bu kaynaklara ulaşımının sağlanması toplumla sosyal hizmettir. İyi bir toplumla sosyal hizmet uygulaması, toplumsal değişimi hedefler. Bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik birçok model ortaya konmuştur. Modeller, kuramsal kavramları birbirine bağlar ve uygulamaya yol gösterir. Aynı zamanda toplumla çalışma için birer eğitim, planlama, analiz ve kendini değerlendirme araçlarıdır. Uygulama modelleri, amaçları, yöntemleri, aktiviteleri ve uygulayıcının alacağı rol bakımından ayrışmaktadırlar. (Weil, 1997). Weil ve Gamble (1995), toplumla sosyal hizmet uygulaması için Mahalle ve Toplum Örgütlenmesi, İşlevsel Toplulukların Örgütlenmesi, Sosyal ve Ekonomik Kalkınma, Sosyal Planlama, Program Geliştirme ve Toplum Liyezoni, Koalisyon Oluşturma, Politik ve Sosyal Aksiyon ve Toplumsal Hareketler olmak üzere sekiz model önermektedir. Birbirini karşılıklı olarak dışlamayan ve toplumla çalışmanın odağını oluşturan bu sekiz modelden Mahalle ve Toplum Örgütlenmesi ile Program Geliştirme ve

Toplum Liyezonu modelleri SAİ açısından en uygun modellerdir. Ayrıca bir başka toplumla çalışma örneği olan Toplum Kalkınması uygulaması da makro planda nihai amaç açısından SAİ faaliyetleriyle paralellik göstermektedir.

“Toplum Örgütlenmesi, sosyal sorunları çözümlmek ve planlı ortak eylem yoluyla sosyal iyilik halini güçlendirmek amacıyla ortak konuları olan bireylere, gruplara ve topluluklara ya da belli coğrafyada yaşayan insanlara yardım etmek amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer profesyoneller tarafından kullanılan bir müdahale sürecidir (Barker, 1999). Hardcastle, Powers ve Wenocur (2004)’e göre; Toplum Örgütlenmesi, toplumun tamamında ya da bir parçasında (bir mahalle, ortak gereksinimleri olan insan grubu vs.) daha etkili, verimli ve destekleyici bir sosyal çevre yaratmak, insanları desteklemek ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen bir yardım etme uygulamasıdır. Toplum Örgütlenmesi ile toplumun gereksinimleri ve ihtiyaçları belirlenir, bunlar sıraya konur, bu gereksinimleri veya hedefleri gerçekleştirmek için içsel/dışsal kaynaklar bulunur ve topluma güven kazandırılır, harekete geçilir ve toplumda iş birliğine dayalı tutum ve uygulamalar geliştirilir.” (Duyan, 2014:401-402) TSK SAİ faaliyetleriyle hedeflenen ve yapılmaya çalışılan da tam olarak budur.

Toplum Örgütlenmesi modelinde toplumsal değişim yereldeki insanların geniş katılımı ile mümkündür. Bu modelde toplumun çeşitli kısımları (güç yapısında olanlar ve dezavantajlılar dâhil) sorunların belirlenmesi ve çözülmesi için bir araya gelir. Bu model, demokratik süreçleri, oybirliği yaklaşımını, gönüllü iş birliğini, yerel liderliğin geliştirilmesini ve kendine yardımcı vurgulamaktadır. Sosyal çalışmacılar bu modelde muktedir kılıcı, hızlandırıcı, eşgüdüm sağlayıcı ve sorun çözme becerileri öğreticisi rollerini üstlenir. Bu modelin ana fikri “her ne yapılacaksa birlikte karar ver ve birlikte yap” şeklinde ifade edilebilir. Bu modelde hangi sorunlara odaklanılacağı ve bu sorunların nasıl çözüleceği konusunda uzlaşa sağlamak için farklı kesimler arasında tartışma ve iletişim kanalları kullanılır. Bu modelde, sosyal hizmet doğrudan bir liderlik rolü üstlenmez, aksine örgüt içinde liderliğin doğal yollarla oluşmasına izin verir. (Zastrow, 1999). Demokratik süreçlerle oybirliği ve gönüllü iş birliğine dayanarak planlanması ve uygulanmasının yanı sıra yerelin güçlü katılımına ve yerel liderliğin geliştirilmesine odaklanıyor olması toplum örgütlenmesi modelini SAİ

açısından oldukça cazip kılmaktadır. Zira Kosova ve Bosna’da yerel nüfus dâhil edilmeden SAİ faaliyetlerinin başarılı olması mümkün değildir. Ayrıca yerel nüfusun güçlendirilmesi ve yerel liderliğin geliştirilmesi ulus inşası misyonu doğrultusunda barışın kalıcı hale getirilmesi ve güven ve istikrarın sağlanması amacına doğrudan hizmet eder.

“Toplum Örgütlenmesi uygulamalarında toplumdaki sosyal ve ekonomik güç dengesizliğinin yeniden şekillendirilmesi için çaba gösterilir. Toplum örgütlenmesinde sosyal hizmet uzmanları, topluluğu ortak olarak baskı altında tutan olguları tespit etme ve topluluk için daha iyi koşullar yaratmaya dönük bir ortak eylem için, dezavantajlı vatandaşları harekete geçirmeye çalışır.”(Healy, 2012; Akt: Teter, 2019). Toplum örgütlenmesinde sosyal adaleti zedeleyen program ve politikaların değiştirilmesi, yeterince istifade edilemeyen hizmetlerin geliştirilmesi ve ulaşılabilir olması için çalışılır. Uzmanlar genellikle savunucu rolündedir. Alandaki SAİ uygulamalarına bakıldığında faaliyet ve projelerin Kosova ve Bosna halkının sosyo-ekonomik dengesizliğini berteraf etmeye yönelik oldukları görülecektir. SAİ birimleri proje geliştirirken yerel nüfusu baskı altına alan olguları ve bu olgulardan olumsuz şekilde en fazla etkilenen dezavantajlı grupları göz önünde bulundurmaktadır. Proje ve faaliyetler yerel hizmetlerden yeterince faydalanamayan toplulukları dikkate alarak yerel ve ulusal politikaları sosyal adaleti sağlayacak şekilde etkilemek üzerine inşa edilmektedir.

SAİ açısından faydalı olabilecek ikinci model Program Geliştirme ve Toplum Liyezonu modelidir. Toplum liyezonundan kasıt, toplumla bağlantı kurmaktır. Bu modelin temel odağı toplumdaki belirli bir nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yeni hizmetler tasarlamak, var olanları geliştirmektir. Yerel halk ve sivil unsurlarla bağlantı SAİ’nin üç ana görevinden en önemlisidir. TSK, sorumluluk bölgesindeki nüfus ile tarihsel ve kültürel bağları nedeniyle Kosova ve Bosna’da yerel halkla bağlantı konusunda daha avantajlıdır. Ancak bu modelin kullanılması TSK’nın söz konusu avantajını artıracaktır. Zastrow (1999)’a göre bu modelde değişim için hedef alınan sistemlerden biri bu hizmetlerden yararlanmak isteyen müracaatçılardır ve bu modelde sosyal çalışmacılar, planlayıcı, öneri hazırlayıcı, arabulucu, sözcü ve fonlar ve müracaatçılarla çalışmada kolaylaştırıcı rollerini üstlenirler. Dikkatli bakıldığında bu rollerin,

TSK SAİ faaliyet ve projelerinde personelin üstlendiği rollerle aynı olduğu görülecektir.

Toplum Kalkınması uygulamasına gelince; bu uygulamada uzmanlar topluluk üyeleriyle, onların belirlediği ve tanımladığı amaçları gerçekleştirme doğrultusunda birlikte çalışırlar. Amaç genelde toplumun sosyo-ekonomik seviyesini yükseltmeye dönük toplumsal kapasite ve sermayeyi artırmaktır. Toplum kalkınması mahalli otoritelerin hizmet dağıtımından, sosyal hizmet uzmanlarının aktif olarak topluluk üyeleriyle ilişki kurup topluluğu güçlendirmeyi veya kalkındırmayı hedefleyen bir toplum kalkınması rolünü yerine getirmesine kadar uzanan bir yelpazede gerçekleşmektedir.(Adams, 2010). Buradaki kalkınma sosyal ve ekonomik kalkınmaya karşılık gelmektedir. Halkla birlikte hareket edip sosyo-ekonomik kapasite geliştirilmeye çalışılmaktadır. Yerel örgütlenmeler tamamlanarak liderlik kapasiteleri güçlendirilmektedir. Kaynak bulma aşamasında yerel yönetimler, dernek ve vakıflar ve yerli ve yabancı yatırımcılar ikna edilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları genellikle planlama, müzakere etme, fon bulma ve yönetme, eğiticilik ve liderlik işlevleri görmektedir. Diğer yandan SAİ birimleri projelerinin gerek planlama gerekse de finansman ayağında yerel otoriteler başta olmak üzere sivil çevrelerle yakın bir koordinasyon ve iş birliği içine girmektedirler. Kosova ve Bosna toplumunu güçlendirmeyi ve kalkındırmayı hedefleyen proje ve faaliyetler bu koordinasyon ve iş birliğinin ürünüdür. Özellikle spor ve sanat gibi sosyal ve kültürel alanlarda yürütülen faaliyet ve projeler yerel STK lar ve kanaat önderleri çevresinde güçlü bir liderlik oluşmasını ve yerel nüfusun sosyoekonomik kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla makro planda nihai hedef açısından SAİ faaliyetleri Toplum Kalkınması uygulamasıyla benzerlik taşımaktadır.

Bu kadar teorik ve pratik benzerliklere ve görevi destekleyici katkılar sağlama kapasitesine rağmen Sosyal Hizmet SAİ faaliyetlerinde ihmal edilmiş ve değerlendirmeye alınmamıştır. Hâlbuki modern sosyal hizmet ordulara başlamıştır. Bu manada sosyal hizmet askerlerin çatışmalar esnasında ve sonrasında yaşadıkları post-travmatik stres bozuklukları neticesinde askerî hastanelerin psikiyatri polikliniklerindeki ihtiyaçtan doğmuş ve bu psikiyatrik sosyal hizmet ve tıbbî sosyal hizmet uygulamaları uzun bir süre devam etmiştir.

Her ne kadar 1960' lardan itibaren reform yaklaşımı Sosyal Hizmet disiplini daha sosyolojik bir alana çekmişse de askerler bu gelişmenin dışında kalmışlardır. Kendi personeline sivillerden çok önce psikiyatrik ve tıbbi sosyal hizmet sunmaya başlayan ordular ve dolayısıyla NATO, SAI açısından sosyoloji, etnoloji, toplumsal cinsiyet ve sosyal antropolojinin önemini anlamış olmalarına rağmen Sosyal Hizmet disiplini ihmal etmişlerdir. Kalıcı barış ve istikrar için demokratik kurumların ve hukukun üstünlüğünün inşa edilmeye çalışıldığı BDH' lerin gerçekleştirildiği ülkelerdeki yerel nüfus, sosyal hizmet uygulamalarına her geçen gün daha fazla gereksinim duymaktadır.

Sonuç olarak kendisi farkında olmasa da TSK'nın Barış İçin Ortaklık kapsamında Sivil Asker İş Birliği çerçevesinde Kosova ve Bosna'da 90'lı yıllardan bu yana yapageldiği insanî yardım ve kalkınma faaliyet ve projelerinin her biri toplumla sosyal hizmet uygulamasıdır. Bu uygulamalara, askerler eliyle yapıldığı için "Ordu Sosyal Hizmeti" demenin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Ancak tezin konusunu oluşturan Bosna ve Kosova'da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Sivil Asker İş Birliği (SAİ) çerçevesinde yapılan **toplumla sosyal hizmet** faaliyetlerini yani "Ordu Sosyal Hizmeti"ni literatürdeki "Orduda Sosyal Hizmet" kavramının şemsiyesi altında düşünmek gerekir. Her ne kadar "Orduda Sosyal Hizmet" veya "Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmet" ya da "Askerî Sosyal Hizmet" şeklinde literatüre giren kavram; kendine özgü şartlar ve kurallara tabi olarak yaşayan her rütbedeki askerlerin ve ailelerinin bu şart ve kurallardan kaynaklanan sorunlarının giderilmesi, maruz kaldıkları baskının azaltılması, toplumsal ihtiyaçlarının meslek içerisinde karşılanması vb. hizmetlerin verilmesine yönlendirilmiş sosyal çalışma olarak tanımlanmakta (Tomanbay, 1999) ise de, neredeyse etnik temizliğe maruz kalmış bir topluma yönelik ağır ihlalleri ortadan kaldırmak için yapılan insanî müdahale sonrası o toplumu yeniden inşa misyonu yüklenmiş olan Silahlı Kuvvetler tarafından Kosova ve Bosna'da SAI çerçevesinde yürütülen **toplumla sosyal hizmet** uygulamasına dair faaliyetlerden ibaret olan " Ordu Sosyal Hizmeti" kavramını her iki sosyal hizmet uygulamalarının da ordu bünyesinde gerçekleştiriliyor olmalarından hareketle "Orduda Sosyal Hizmet" kavramının bir **alt kavramı** şeklinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Büyük bir stres yükü ile çalışan ordu

personeline ve personel ailelerine yönelik travma sonrası tedavi ve psiko-sosyal rehabilitasyon ağırlıklı sosyal hizmet türü olan Orduda Sosyal Hizmet kavramı genellikle **bireylerle ve ailelerle** çalışmaya odaklıdır. Silahlı Kuvvetler'in Kosova ve Bosna'da SAİ çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler ise **toplumla sosyal hizmet** uygulamalarıdır.

“Ordu Sosyal Hizmeti” kavramıyla kastedilen şey insanî müdahale sonrası toplumu yeniden inşa misyonu yüklenmiş olan Silahlı Kuvvetler tarafından Kosova ve Bosna'da SAİ projeleri şeklinde uygulanan sosyal hizmet disiplinine özgü faaliyetlerdir. Dolayısıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Barış için ortaklık kapsamında 90' lardan bu yana Kosova ve Bosna'da Sivil Asker İş Birliği çerçevesinde yapageldiği toplumla sosyal hizmet uygulamaları aslında “Ordu Sosyal Hizmeti” dir ve “Orduda sosyal hizmet”in bir parçası şeklinde düşünülebilir.

Bu çalışma açısından problemlili alanlardan biri Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, SAİ çerçevesinde Kosova ve Bosna'da yürüttüğü faaliyetlerin sosyal hizmet karakterinin(Ordu Sosyal Hizmeti) farkında olmaması, diğeri ise “Sosyal Hizmet”in (Orduda Sosyal Hizmet) TSK' ya çok geç girmesidir. “Orduda Sosyal Hizmet” in önemini ilk keşfeden Amerikan Ordusudur. Bu nedenle Orduda Sosyal Hizmet'in tarihçesi bir bakıma Amerikan ordusu sosyal hizmet tarihidir. Amerikalılar ordu personelinin sorunlarını çözmede sosyal hizmetin rolünü çok erken kavrayarak personelin sorunlarını çözmede Sosyal Hizmet' i giderek daha fazla kullanmaktadırlar.

Türkiye' de Sosyal Hizmet psikiyatrik ve tıbbi temellidir. Bu durum TSK için de geçerlidir ancak TSK Sosyal Hizmet' in önemini kavramada geç kalmıştır. Diğer modern orduların aksine, TSK ancak 1970'lerden sonra askerî hastanelerde özellikle psikiyatri kliniklerinde tedavi ekibinin bir parçası olarak çalıştırılmak üzere orduda sosyal hizmet uzmanı istihdam etmeye başlayabilmiştir. Doksanlara gelindiğinde sosyal hizmet uzmanları Deniz Kuvvetleri'nde askerî personelin ailelerine hizmet vermeye başlamıştır. Muvazzaf subay sosyal hizmet uzmanı alımı ise 1997'den itibaren başlamıştır. Türkiye'de Orduda Sosyal Hizmet alanında dikkatleri çeken bu gecikmenin önemli nedenlerinden biri, ilk sosyal

hizmet okulunun Sosyal Hizmetler Akademisi adı ile ancak 1961’de açılabilmiş olmasıdır. (Aktaş, 2002)

Orduda/Askerî Sosyal Hizmet henüz TSK’da hak ettiği yere gelmemiştir. Halbuki TSK, 21. yüzyılda geçerli neredeyse tüm modern zaman muharebe şartlarını yaşamaktadır. Ülkenin güneydoğusunda terörle mücadele 37 yıldır devam etmekte ve TSK’ nın neredeyse tüm personeli bu tecrübeden geçmektedir. Hatta personelin çoğunluğu bu tecrübe periyodunu 2, 3, bazen 4 kez yaşamaktadır. Bu durumdan asker aileleri de etkilenmektedir. Görev nedeniyle uzun süren ayrılıklar, kötü haber geleceği kaygısı, personeldeki stres bozukluğu ve öfke kontrolü problemleri evlilik ilişkisine ve çocukların okul başarılarına olumsuz yansımaktadır. (Şahin ve Sakarya, 2018) Tüm bunlara rağmen sosyal hizmetin TSK’da istenen yerde olmaması, sosyal hizmet eğitimi ile kazanılan hümanist dünya görüşünün ordunun felsefesi ve disiplin anlayışı ile uyuşmadığı varsayımına bağlanabilir.

ÖNERİLER

1. SAİ faaliyetleri, harekâta katılan ülkeler ve harekâtın yürütüldüğü ülke/bölge halkı tarafından medya vasıtası ile yakından takip edilmektedir. Medya bölgede yürütülen faaliyetler hakkında gerçek zamanlı yayınlar yapabilecek yetenektedir. Medyadaki yayınlar ve haberler, siyasi karar mekanizmalarını, kamuoyu desteğini ve yerel halkın tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Tek bir personelin dahi faaliyeti veya davranışı, medyada konuşulabilir ve politik ya da stratejik etki yapabilir. Bu nedenle her personelin iletişim kaynağı olarak değerlendirilmesi ve taktik ve stratejik seviyelerde dikkatli ve kapsamlı bir halkla ilişkiler politikası yürütülmesi yararlı olacaktır. Etkin bir halkla ilişkiler politikası medyadan proaktif olarak yararlanılmasını sağlayarak, kamuoyunun desteğini devam ettirmek için fırsat yaratacaktır.

2. SAİ çerçevesinde yürütülen faaliyetler kadar, bu faaliyetlerin medya aracılığıyla dünyaya anlatılması da önemlidir. Aksi takdirde büyük özveri ile icra edilen başarılı faaliyetlerden sadece dar bir çevre haberdar olmaktadır. Daha az katkıda bulunup ancak medyayı daha iyi kullanan ülkeler, kendi faaliyetlerini

daha fazla ön plana çıkartabilmektedirler. Bu nedenle uluslararası ortamda önemi yüksek olan protokol ve basın yayın faaliyetlerine ilişkin SAİ kadrolarına medya konusunda uzman personel alınmalıdır.

3. Türk SAİ birlikleri tarafından icra edilen faaliyetler etkin olarak sosyal medya ağları ve Kara Kuvvetleri Komutanlığının resmi internet sitesi aracılığıyla Türk kamuoyuna duyurulmaktadır. Bu faaliyetlerin, Türk milletinin TSK ve ülkesi ile gurur duymasını sağlamak amacıyla diğer yerel, ulusal ve uluslararası basın yayın kuruluşları tarafından da duyurulması ya da haberleştirilmesi sağlanmalı, web sayfası kullanımı yaygınlaştırılmalı, gerçekleştirilen faaliyetlere yönelik fotoğraf ve video paylaşımına devam edilmeli ve böylece TSK'nın olumlu imajı pekiştirilmelidir. Ancak bu paylaşımlarda, özellikle sosyal yardımların dağıtımında bu hizmetlerden yararlanan yerel nüfustan insanların kimliklerinin açığa çıkmamasına dikkat edilmelidir. Aksi halde insanlar rencide edilerek, kaş yapayım derken göz çıkarılmış olur. Diğer yandan Türk töresinde yardımlaşma “bir elin verdiğini diğer el görmeyecek” prensibiyle yapılır. Bu prensip Sosyal Hizmet disiplininin etik ilkeleri açısından da geçerlidir. SAİ faaliyetleri Sosyal Hizmet’ in etik ilkelerinden olan gizlilik ilkesi çerçevesinde yürütülmelidir. Bölge insanının onuru, “etkin bir halkla ilişkilere” ya da propagandaya kurban edilmemelidir.

4. Sivil Asker İş Birliği, bütün askerî ve sivil faaliyetlerle yakın bir koordinasyon gerektiren, Barışı Destekleme Harekâtı’ nın tamamlayıcı bir parçasıdır. Harekât ortamındaki tüm Sivil Asker İş Birliği faaliyetlerinin çok iyi koordine edilmesi suretiyle faaliyetlerde çakışmanın önlenmesi gerekir. Bu nedenle sivil destek taleplerinin onaylanması ve yardım çabalarının önceliklendirilmesi ve çabaların tekrarlanmasının engellenmesi gündeme gelecektir. Bu kapsamda, özellikle istihbarat, basın ve halkla ilişkiler unsurları ile SAİ personeli koordinasyon içerisinde çalışmalıdır. Bu koordinasyonda esas olan amaçların, siyasi hedeflere uygun olarak belirlenmesi ve askerî birliklerin planlama ve uygulama aşamasına dâhil edilmesidir. Milli çıkarlar açısından, SAİ faaliyetleri ile, orta vadede ülke güvenliğinin sınırlar ötesinden sağlanması amacıyla çatışma bölgelerinde istikrarın korunmasına katkı sunulmasının, uzun vadede ise yeniden inşa faaliyetleri kapsamında bölge halkı ile Türkiye arasında

uzun soluklu bir bağ kurarak geri dönüşüm sağlayan projeler eliyle ekonomik ve siyasi kazanımlar elde edilmesinin hedeflenmesi stratejik öneme sahiptir.

5. SAİ faaliyetlerine yönelik görev tanımları, talimatlar ve yetki sınırlarının hukuki dayanakları ile belirlenmesi gerekir. SAİ görevlerinin yürütülmesi esnasında resmi/sivil kişi/kurumlara verilebilecek zararların giderilmesi konusunda gerekli düzenlemeler planlama aşamasında yapılmalıdır. SAİ kapsamında hazırlanacak projelerde ana odak Türkiye Cumhuriyeti adına yakışır, kalıcı projeler üretilmesidir. Ancak hazırlanacak projelerin verimliliğinin ve devamlılığının, bu projelerin ihtiyaca yönelik olmasına ve yerel nüfus tarafından benimsenmesine bağlı olduğu unutulmamalıdır. Projeler, olabildiğince düşük maliyetli olmalı, kısa sürede tamamlanmalı ve halk üzerinde olumlu izlenimler bırakmalıdır.

6. Bir SAİ projesi oluştururken boyutuna ve karmaşık olmamasına dikkat edilmelidir. Proje açıkça tanımlanmış ve görev odaklı olmalıdır. Bunun için koordinasyon ve esneklik şarttır. SAİ projeleri hem taktik hem de stratejik seviyelerde olabilir. Projeler için fizibilite önemlidir. Yeterli kaynak ve fon olmadan proje yapılmamalıdır. Projeler özel, ölçülebilir ve gerçekçi olmalıdır. Projelerin yerel halk tarafından kabul görmesi çok önemlidir. Projeler mutlaka taahhüt edilen zaman içerisinde bitirilmelidir.

7. Yerel Yetkililer/Bakanlıklar tarafından onaylanmamış projeler uygulanmamalıdır. “İyi niyetlere” dayanan projeler genellikle kusurludur ve sınırlı kaynakların israfına yol açar. Buna “İyi hissetme tuzağı” denir ve kesinlikle kaçınılmalıdır. Ancak bu, sahadaki birliklerin iyi şeyler yapmasının engellenmesi gerektiği anlamına da gelmez. Projeler sadece yerel halka yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda birlikleri moral olarak destekler. Projeler, doğru bir şekilde planlanıp yürütüldüğünde yerel halkın durumunu iyileştirecektir. Kötü planlanmış ve uygulanmış bir proje yalnızca müteahhitlere para kazandıracak ve TSK’ nın itibarına zarar verecektir. Proje yaparken enine boyuna düşünülmelidir. Sahadaki birlik bir projeyi mükemmel bir şekilde yapabilir ancak eğer şartları varsa bu projenin ev sahibi ülke tarafından yapılmasına izin ve destek vermek daha iyidir. Çünkü kendi ülkelerinde yapılacak projelerde esas olan onların tercihidir.

8. Birleşmiş Milletler insani yardım çalışmalarına yön veren dört temel ilke bulunmaktadır. Genel Kurul tarafından iki karar ile resmen tasdik edilmiş olan bu ilkeler: insanlık, tarafsızlık, kayırmama ve operasyonel bağımsızlıktır. İnsanlık, çocuklar, kadınlar ve yaşlılar gibi toplumda en savunmasız kişilere özellikle dikkat edilerek insanın acı çekmesinin engellenmesini ifade etmektedir. Tüm mağdurların onuruna ve haklarına saygı gösterilmesini içerir. Tarafsızlık, insani yardımın, düşmanlıklara katılmadan veya siyasi, dini veya ideolojik nitelikteki tartışmalarda taraf tutmadan sağlanmasını ifade eder. Kayırmama ilkesi insani yardımın, etnik köken, cinsiyet, milliyet, siyasi görüşler, ırk veya din temelinde ayırım gözetilmeksizin yalnızca ihtiyaçlar tarafından yönlendirilmesini gerektirmektedir. Operasyonel Bağımsızlık ise insani yardımın, uygulandığı alanlarla ilgili olarak herhangi bir aktörün sahip olabileceği politik, ekonomik, askerî veya diğer hedeflerden özerk olmasıdır. (UN Office for Coordination of Humanitarian Affairs, 2008) Bunlardan özellikle insanlık, tarafsızlık ve kayırmama ilkeleri, SAİ timlerince de hem insani yardımın(sosyal yardım) dağıtılmasında hem de genel SAİ faaliyet ve projelerinde göz önünde bulundurulmalıdır. Tarafsızlık ve kayırmama ilkesi SAİ faaliyetlerinin etkinliğini artırarak yerel halkın güveninin kazanılmasını sağlar. Böylece hem misyona destek sağlanmış olur hem de TSK'nın bölgede itibarı artar.

9. SAİ personeli görev alanında birçok farklı kültürden sivil unsurlarla birlikte çalışmaktadır. Bu unsurlarla sağlıklı bir iş birliği için, yalnızca sağduyulu değil, aynı zamanda sivillerin düşünce ve çalışma tarzlarıyla uyumlu olunması gerekir. SAİ'nin etkili bir şekilde yürümesi buna bağlıdır. Sivil unsurlara ne kadar organize veya etkili olduğuna bakılmaksızın, saygıyla yaklaşılması gerekir. Onlara saldırmak ya da küçümsendikleri hissini vermek, etkisiz bir iş birliği ve değersiz bir istihbarat paylaşımına yol açabilecek şekilde yabancılaştırmalarına neden olur. Sivil otoriteler ve kuruluşlarla etkin bir şekilde irtibat kurabilmek için SAİ personeli bu otorite ve kuruluşların kültürleri, kimlikleri, yapıları ve prosedürleri hakkında bilgi sahibi olmalı, gerekirse bu konuda eğitilmelidir. Askerler ve siviller kendilerini ifade ederken farklı dil kullanmaktadır. Birbirini anlamak için, her iki taraf da en azından ilişkinin başlangıcında kendi terminolojilerini kullanmaktan kaçınılmalıdır.

10. SAİ personeli cinsiyet bilincinin çalışma ortamının ayrılmaz bir parçası olduğunu bilmelidir. Cinsiyet perspektifi, sorumluluk sahasında dikkate alınması gereken dezavantajlı gruplar hakkındaki anlayışı geliştirmeye yarar. Bu perspektif karşılıklı anlayış ve saygıyı pekiştireceğinden SAİ' nin yerel nüfusa, kuruluşlara ve yetkililere erişimini kolaylaştıracak ve daha iyi bilgi paylaşımı sağlayacaktır. Aynı zamanda durumsal farkındalığı da geliştirecektir. Kadınlar birçok kültürde hala toplumun eşit üyeleri olarak görülmemektedir. Bu nedenle cinsiyet odaklı yaklaşım çok dikkatli olmayı gerektirir. Çünkü ne kadar iyi niyetli olursa olsun cinsiyet odaklı yaklaşımda ölçü kaçırılırsa tepkiyle karşılaşılabilir. SAİ personeli böyle durumlarda kişisel görüşünü arka plana atmalı durumu olduğu gibi kabullenmelidir. Zira bir toplumun değerlerini değiştirmeye çalışmak akıllıca olmadığı gibi SAİ' nin görev alanında da değildir. SAİ personeli cinsiyet sorunlarının farkında olmalı ve misyonu destekleyecek cinsiyet odaklı bir yaklaşıma sahip olmalıdır. Ayrıca, bazı toplumlarda erkek askerlerin yerel kadınlarla diyalogu hoş görülmez. Bu nedenle, SAİ ekibinde yeterli sayıda kadın personel bulunmalıdır.

11. SAİ faaliyetlerinin verimliliğinin artırılması için SAİ birliklerinin askerî/sivil kamu görevlisi ve hükümet dışı organizasyonların personelini de içerecek şekilde küçük ancak etkin bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. SAİ faaliyetlerinin yürütüldüğü bölge/ülkelerde askerî personelin uzmanlık alanı dışında kalan kamu hizmetleri, eğitim, sağlık, altyapı, ekonomik ve sosyal gelişmeye katkı sağlayan projeler yapılabilmesi için barış şartlarında da görevlendirilmek üzere sivil kurum ve kuruluşlardan uzman personel (sağlık, eğitim, kültürel gelişim, alt ve üst yapı mühendisleri) istihdam edilmesi üzerinde durulmalıdır.

12. TSK SAİ faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği esas olarak bu faaliyet ve projeler içindeki profesyonel katkının miktarına bağlıdır. Bu katkıdan kasıt SAİ faaliyetlerine sosyal hizmet bakış açısı kazandırmak ve yapılan faaliyetleri sahaya toplumla sosyal hizmet uygulamaları şeklinde yansıtmaktır. Böylece SAİ faaliyet ve projeleri bir yandan işinin ehli sosyal hizmet uzmanlarının eliyle daha etkin, verimli ve kaliteli bir hal alırken diğer yandan ulusal hedeflere ve bölgede kalıcı barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik inşa süreci profesyonel bir bakış açısıyla

desteklenecektir.

13. TSK' nın sivillere yönelik faaliyetleri sadece BDH kapsamında yurt dışında yürüttüğü SAI faaliyetlerinden ibaret değildir. TSK yurt içindeki doğal afetlerde öncelikle güvenlik hizmeti görerek asayiş sağlamaktadır. Depremlerde kritik olan arama-kurtarma faaliyetlerine katılmaktadır. Ayrıca İnsanî Yardım Tugayı eliyle hem yurt içinde hem yurt dışında yardımların afetzedelere ulaştırılması ve afet bölgesinin lojistik altyapısının kurulması sorumluluğunu da almaktadır. Bütün bunlara ek olarak TSK' nın ordudaki sosyal hizmet uzmanları vasıtasıyla afetzedelere psikolojik temelli grup ve güçlendirme çalışmaları yapmaları da değerlendirilmelidir.

14. Türkiye, sınırları ötesinde yaşanan çatışmalardan veya Afganistan, İran vb. Ortadoğu ülkelerindeki rejimlerden ya da yoksulluk ve açlıktan kaçan mülteciler sorunuyla karşı karşıyadır. Bu can alıcı sorun ağır insani dramları da beraberinde getirmektedir. Sınırdaki veya sınırı geçtikten sonra jandarma bölgesinde yakalanan mültecilerle ilk olarak askerî personel muhatap olmaktadır. Bu durumun güvenlik boyutu bir yana, TSK insanî bir sorumluluk alarak, mültecilere yönelik sosyal hizmet müdahalelerini gündemine almalıdır.

15. Bugün Kosova ve Bosna'ya gidenler iç savaşın ve Müslüman nüfusa uygulanan etnik temizliğin izlerini üzerinden neredeyse 30 yıl geçmiş olmasına rağmen rahatlıkla görebilmektedir. TSK'nın insani müdahale harekâtının yeniden inşa süreci kapsamında bugün Kosova ve Bosna'da yarın muhtemel diğer kriz bölgelerinde görev yaparken halkın ağır savaş yaralarının izleriyle karşılaşması kaçınılmazdır. Bu çalışmanın konusu Kosova ve Bosna'da yürütülmekte olan SAI faaliyetleri yani **toplumla sosyal hizmet** uygulamalarıdır. Ancak toplumun kolektif iyilik haline sunacağı katkıya binaen Kosovalı ve Bosnalı sivillerin maruz kaldıkları ağır insan hakları ihlalleri nedeniyle yaşamakta oldukları başta post travmatik stres bozuklukları olmak üzere birçok psikolojik problemle mücadele kapsamında **bireylerle ve ailelerle sosyal hizmet** uygulamaları da gündeme alınmalıdır. TSK Orduda Sosyal Hizmet kapsamında kendi personeline ve personel ailelerine sunduğu hizmetin bir benzerini yerel nüfustan esirgememelidir. Türkiye'de ruhsal problemleri olan hastalara psikososyal destek sunan, takip ve tedavilerin yapılmasını sağlayan ve gerektiğinde evde takip, tedavi

ve hasta-aile eğitimi gibi hizmetleri yürüten Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri(TRSM) örnek alınarak daha minör modellerinin Kosova ve Bosna'da faaliyete geçirilmesi düşünülmelidir.

16. Dünyada modern ordular, genel olarak küçülmeye giderken bir taraftan da sosyal hizmet uzmanlarının kadro ve sayıları ile sosyal hizmet projelerinin bütçelerini artırmaktadır.(Şen, 2016). TSK da bu duruma uygun olarak sosyal hizmet uzmanı kadrolarını artırmalıdır. Çünkü özellikle terörle mücadele ve sınır ötesi harekâtlarla birlikte, TSK'nın psiko-sosyal yönden yetkin birliklere gereksinimi giderek artmaktadır. Bu yüzden TSK, daha profesyonel ve daha fazla sayıda sosyal hizmet uzmanı istihdam edip askerî/orduda sosyal hizmet sistemini geliştirmek suretiyle çatışmalardan etkilenmiş ya da çatışma ortamına hazırlanan personel ve ailelerinin sorunlarını çözüp hayat standartlarını yükseltmelidir. Bunun için Kara/Deniz/Hava Kuvvetleri ve Jandarma Genel/Sahil Güvenlik Komutanlıkları kadrolarına, yeterli sayıda YÖK onaylı dört yıllık örgün eğitim programlarından tercihen “Orduda Sosyal Hizmet” dersini alarak mezun olmuş, deneyimli ve mümkünse lisansüstü eğitilmiş, subay veya istisnai memur alınmalıdır.

17. Doksanlı yılların sonlarından itibaren çoğu NATO ülkesi yeterli sayıda eğitilmiş personel bulamadığı için SAİ personeli daha çok sosyal ve diplomatik yetenekleri ile yabancı dil bilgi düzeylerine göre görevlendirilmiştir.(Zaalberg, 2008) Bu durum TSK için de geçerlidir. Genel dil sınavı (KPDS) notu 70'in üzerinde olanlar arasından KKK Personel Daire Başkanlığı tarafından sosyal ve diplomatik yetenekleri gözetilerek seçilen TSK personeli, Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi – BİOEM'de NATO kapsamında İngilizce verilen eğitimlere Barış İçin Ortaklık inisiyatifi ülkeleri personeli ile birlikte katılmakta ve başarılı bulunanlar kursun ardından SAİ merkezlerinde ve SAİ timlerinde görevlendirilmektedir. SAİ personeli tarafından planlanan ve uygulamaya sokulan SAİ projeleri sahaya birer toplumla sosyal hizmet uygulaması olarak yansımaktadır. Bu nedenle SAİ personelinin en az 4 yıllık sosyal hizmet lisans programı mezunu ve 5-10 yıllık iş tecrübesine sahip sivil profesyonellerle veya en azından sosyal hizmet lisans programı mezunlarından temin edilen askerî personelle takviye edilmesi yerinde olacaktır.

18. Sosyal hizmet uzmanları çalıştıkları toplumdaki bireylerin ya da grupların güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve sınırlılıklarını bilmeden sağlıklı bir sosyal hizmet uygulaması gerçekleştiremezler. Aynı şekilde, askerî kültür ve değerler tanınmadan ve askerî organizasyonların iç dinamikleri bilinmeden yürütülecek sosyal hizmet müdahaleleri de başarısızlık riski altındadır. Bu durum SAİ çerçevesinde yürütülecek etkili bir sosyal hizmet uygulaması için ön koşul olarak değerlendirilmeli ve SAİ timlerinde görevlendirilecek sosyal hizmet uzmanları mutlaka yeterli bir askeri eğitime tabi tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. ve Çamur Duyan, G. (2003). “Dünyada Sosyal Hizmet Mesleğinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, Toplum ve Siyaset, 14(1), 1-19
- Adams, R. (2008). Enpowerment, Participation and Social Work Basingstoke: Palgrave Macmillon.
- Adams, R. (2010). The Short Guide to Social Work. Bristol:Policy Press.
- Aktaş, A. M. (2002). “Orduda Sosyal Hizmet”. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Dergisi, 1(1), 97-107
- Akyüz, F. (2008). “Sosyal Yardımdan Sosyal Sigortaya: Bismarckyan ve İngiltere Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Tarihsel Dönüşümü”. The Journal of International Social Research, 1(5), 58-70
- Alle-Carliss, L. ve Alle Carliss, R. (1999). Advanced Practice in Human Service Agencies: Issues, Trends and Treatment Perspectives. Pacific Grove, California: Brooks / Cole Publishing
- Anarudha, K. (2004). “Enpowering Families with Mentally ill Members: A Strengths Perspective”. International Journal for the Advancement of Counselling, 26(4), 383-391
- Andrea, D. (2001). “General System Theory: Contributions to Social Work the Oryand Practice.” İçinde F. J. Turner (Ed), Social Work Treatment: Interlocking Theoretical Approaches. New York: Free Press
- Ankersen, C. (2014). The Politics of Civil-Military Cooperation: Canada in Bosnia, Kosovo and Afghanistan. Hampshire: Palgrave MacMillan
- Ateş, D. (2017). Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantığı, İstanbul: Dara Yayınları
- Atherton, S. (2009). “Domesticating Military Masculinities: Home, Performance and the Negotiation of the Identity”. Social and Cultural Geography, 10(8), 821-836
- Avrupa Komisyonu, (2001). Türkiye 2011 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel: Avrupa Komisyonu
- Avrupa Komisyonu, (2012). Türkiye 2012 Yılı İlerleme Raporu, Brüksel: Avrupa Komisyonu

- Balcı, Ş. G. (2007). Tutunamayanlar ve Hukuk. Ankara: Dost Kitabevi
- Banks, S. (1995). *Etnics and Values in Social Work*, Basingstoke: Macmillan Press
- Barker, L. R. (1999). *The Social Work Dictionary*, Washington DC: NASW Press
- Bassey. M. (2007). *Case Study Research in Educational Settings*, Philadelphia: Open University Press.
- Bennett, A. L. (1991). *International Organisations; Principles and Issues*. New York: Prentice Hall
- Berkes, F ve Kışlalıoğlu. M. (1990) *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. İstanbul Remzi Kitabevi
- Biestek, F. P. (1961). *The Casework Relationship*, London: Allen and Unwin
- Boehm, E. ve Staples, L. H. (2002). "The Functions of the Social Worker in Empowering: The Voices of Consumers and Professionals". *Social Work*, 47(4), 449-460
- Bollen, M. (2008). "Refugees in Albania: A Case of Civil-Military Cooperation", İçinde S. Rietjens ve M. Bollen (Eds.), *Managing Civil-Military Cooperation: A 24/7 Joint Effort for Stability*. Hampshire: Ashgate.
- Bora, T. (1999). *Yeni Dünya Düzeninin Av Sahası; Bosna Hersek*. İstanbul: Birikim Yayınları
- Boutras-Ghali, B. (1998). *An Agenda for Peace; Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*. New York: United Nations.
- Bowers, S. (1949). "The Nature and Definition of Social Casework", *Social Casework*, 30(8), 311-317
- Boyle, S. W., Hull, G. H., Mather, J. H., Smith, L. L. Ve Forley, O. W. (2006). *Direct Practice in Social Work*. London: Pearson
- Braun, M. A. (2005). *Civil-Military Cooperation as a Vital Part in the Stabilisation- Process In Afghanistan: How is Its Meaning Different Within Certain Deployed Military Actors*, Seminar Paper, Potsdam University
- Briggs, A. ve Atkinson, P. (2006). "Adapting the Model: Therapeutic Work with Children from Army Families". *Journal of Social Work Practice*, 20(1), 51-67
- Brody, R. ve Noir, M. (2000). *Macro Practice: A Generalist Approach*. Illinois: Gregory Publishing Company

- Bronfenbrenner, V. (1979). The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Cambridge MA: Harward University Press
- Buckley, W. (1967). Sociology and Modern Systems Theory. New York: Prentice Hall
- Bulut, İ. (1994). Sosyal Grup Çalışması Ders Notları, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları
- Caridi, R. J. (1974). 20th Century American Foreign Policy Security and Self-Interest. New Jersey: Prentice Hall
- Chapin, R. K. (1995). “Social Policy Development: The Strengths Perspective” Social Work, 40(4), 506-520
- Chmiliar, I. (2010). “Multiple-Case Designs” İçinde J. Mills, G. Europe ve E. Wiebe (Eds.), Encyclopedia of Case Study Research, ss:582-583. USA: Sage Publication.
- Cilga, İ. (2004). Bilim ve Meslek Olarak Türkiye’de Sosyal Hizmet. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları
- Civil-Military Cooperation of Excellence-CCOE (2008). Gender Makes Sense; a way to Improve Your Mission. Netherlands: CCOE Gender Publications
- Civil-Military Cooperation of Excellence-CCOE (2012). CIMIC Field Handbook 3rd Edition. Netherlands: CCOE
- Civil-Military Cooperation of Excellence-CCOE (2013). CIMIC Functional Planning Guide_CEPG. Netherlands: CCOE
- Cohen, L. (1995). Broken Bond; South Yugoslavia’s Disintegration and Balkan Pilitics in Transition. San Francisco: Boulder and Oxford, West view Press
- Collins, D., Jordan, C. ve Coleman, H. (2007). An Introduction to Family Social Work. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole
- Compton, B. R., Galaway, B. (1979). Social Work Processes, Belmont, CA: The Dorsey Press
- Compton, B. R., Galaway, B. ve Cournoyer, B. (2005). SOcial Work Processes. Pacific Grove: Brooks/Cole Publishing
- Coulshed, V. ve Orme, J. (2006). Social Work Practice: An Intoduction, 4th Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan

- Coulshed, V. ve Orme, J. (2012). Social Work Practice: 5th Edition. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Council of Social Work Education. CSWe. (2010). Advanced Social Work Practice In Military. USA: CSWE Publishing
- Cowger, C.D. (1994). "Assessing Client Strengths: Clinical Assessment for Client Empowerment". Social Work, 39(3), 262-268
- Cresswell, J.W. (2007). Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches. USA: Sage Publication.
- Croft, S., Howorth, J., Terriff, T. Ve Webber, M. (2000). "The Good Ship NATO in Difficult Waters". International Affairs, 76(3),45-64
- Cutts, M. (1999). "The Humanitarian Operations in Bosnia Herzegovina 1992-1995: Dilemmas in Negotiating Humanitarian Access" Genova: UNHCR Working Paper No:8
- Çengelci, E. (1998). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun Türk Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Yönetimi Sistemi İçindeki Yeri. Ankara: Aydın Matbaacılık
- Çetin, H.(2018) Sosyal Hizmet Yönetimi: bugünü ve Yarını. Ankara: Nika Yayınevi
- Daley, J. (2000). "Military Social Work Practice in Mental Programs" İçinde J. Daley (Ed.), Social Work in the Military (ss. 123-136). Binghampton, NY: Hawarth Press
- Daley, J. (2003). "Military Social Work: A Multi Country Comparison". International Social Work, 46(4), 437-448
- Davey, L. (2009). "The Application of Case Study Evaluations.(Çev.:Tuba Gökçek).", Elementary Education Online, 8(2), 1-3.
- Day, P.J., Shelly, S.J. ve Macy, H. J. (2000). Social Working Exercises in Generalist Practice. Boston: Allyn and Bacon
- Department of Veterans Affairs (2010). History of Veteran's Administration Social Work. Washington. D.C.
- Department of Veterans Affairs (2011). Suicide Prevention. Washington, D.C.
- Derezotes, D.S. (2000). Advanced Generalist Social Work Practice. Thousand Oaks, LA: Sage

- Deutsch, K.W, Burrell, S.A., Konn, R.A., Maurice, L. Jr. Ve diğerkleri (1957). Political Community and the North Atlantic Area: International Organisation in the Light of Historical Experience. New Jersey: Princeton University Press
- Devlet Planlama Teşkilatı, (2001). Sosyal Hizmetler ve Yardımlar Özel İhtisas Komisyon Raporu (Yayın No: DPT: 2593 – ÖİK: 65), Ankara: DPT
- Dilik, S. (1980). “Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler”. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 35(1), 73-84
- Dougherty, J.E., Pfaltzgraff, R. L. Jr. (1981). Contending Theories of International Relations. New York: Pearson
- Dubois, B. ve Miley, K. K. (1996). Social Work: An Empowering Profession. Boston: Allyn and Bacon
- Duverger, M. (1984). Siyaset Sosyolojisi. (Çev.: Şirin Tekeli). İstanbul: Varlık Yayınları. (1967)
- Duyan, V. (1997). Sosyal Grup Çalışması Uygulamasının Ortopedi Hastalarının Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerine Etkisi. Ankara: Aydınlar Matbaacılık
- Duyan, V. ve Gelbal, S. (2008) “Sosyal Sorun Çözme Envanterini Türkçe’ye Uyarlama Çalışması”. Toplum ve Sosyal Hizmet, 19(1), 7-28
- Duyan, V. Sayar, Ö. Ö., Özbulut M. (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak. Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği. Yayın No: 11
- Duyan, V. (2014). Sosyal Hizmet; Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları
- Egnell, R. (2008). Between Reluctance and Necessity: The Utility of Military Force in Humanitarian and Development Operations, Small Wars and Insurgencies
- Erhan, Ç. (2001) “ABD ve NATO’yla İlişkiler”. İçinde Baskın Oran (Ed.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne. (Cilt 1, ss. 522-575; 681-700). İstanbul: İletişim Yayınları
- Fetherston, A. B. (1994). Towards a Theory of United Nations’ Peacekeeping. New York: Saint Martins
- Flint, E. (2001). “Civil Affairs: Soldiers Building Bridges”, İçinde D. S. Gordon ve F. H. Toase (Eds.), Aspects of Peacekeeping. London: Frank Cass

- Friedman, F. (2000). "The Muslim Slavs of Bosnia and Herzegovina; Islam as National Identity", Nationalities Papers, 28 (1), 169-182
- Forder, A. (1976). "Social Work and System Theory". British Journal of Social Work, 6(1), 23-42
- Fornas, W. (1987). Gaining People, Losing Ground. Washington, DC: Population Institute
- Gaspar, C. (2011). "NATO's Strategic Concept", İçinde L. N. Rodrigues ve V. Dubovyk (Eds.), Perceptions of NATO and the New Strategic Concept. Amsterdam: IOS Press
- Genel Kurmay Başkanlığı Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi Komutanlığı. Gen. Kur. BİOEM K. lığı. (2016). Course Guide 2016. Ankara: BİOEM K. lığı
- Germain, C. B. (1979). "Introduction: Ecology and Social Work". İçinde C.B. Germain (Ed), Social Work Practice: People and Environments. (Ss.1-22). New York: Columbia University Press.
- Germain, C. B. (1985). "The Place of Community Work within an Ecological Approach to Social Work Practice". İçinde S.H. Taylor ve R.W. Roberts (Eds), Theory and Practice of Community Social Work. (Ss. 30-55). New York: Columbia University Press
- Gibs, J. J. (1961). Psychiatric Screening in Stockades, Military Police
- Gibs, P., Locke, B. ve Lahmann, R. (1990). "Paradigm for the Generalist-Advanced Generalist Continuum." Journal of Social Work Education, 26(3), 232-243
- Gilpin, R. (1981). War and Change in World Politics, New York: Cambridge University Press
- Gitterman, A. ve Germain, C. B. (2008). The Life Model of Social Work Practice: Advances in Theory and Practice. New York: Columbia University Press
- Glicken, M. D. (2004). Using the Strengths Perspective in Social Work Practice, Boston: Allyn and Bacon
- Goldstein, H. (1990) Problem – Oriented Policing, Boston: Mc. Graw – Hill
- Gordon, S. (2001). Understanding the Priorities for Civil-Military Cooperation, The Journal of Humanitarian Aid, (<http://www.jha.ac/a068.htm> E.T.: 30.09.2020)

- Göze, A. (1995). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, İstanbul: Beta Yayınları
- Gözler, K. (2014). Anayasa Hukukunun Genel Esasları, Bursa: Ekim Basın Yayın Dağıtım
- Greene, G. J. ve Lee, M. Y. (2002). “The Social Construction of Empowerment”. İçinde M. O’Melia ve K. K. Miley (Eds.), Pathways to Power: Readings in Contextual Social Work Practice. (Ss. 175-201). Boston: Allyn and Bacon
- Gül, H. ve Gül, S. S. (2007). “Sosyal Devletten Çalışma Refahına Geçişte Sosyal Haklar ve Yoksullar”. Amme İdaresi Dergisi, 40(3), 1-30
- Gülmez, M. (2009), “İnsan Hakları Olarak Sosyal Haklar ve Sosyal Haksızlıklar”. 1inci Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu, 22-23 Ekim, Antalya
- Güngör, F. ve Özügürlü, M. (1997). İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Tartışma Metinleri No: 3
- Hancock, R.D. ve Algozzine, B. (2006). Doing Case Study Research. New York: Teacher Collages Press
- Hançerlioğlu, O. (1973), Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hardcastle, D. A., Powers, P. R. ve Venocur, S. (2004). Community Practice. New York: Oxford University Press
- Harris, J. (2000). “History of Army Social Work”. İçinde J. G. Daley (Ed.), Social Work Practice in the Military (ss. 3-22). New York: Routledge
- Hasgüler, M. Ve Uludağ, M. B. (2010). Devleterarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, İstanbul: Alfa Yayıncılık
- Heinze, E. A. (2009). Waging Humanitarian War: the Ethics, Law and Politics of Humanitarian Intervention. Albany: State University of New York Press
- Healy, K.(2012). Social Work Methods and Skills:The Essential Foundations of Practice. Basingstoke:Palgrave Macmillan
- Hillpold, P. (2001). “Humanitarian Intervention: Is There a Need for a Legal Reappraisal?”, EJIL, 12 (3), 441-463
- Hull, G. H. (1990). Social Work Relationship Manual. Eau Claire: University of Wisconsin
- Ife, J. (2002). Community Development: Community – Based Alternatives in an Age of Globalization. French Forest, New South Wales: Longman

- Jett, D. C. (2001). Why Peacekeeping Fails? New York: Palgrave Macmillon
- Johansson, T. (2011). The effectiveness of CIMIC in peace operations: From the view of the local people, Master's Thesis, Uppsala University.
- Johnson, D. W. ve Johnson, F. P. (1994). Joining Together: Group Theory and Skills. Boston: Allyn and Bacon
- Johnson, L. C. (1998). Social Work Practice: A Generalist Approach, Boston: Allyn and Bacon
- Kahramanoğlu, E. (1990). Örgüt ve Yönetim: Temel Kavram ve Süreçler. Sosyal Hizmet Yönetimi Ders Notları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayınları
- Kapani, M. (1998). Politika Bilimine Giriş, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Karabeshkin, L. A. ve Spechler, D. R. (2007). "EU and NATO Enlargement: Russia's Expectations, Responses and Options for the Future". European Security, 16(3), 307-328
- Karataş, K (1994). "Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetler". İçinde K. Karataş (Ed.), 2000'li Yıllara Doğru Sosyal Devletin Gerçekleştirilmesinde Sosyal Hizmetlerin Yerin ve Önemi, 4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı. Ankara: Bildiriler (ss. 349-352). Ankara: Sosyal Hizmetler Uzmanları Derneği Genel Merkezi, Yayın No: 3
- Karataş, K. (2001 a). "Sosyal Devlet Tartışmaları". Sosyal Hizmet Sempozyumu: Toplumsal Gelişme ve Değişme Sürecinde Sosyal Hizmet, 16-18 Ekim 1996, Ankara: Bildiriler (ss. 274-280). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, Yayın No: 2
- Karataş, K. (2001b). "Belediyelerin Sosyal Görevleri: Belediyeler ve Sosyal Hizmet". İçinde K. Karataş ve Ç. Arıkan (Ed.), İnsanî Gelişme ve Sosyal Hizmet. (Ss. 214-226). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yayın No: 9
- Karataş, K. (2002). "Kentlileşme Sürecinde Toplum Merkezlerinin Rolü: Bir Yaklaşım Modeli Önerisi". Sosyal Hizmet Sempozyumu: Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet, 5-7 Kasım 1998, Antalya: Bildiriler (ss. 62-66). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu Yayın No: 10
- Karluk, S. R. (2007). Uluslararası Kuruluşlar, İstanbul: Beta Yayıncılık

- Katz, D. ve Kahn, R. L. (1977). Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi. (Çev. Halil Can ve Yavuz Bayar). Ankara: TODAİE Yayınları No: 167(1929)
- Kembayev, Z. (2009). Legal Aspects of the Regional Integration Process in the Post Soviet Area. Berlin: Springer
- Keohane, R. O. Ve Nye Jr, J. S. (2011). Power and Interdependence. Boston. Pearson Education
- Keskin, F. (2006). “İnsancıl Müdahale: 1999 Kosova ve 2003 Irak Sonrası Durum”, Uluslararası İlişkiler, 3 (12), 49-70
- Kirst – Ashman, K. K. Ve Hull, G. H. (1999). Understanding Generalist Practice, Chicago: Nelson – Hall Publishers
- Kirst – Ashman, K. K. Ve Hull, G. H. (2009). Generalist Practice with Organizations and Communities. Pasific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing
- Kongar, E. (1972). Sosyal Çalışmaya Giriş. Ankara: Şafak Matbaası
- Kongar, E. (1978). İnsanî Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler (Sosyal Çalışmaya Giriş). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- Koray, M. (2008). Sosyal Politika, Ankara: İmge Kitabevi
- Kornblum, W. ve Julian, J. (2001). Social Problems, New York: Prentice Hall
- Koçar, N. G. (1992). Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refah Alanı. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası
- Koçar, N. G. (2000). Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı (Yoksulluk ve Sosyal Hizmet). Ankara: Şafak Matbaası
- Kovancı, O. (2003). Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksul Yasaları, Ankara: Mülkiyeliler Vakfı Yayınları, No: 30
- Kut, S. (1988). Sosyal Hizmet Mesleği; Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri. Ankara: Kendi Yayını
- Landon, P. S. Ve Feit, M. (1999). Generalist Social Work Practice. Debuqe, Iowa: Eddie Bowers Publishing
- Landon, J.J. (2008). “Civil-Military Cooperation”, İçinde L. Wentz (Ed.), Lessons from Bosnia: The IFOR Experience. Washington: CCRP
- Latif, D. (2006). “Etnik Çatışma Sonrası Barış İnşası Ne Kadar Mümkün? Dayton Sonrası Bosna ve Hersek” Kıbrıs Yazıları, 3 (Yaz-Güz), 126-141

- Lawigne, J. P. (2001). "İmece- a Turkish Tradition", SFOR Informer#123, October 3, 2001.
- Leadbetter, M. (2002). "Empowerment and Advocacy". İçinde R. Adams, L. Dominelli ve M. Payne (Eds.), Social Work: Themes, Issues and Critical Debates. (Ss. 200-208) Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Lee, J. A. B. ve Hudson, R. E. (2011). "Empowerment Approach to Social Work Practice". İçinde F. J. Turner (Ed.), Social Work Treatment: Interlocking Theoretical Approaches (ss. 157-178). Oxford: Oxford University Press
- Leighninger, L. (1980). "The Generalist – Specialist Debate in Social Work" Social Service Review, 54(1), 1-12
- Levy, C. S. (1973). "The Value Base of Social Work", Journal of Education for Social Work, 9(1), 34-42
- Makarychev, A. S. (2009). Russia and Its New Security Architecture Concept in Europe: A Critical Examination of the Concept. CEPS Working Document no: 310, <http://www.aei.pitt.edu/10760/1/1790.pdf> Erişim Tarihi: 11.09.2019
- Mancoske, R. J. ve Hunzeker, J. M. (1989). Empowerment Based Generalist Practice: Direct Services with Individuals, New York: Cummings and Hathaway
- McNerney, M. (2008). "CIMIC on the Edge: Afghanistan and the Evolution of Civil-Military Operations", İçinde C. Ankersen (Ed.), Civil-Military Cooperation in Post-Conflict Operations: Emerging Theory and Practice. New York: Routledge
- MDK. 3 Müşterek Harekât Doktrini
- Melossi, D. ve Pavarini, M. (1981). The Prison and the Factory: Origins of the Penitentiary System. London: Macmillan
- Meray, S. (1995). Devletler Hukukuna Giriş, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Merriam, S.B. (2013). Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Rehber.(Çev.:S. Turan ve diğerleri). Ankara: Nobel Yayınları.
- Metcalfe, V., Hayson, S. ve Gordon, S. (2012). Trends and Challenges in Humanitarian Civil-Military Coordination: A Review of the Literature. HPG Working Paper, May 2012.

- Miley, K. K., O'Melia, M. Ve Dubois, B. (1998). Generalist Social Work Practice: Empowering Approach, Boston: Allyn and Bacon
- Mitrany, D. (1933). The Progress of International Government, London: Allen and Unwin
- MKS. 57-1 TSK Basın Yayın Halkla İlişkiler ve Tanıtım Konsepti
- MKS. 145-1 (B) TSK Müşterek Harekât Konsepti
- MKS. 145-3 TSK Barışı Destekleme Harekâtı Konsepti
- MKS. 371.1 (A) TSK Sivil-Asker İş Birliği Konsepti
- Mockaitis, T. R. 2004. Civil-Military Cooperation in Peace Operations: The Case of Kosova. Lulu.com; Null Edition
- Moore, R. R. "Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy". Perceptions, 17(1), 55-74
- Moslow, A. H. (1943). "A Theory of Human Motivation". Psychological Review, 50(4), 370-396
- Mumm, A. M. Olsen, L. J. ve Allen, D. (1998). "Families Affected by Substance Abuse: Implications for Generalist Social Work Practice". Families in Society, 79(4), 384-394
- Murphy, M. (1959). The Social Group Work Method in Social Work Education, New York: Council on Social Work Education
- MY. 172-1 TSK Barış İçin Ortaklık Eğitim Merkezi, Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Yönergesi
- MY. 211-1 TSK Doğal Afet Yardım Harekâtı Yayınevi
- National Association of Social Workers-NASW (1981). NASW Standarts for the Classification of Social Practice. Silver Spring, MD: NASW
- National Association of Social Workers-NASW (1982). NASW Standarts for Continuing Professional Education. Silver Spring, MD: NASW
- National Association of Social Workers-NASW (1999). NASW Code of Ethics, Silver Spring MD: NASW
- National Association of Social Workers-NASW (2012). NASW Standarts for Social Work Practice with Service Members, Veterans and Their Families, Silver Spring MD: NASW

- NATO Backgounder, “Civil Support for Military Operations and Emergency Planning”, January 2008
- Nelson, J. (2006). “Development and Evolution of the Family Advocacy Program in the Department of Defence”. İçinde J. Doley (Ed.), Social Work in the Military (ss.51-66). Binghampton, NY: Haworth Press
- Netting, E. L., Kettner, P. M. Ve Mc Murty, S. L. (1998). Social Work Macro Practice, New York: Longman
- Newsome, R. (2000). “Military Social Work Practice in Substance Abuse Programs”. İçinde J. Daley (Ed.), Social Work in the Military. (Ss. 91-106) Binghampton, NY: Haworth Press
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Information Service (1989). NATO Basic Documents, Brussels: NATO
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Information Service (2009). NATO Basic Documents, Brussels: NATO
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Information Service (2010). NATO Internal Comprehensive Approach Stockholder Meeting (22-23 September 2010) Summary Report, Brussels: NATO
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Standardization Agency NSA (2001). MC 411/1 NATO Military Policy on Civil – Military Cooperation (CIMIC). Belgium: NSA
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Standardization Agency – NSA (2003). AJP_9 NATO Civil – Military Cooperation (CIMIC) Doctrine Brussels: NSA
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Standardization Agency – NSA (2013). AJP_3.4.9. Allied Joint Doctrine for Civil – Military Cooperation (CIMIC). Brussels: NSA
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Standardization Agency – NSA (2018). AJP_3.19. Allied Joint Doctrine for Civil – Military Cooperation (Edition A.) Brussels: NSA
- North Atlantic Treaty Organization – NATO Standardization Agency – NSA (2019). AJP_5. Allied Joint Doctrine for the Planning of Operations (Edition A.2). Belgium: NSA

- Ojanen, H. (2006) “The EU and NATO: 2 Computing Models for a Common Defence Policy”. Journal of Common Market Studies, 44(1), 57-76
- O’Keefe, D. (2009) “Psychiatric Social Work” İçinde Neuropsychiatry in World WarII.
<http://www.history.amedd.army.mil/booksdocs/wwii/NeuropsychiatryinWWII-Voll/default.html> Erişim Tarihi: 11.02.2019
- Olson, M. D. (2018). “Exploring Military Social Work From a Social Justice Perspective”. International Social Work, 61(1), 119-129
- Özdemir, U. (2018). Sosyal Hizmetin Ne’liği: Sosyal Hizmete Giriş; Kavramlar, Tanımlar, Metodoloji. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Özgüven, İ. E. (2001). Ailede İletişim ve Yaşam. Ankara: PDREM Yayınları
- Özoğuzlu, T. (2013). NATO Ortaklıkları ve Türkiye: Barış İçin Ortaklık, Akdeniz Diyalogu, İstanbul İş Birliği Girişimi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Öztürk, Y. (2015). “Sivil Asker İş Birliği Uygulamaları ve Askerî Etkililik: Yeni Bir kuvvet Çarpanı mı?”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 25 (2), 111-139
- Özüğurlu, M. (2003). “Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sıfatın Suretten Kopuşu”. Mülkiye Dergisi, 239(27), 59-74
- Parrott, L. (2001). Social Work and Social Care, Florence. KY, USA: Routledge
- Parsons, R. J. (2002). “Guidelines for Empowerment – Based Social Work Practice”. İçinde A. R. Roberts ve G. J. Greene (Eds.), Social Workers’ Desk Reference. (ss.396-401). New York: Oxford University Press
- Paton, H. J. (1948). The Moral Law, London: Routledge
- Pazarcı, H. (2005). Uluslararası Hukuk Dersleri. Ankara: Turhan Yayınları
- Pearlman, H. H. (1957). Social Casework. Chicago: University of Chicago Press
- Philips, W. (1998). Civil-Military Cooperation: Vital to Peace Implementation in Bosnia, NATO Review, 46(1), 22-25
- Pierson, J. ve Thomas, M. (2010). Dictionary of Social Work: The Definitive A to Z of Social Work and Social Care Maidenhead: Open University Press
- Pincus, A. ve Minahan, A. (1973). Social Work Practice: Model and Method. Madison: University of Wisconsin Press

- Pincus, A. ve Minahan, A. (1977). “A Model for Social Practice”. İçinde H. Spectand ve A. Vickery (Eds.), Integrating Social Work Methods. (ss. 73-104) London: George Allen and Unwin
- Polanyi, K. (2011). Büyük Dönüşüm Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri. (Çev.: Ayşe Buğra). İstanbul: İletişim Yayınları (1944)
- Preston – Shoot, M. Ve Agass, D. (1990). Making Sense of Social Work Psychodynamics, Systems and Practice. Basingstoke: Palgrave Macmillon
- Pumphrey, M. (1959). The Teaching Values and Ethics in Social Work Education. New York: Council on Social Work Education
- Punch, K.F. (2005). Introduction to Social Research-Quantitive and Qualitive Approaches. London: Sage.
- Rana, R. (2004). Contemporary Challenges in the Civil-Military Reletionship: Complementary or Incompatibility? IRRC September, 86 (855), 565-592
- Rapp, C. A. ve Goscha, R. J. (2004). “The Principles of Effective Case Management of Menthal Health Services”. Psychiatric Rehabilitation Journal, 27(4), 319-393
- Reamer, F. G. (1983). “The Concept of Paternalism”. Social Work Service Review, 57(2), 254-271
- Reamer, F. G. (1998). “The Evolution of Social Work Ethics”. Social Work, 43(6), 488-500
- Reamer, F. G. (2018). Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri. (Çev.: Hakan Acar ve Diğerleri). Ankara: Nika Yayınevi (1995)
- Rietjens, B. (2008) “Providing Relief: The Case of the Dutch Engineers in Kosovo”, İçinde S. Rietjens ve M. Bollen (Eds.) Managing Civil-Military Cooperation: A 24/7 Joint Effort for Stability. Hampshire Ashgate
- Romanyshyn, J. M. (1971). Social Welfare: Charity to Justice. New York: Random House
- Sakarya, H. ve Şahin, F. (2019). “Sosyal Hizmet Akademisyenlerinin Orduda Sosyal Hizmete İlişkin Düşünceleri ve Türkiye’de Orduda Sosyal Hizmet Alanının Sosyal Hizmet Eğitimindeki Yeri ve Geleceği”. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 538-554

- Saleebey, D. (1997). *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman
- Saleebey, D. (2009). *The Strengths Perspective in Social Work Practice* (5th Edition). London: Allyn and Bacon
- Saleebey, D. (2013 a). "The Strengths Approach to Practice: Beginnings". İçinde D. Saleebey (Ed.), *The Strengths Perspective in Social Work Practice* (6th Edition). (Ss.77-99). Boston: Pearson
- Saleebey, D. (2013b). "Introduction: Power in People". İçinde D. Saleebey (Ed.), *The Strengths Perspective in Social Work Practice* (6th Edition). (Ss. 1-18) Boston: Pierson
- Schimmelfennig, F. (2000). "International Socialization in the New Europe: Rational Action in an Institutional Environment". *European Journal of International Relations*, 6(1), 109-139
- Segal, E. A., Gerdes, K. E. ve Steiner, S. (2010). *An Introduction to the Profession of Social Work: Becoming a Change Agent*. Belmont, CA: Brooks/Cole
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2002). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. USA: Pearson Education
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. R. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*, Boston: Allyn and Bacon
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal Hizmet Uygulaması* (Çev. Durdu Baran Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi (1988)
- Sjursen, H. (2002). "Why Expand? The Question of Legitimacy and Justification in the EU's Enlargement Policy". *Journal of Common Market Studies*, 40(3), 491-513
- Solana, J. (1999). "NATO's Success in Kosova". *Foreign Affairs*, 78(6), 114-120
- Solomon, B. B. (1974). *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*, New York: Columbia University Press
- Specht, H. ve Vickery, A. (1977). *Integrating Social Work Methods*, London: George Allen and Unwin
- Stake, R.R. (2005). "Case Studies". İçinde N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research*, London: Sage Publication

- Studer, M. (2001). The IRRC and Civil-Military Relations in Armed Conflict, IRRC June, 83 (842)
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2), 419-426.
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE (2004). Bİ-SC 86_003. CIMIC Capability, Belgium: SHAPE
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE (2011). MC 0133/4 (Final) NATO's Operations Planning: Belgium: Shape
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE (2012). ACO Manual 86-1-1 ACO CIMIC Tactics, Techniques and Procedures, Belgium: SHAPE
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe- SHAPE (2012). NATO Crises Response System Manuel_CRSM. Belgium: SHAPE
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe- SHAPE (2013). Allied Command Operations_ ACO Comprehensive Operations Planning Directive-COPT Interim V2.0. Belgium: SHAPE
- Supreme Headquarters Allied Powers Europe-SHAPE (2014). Bİ-SC Functional PLanning Guide for CIMIC: SHAPE
- Sur, M. (2013) Uluslararası Hukukun Esasları İstanbul: Beta Yayınları
- Şahin, F. (2000). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Refah Politikası Süreçlerine Katılımı. Ankara: Aydınlar Matbaası
- Şahin, F. (2001). “Sosyal Hizmette Güçler Perspektifi ve Çözüm Odaklı Mülakat”. Aile ve Toplum Dergisi, 4(1), 1-13
- Şahin, F. (2002). “Genelci Sosyal Hizmetin Doğuşunu Hazırlayan Etmenler: Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar”. Sosyal Hizmet Sempozyumu, 18-19 Ekim, Ankara
- Şahin, F. ve Sakarya, H. (2018). “Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmetin Tarihi, Gelişimi, İşlevleri”. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(1), 81-98
- Şen, B. (2016). “Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmetin Önemi”. Toplum ve Sosyal Hizmet, 27(2), 131-151
- Talas, C. (1990). Toplumsal Politika, Ankara: İmge Yayınevi

- Tanrıöğen, A. ve diğerleri. (2014). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık
- Teater, B. (2019). Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama için Bir Giriş. (Çev.: Abdullah Karatay ve diğerleri). Ankara: Nika Yayınevi (2013)
- Thompson, N. (2000). Understanding Social Work: Preparing for Practice. Liverpool: Macmillan Press
- Thompson, N. (2009). Understanding Social Work: Preparing for Practice (3rd Edition). London: Palgrave
- Thompson, N. (2019). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. (Çev.: Buğra Yıldırım ve diğerleri). Ankara: Dipnot Yayınları. (2009)
- Tomanbay, İ. (1999). Sosyal Çalışma Sözlüğü. Ankara: Selvi Yayınevi
- Tomanbay, İ. (2002). “Türkiye’nin Sosyal Politikası İçinde Sosyal Hizmetlerin Durumu”. İ. Tomanbay (Haz.). Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Sosyal Hizmet Politikaları, Sosyal Hizmet Sempozyumu, 25-26 Ocak 2001, Ankara: Bildiriler (ss. 26-35). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No:11
- Tomanbay, İ. (2007). Sosyal Olmak. Ankara: SABEV Yayınları No.11
- Trevithick, P. (2000). Social Work Skills. Buckingham / Philadelphia: Open University Press
- Trevithick, P. (2008). “Revisiting the Knowledge Base of Social Work: A Framework for Practice”. British Journal of Social Work, 38(6), 1212-1237
- Trickett, E. J. (1994). “Human Diversity and Community Psychology: Where Ecology and Empowerment Meet”. American Journal of Community Psychology, 24(2), 208-229
- Turan, N. (2009). Sosyal Kişisel Çalışma: Birey ve Aile İçin Sosyal Hizmet. Ankara: Aydınlar Matbaası
- Türbedar, E. (2006). “Balkanlar’daki Türk ve Müslüman Varlığının Sembolü: Sultan 1. Murad (Hüdavendigar) Türbesi”, Yel, 3 (Kasım-Aralık), 26-47
- Uluğtekin, S. (1994). Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları. Ankara: Bizim Büro Yayınları

- United Nations_UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2008). UN Civil-Military Coordination Officers' Field Handbook V.1.0 Brussels: UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
- Uygun, O. (2003). "Küreselleşme ve Değişen Egemenlik Anlayışının Sosyal Haklara Etkisi". Anayasa Yargısı Dergisi, 19(1), 11-45
- Uysal, H. (2018). İnsani Müdahale Harakatlarında Çatışma ve Kriz Yönetimi: Sivil Asker İş Birliği Tartışmaları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. 2018.
- Vinter, R. D. ve Sarri, R. C. (1965). "Malperformance in the Public School: A Group Work Approach". Social Work, 10(January), 3-14
- Webber, M. (2011). "NATO: Within and Between European International Society". European Integration, 33(2), 139-158
- Weick, A., Rapp, C., Sullivan, W. P. ve Kisthardt, W. (1989). "A Strengths Perspective for Social Work Practice". Social Work, 34(4), 350-354
- Weil, M. O. Ve Gamble, D. N. (1995). "Community Practice Models". İçinde R. Edwards (Ed.), Encyclopedia of Social Work. (Ss.577-593). Washington DC: NASW Press
- Weil, M. O. (1997). "Introduction: Models of Community Practice in Action". Journal of Community Practice, 4(1), 1-9
- Weil, M. O. ve Gamble, D. N. (2002). "Community Practice Models for the 21st Century". İçinde A. R. Roberts ve G. J. Greene (Eds.), Social Workers' Desk Reference. (Ss.525-534). New York: Oxford University Press
- Weinrod, W. B. (2012). "The Future of NATO". Mediterranean Quarterly, 13(2), 1-3
- Wilensky, H. L. Ve Lebeaux, C. N. (1958). Industrial Society and Social Welfare. New York: Russell Sage Foundation
- Yin, R. (1984). Case Study Research: Designs and Methods. California: Sage
- Zaalberg, T. B. (2008). "The Historical Origins of Civil-Military Cooperation", İçinde S. Riedjents ve M. Bollen (Eds.), Managing Civil-Military Cooperation: A 24/7 Joint Effort for Stability. Hampshire Ashgate
- Zabarowski, W. (2017). "The New Policy of the NATO for CIMIC". Journal of Science of the Military Academy of Land Forces, 49(2), 111-127

- Zastrow, C. H. ve Kirst-Ashman, K. K. (1990). Understanding Human Behaviour and the Social Enviroment. Chicago: Nelson-Hall Publishers
- Zastrow, C. H. (1999). The Practice of Social Work, CA: Brooks/Cole
- Zastrow C. H. (2004). Introduction to Social Work and Social Welfare, USA: Thompson Brooks/Cole
- Zastrow, C. H. (2013). Sosyal Hizmete Giriş (Çev.: Aslıhan Aykara ve diğerleri). Ankara: Nika Yayınevi (2010)

EKLER

EKLER LİSTESİ

EK 1: İmece- Bir Türk Geleneği

EK 2: Sağlık Alanında Yürütülen SAİ Faaliyetleri

EK 3: Eğitim Alanında Yürütülen SAİ Faaliyetleri

EK 4: Sosyal ve Kültürel Alanda Yürütülen Faaliyetler

EK 5: Doğrudan İnsani/Sosyal Yardımlar

EK 1. S.1

İmece- bir Türk geleneği

Hazırlayan Cpl. Jean-Philippe Lavigne

İlk yayın

SFOR Informer # 123, 3 Ekim 2001

Türk CIMIC Sorumluluk Alanı üç belediyeyi kapsamaktadır: Zenica, Zavidovici, Vares ve Teslic'in bir bölümü. Eylemlerine iki temel kavram rehberlik eder: tabur mühendisleri tüm inşaat çalışmalarına doğrudan katılırlar; ayrıca, her asker proje finansmanında gönüllü olarak yer alır.

Tesliç- Hiçliğin ortasında kaybolan Tomici köyü, Velika Usora Nehri (Büyük Usora) ile ikiye ayrılıyor. Bölge, 1992 yılında dört buçuk ay süren savaş sırasında ciddi şekilde etkilendi. Yol hala kötü durumda ve evlerin çoğu yeniden inşa edilmedi. Bu köyde halihazırda 58 Bosnalı Sırp yaşıyor ve 72'den fazlasının önümüzdeki ay geri gelmesi bekleniyor. Teğmen Besim Zengin'in emriyle Türk tabur mühendisleri nehirde altı köprü desteği kurdu. Enformasyon sorumlusu Yüzbaşı Gürbüz Efe, "En iyisini kendimiz yapmaya niyetliyiz" diyor.

Türk taburu Tomici Köprüsü'nü 30.000 Bosna-Hersek Markı tutarında finanse etti. "Biz böyle davranıyoruz. Bu bizim konseptimiz. Köprünün temelleri mühendislerimiz tarafından atıldı ve çelik levhalar doğrudan Zenica'daki Türk taburunu barındıran BH Steel fabrikasından geliyor. Her asker gönüllü olarak gelirinin bir kısmını topluma sunar. Bu bir Türk geleneğidir" diye açıklıyor Efe. "Biz buna İmece diyoruz: vatandaşlar, maddi veya fiziksel yardım vererek toplumun yaşamına katılıyor."

Her ay 20.000 Bosna-Hersek Markı toplanıyor ve MND-N ve farklı hükümet ve sivil toplum kuruluşlarıyla mutabık kalınarak BH'ye yeniden yatırım yapılıyor. CIMIC komutanı Tümgeneral Sezai Büyükdag, "Eylemimiz esasen sahada gerçekleşiyor. Yerel halkla temas halindeyiz. İhtiyaçlarını belirleyebiliriz, onlara yakın hissederiz, tarihimizin bir kısmı ortaktır. "" diye açıklıyor.

EK 1. S.2

Zavidovici- Farklı gerçeklik, aynı kavramlar. Teğmen Nahid Şahin'in ekibi, Zavidovici belediyesinin Lovnica köyüne gider. Zepce, Doboj, Tesliç ve Modrica'dan başta Boşnaklar ve Bosnalı Hırvatlar olmak üzere yaklaşık 100 kişinin geri

döndüğü bu köyde 23 aile yaşıyor. Hassas bir bölge. Yüksek Temsilci Wolfgang Petritsch'in 17 Eylül kararı sonucunda, Maglaj ve Zavidovici belediyelerinden 18 köy şimdi Zepce belediyesine katıldı. 70 yaşındaki Asim Bajramovic takımı karşılıyor. Tüm hayatını bu köyde geçirdi ve kendisinin ve çocuklarının evlerini kendi elleriyle yeniden inşa etmekten gurur duyuyor.

Kızlarından biri Kaliforniya'da yaşıyor ve oğlu köy pazarının sahibidir. Torunları Haris ve Alisa, Türk CIMIC tarafından ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın(USAID) 100.000 \$ 'lık desteğiyle yeniden inşa edilen Lovnica okulu Prva Osnova

Skola'ya gidiyor. Her gün 40 çocuğun okula gitme imkânı var. Şahin, "Okul malzemeleri, kalemler, kitaplar, çantalar ve tıbbi yardım sağlıyoruz" diyor.

Zavidovici Belediyesi binasında bulunan CIMIC merkezi, haftada bir topluluktan gelen şikayetleri ve gereksinimleri toplar. Şahin, "Çoğunlukla mali yardıma, tıbbi bakıma, bilgiye ve ayrıca yollar, köprüler, iletişim hatları vb. altyapı ihtiyaçları var" diyor. "Kendilerini terk edilmiş, yalıtılmış hissetmediklerinden emin olmaya çalışıyoruz." Zavidovici Tepesi'nde Türk mühendisler aslında 45.000 Bosna-Hersek Markı ile finanse ettikleri 3 kilometrelik bir yol inşa ettiler. Yol, 80 evin inşa edileceği Vucujak'a çıkıyor.

EK 1. S.3

Zenica- Yer veya topluluk ne olursa olsun, Türk CIMIC hayatın olmadığı yere hayat getiriyor. Bu, uzak yerlerde ekonomiyi ve tarımı canlandırmak ve büyük şehirlerde faaliyetleri teşvik etmek anlamına gelir. Bu bağlamda Türk CIMIC, ortasına Türk Çeşmesi'nin yapıldığı Zenica Türk Parkı'na 900 ağaç dikti. Dini mekânlar, özellikle BH' de yaşamı geri getirmede çok önemli olduğu için, 1885' te kurulan Ortodoks Kilisesi Hram Rodjenie Presvete Bogorodice ve Osmanlı İmparatorluğu mirası ve Zenica'daki en eski cami olan Garsi Camii ve İslam Merkezi Tesisleri Türk CIMIC tarafından yeniden inşa edildi.

Bununla birlikte, Türk CIMIC'i en çok meşgul eden şey, geri dönenlerin ve yerlerinden edilmiş kişilerin kaderi ve zor yaşam koşullarıdır. Sosyal aktivite servisine göre, Mayıs ayı sonunda yerinden edilmiş kişilerin yüzde 84'ü

özel mülklerde yaşıyordu. 17 Temmuz Jutarnje Novine'de yayınlanan bir makaleye göre, en büyük sorunları kesinlikle mülkiyet yasalarının uygulanması.

Belediye ayda 100 ila 150 aileyi sınır dışı ediyor; çoğu yerinden edilmiş kişilerdir. Tahliyelerden önce yetkili servisler, bu ailelerin savaş öncesi evlerine geri dönme olasılıklarını değerlendiriyor. Geri dönüş imkansızsa, bu belediyenin 14 kolektif merkezinden birinde alternatif konut önerilmektedir. Ailelerin sadece yüzde 20'si böyle bir merkezde yaşamayı kabul ediyor. Son sekiz ayda 892'si Zenica'dan ayrıldı. Alternatif konutları reddedenler kendi kendilerine yaşayacak bir yer bulmak durumundalar. Tümgeneral Sezai Büyükdag: "Oldukça küçük bir ekibiz ama çok çalışıyoruz.

EK 1. S.4

Mali kapasitemiz yeterli olmadığında bile yardım etmeye çalışıyoruz. Her zaman yapacak bir şeyler vardır. Tüm zorluklara rağmen bu ülkedeki insanların çok mutlu olduğunu hissedebiliyorum. Bu paha biçilemez bir güç.” diyor.

EK 2. S.1

Sivil Asker İş Birliği (SAİ) 2017 yılı-2'nci dönem projeleri arasında yer alan "Yanova sağlık ocağına tıbbi/medikal malzeme alımı projesi" 13 şubat 2018.

EK.2 S.2

EK.3 S1

Kosova Türk Temsil Heyeti Başkanlığı Sivil-Asker İş Birliği (SAİ) 2018-2 projeleri kapsamında yer alan “Shtime Naim Frasheri Lisesine Bilgisayar Dershanesi Yapımı Projesi” 13 Şubat 2019.

EK.3 S.2

Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı Sivil Asker İş Birliği (SAİ) projeleri kapsamında yer alan "Ekrem Rexha İ.Ö.O. Anasınıfı Bakım Onarım ve Malzeme Alımı Projesi" 30 Kasım 2018

EK.3 S.3

EK.3 S.4

Türkiye Cumhuriyeti adına Bosna Hersek Türk Temsil Heyeti Başkanlığınca yürütülen Sivil Asker İş Birliği (SAİ) faaliyetleri kapsamında, Celebici Köyü İlköğretim Okulu Bilgisayar Dershanesi Yapımı Projesi. 26 Ekim 2018

EK.3 S.5

Türkiye Cumhuriyeti adına Bosna Hersek Türk Temsil Heyeti Başkanlığınca (BHTTH Bşk.lığı) yürütölen Sivil Asker İşbirliğı (SAİ) faaliyetleri kapsamında, Srebrenik "Druga Osnovna" İlköğretim Okuluna Malzeme Alımı Projesi. 13 Mart 2019.

EK.3 S.6

EK.3 S.7

EK.4 S.1

Türkiye Cumhuriyeti adına Bosna Hersek Türk Temsil Heyeti Başkanlığınca (BHTTHB.lığı) yürütölen Sivil Asker İş birliğı (SAİ) faaliyetleri kapsamında, Zenica Türk Parkı bakım onarımı, spor tesisi ve çocuk oyun parkına malzeme alımı projesi. 13 Nisan 2018.

EK.4 S.2

Türkiye Cumhuriyeti adına Bosna Hersek Türk Temsil Heyeti (BHTTH) Başkanlığınca yürütölen Sivil Asker İş Birliği faaliyetleri, Milli, Dini ve Özel Günlerde Etkinlikler ve Sosyal Faaliyetlerin Düzenlenmesi Projesi kapsamında, Ramazan ayı dolayısıyla düzenlenen iftar yemeği. 24 Mayıs 2019.

EK.4 S.3

EK.4 S.4

Kosova Türk Temsil Heyet Başkanlığı Sivil-Asker İş Birliği (SAİ) projeleri kapsamında yer alan Türk Sağlık İşçileri Derneğine Malzeme Alım Projesi. 09 Mayıs 2019.

EK.4 S.5

**Kosova Prizren’de engelli bir vatandaşı tekerlekli sandalye verilmesi
18.06.2012**

EK.4. S.6

Bosna Hersek'teki en uzun soluklu etkinlik olarak bilinen Ayvaz Dede Şenlikleri her yıl Haziran ayının son haftasında kutlanır. İnaniş'a göre, Akhisarlı bir derviş olan Ayvaz Dede, 500 yılı aşkın süre önce kuraklığın yaşandığı ve bugün şenliklere ev sahipliği yapan Donji Vakuf kentinin Prusac (Akhisar) kasabesindeki dağa gelip, 40 gün 40 gece dua ederek mucizevî bir şekilde kuraklığı sona erdirmiştir. Bu olayı duyan bölge halkı, Müslüman olmuştur. Ayvaz Dede'nin dua ettiği dağda gerçekleşen etkinlikte, her yıl bölgenin susuzluktan kurtuluşunu kutlamak ve Ayvaz Dede'yi anmak için şenlikler düzenlenmektedir.

Bosna Hersek Türk Temsil Heyeti Başkanlığınca (BHTTH Bşk. lığı) yürütülen Sivil Asker İş Birliği (SAİ) faaliyetleri (Milli, Dini ve Özel Günlerde Etkinlikler ve Sosyal Faaliyetlerin Düzenlenmesi Projesi) kapsamında, 508 nci Ayvaz Dede Şenliklerine katılım sağlanması. 30 Haziran – 01 Temmuz 2018

EK.4 S.7

EK.5 S.1

Türkiye Cumhuriyeti adına Bosna Hersek Türk Temsil Heyeti Başkanlığınca (BHTTH Bşk. lığı) yürütölen Sivil Asker İş Birliğı (SAİ) faaliyetleri kapsamında yiyecek yardımı. 24 Ağustos 2018.

EK.5 S.2

